NUMISMATICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÝ.

(REVUE NUMISMATIQUE TCHÉCOSLOVAQUE.)

VYDÁVÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVENSKÁ V PRAZE
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
A ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK VIII. (1932.)

REDAKTOR:

Dr. GUSTAV SKALSKÝ.

REDAKČNÍ RADA:

Prof. Dr. JOSEF DOBIÁŠ, Dr. VIKTOR KATZ, Dr. ANTONÍN MASTNÝ,
Dr. EM. NOHEJLOVÁ a docent Dr. JOSEF SCHRÁNIL.

S 8 TABULKAMI.

V PRAZE.
NÁKLADEM NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.
1932.

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České akademie věd a umění a Českého vysokého učení technického v Praze.

OBSAH

ČLÁNKY: Strana

Josef Dobiáš, Nové dílo o mincovnictví Antoninů ..... 1—27
Gustav Skalský, Studie o českých a moravských brakteátech II. ..... 28—62
C. O. Castelin, Příspěvky k chronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových (nález mělnický) ..... 63—73
Emanuela Nohejlová, Poznámky o ražbách pražské mincovny ..... 74—79
Viktor Katz, Česká inedita numismatické sbírky v Gothě a Berlíně ... 80—86
P. Edmund Majkovski, Plaketa z XIII. století, ražená ke cti sv. Stanislava, krakovského biskupa a mučedníka ..... 87—103
Viktor Katz, Dvě moravské medaile z počátku XVII. století ..... 104—106

MISCELLANEA:

Viktor Katz, Portretní medaile Rudolfa II. od Kristiana Malera 107
Viktor Katz, Medaile Ferdinanda II. od Lorence Schillinga, z r. 1626 .. 107—108

NÁLEZY:

Em. Nohejlová, Dva nálezy pražských grošů. I. U Stéblové. II. V Doubravce. ..... 108—110
C. O. Castelin, Nález v Dolních Hořicích 110
Jos. Ječný, Nález mincí v Hlohovčicích ..... 110—111
Em. Nohejlová, Nález tolarů v Jarově ..... 111—112
L. Lábek, Nález mincí z konce 16. stol. ..... 112—114
N. A. Mouchmoff, Nález mincí 16. a 17. stol. na Balkáně ..... 114—115
Nohejlová-Plánička, Nález v Lhovicích u Švihova ..... 115—117
Em. Nohejlová, Nález v Jeníšovicích ..... 117—118
Em. Nohejlová, Dva tolarové nálezy z doby 30leté války ..... 118—119
Jos. Štolba, Nález z války třicetileté ..... 119—122
Em. Nohejlová, Nález v osadě Labi ..... 122—123
Ctibor Šťastný, Nález v Žeravicích na Moravě 123
Em. Nohejlová, Nález zlatých mincí v Českém Krumlově 124
fp., Nález v Klatovech 124
Em. Nohejlová, Nález v Náchodě u Tábora ..... 124—125
Nohejlová-Poslt, Nález v Řestokách ..... 125—127
Em. Nohejlová, Nález u Chlumu ..... 127—130
Em. Nohejlová, Nález v Pelhřimově ..... 130—133
Em. Nohejlová, Nález v Poběžovicích ..... 133—134
fp., Nález v Poohří u Plánice 134
Drobnější nálezy ..... 134—135

LITERATURA:

Friedrich Frhr. v. Schrötter, Wörterbuch der Münzkunde *(Gustav Skalský)* 136—139
Bernhard Laum, Über das Wesen des Münzgeldes a *A. Loehr,* Österreichische Geldgeschichte *(Gustav Skalský)* ..... 140—141

Strana

Gustav Skalský, O podstatě a úkolech numismatiky *(Em. Nohejlová)* ... 141—142
Gustav Skalský, O převodech starých cen s hlediska numismatického *(Em. Nohejlová)* ... 142
W. Giesecke, Das Ptolemäergeld *(C. O. Castelin)* ... 142—143
Paul L. Strack, Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jhrdts. *(Jos. Dobiáš)* ... 143—148
Henry Cohen, Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain communément appelées médailles impériales *(Jos. Dobiáš)* 148—149
Josef Dobiáš, K chronologii t. řeč. válek markomanských *(C. O. Castelin)* 149—150
Dr. H. Preidel, Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger *(K. Turnwald)* ... 150
Ferdinand Kloss, Geldvorrat und Geldverkehr im Merowingerreich *(Josef Schránil)* ... 150—151
Hans Seger, Die schlesischen Silberfunde der spätslavischen Zeit a Nachträge *(Josef Schránil)* ... 151
N. Bauer, Die russischen Funde der abendländischen Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts *(K. Turnwald)* ... 151—153
J. L. Červinka, Nálezy mincí z Moravy *(Gustav Skalský)* ... 153—155
Em. Nohejlová, Dukát moravského markraběte Jošta a *Nohejlová-Buchenau-Loehr*, Der Dukat Jodoks, Markgrafen von Mähren *(Viktor Katz)* 155—156
Wilhelm Weizsäcker, Sächsisches Bergrecht in Böhmen *(Em. Nohejlová)* 156—157
Käthe Dettling, Der Metallhandel Nürnbergs im Mittelalter *(Em. Nohejlová)* 157—158
Em. Nohejlová, Podzim roku 1620 v pražské mincovně *(Antonín Mastný)* 158—159
A. Chanal, Monnaie et économie en Tchécoslovaquie (1918—1928) *(Antonín Mastný junior)* ... 159—160
A. Blanchet, Manuel de numismatique française III. Medailles, jetons, méreaux *(Antonín Mastný)* ... 160—163
Georg Habich, Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts I. 2, II. 1 *(Viktor Katz)* ... 163—165
Jindřich Barvíř, Ze zlatých hor jílovských. O hlavní části žíly šlojířské *(Em. Nohejlová)* ... 165—166

ZPRÁVY ... 166—172
VÝTAHY Z ČASOPISŮ ... 173—197
MUSEA — SBÍRKY — VÝSTAVY — ZPRÁVY SPOLKOVÉ A J. — NOVÉ RAŽBY — NUMISMATICKÝ TRH — ZPRÁVY OSOBNÍ . 198—205
VĚSTNÍK NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE ... 205—221
RÉSUMÉ ... 222—236

UKAZOVATEL K TABULKÁM:

Tabulka I. ... 1—27
Tabulka II. ... 1—27
Tabulka III. ... 28—62
Tabulka IV. ... 28—62
Tabulka V. ... 28—62
Tabulka VI. ... 80—86
Tabulka VII. ... 87—103
Tabulka VIII. ... 104—108

JOSEF DOBIÁŠ:

NOVÉ DÍLO O MINCOVNICTVÍ ANTONINŮ.

(Tab. I. a II.)

Nový soupis římských mincí císařských, vydávaný společnou prací Harolda Mattinglyho, nyní nástupce Hillova v ředitelství kabinetu Britského musea, a Edwarda A. Sydenhama, o jehož prvních dvou dílech podal náš časopis zprávu před dvěma lety, dospěl právě vydaným dílem třetím k období snad nejzajímavějšímu, k letům 138—192.[1]) Je sice pravda, že v době vlády Antonina Pia (138—161), M. Aurelia (161—180) a jeho spolucísařů L. Vera (161—169) a Commoda, z nichž druhý se po Markově smrti stal jeho nástupcem (177—192), byl již překročen vrchol vývoje římské mince po stránce umělecké, že zvlášť Commodova ražení projevují v té příčině již velmi znatelný úpadek; zato však nabývají římská ražení právě v této době zvýšeného významu pro historika. Příčina toho je jednak výjimečná hojnost mincí zvěčňujících buď historickým reliefem nebo aspoň symbolickou zkratkou nejen nejrozmanitější události z života jednotlivých panovníků a jejich rodin, ale i důležitá fakta vnější i vnitřní politiky, jednak přesnost jejich dat, kterými se mince Antoninů stávají vůbec nejdůležitějším pramenem pro chronologii jejich vlády, v zdrojích literárních úplně zanedbávanou. Od roku 147 nebo 148 je veliká většina římských mincí datována rokem tribunské moci panovníkovy, počínající se v prosinci (pravděpodobně 10. prosince) každého roku. Konsulát (od 1. ledna) nezastávali sice Antoninové každoročně (Antoninus Pius čtyřikrát, M. Aurelius a L. Verus třikrát, Commodus sedmkrát), ale kombinací jeho čísla s rokem tribunské moci lze často dojíti k ještě větší přesnosti v datování příslušných mincí. Protože pak nejen léta tribunské moci a konsuláty, ale i imperatorské salutace, congiaria a liberality (rozdávání darů a peněz lidu), byly označovány postupující řadou čísel, lze kombinováním všech těchto údajů dospět leckdy i v mezích jediného roku k datování přesnému až na měsíc.

Ocenil jsem již v stručném referátě o prvních dvou dílech nového soupisu s náležitou vděčností velikou zásluhu, kterou si oba jeho autoři získali o vědecké badání, nahradivše Cohenův mechanicky abecední systém systémem chronologickým, se stanoviska vědeckého jediné oprávněným. Nebude mi tedy snad vytýkáno jako nevděk k veliké a záslužné jejich práci, dovolím-li si připojiti k jejich dílu některé kritické poznámky.

Ačkoli III. díl nového soupisu vyšel vstříc potřebě dávno cítěné i vyslovované, nelze se především ubrániti pocitu, že přece jen byl vydán po-

[1]) Harold Mattingly and Edward A. Sydenham, The Roman Imperial Coinage. Vol. III. Antoninus Pius to Commodus. London, Spink & Son, Ltd, 1930. XX + 514 str., 16 tab.

někud předčasně.[1]) Nemyslím tím, že vydavatelé měli s jeho publikováním čekati, až budou všecky římské mince příslušného období známy — při roztříštěnosti materiálu po nesčetných, hlavně soukromých sbírkách a při stále se množících nálezech typů i variantů dosud neznámých nebude moci tohoto ideálu dosáhnout žádný, sebe dokonalejší soupis. Ale pro dílo toho významu, jaký má nový katalog, měly býti prohlédnuty aspoň nejpřednější světové sbírky veřejné a vyčerpán aspoň všechen snáze přístupný materiál publikovaný. Ale ani ten ani onen požadavek není v novém díle splněn. Autoři, místo aby probadali aspoň největší sbírky evropské (Paříž, Berlín, Vídeň, Madrid, Řím, Vatikán, Neapol, Leningrad), učinili základem svého soupisu známé dílo Cohenovo-Feuardentovo, doplnili je jen materiálem Britského musea a oxfordské university a užili katalogů některých významnějších aukcí v posledních 40 letech. O úplnosti, aspoň přibližné, nemůže však být řeči. A totéž platí o publikacích roztroušených po časopisech.[2]) Jako na příklad stačí upozorniti na to, jak použili autoři jednoho z vzácných pramenů pro doplnění díla Cohenova, Gohlovy publikace inedit z budapešťského Nemzeti múzeum.[3]) Tato práce je v katalogu M.-S. hojně citována. Ale jak je vyčerpána, o tom svědčí, že množství variant citují z ní autoři — teprv v doplňcích (str. XV n.), že řadu mincí již v ní publikovaných citují jako inedita Britského musea[4]) a že i potom zbývá

[1]) Chvat, s jakým bylo dílo vydáno, se jeví i v některých jeho stránkách formálních. Takové čistě formální nedopatření je na př., že na str. 92 a 94 je opakován beze vší příčiny totožný odstavec o typech aversu na mincích Faustiny ml. Podobně je na str. 104 tatáž poznámka k čís. 577 opakována dvakrát: v posledním sloupci a pod čarou. Průběžná řada čísel, označujících ražení jedné vlády, je zbytečně často porušována vkládanými čísly s indexy [a, b, c], ačkoli běží většinou o materiál dávno známý, kde tedy nelze mluviti o novinkách, objevených teprve před poslední korekturou. Jindy, patrně aby těchto dodatečně vkládaných položek nebylo příliš mnoho, jsou varianty, které patří vším právem do textu, položeny jen do poznámek. Popisy parallelních mincí dvou panovníků jsou podávány nedůsledně, jednou se uvádí na počátku *opis* reversu, jindy se počíná legendou v úseku, exergue [srov. na př. popis mincí M. Aurelia na str. 306n. s popisem souběžných mincí Commodových na str. 338n.]. Tato nedůslednost měla zlé následky i pro rejstřík. V některých případech je v abecedním seznamu uvedeno čtení obojí (počínajíc opisem i legendou v úseku), jinde jen jediné. Na př. mince Antoninovy čís. 216—218 s legendami PAX, PIETAS a TRANQ. v úseku se v rejstříku pod těmito hesly nenajdou. U některého panovníka jsou rozdíly v typech aversu uvedeny jako samostatná čísla, jinde jako varianty čísla jediného. Atd.

[2]) Denáry Antonina Pia čís. 293 (a), M. Aurelia čís. 438, 758 a Commodův čís. 29B, které citují M.-S. z Britského musea, publikoval současně také Jos. Dobiáš, Dva poklady římských denárů z Balkánu. Numismat. časopis českoslov. VI (1930), str. 6n., čís. 37, 42, 67 a 101.

[3]) Edmond Gohl, Contributions au Corpus Numorum Romanorum. Rivista italiana di numismatica XX (1907), str. 537—574.

[4]) M.-S. III. 35^{78b} = Riv. it. XX (1907), str. 561^{151}; 40^{111c} = 561^{146}; 53^{228} = 561^{148}; 60^{286a} = 560^{142}; 61^{293a} = 563^{161}; 87^{467b} = 569^{197}; 125^{777} = 561n.^{152}; 171^{1207} = 563^{163}; 219^{82} = 565^{178}; 231^{240} = 567^{186}; 244^{405} = 570^{203}; 305^{1172} = 569^{201}; 378^{112} = 573^{223}; 411^{381} = 573^{225}. Podobně je Commodův as M.-S. 334^{1522} doložen z Britského musea, ačkoli je to Cohenovo čís. 614.

dosti čísel Gohlových, která u M.-S. vůbec postrádáme. A totéž platí i o použití katalogů, dražebních i jiných.

Cohenův materiál rozmnožili M.-S. především zavedením nové podrobnosti do popisu aversů. Vedle 4 hlavních typů Cohenových: *a*) tête, *b*) buste (n. buste drapé), *c*) buste cuirassé a *d*) buste drapé et cuirassé, zavedli M.-S. ještě poprsí s draperií jen na levém rameni (dr. on l. sh.). Je to jistě pokrok k podrobnější typologii razidel, jaká zůstane asi ještě velmi dlouho nedostižným ideálem římské numismatiky, ale bohužel právě po této stránce je nový soupis od dokonalosti nejvzdálenější. Autoři totiž registrují tento nový typ císařských portrétů jen u mincí, které znají sami buď z autopsie (z anglických sbírek) nebo z ilustrací některých katalogů (a i těch užili jen namátkou). Pro jádro svého soupisu, kterým zůstal starý Cohen, nepodniknuvše revisi jeho hlavního pramene, kabinetu pařížského, tohoto rozlišení neprovedli. Jen tu a tam se spokojili dohadem, že Cohen *snad* míní svým popisem draperii na levém rameni.

Tu tedy bude třeba úplné revise díla obou anglických numismatů. Je ovšem jisté, že při této nuanci v popisu aversů nezůstane. Sama draperie na levém rameni má zase několik různých typů: od draperie zcela zřetelné, zahalující i část zad portretovaného panovníka, přes nevelkou řasu až k pouhé čáře (někdy dvojité), parallelní s pravým ostrým cípem nahého poprsí, je několik typů přechodních. Bude však jednou třeba rozlišovat ještě aspoň dva typy poprsí obrněného: s brněním hladkým (příkladem může být z ilustrací nového díla tab. IX. 194 nebo X. 197) a s brněním šupinatým (na př. tab. IX. 172 nebo X. 215), dokonce i poprsí při pohledu zpředu a zezadu atd., jak to provedl na př. Fr. Gnecchi v svém díle o římských medaillonech. To vše arci předpokládá speciální práce, týkající se mincování jednotlivých panovníků, práce tak podrobné, že budou rozeznávati i minuciésní rozdíly jednotlivých razidel.

Třeba se snad tento požadavek zdá nyní ještě utopickým, jednou k jeho provedení dojít musí. Ostatně obtíže, které se tomu staví v cestu, jsou menší, než by se na první pohled zdálo. Často opakované tvrzení, že se mezi římskými mincemi nenajdou snad dva exempláře do posledního detailu shodné a tedy pocházející z téhož razidla, je, pokud mohu soudit z vlastní zkušenosti, nesprávné. Čím je mince vzácnější, tím jsou si její jednotlivé exempláře podobnější a o nejvzácnějších reversech lze snad vesměs tvrditi, že byly raženy razidlem jediným (to platí zvlášť o vzácných aureích). Podobným způsobem lze naopak ze stejnosti ražeb soudit na početnost emissí jednotlivých mincí.

Dříve, nežli bude možno pomýšlet na zpracování *Corporis nummorum romanorum* tohoto typu, nezbude arci nic jiného nežli snažit se zatím o zdokonalení a doplnění soupisu, kterým se vědeckému badání zavděčili M.-S. Společnou prací správců velikých kabinetů veřejných, majitelů sbírek

soukromých i specialistů v určitých časových i věcných úsecích by bylo možno v době jistě nikoli dlouhé přiblížiti nový katalog ideálu úplnosti aspoň nejvyšší možnou měrou. Jako svůj příspěvek podávám na následujících stránkách soupis mincí, které jsem v novém díle pohřešil sám. Aby ho bylo lze praktičtěji použít, nedělil jsem jej na různé kategorie podle různých pramenů, nýbrž podávám v něm v jediné řadě jednak inedita z vlastní své sbírky i z různých sbírek světových (které jsem ovšem studoval, pokud jde o podrobnosti, se zájmem jen velmi úzce omezeným), jednak mince publikované před vydáním anglického katalogu i po něm.

Antoninus Pius.

K čís. 69. Denár. *Av.* Legenda jako u čís. 68. [Riv. it. XX (1907), 560[143].]

,, ,, 82. Aureus. *Av.* Ověnčené poprsí s brněním a paludamentem vpr. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920). Tab. XVI. 679.]

,, ,, 181. Denár. *Rev.* Pod kormidlem není koule. [Riv. it. XX (1907), 559[136].]

,, ,, 417. Aureus. *Av.* Hl. bez věnce vpr., poprsí obrněné s paludamentem. *Rev.* Hl. bez věnce vpr., poprsí obrněné s paludamentem (CAESAR). [Ad. Hess, Kat. 207 (1931). Tab. XXVI. 1121.]

,, ,, 441. Aureus. *Rev.* COS II v opisu, nikoli v úseku (exergue). [Et. Bourgey.]

,, ,, 565. As. *Av.* Ověnčená hlava vl. [P. & P. Santamaria (25. V. 1926), čís. 445.]

,, ,, 590. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [S. Rosenberg, Kat. 64 (1928). Tab. XVII. 1672.]

,, ,, 600. Sest. *Av.* Ověnčené poprsí s draperií na l. rameni. [Ars classica XV (1930). Tab. LV. 1583.]

,, ,, 635. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [P. & P. Santamaria (16. I. 1924). Tab. XXIII. 391.]

,, ,, 642. Sest. *Av.* Ověnčené poprsí s paludamentem. [Ad. Cahn, Kat. 66 (1930). Tab. XX. 685.]

,, ,, 660. Dupond. *Av.* Poprsí s paprskovitou korunou s draperií na l. rameni. [P. & P. Santamaria (16. I. 1924). Tab. XXII. 375.]

,, ,, 676. As. *Av.* Ověnčené a oděné poprsí vpr. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920), čís. 701.]

,, ,, 762. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [O. Helbing (31. I. 1930). Tab. XIX. 459 = Kat. 63 (1931). Tab. XXI. 718.]

,, ,, 767. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931). Tab. XLIX. 1934.]

K čís. 823. As. *Av.* Poprsí s brněním. *Rev.* Pietas vl. s pravou dlaní rozevřenou. [Ad. Hess, Kat. 207 (1931). Tab. XXVI. 1117.]

,, ,, 852. As. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [O. Helbing (20. VI. 1929). Tab. LIX. 3852.]

,, ,, 881. As. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931). Tab. XLIX. 1951.]

,, ,, 914. Sest. *Av.* Ověnčená hlava vl. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920). Tab. XVI. 714.]

,, ,, 943. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Ad. Cahn, Kat. 68 (1930). Tab. XI. 439.]

,, ,, 1104. Sest. *Av.* Hlava s diadémem. [S. Rosenberg, Kat. 64, č. 1680.]

,, ,, 1243. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931). Tab. LII. 2080.]

,, ,, 1252. Sest. *Av.* Poprsí s brněním a s aegidou. [Ibid. Tab. LIII. 2101.]

,, ,, 1281a Sest. *Av.* Hlava bez věnce vpr. s draperií na l. rameni. [M. Baranowski, Kat. II-III (1929). Tab. IX. 1411a.]

,, ,, 1295. Dupond. *Av.* Hlava (místo poprsí). [Samml. Kaufmann (L. Hamburger 1929), čís. 1201.]

M. Aurelius.

Za čís. 6. Denár. *Av.* Ověnčené poprsí s brněním. [Riv. it. XX (1907), 566[180].]

,, ,, 101. Aureus. *Av.* M ANTONINVS AVG ARMEN P M. Ověnčené poprsí vpr. s brněním a s paludamentem. *Rev.* TR P XVIII COS III. Nahý genius stojící vl., v pr. ruce držící pateru nad oltářem, v spuštěné levici klasy. [Et. Bourgey.]

K ,, 178. Denár. *Av.* Ověnčené poprsí s brněním. [Riv. it. XX (1907), 569[200].]

,, ,, 180. Aureus. *Av.* Ověnčené poprsí s draperií na l. rameni. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920). Tab. XVII. 768.]

,, ,, 220. Denár. *Rev.* Fortuna drží v l. ruce místo žezla roh hojnosti. [Riv. it. XX (1907), 567[185]; Jos. Dobiáš.]

,, ,, 252. Denár. *Av.* M ANTONINVS || AVG TR P XXVI. Ověnčené poprsí s brněním vpr. *Rev.* IMP VI COS III. Stojící Aequitas vl., v pr. držící váhy, v l. cornucopiae. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 1*]

,, ,, 260. Denár. *Av.* M ANTONINVS || AVG TR P XXVI. Ověnčené poprsí s brněním na pr. rameni. *Rev.* Sedící Roma vl., v pr. držící Victorii, v l. oštěp. Za ní štít. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 2*]

,, ,, 285a. Denár. *Av.* *m a*NTONINVS AVG TR P XXVII(?). Ověnčené poprsí s brněním a paludamentem. *Rev.* RELIG AVG IMP VI COS I*ii*. Stojící Merkur zpředu, s hlavou vl., v pr. držící pateru, v l. caduceus. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 3*]

Poslední cifry tribunské moci nejsou na tomto exempláři dosti zřetelné. Je tedy možné, že běží o exemplář ražený toutéž dvojicí razidel jako kus berlínský, vyobrazený na tab. I. 6.

K čís. 285a. Denár. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P XXVII. Ověnčené poprsí s brněním. *Rev.* Jako u před. čísla. [Vatikán. *Tab. I. 4*]

„ „ 298. Denár. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P XXVIII. Ověnčená hlava vpr. *Rev.* Jako u před. čísla. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 5*]

„ „ 298. Denár. *Av.* Táž legenda. Ověnčené poprsí vpr. s brněním a paludamentem. *Rev.* Jako u před. čísla. [Berlín. *Tab. I. 6*]

„ „ 316. Denár. *Av.* Legenda typu 11. [Riv. it. XX (1907), 567[189].]

„ „ 412. Denár. *Av.* M AVREL ANTONINVS AVG. Ověnčené poprsí s brněním vpr. *Rev.* COS III P P. Minerva stojící vl., v pr. držící ratolest, v l. štít. O l. ruku se jí opírá oštěp [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 7*]

„ „ 425a. Denár. *Av.* M ANTONINVS AVG. Ověnčená hlava vpr. *Rev.* COS III P P. Salus sedící vl., u jejích nohou had. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 8*]

„ „ 447. Denár. *Av.* Legenda typu 3. [Riv. it. XX (1907), 570[206].]

„ „ 463. Denár. *Av.* Poprsí ověnčené a oděné. [Ibid. 570[208] n.]

„ „ 482. Denár. *Av.* Poprsí ověnčené a oděné. [Ibid. 571[210].]

„ „ 567. Aureus. *Av.* Ověnčené poprsí s brněním vl. [Ad. Hess, Kat. 194 (1929). Tab. XX. 855.]

„ „ 581. Denár. *Av.* L VERVS AVG ARM PARTH MAX. Ověnčená hlava vpr. *Rev.* TR P VIII IMP IIII COS III. Victoria kráčející vl., držící v pravici věnec, v levici palmu. [Jos. Dobiáš, Dva poklady řím. denárů z Balkánu. Numismat. časopis českoslov. VI (1930), tab II. 24.]

„ „ 633. Aureus. *Av.* Poprsí s brněním a paludamentem. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 9*]

„ „ 642. Denár. *Av.* IMP. L. AVREL COMM || ODVS AVG GERM SARM. Ověnčené poprsí vpr. s brněním. *Rev.* TR P II COS II P P. Victoria kráčející vl., s věncem v pr. a palmou v l. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 10*]

Za „ 647. Denár. *Av.* L. AVREL COMMODV || S AVG GERM SARM. Ověnčené a oděné poprsí v pr. *Rev.* TR P II IMP II COS P. P. Fides stojící vl., držící v pr. globus, v l. vojenské signum. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 11*]

K „ 662. Denár. [Cohen, Commode, No 772.]

„ „ 702. Denár. *Av.* Poprsí s diadémem. [Jos. Dobiáš, Dva poklady řím. denárů z Balkánu I. Numismatický časopis českoslov. VI (1930), tab. II. 27.]

„ „ 742. Denár. *Rev.* Pietas stojící vl. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920), čís. 799.]

K čís. 797. Sest. *Av.* Ověnčená hlava v pr. s draperií na l. rameni. [Jos. Dobiáš.]

„ „ 803. Sest. *Av.* CONCORDIAE etc. [Ad. Hess, Kat. 202. Tab. XXX. 2748.]

„ „ 824. Sest. *Av.* IMP CAES M AVREL ANTONINVS AVG P M. Poprsí *bez věnce* vpr., s brněním a paludamentem. *Rev.* CONCORD AVGVSTOR TR P XVI (v kruhu). COS III (v úseku). S C. M. Aurelius a L. Verus si podávají ruce. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931), čís. 2040; Jos. Dobiáš. *Tab. I. 12*]

„ „ 827. Sest. *Av.* Poprsí ověnčené, s brněním a paludamentem. [Cohen, Marc Aurèle No. 57.]

„ „ 875. Sest. *Av.* Poprsí obrněné, legenda typu 7. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931). Tab. LII. 2093.]

„ „ 889. Sest. *Av.* Ověnčené poprsí vpr. s brněním. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 13*]

„ „ 898. Sest. *Av.* Ověnčená hlava vpr. s draperií na l. rameni. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 14*]

„ „ 981. Sest. *Av.* Ověnčené poprsí s paludamentem vpr. [R. Ball (23. III. 1931). Tab. XV. 1741.]

„ „ 992. Sest. *Av.* IMP M ANTONINVS AVG TR P XXV. Ověnčená hlava vpr. *Rev.* COS III. S C. Nahý Mars kráčející v pr., u boku s vlající draperií, nese v pr. skloněný oštěp, v l. přes rameno trofej. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 15*]

„ „ 1009. Sest. *Av.* Oděné poprsí. [Riv. it. XX (1907), 568[194].]

Před č. 1019. Sest. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P XXVI. Ověnčená hlava v pr. *Rev.* Legenda buď schází nebo je nečitelná. V exergue S C. M. Aurelius v brnění a paludamentu, stojící na nízké estrádě umístěné vpr., s oštěpem v l. ruce a s pravicí mírně pozdviženou, oslovuje tři vojáky; první z nich drží v l. vexillum, druhý, rovněž v l., signum (?), třetí v pr. nakloněný oštěp. [P. & P. Santamaria (16. I. 1924). Tab. XXVII. 467 = Jos. Dobiáš. *Tab. I. 16*]

Tento sestercius je patrně protějšek k medaillonu u Cohena čís. 2 = Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II. Marco Aurelio 1. Tab. LVIII. 3 = Přátelé starožitností českoslov. prof. J. V. Šimákovi k 60. naroz. V Praze 1931, tab. II. 3. Z této analogie by bylo lze předpokládati nápis ADLOCVTIO AVG. IMP. VI. COS III. Je však velmi pochybné, zdali na reversu byla kromě S C jiná legenda. Aspoň se po ní nezachovaly jisté stopy.

K čís. 1021. Sest. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P *xxvi*. Ověnčené poprsí s draperií přes l. rameno. *Rev.* GERMANIA SVBACTA *imp. vi* COS III. S C. Germania sedící pod trofejí vl., za ní štít, před ní dvě kopí. [Jos. Dobiáš. *Tab. I. 17*]

„ „ 1027. Sest. *Av.* Legenda táž. Ověnčené a obrněné poprsí v pr. *Rev.* Legenda táž. Germania sedící v pravo. [Vídeň. *Tab. II. 1*]

K čís. 1046. Sest. *Rev.* Císař v průvodu praefekta praetorio (viz níže str. 24) oslovuje pět vojáků. První, obrácený vlevo, drží v pr. signum a v l. štít, třetí má v pr. oštěp, v l. štít, čtvrtý v pozadí drží vexillum, pátý má v pr. oštěp, levicí drží koně za uzdu. [Berlín. *Tab. II. 2*]

„ „ 1046. Sest. *Av.* Legenda táž. Ověnčené poprsí s brněním a paludamentem v pr. *Rev.* PROVIDENTIA AVG (v exergue). IMP VI COS III (nahoře u okraje). SC. M. Aurelius v průvodu praefekta praetorio (viz níže str. 24) oslovuje čtyři vojáky. První, obrácený v l., drží v pr. signum, druhý oštěp, třetí vexillum, čtvrtý má v pr. oštěp, levicí drží koně za uzdu. [Palermo.]

„ „ 1046. Sest. *Av.* jako u čís. předešlého. *Rev.* PROVIDENT AVG [Vídeň. *Tab. II. 3*]

„ „ 1047. Sest. *Av.* Ověnč. hl. vpr. *Rev.* Císaře následuje 6 vojáků. [Berlín; exemplář špatně zachovaný, se sklepaným okrajem. *Tab. II. 4*]

„ „ 1070. Dupond. *Rev.* Merkur z předu, s hl. obrácenou vl., drží v pravici pateru. [Berlín *Tab. II. 5*, Paříž, Jos. Dobiáš.]

„ „ 1075. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Samml. Kaufmann (L. Hamburger 1929). Tab. 16. 1182 = Jos. Dobiáš; Paříž = Cohen III. 254.]

„ „ 1090. Sest. *Rev.* Legenda VICT GERMA etc. ve věnci dubovém. [Ars classica VIII. 1046 = M. Bernhart, Handbuch zur Münzkunde der röm. Kaiserzeit Tab. 85. 11.]

„ „ 1091. *Rev.* Táž legenda ve věnci dubovém. [Brit. Museum, Vatikán.]

„ „ 1106. As. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P XXVIII. Ověnčené poprsí s draperií na l. rameni. *Rev.* MARTI VICTORI IMP VI COS III. Mars stojící vpr., opírající se pravicí o kulatý štít s nápisem SC, spočívající na hlavě zajatcově, v l. držící oštěp [Jos. Dobiáš. *Tab. II. 6*]

Za „ 1108. Sest. *Av.* M ANTONINVS AVG TR P XXVIII. Ověnčená hl. v pr. *Rev.* RESTITVTORI ITALIAE IMP VI COS III. — SC. Císař stojící vl., v l. držící žezlo, zdvíhá pravicí Italii, která drží v l. kouli [Jos. Dobiáš. *Tab. II. 7*]

K „ 1226. Sest. *Av.* Poprsí obrněné s paludamentem. [Riv. it. XX (1907), 570[204].]

„ „ 1262. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1931). Tab. XLVIII. 1920.]

„ „ 1266. Sest. *Av.* Poprsí bez věnce s draperií na l. rameni. [P. & P. Santamaria (29. XI. 1920). Tab. XVI. 703.]

„ „ 1279. Sest. *Av.* Poprsí obrněné s paludamentem. [O. Helbing, Kat. 63. Tab. XXV. 817.]

K čís. 1370. Sest. *Av.* Poprsí s draperií na l. rameni. [O. Helbing, Kat. 63 (1931). Tab. XXV. 822.]

„ „ 1464. As. *Rev.* Pod trofejemi tři zajatci. [Ibid. 571[214].]

Za „ 1515. As. [Cohen, Commode, No 694.]

K „ 1518. Sest. *Av.* L AVREL COMMODVS CAES AVG FIL GERM. Poprsí bez věnce, obrněné s paludamentem. *Rev.* *pri*NC *iv*VENT — S C. Commodus stojící vl., v pr. držící ratolest, v l. oštěp. Za ním trofej se zbraněmi u paty. [Jos. Dobiáš. *Tab. II. 10*]

„ „ 1532. As. *Av.* COMMODO CAES AVG FIL GERM SARM. Oděné poprsí v pr. *Rev.* DE GERMANIS — S C. Pod trofejí sedí v l. Germán, v pr. Germánka. [Vatikán. *Tab. II. 9*]

„ „ 1583. Sest. *Av.* ---COMMOD--- *Rev.* Legenda celá v kruhu: IVNONI SISPITAE TR P II IMP II COS P P. — S C. [O. Helbing (20. VI. 1929). Tab. LXIII. 3880.]

„ „ 1592. Dupond. *Av.* Poprsí obrněné s paludamentem vpr. [Samml. Otto (Ad. Hess, Kat. 207, 1931). Tab. XXVIII. 1180.]

„ „ 1612. Sest. *Av.* L AVREL COMMO ‖ DVS AVG TR P IIII. Ověnčené a oděné poprsí v pr. *Rev.* *io*VI VICTORI IMP III COS II P P S C. Juppiter sedící vl. drží v pr. Victorii, v l. žezlo. [Jos. Dobiáš. *Tab. II. 8*]

Za „ 1618. As. [Cohen, Commode, No 277.]

Commodus.

Za čís. 87. Denár. *Av.* M COMM ANTO NINVS PIVS BRIT. Ověnčená hl. v pr. *Rev.* PM TRP VIIII IMP VI COS IIII P P. Stojící Mars vpr., držící v pr. oštěp, levicí se opírající o štít. [Jos. Dobiáš, Dva poklady řím. denárů z Balkánu I. Numismat. časop. českoslov. VI (1930). Tab. II. 30.]

K „ 292a. Dupond. *Av.* Poprsí obrněné (typ k). [Coll. Traverso-Martini (M. Baranowski 1930). Tab. LVI. 2265.]

„ „ 403. Hybridní sest. [Riv. it. XX (1907). 573[222].]

Za „ 502. Dupond. *Av.* Hlava s paprskovitou korunou. *Rev.* PATER SENAT. P M TR P XII IMP VIII COS V P P. [Coll. Cuzzi (M. Baranowski 1929), čís. 762.]

Protivahou těchto mezer, které by bylo ovšem možno ještě několikanásobně rozmnožiti,[1]) jsou dosti četné d u b l e t t y v novém díle.

Str. 263, čís. 606 = čís. 607. Neboť Cohenovo (Commode 77) „buste" znamená na rozdíl od „tête" vždycky poprsí *oděné*.

---

[1]) Mnoho nových typů a variant proti Cohenovi má na př. kabinet madridský. Prohlížel jsem jej na podzim r. 1929 právě pro období Antoninů, ale, spolehnuv se na slib, že mi budou zaslány odlitky označených kusů, omezil jsem se jen na stručné poznámky, které k publikaci nestačí. A na slíbené odlitky čekám dosud.

Str. 295, čís. 1023 = čís. 1027. M.-S. si nevšimli, že sestercius s legendou GERMANIA SVBACTA na rubu a s reliefem Germánky sedící pod trofejí, který citují pod čís. 1023 z dražebního katalogu fy P. & P. Santamaria 1926 v Římě,[1]) je totožný se sesterciem, publikovaným v dražebním katalogu téže firmy již r. 1924.[2]) Nesprávný popis aversu v tomto katalogu opravili sice autoři podle vyobrazení na tab. XXVI. 438, ale u čís. 1023 jej nechali neopraven, protože pozdější katalog již nereprodukoval naši minci znova, a dopustili se nové chyby, popisujíce alegorickou postavu Germanie jako sedící „vlevo" místo správného „vpravo". Přes to není třeba čís. 1023 škrtat: Exemplář s obrněným poprsím na líci a s postavou Germanie sedící vlevo na rubu je v sbírce berlínské, jiný mám v sbírce vlastní.

Str. 310, čís. 1224 = čís. 1225. Avers tohoto vzácného sesterciu s Juppiterem metajícím blesk na poraženého barbara a legendou PROPVGNATORI IMP popisují M.-S. jednou (podle Cohena 504, který měl předlohou pařížský exemplář) jako ověnčené poprsí s brněním a paludamentem, po druhé z M. Bernhartova Handbuch zur Münzkunde der röm. Kaiserzeit. Tafelband. Halle (Saale) 1926, tab. 35, čís. 10 jen s paludamentem (bez brnění). Ale berlínský exemplář, který reprodukoval Bernhart, je ražen týmž párem razidel jako exemplář pařížský. A totéž platí o obou dalších exemplářích tohoto vzácného sesterciu, které znám z autopsie, v kabinetu vatikánském a neapolském. Na všech je císařovo poprsí oděno paludamentem, deštičky pancíře na pravém rameni scházejí. Ačkoli bych to (vzhledem k nesmírné převaze typů, kde je pod paludamentem vidět pancíř velmi zřetelně) pokládal spíše za nedopatření rytcovo nežli za úmysl — tak vykládal pařížský exemplář již Cohen —, přece jest třeba popisovati poprsí jen jako oděné a číslo 1224 u M.-S. škrtnouti.

Str. 321, čís. 1359 = str. 331, čís. 1491. Cohen, L. Verus 3.

Str. 335, čís. 1527 = čís. 1529. Odchylka GER. místo GERM. v Riv. it. di num. XX (1907), str. 182 je jen chyba opisu nebo tisku. Na originále je, jak ukazuje tab. XI. 5, GERM.

Mnoho dublett je asi v nové knize M.-S. tam, kde se rozeznává v ražení Markově poprsí prostě oděné (dr.) od poprsí obrněného a oděného (dr., cuir.). Podle svých zkušeností mohu říci, že, pokud jde o ražení Markova, jen ve velmi málo případech bude lze mluviti o poprsí prostě oděném. Ve většině případů, kde jest popisováno tím způsobem, jde asi o nedosti jasně vyražené nebo o otřené reliefy, na kterých je pravé rámě panovníkovo, kryté kovovými deštičkami pancíře, nezřetelné. Tak na př. je poprsí Markova čís. 1022 popisováno jako prostě oděné (dr.), ačkoli na reprodukci citovaného exempláře ze sbírky Webrovy (tab. XX. 1590) je pod paludamentem na pravém rameni císařově zcela jasně viděti brnění. Rovná se tedy čís. 1022 = čís. 1024.

[1]) Collezione del Sig. Conte B. de P. e di altro distinto collezionista (25. maggio 1926), čís. 484.

[2]) Collezione del Sig. Marchese B. L. e di altro distinto collezionista (16. gennaio 1924), čís. 438.

Kvantitativní nedostatky nového soupisu, zaviněné hojnými mezerami na jedné a naproti tomu dublettami na druhé straně, jsou však stupňovány i nedostatky v kvalitě převzatého materiálu. Každý, kdo zná dílo Cohenovo, ví, kolik je v něm chyb tiskových i nedostatečných popisů. M.-S. si zjednali nespornou zásluhu, že mnohé z těchto chyb (někdy očividných) opravili. Ale mohli jít bez přílišných obtíží ještě dále. V jejich díle zůstalo ještě příliš mnoho popisů, o jejichž správnosti pochybují autoři sami. A přece všechny tyto pochybnosti nebo aspoň většina jich mohla zmizeti — prostou kontrolou sbírky, která byla Cohenovi základem jeho Description, pařížského Cabinet de France.

M.-S. zavedli sice do popisu leckde jemnější distinkce typů na rubech mincí, ale zase neprovedli tuto zásadu důsledně; naopak, jen velmi náhodně. Je-li na př. u bronzů Markových z roku 176/7 s dvěma zajatci pod trofejí (str. 306n.) činěn přesný rozdíl mezi typem, na kterém sedí žena vlevo a muž vpravo, a typem s umístěním obráceným, mělo býti totéž rozlišení provedeno také u parallelních bronzů Commodových (str. 335n.) a tím spíše u stříbrného a zlatého ražení obou císařů (str. 239—241 a 263—265). Na př. Markovo číslo 339, vzácný denár[1]) s legendou *De Germanis* v úseku, má na exempláři pařížském a vídeňském vlevo ženu, vpravo muže, na překrásném exempláři Národního musea v Praze vlevo muže, vpravo ženu.[2]) — Jestliže autoři opravují (str. 143 k čís. 947) Cohenův popis věnce na rubu Antoninova sesterciu čís. 998 jako dubového, nikoli vavřínového, bylo důsledné rozlišiti obojí druh věnce i u Markových čís. 1090 a 1091, kde se věnec na rubu popisuje jen jako vavřínový, ačkoli právě na přiložené reprodukci podle překrásného exempláře Britského musea (Tab. XII. 248) je zjevně věnec dubový.[3]) — Čís. 890/1 je popisováno, jako by před alegorií přemožené Armenie byl prapor a štít, čís. 931 pak, jako by pod trofejí ležely zbraně. Tu však je Cohen (čís. 984/5 a 807) právem přesnější, omezuje-li tyto údaje výrazem „quelquefois". Tyto odznaky a zbraně opravdu někdy scházejí.

Nesprávnost některých popisů v novém díle lze snadno vy-

[1]) Oceňují-li jej M.-S. jako *C(ommon)*, je to hrubý omyl.

[2]) Jos. Dobiáš, Dva poklady řím. denárů z Balkánu I. Numismat. časopis českosl. VI (1930), tab. II. 26.

[3]) Jiný exemplář reprodukuje M. Bernhart, Handbuch zur Münzkunde der röm. Kaiserzeit. Tab. 85, čís. 11 z Navillova katalogu VIII. 1046). Třetí znám ze sbírky vatikánské. Viz výše str. 8. — Vzácnost této varianty proti exemplářům s věncem vavřínovým lze snad vysvětliti neregulárností tohoto ražení. Neboť dubový věnec byl udělován pravidelně za zásluhy občanské a vůbec u příležitosti slavností občanských (v ražení Markově je na př. pravidelný na reversu mincí z roku 171 s legendou PRIMI DECENNALES, čís. 1003—1008), kdežto k legendě VICT GERM(A) z roku 173 se hodí jediné věnec vavřínový.

světliti úplným spolehnutím na Cohena a nedostatkem vlastní kontroly a autopsie. Jako příklady uvádím dva velmi vzácné sestercie M. Aurelia.

Čís. 1019 (r. 172). Popis nového katalogu („Emperor standing, holding spear and resting his r. elbow on oblong shield; before him, a kneeling figure") je prostý překlad z Cohena, Marc Aurèle 27. Cohen popisoval tento sestercius podle exempláře Královského kabinetu v Haagu, patrně nedosti dobře zachovaného. Lépe zachovaný exemplář Spolkového kabinetu vídeňského však ukazuje, že jeho popis je docela nesprávný. Císař nedrží oštěp, nýbrž žezlo, pravou rukou se neopírá o štít, nýbrž ji má založenu k pasu. Štít není oválný, nýbrž šestihranný, a nepatří císaři, nýbrž alegorické postavě klečící Germanie, která jej drží oběma rukama. [*Tab. II. 11*]. Tak dovolovala ostatně opraviti popis Cohenův nejen přímá předloha mince Markovy, sestercius Domitianův,[1]) nýbrž i medaillon Marka samého, datovaný XXXII. rokem jeho tribunské moci do roku 177/8, s úplně totožnou legendou i reliefem.[2])

Čís. 1183 (r. 177). Nápis v úseku mince není DE GERMA, jak převzali M. - S. z Cohenova popisu špatně zachovaného exempláře pařížského (čís. 162), nýbrž úplně vypsané DE GERMANIS, jak ukazuje lépe zachovaný exemplář Národního musea v Palermě [*Tab. II. 12*] a nejlépe zachovaný exemplář, který publikoval B. Koehne z nálezu u Trevíru v Mosele.[3]) Pod tímto nápisem, a nikoli v poli reversu, je také značka senátního ražení, S C. Poprsí na líci není pak jen prostě oděné, nýbrž i obrněné (dr. et cuir.), což je ostatně viděti i na exempláři pařížském.

---

[1]) H. Cohen I.[2] 510, čís. 488—490; Jac. Hirsch, Sammlung Consul Ed. Friedr. Weber† II. München 1909, str. 82. Tab. XIII. 1274; E. Babelon, Quelques monnaies de l'empereur Domitien (Germania capta). Revue numismatique IV. Sér. XXI (1917—1918), str. 33nn. Tab. I. 9; H. Mattingly-Edw. A. Sydenham II, čís. 258, 285 a 318. Tab. VI. 95; Paul Couissin, Les triomphes de Domitien. Revue archéologique V. Sér. XXVIII (1928), str. 71 s pozn. 1; H. Mattingly, Coins of the Roman Empire in the British Museum II. Vespasian to Domitian. London 1930, tab. 71.3, 73.1 a 75.6.

[2]) Vím jen o třech jeho exemplářích: a) Vídeňský, velmi špatně zachovaný, uvádí Jos. Eckhel, Catalogus Musei Caesarei Vindobonensis numorum veterum II. Vindobonae 1779, str. 229, čís. 288 a Ios. Arneth, Synopsis numorum antiquorum, qui in Museo Caesareo Vindobonensi adservantur II. Vindobonae 1842, str. 106, č. 187 [Arneth jej datuje podle sesterciu se stejným reliefem do roku 172]; b) Frankfurtský publikoval F. Quilling, Ausgewählte röm. Münzen und Medaillons der städtischen Münzsammlung in Frankfurt a. M. Zeitschrift für Numismatik XX (1897), str. 208—215. Tab. VII. 2 [s nesprávným výkladem]; c) Madridský, poměrně nejlépe zachovaný, uveřejnil Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II. 27, č. 4. Tab. 59, 6. Srov. Jos. Dobiáš, Expeditio Germanica secunda et tertia. „Českou minulostí". Práce věnované prof. Václ. Novotnému k 60. naroz. V Praze 1929, str. 20n. a K chronologii t. řeč. válek Markomanských. Přátelé starožitností československých J. V. Šimákovi k 60. naroz. V Praze 1930, str. 30n.

[3]) B. K(oehne), Die römischen auf die Deutschen und Sarmaten bezüglichen Münzen. Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde III (1843), str. 288. Tab. VIII. 7.

Na tomto místě lze snad také vytknout několik povážlivých neshod popisu s vyobrazením, na které se při něm odkazuje.[1])

Tab. VIII. 147 má draperii na levém rameni, kterou popis na str. 215[23] neuvádí.

Tab. IX. 172 má jen šupinatý pancíř, podle popisu však (str. 235[290]) kromě toho ještě draperii.

Tab. X. 201 má poprsí s draperií přes levé rámě, o které popis na str. 257[538] neví.

Tab. X. 206 má Commodovo poprsí s krunýřem a přes něj paludamentum. Popis (str. 262[597]) o krunýři nemluví.

Zmínil jsem se již o tom, že pro historika je studium římských mincí v době Antoninů pole zvlášť vděčné pro jejich velmi přesnou chronologii. V užití dat na jejich mincích k rekonstrukci historických událostí měli Mattingly a Sydenham ovšem předchůdce v C. H. Doddovi, jehož práce o chronologii války proti Parthům, válek Markomanských a prvních let Commodových znamenaly svého času veliký pokrok ve využití pramenů numismatických pro účely čistě historické.[2]) M. - S. se ho přidrželi velmi těsně jak ve výkladu jednotlivých typů mincovních, tak i v jeho závěrech chronologických. Snad až příliš těsně; neboť právě z materiálu, který sami tolik rozhojnili proti dílu Cohenovu, lze někdy dojíti k závěru jinému, nežli k jakému dospěl Dodd a který po něm M. - S. opakují. Na př. V. imperatorskou akklamaci kladl Dodd asi do února/března 168, podle proporcionálního počtu mincí ještě s číslem IIII. a již s číslem V. při titulu imperatorském v XXII. resp. VIII. roce tribunské moci obou císařů v sbírce berlínské, kterou vzal za základ: 9 : 20 z celkového počtu 29 mincí Markových a 4 : 13 z 17 mincí Verových. Protože však berlínská sbírka přes své bohatství zdaleka není úplná, je již předem patrné, jak náhodná je tato proporce. Podle úplnějšího seznamu typů u M. - S., z něhož vyplývá poměr 12 : 19 u 31 mincí Markových a 18 : 17 u 35 mincí Verových, bylo by třeba klásti připuštění titulu IMP. V. na mince až do dubna/května května 168.

K zjištění přesnějších skupin chronologických mohli však M.-S. dojíti také podle kriterií bezpečnějších, nežli je poměr počtu typů ražených v jednom roce, v kterém může velkou úlohu hráti i různá početnost jejich

---

[1]) Odkaz na vyobrazení schází na př. u Antonina Pia, č. 1252 (Tab. VII. 136) a Commoda, čís. 2 (Tab. X. 215). Falešný je na str. 263[606] k tab. X. 209. Vyobrazení patří k čís. 604.

[2]) C. Harold Dodd, Chronology of the eastern campaigns of the emperor Lucius Verus. The Numismatic Chronicle IV. Ser. XI (1911), str. 209—267; Chronology of the Danubian wars of the emperor Marcus Antoninus. Tamtéž XIII (1913), str. 162—199 a 276—321; On the coinage of Commodus during the reign of Marcus. Tamtéž XIV (1914), str. 34—59.

emissí, tedy faktor pro nás skoro nevypočitatelný. První z těchto bezpečnějších pomůcek je změna titulatury. Tak mohly být ze zlatého a stříbrného ražení Markova v XVII. roce jeho tribunské moci (str. 218 n.) vyloučeny s naprostou bezpečností mince s legendou na líci M ANTONINVS AVG IMP II (typ 2 *a*) jako mladší skupina proti ražbám s legendou IMP M ANTONINVS AVG (typ 3).[1]) Legenda M ANTONINVS AVG. (typ 2) by přiřaďovala mince jí opatřené s větší pravděpodobností k skupině mladší. Neboť s přijetím II. imperatorské akklamace vypustil Marcus titul IMP. ze svého jména. Jediná výjimka (M.-S. čís. 97) je svou naprostou isolovaností velmi podezřelá. Stejně bylo možno rozloučiti Markovo ražení z doby mezi prosincem 165 a létem 166 (str. 224 n. a 285 nn.) podle titulů ARMENIACVS a ARM. PARTH. MAX. na dvě chronologické skupiny a podobně i ražby z XXV. roku jeho tribunské moci (str. 231 n. a 292 n.); neboť, jak se zdá, titul IMP připustil Marcus do svého jména na mincích teprv po novém vítězství, které mu tenkrát získalo jeho VI. akklamaci. Totéž platí o Markově ražení v XXIX. roce jeho tribunské moci (str. 237 nn. a 302 n.), které se rozpadá na starší mince bez titulu GERM(*anicus*) a mladší s ním; a téhož roku na podzim přibyl nový titul SARM(*aticus*). Naopak bych vykládal obratem válečného štěstí proti Římanům v zimě 177/8, že Marcus tenkrát odložil oba své vítězné tituly *Germanicus Sarmaticus*,[2]) a podle toho bych rozdelil ražení XXXII. roku jeho tribunské moci (str. 243 n.) ve dvě chronologické skupiny. Z ražení Commodových měla být skupina popsaná na str. 338 rozdělena na skupiny dvě: z doby, kdy byl Commodus jen *Caesar*, a z doby, kdy jako spolucísař Markův měl již titul *Augustus*. Konečně jeho čís. 8*b* mělo být pro praenomen L(*ucius*) na obversu vyloučeno do samostatné skupiny starší (jako se to stalo v příčině bronzového ražení na str. 401 n.), z doby, nežli Commodus své praenomen Lucius změnil v Marcus.

Jiná methodická pomůcka, která dovoluje zjistiti a datovati některé skupiny mincí ještě přesněji, nežli to učinili M. - S., je parallelismus v ražení dvou panovníků současně vládnoucích, tedy v našem období M. Aurelia s L. Verem a M. Aurelia s Commodem.

Na aversu mincí M. Aurelia z XXIII. roku jeho tribunské moci se vyskýtá dvojí legenda. Již z poměru těchto legend k opisům z roku předešlého a následujícího je víc než pravděpodobné, že legendy M. ANTONINVS AVG. ARM. PARTH. MAX. bylo užito na mincích ražených ještě za života Verova, legendy M. ANTONINVS AVG. TR. P. XXIII. na mincích ražených po jeho smrti někdy v lednu 169. Neboť se všeobecně uznává, že se císař M. Aurelius hned po ní vzdal honosných titulů ARM(*eniacus*) a PARTH(*icus*) MAX(*imus*), které si svým orientálním tažením

[1]) V bronzovém ražení Markově M. -S. 280 n. toto rozdělení provedli.

[2]) C. H. Dodd, Chronology of the Danubian wars 307 pozn. 163; Jos. Dobiáš, Expeditio Germanica secunda et tertia. „Českou minulostí." Práce věnované prof. V. Novotnému jeho žáky k 60. narozeninám. V Praze 1929, str. 17 n.

vysloužil vlastně jen jeho spolucísař L. Verus, aby si snad neosoboval zásluhy cizí. Tato pravděpodobnost se mění v jistotu, srovnáme-li navzájem Verova ražení s TR. POT. VIII. s raženími Markovými s TR. POT. XXIII.

Čís.	596	(L. Verus)	∾ čís.	205	(M. Aurelius)
,,	1483	,,	∾ ,,	962	,,
,,	1484—1487	,,	∾ ,,	969—971	,,
,,	1488	,,	∾ ,,	968	,,
,,	1489—1490	,,	∾ ,,	967	,,

Má tedy jediný známý aureus L. Vera z roku 168/9 (č. 596) typu *Fort(unae) red(uci)* [jeho denáry z toho roku vůbec neznáme] obdobu v Markově denáru (č. 205) s legendou na líci ARM.PARTH.MAX. Že od Vera není známo ražení s typem Aequitas (M. Aurelius, čís. 208 a 209), které také ještě nese na líci tuto honosnou titulaturu, nemůže býti závadou, protože i uvedený Verův aureus je dosud znám jen z unikátu Britského musea. Že pak opravdu patří Markovo císařské ražení typu Aequitas ještě do doby Verova života, dosvědčuje senátní ražení z toho roku, v němž se mezi jinými typy, společnými oběma panovníkům, vyskytuje právě Aequitas (M. Aurelius čís. 969—971 ∾ L. Verus čís. 1484—1487). Ale to není parallela jediná. Všecky bronzové mince M. Aurelia z toho roku, které mají na líci titul ARM.PARTH.MAX., až na jediné čís. 972 (Salus), mají obdobu v bronzových mincích L. Vera a naopak ani jediná z Verových mincí r. 168/9 nemá obdobu v ražení M. Aurelia, které by mělo na líci legendu zjednodušenou, bez oněch dvou titulů.

Lze tedy s jistotou takřka naprostou rozděliti Markovo ražení s TR. POT.XXIII. na dvě chronologické skupiny: Čís. 205 a 208—209 (v ražení císařském) a čís. 962 a 967—972 (v ražení senátním) patří do prosince 168—ledna/února 169; čís. 197—204, 206—207 a 210 (v ražení císařském) a čís. 963—966 (v ražení senátním) do ledna/února—prosince 169.

Na počátku roku 169 odložil však Marcus nejen oba tituly, které si vysloužil L. Verus svým tažením na východ, nýbrž i V. akklamaci imperátorskou. Neboť titul IMP.V. se na mincích roku 169 ztrácí současně s oběma vítěznými tituly a r. 170 se na nich vůbec neobjevuje[1]) (není tedy u M. - S. 291 titul v záhlaví uveden správně). Teprv od vítězství, kterého dobyl r. 171 sám, užívá Marcus na svých mincích znova obnoveného titulu imperátorského (IMP.VI). V souvislosti s odložením titulů ARM*eniacus* PARTH*icus* MAX*imus*, které si Marcus sám osobně nevysloužil, bylo by nasnadě vykládati odložení titulu IMP*erator* V tím, že také o vítězství, které vyneslo oběma císařům imperátorskou akklamaci po páté, měl hlavní zásluhu L. Verus. Ale jak známe jeho způsob vedení války na východě[2])

[1]) Již z toho důvodu nemůže být čtení legendy na reversu čís. 986 správné.

[2]) Xifilinos, Epit. z Cassia Dióna ed. Boissevain III. 660; Vita Veri 7. Srov. Stein, Ceionius 8) v R.-E. III. 2 (1899), sl. 1843nn.

i jeho zájem o válku v Podunají,[1]) je to velmi málo pravděpodobné. Spíš lze pomýšleti na to, že si Marcus nechtěl osobovati vítězství, o které, bylo-li ho dobyto před 5. květnem 167, kdy se titul IMP.V objevuje po prvé na nápisech (CIL III. Dipl. XLVI),[2]) nemohl mít sám osobní zásluhu, protože se vypravil spolu se svým spolucísařem do pole teprv r. 168;[3]) ostatně situace na bojišti, kam změna válečného štěstí odvolala ještě r. 169 Marka osobně, znehodnotila úplně význam vítězství z roku 167.

Parallelismus ražení M. Aurelia s Commodem dovoluje zase řešiti těžkou otázku chronologie nejstarších mincí Commodových, která je v novém díle M.-S. vůbec až nepochopitelně nesprávná.

Čís. 1514 s legendou PONTIF. a s odznaky pontifikátu na reversu je datováno zprávou životopisce Commodova v Historia Augusta VII. 12, 1: *Adsumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos XIII. Kl. Invictas Pisone Iuliano coss.* do doby po 20. lednu 175 a k stejnému datu vede zpráva téhož životopisu 1, 10: *Quarto decimo aetatis anno* [Commodus se narodil 31. srpna 161] *in collegium sacerdotum adscitus est.*[4]) Není tedy možné, aby uvedená mince pocházela z doby starší roku 172, do které ji kladou M.-S.[5]) Protože pak je titul obversu, COMMODVS CAES. AVG. FIL. (bez GERM., který přijal Commodus podle Životopisu 11, 14 již 15. října 172), oběma autorům jedinou oporou jejich datování, mizí s ní také jediný důvod pro datování čísel 1513 a 1515 před rok 172. Ostatně je čís. 1513 (FELICITATI CAES.) blízké Markovým číslům 1200 a 1201, jejichž legenda FELICITATI CAES. je označuje jako souběžné ražení k číslům 1192—1199 s legendou FELICITATI AVG. P. P.

---

[1]) Vita Veri 9, 7—11; Vita Marci 14, 5.

[2]) Opoždění titulu IMP. V na mincích proti nápisům vykládá C. H. Dodd, Chronology of the Danubian wars 167 nn. velmi pravděpodobně tak, že císař, prodlévající v Římě, neuznal vítězství za tak významné, aby pro ně oticiálně zvýšil počet svých imperátorských akklamací, a teprv když r. 168 došlo k vítězství rozhodnějšímu, připustil titul IMP. V, který se již loni dostal na neoficiální nebo jen polooficiální nápisy, i na mince. Je zajímavé, že v režii císařské bylo raženo mnohem víc typů s označením nové akklamace nežli v režii senátní (u M. Aurelia je poměr 14 : 5, u L. Vera 14 : 7).

[3]) C. H. Dodd, Chronology of the Danubian wars 165.

[4]) Srov., co o těchto datech vykládá Jos. Mich. Heer, Der historische Wert der Vita Commodi in der Sammlung der Scriptores Historiae Augustae. Philologus. Suppl. IX (1904), str. 12 n. a 163 n.

[5]) H. Cohen III.[2] 311, čís. 599 datuje správně do roku 175, podobně J. M. Heer na uv. m. 13 s pozn. 18. Ostatně i M.-S. 211 uvádějí v chronologickém přehledu událostí připuštění Commoda do kněžských kollegií správně pod rokem 175. S rozpory mezi tímto přehledem dat a výkladem mincí se v díle M.-S. setkáme opětovně. Přehled je vždy správnější. Jedno datum jest však v něm nyní třeba opraviti: Titul *Pater Patriae* nepřijali M. Aurelius a L. Verus až r. 167, nýbrž již mezi březnem a 30. dubnem 166, kdy se již vyskýtá na nově nalezeném vojenském diplomu Masperově. *Jérôme Carcopino*, Le diplôme Jean Maspéro. Mélanges Paul Thomas. Bruges 1930, str. 94.

Stejně nesprávné je i datování čísel 1516—1522 do let 172—173.[1]) Důvodem pro ně je spisovatelům titul GERM*anicus*, který se čte na jejich obversech a který dostal Commodus 15. října 172. Ale s tímto titulem se uvádí Commodus na jediném medaillonu z roku 173,[2]) na jehož líci je zobrazen M. Aurelius s legendou M. ANTONINVS AVG. TR. P. XXVII, tedy bez *Germanicus*! Teprv na legendě rubu s poprsím Commoda samého se čte titul GERM*anicus* u jmen otce i syna: COMMODVS CAES. GERM. ANTONINI AVG. GERM. FIL. Je to zcela ojedinělé užití tohoto titulu, který se i pro M. Aurelia samého vyskytuje toho roku na obversu jediného jeho denáru (Cohen 415 = M.-S. 284), u jeho sesterciů pak na líci vůbec nikdy, nýbrž jen na rubu, a to v dativní formě GERMANICO AVG. IMP. VI. COS. III. (Cohen 227—229 = M.-S. 1058—1062). Pravidelně začal M. Aurelius užívat tohoto titulu až r. 175.[3]) Že pak do tohoto roku patří i mince Commodovy, které kladou M.-S. do let 172/3, vyplývá zcela určitě z legendy na rubu čísel 1518—1522: PRINC. IVVENT. Neboť známe přesné datum, kdy se Commodus stal *princeps iuventutis*, zase z jeho životopisu 2, 1: *Cooptatus est --- princeps iuventutis, cum togam sumpsit.* Protože mužskou togu přijal Commodus 7. července 175 (Životopis 2, 2: *Indutus autem toga est nonarum Iuliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, et eo tempore, quo Cassius a Marco descivit* a 12, 3: *Isdem consulibus [Pisone Iuliano] togam virilem accepit*), je tím dán pro naše mince terminus post quem.[4]) Protože pak i obě mince čís. 1516 a 1517 mají na líci stejnou legendu jako mince s nápisem PRINC. IVVENT., bude třeba vztahovat legendu na jejich rubu, LIBERALITAS AVG., nikoli na liberalitu Markovu asi z konce roku 172 (?Cohen 414 = M.-S. 267), nýbrž na VI. jeho liberalitu z roku 175 (M.-S. 317—321 a 1147—1149), která měla oslaviti právě chystané přijetí mužské togy Commodem.[5])

Totéž, co jsme právě vyložili o senátních ražbách z bronzu, platí ovšem i o císařském ražení ze stříbra a ze zlata. Commodovy mince s legendou LIBERALITAS AVG. a PRINC. IVVENT. (M.-S. 597—603) nelze datovati lety 172—175, nýbrž přímo létem roku 175.

Rok 172 jako termin a quo převzali patrně M.-S. z Rohdena,[6]) který jej neodůvodňuje jen titulem GERM*anicus*, nýbrž i odkazem na zprávu životopisu Commodova, podle něhož svou první liberalitu prokázal

---

[1]) Není to chyba tisku místo 172—175? Srov. str. 262.

[2]) H. Cohen III.[2] 133, čís. 2; Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II. 44. Marco Aurelio e Commodo 1. Tab. 71. 7.

[3]) To ušlo P. v. Rohden, Aurelius 89) v R.-E. II. 2 (1896), sl. 2466, jehož sbírka materiálu posloužila M.-S. za hlavní zdroj poučení.

[4]) V chronologickém přehledu událostí uvádějí M.-S. 212 pro přijetí titulu *princeps iuventutis* správně datum 7. července 175.

[5]) Vita Marci 22, 12: *Filio Commodo accersito ad limitem togam virilem dedit, quare congiarium populo divisit.* Srov. Jos. M. Heer na uv. m. 14 nn.

[6]) P. v. Rohden, Aurelius 89) v R.-E. II. 2 (1896), sl. 2466.

Commodus ještě *in praetexta*.[1]) Rohden tedy patrně pomýšlí na nějakou liberalitu starší roku 175, kdy Commodus oblékl již mužskou togu. — Proti takovému výkladu svědčí však s naprostou určitostí Commodův portrét na líci mincí typu *Liberalitas*. Císařský princ se na nich jeví opravdu již jako dospělejší hoch a nikoli jako 10—12leté dítě, jakým byl podle představy M.-S. Jak vypadal a jak byl zpodobován Commodus v tomto věku, ukazují medaillony z let 173 a 174.[2]) Kdežto v těchto letech je Commodus zobrazován ještě s docela dětskou hlavičkou, s tváří kulatou a buclatou, má na mincích typu *Liberalitas* již tvář docela chlapeckou, spíš oválnou, ba hubenou, jak ji známe z posledních let jeho otce, císaře Marka.[3])

Je-li podle toho třeba klást Commodovy mince typu *Liberalitas* až do roku 175, lze zdánlivý rozpor mezi zprávami obou životopisů srovnati tak, že Commodus předsedal při liberalitě, kterou jeho nepřítomný otec prokázal lidu, aby oslavil jeho zplnoletění, ještě v praetextě a togu samu že dostal až na bojišti germánském, kam jej otec tenkrát povolal.[4])

Těžký problém, jehož řešení je pro chronologii nejstarších mincí Commodových velmi důležité, je dále otázka, jakým způsobem počítal Commodus léta své tribunské moci. Historický úvod nového díla k vládě Commodově (str. 356 nn.) odkazuje v příčině těchto „serious difficulties" na úvod k vládě Markově, ale tam nenajdeme o těchto obtížích, kterými se zabývalo tolik badatelů,[5]) ani slova. Autor tohoto úvodu (Sydenham), neznaje patrně práce Doddovy, která se je pokusila řešit se stanoviska čistě numismatického — aspoň ji ani slovem neuvádí —, a nevšimnuv si zprávy životopisu císaře M. Aurelia, podle níž Marcus udělil Commodovi tribunskou moc teprv po svém triumfu nad Germány a Sarmaty,[6]) tedy někdy po 23. prosinci 176, přidělil nejstarší Commodovy mince, datované tribunskou mocí, do jednotlivých let podle velmi prostého systému: Protože je jisté, že III. rok tribunské moci Commodovy je souběžný s XXXII.

[1]) Vita Commodi 2, 1: *Adhuc in praetexta puerili congiarium dedit atque ipse in basilica Traiani praesedit.*

[2]) Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II, tab. 71, čís. 7 a 8; tab. 72, čís. 1.

[3]) Srov. M.-S. III, tab. X, čís. 206 (*aureus*) a 207 (*denár*); Ad. Hess Nachfolger (Luzern). Katalog 207, tab. 28, čís. 1179 (*sestertius*); Sammlung Consul Ed. Fr. Weber †, Hamburg. München 1909, tab. XXIV. 1722 (*as*).

[4]) Vita Commodi 12, 2 n.: *Profectus in Germaniam XIIII. Kal. Aelias, ut postea nominavit. Isdem coss.* [t. j. *Pisone Iuliano*] *togam virilem accepit.* Srov. též pořadí událostí v kap. 2, 1 n.: *Cooptatus est inter* [*fra*]*tres solus* [oprava Domaszewského u J. M. Heera na uv. m. 13 pozn. 19] *princeps iuventutis, cum togam sumpsit. Adhuc in praetexta puerili congiarium dedit atque ipse in basilica Traiani praesedit. Indutus autem toga est nonarum Iuliarum die.*

[5]) Th. Mommsen, Röm. Staatsrecht II. 2³ Leipzig 1887, str. 801 pozn. 2; J. M. Heer na uv. m. 26 nn.; C. Harold Dodd, On the coinage of Commodus 49 nn.; Jos. Schwendemann, Der historische Wert der vita Marci bei den Scriptores Historiae Augustae. Heidelberg 1923, str. 190 n.

[6]) Vita Marci 27, 4: *Romam ut venit, triumphavit et inde Lavinium profectus est. Commodum deinde sibi collegam in tribuniciam potestatem iunxit.*

rokem tribunské moci Markovy (a podobně IIII. s XXXIII., V. s XXXIIII. atd.), položil počátek II. roku tribunské moci Commodovy do prosince 176 a počátek I. roku do prosince 175. Při tom úplně zapomněl, že první udělení tribunské moci se snad nikdy nevázalo na normální datum, od kterého císařové počítali svou tribunskou moc, t. j. od 10. prosince. Obyčejný případ byl takový, že ji panující císař udělil svému následníkovi uprostřed roku, takže za první rok tribunské moci se pokládal někdy dosti krátký zlomek roku, uplynulý od data jejího udělení do nejblíže následujícího 9. prosince. Již tím padá Sydenhamovo (str. 212) datování počátku tohoto titulu do prosince 175 a tím i datování Commodových mincí s titulem TR. P. do roku 176. Ale stačí je vyvrátiti i to, že se tento titul vyskytuje na všech 3 denárech, o které běží (čís. 623—625), s titulem COS. Neboť konsulem se Commodus stal teprv 1. ledna 177.[1])

Do roku 176 kladl uvedené mince před Sydenhamem již Klebs a v. Rohden,[2]) pokládaje za pravděpodobné, že na nich stojí COS. nepřesně místo COS. DES*ignatus*. Je sice pravda, že se s takovým případem setkáváme na mincích Caracallových (Cohen, Caracalla 176, 177, 183). Ale užíti této analogie (*N. B.* o půl století mladší) pro výklad problematických mincí Commodových brání nápadný parallelismus těchto ražeb s ražením Markovým: Oba typy Commodových reversů s legendou TR. POT. COS., t. j. Salus s žezlem, krmící hada otočeného kolem oltáře, a Victoria, nesoucí věnec a palmu, se totiž vyskýtají na denárech Markových, ražených v XXXI. roce jeho tribunské moci, v době od prosince 176 do prosince 177, a vůbec nemají obdoby v jeho ražení z XXX. roku jeho tribunské moci:

Commodus čís.	623	(Cohen 733)	∼	Marcus čís.	373 (Cohen 944)
„ „	624 / 625	(„ 734)	∼	„ „	378 („ 949).

A podobný parallelismus najdeme i v ražení z bronzu. Commodovo čís. 1550 (Cohen 118): FELICITATI CAES. má v parallelním ražení Markově z roku 177 nejen svou obdobu v M.-S. 1192—1199 (Cohen 188—194), nýbrž přímo i totožný revers: Čís. 1200 (Cohen 195) s aversem Markovým, ale na rubu nesoucí nápis FELICITATI CAES. (nikoli AVG)., klade i Commodův as M-S. 1550 (Cohen 118) do roku 177 (vlastně do doby mezi prosincem 176 a prosincem 177).

Jest tedy titul COS. na mincích Commodových vykládati všude v jeho technickém, přesném smyslu a položiti tedy do roku 177 a nikoli do 176, jak činí M.-S., všecky bronzové mince Commodovy čís. 1546—1553. Z těchto mincí vyplývá také najisto, že tribunskou moc nepřijal Commodus snad ještě na konci prosince 176, nýbrž až na začátku roku 177. Neboť

[1]) Tak mají i M.-S. v historickém úvodu na str. 212. I tu je tedy rozpor mezi ním a katalogem, jaký jsme konstatovali již dvakrát.

[2]) Elimarus Klebs, Prosopographia imperii romani I. Berolini 1897, str. 202 a P. v. Rohden, Aurelius 89) v R.-E. II. 2 (1896), sl. 2467 n.

5 jeho assů (M.-S. 1546—1550) má na líci ještě jen titul COS (bez TR. POT.) a teprv 3 další (M.-S. 1551—1553) TR. P. COS.[1]) Za těch poměrů je snad nadbytečné provádět srovnání Commodových assů čís. 1546 a 1547 s Markovým denárem čís. 375 z roku 177, obou s alegorickou postavou bohyně Hilaritas, a Commodova čís. 1553 s Markovým sesterciem čís. 1183, obou znázorňujících triumf na samém konci roku 176.[2])

Jest tedy Sydenhamovu klassifikaci nejstarších mincí Commodových opraviti takto:

Čís.	597— 603	nikoli	172—175,	nýbrž	175, léto.
,,	604— 622	,,	175—176,	,,	175, podzim — 176.
,,	623— 625	,,	176 ,	,,	177, leden — c. duben.
Čís.	1513—1515	nikoli	před 172	nýbrž	175, léto.
,,	1516—1522	,,	172—173		
,,	1523—1545	,,	175—176,	,,	175, podzim — 176.
,,	1546—1553	,,	176 ,	,,	177.

Souhlasné svědectví mincí i Životopisu ukazuje, že svou tribunskou moc dostal Commodus až r. 177; z titulů na mincích pak vyplývá, že jej nedostal již současně s konsulátem 1. ledna 177, nýbrž o něco málo později. Ještě téhož roku ji však počal počítati jako druhou, pravděpodobně vzhledem k tomu, že již 27. listopadu 176 dostal, aspoň prozatím, imperium. Od III. roku tribunské moci počínajíc jsou léta tohoto počítání u Marka i Commoda úplně souběžná.

Parallelismus ražení Markova a Commodova dovoluje provésti ještě jiné opravy Sydenhamova datování a rozdělení mincí obou císařů.

Commodova čís. 657 a 658 s aversem L. AVREL. COMMODVS AVG. a rubem TR. P. IIII IMP II COS. P. P. klade Sydenham (str. 267) do ledna až léta 179. To je nemožné. Neboť toho roku by byl musil Commodus míti již titul COS II. Nedostatek iterační cifry omezuje oba denáry na krátké období mezi 10—31. prosincem 178.[3]) A totožnost typu na reversu (sedící Salus s hadem u nohou) s denárem Markovým čís. 399 svědčí, že obě mince byly raženy současně. Lze tedy i dobu jeho ražby, kterou udává Sydenham 244 širokým rozsahem od prosince 178 do léta 179, omeziti na prosinec 178.

Stejně totožnost typů na Markových čís. 409 (sedící Fortuna s kormidlem a rohem hojnosti) a 1249—1250 (sedící Virtus s oštěpem v pravé

[1]) Již z výše uvedeného parallelismu mezi mincemi Marcovými a Commodovými vyplývá, že Cohenovo čtení aversu u čísla 118: *Commodo Caes. Aug. fil. Germ.* TR. POT. COS., které Sydenham prostě převzal (čís. 1550), je nesprávné místo GERM. SARM. COS. Tak je opravil již C. Harold Dodd, On the coinage of Commodus 50 n. (s reprodukcí pařížského originálu). Jest tedy čís. 1550 přemístiti do skupiny starších mincí, zahrnující u M.-S. čísla 1546—1549.

[2]) U obou panovníků běží o sestercie; M.-S. popisují minci Commodovu nesprávně jako as.

[3]) Tak datuje i Th. Mommsen, Röm. Staatsrecht II. 2³ 801 pozn. 2.

a s parazóniem v levé ruce; legenda *Virtus Aug.*) a na Commodových čís. 2 a 292/292ᵃ svědčí neklamně, že uvedené mince Commodovy byly raženy ještě za života jeho otce a nikoli až po jeho smrti, jak mají M.-S. 366 a 401. Měly tedy být přemístěny na str. 268, resp. 343.

Správným popisem a chronologickým zařaděním mincí je pro historika získán teprve první stupeň k metě vyšší a vlastní, k jejich užití jako pramene pro rekonstrukci vnějších i vnitřních událostí za vlády toho nebo onoho panovníka. Nebylo ovšem a nemohlo být úkolem nového soupisu mincí Antoninů podávat toto vylíčení v celé jeho šíři, ale přece se nelze ubrániti dojmu, že mohl i na těch několika stránkách, které jsou věnovány všeobecnému úvodu k vládám jednotlivých panovníků, pověděti víc anebo jinak nežli dosavadní literatura, z níž nad to, a to ještě jen namátkou a nedůsledně, bylo užito pouze literatury numismatické v nejužším smyslu toho slova (str. XIII). Dílo Heerovo, které právě z numismatiky dovedlo vyčerpat tolik poučení pro kritiku tradice o vládě Commodově,[1]) zůstalo autorům neznámo, stejně jako podobná, třeba ne tak pronikavá práce Schwendemannova pro vládu Marka Aurelia.[2]) Pro jeho dobu se Sydenham spokojil vlastně jen opakováním toho, k čemu před téměř 20 lety dospěl Harold Dodd v svých studiích o chronologii orientální a Markomanské války Markovy.[3]) Nejen že nepodrobil revisi jeho výpočty, opírající se o početní proporce mincí ražených téhož roku s různými tituly, ačkoli právě materiál jím shromážděný poskytuje k tomu nejlepší příležitost, ale neužil k rekonstrukci událostí ani nově publikovaných t. zv. medaillonů, ačkoli právě v době Antoninů dosáhl rozkvět jejich ražení svého vrcholu a ačkoli jejich historický (pramenný) význam je v této době zcela úměrný jejich kvantitě i kvalitě.

Jak nemožné je nevšímat si při studiu a výkladu běžných mincí římských současných medaillonů, o tom stačí uvésti jediný doklad. Sydenham (str. 207) vykládá bronzový medaillon u Cohena čís. 3 s reversem ADVENTVS AVG a s datem TR. P. XXVIII, jako by svědčil pro návrat Markův do Říma někdy v květnu nebo červnu r. 174. Tento výklad je však nemožný, neboť již předešlého roku byly raženy Markovy medaillony s identickým reversem, a to patrně hojněji nežli r. 174, neboť poměr známých exemplářů je 3:1.[4]) Z toho lze odvoditi pravděpodobný závěr, že medaillony byly raženy na konci roku 173, před 10. prosincem s TR. P. XXVII, po 10. prosinci s TR. P. XXVIII. Když už Sydenham nevěří zprávě Cassia Dióna LXXI. 39, že se M. Aurelius od svého odchodu z Říma r. 168 nevrátil

[1]) Viz výše str. 16 pozn. 4.

[2]) Viz výše str. 18 pozn. 5.

[3]) Sydenham (str. 195): „Owing to lack of space it is impossible here to reproduce more than a summary of Mr. Dodd's arguments, to which I have been able to add little."

[4]) Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II. 27, čís. 2 a 3. Tab. 59. 5.

domů celých 8 let, a nevykládá tedy relief i nápis na medaillonu jen jako projev očekávaného a neuskutečněného návratu císařova z pole,[1]) měl klásti tento návrat již na samý konec roku 173.[2]) Tenkrát, po skončeném tažení proti Germánům, které i na legendách mincí bylo pokládáno za definitivní vítězství (GERMANIA SVBACTA, VICT*oria* GERM(A)*nica*), které vyneslo císaři nový titul *Germanicus* a kterým, jak se soudilo, nastával zase Italii i celému imperiu konečně mír (SECVRITAS PVBLICA), bylo ještě nejspíše možno pomýšleti na císařův návrat. Naprosto nepochopitelný by však byl na počátku roku 174, kdy se počínala nová válečná sezóna. A do počátku tohoto roku by jej bylo třeba klásti, protože i na pařížském unikátě našeho medaillonu s XXVIII. rokem tribunské moci Markovy se čte ještě IMP. VI. Avšak již někdy počátkem léta t. r. získal Marcus imperátorskou akklamaci po sedmé.

Není na tomto místě možná prováděti úplnou revisi rekonstrukce událostí Markovy vlády, jak ji podává (podle Dodda) Sydenham. Bylo by ostatně potřeba opakovat zčásti to, co jsem o této věci napsal již jinde.[3]) Omezím se tedy jen na několik příkladů, kde pokládám výklad Sydenhamův za nesprávný.

Relief na reversu Markova aureu č. 281 (Cohen 302) z roku 173, znázorňující M. Aurelia na koni (tab. VIII. 169), nelze pokládati za typ symbolisující císařovu výpravu do pole ((*Profectio*), za jaký jej má (podle příkladu Doddova) Sydenham (str. 205). K tomuto typu, zjednodušenému na aureích — na rozdíl od sesterciů, na jejichž reliefech provázejí císaře zástupci vojska — na postavu samotného císaře, jedoucího na koni,[4]) patří nezbytně oštěp v jezdcově pravici.[5]) Naproti tomu aureus z roku 173 představuje císaře s pravou rukou vztaženou, podobně jako na známé jízdní soše na Capitoliu.[1]) A jaký význam má tento typ, ukazují jasně mince Commodovy se zcela identickým reliefem na rubu. Aurei toho typu z roku 176 (čís. 604. Tab. X. 209) s nápisem ADVENTVS CAES. symbolisují ukončení války r. 176, po kterém následoval koncem prosince triumf nad Germány i Sarmaty, sestercie z roku 180 s nápisem ATVENTVS AVG. zvěčňují skoncování válek v Podunají již po smrti Markově. V obou případech následoval po ukončení bojů opravdu příchod (návrat) Commodův do Říma. Kdybychom tedy vykládali aureus Markův stejným způsobem, svědčil by o jeho návratu r. 172/3, ale nikdy ne o nové výpravě.[2]) Věříme-li však zprávě Cassia Dióna LXXI. 39, že od svého odchodu z Říma r. 168 se M. Aurelius zdržel v cizině 8 let, musíme revers jeho aureu vykládati jen jako symbol *ukončení* výpravy podrobením nepřátel, které zvěčňují hojná jeho ražení s nápisem *Vict. Germ(a)*, *Germania subacta* a *Germanico*. Že při pyšném uspokojení, které dosvědčují tyto honosné legendy, se v Římě počítalo najisto s císařovým návratem, je stejně přirozené, jako že s tohoto návratu sešlo, když se představy, jako by vítězstvím r. 173 bylo germánské Zádunají podrobeno, ukázaly klamnými.

Také výklad vzácného sesterciu Markova č. 1046 z roku 172 (str. 204n.) s adlokuční scénou a legendou PROVIDENTIA AVG, převzatý z Cohena a Dodda (str. 195), nemůže býti správný. Cohen (II.[1], čís. 611, str. 541n. s pozn. 1) viděl v osobách stojících na estrádě M. Aurelia a jeho syna Commoda a vykládal celý výjev v souvislosti s legendou, pro takovouto scénu opravdu jedinečnou, jako M. Aurelia, představujícího svého syna vojsku. Důvody pro to měl dva: Jednak prý historie vypravuje, že Marcus často nosil Commoda v náručí a ukazoval jej vojákům, jednak právě r. 173 se objevuje Commodova hlava na reversu jednoho Markova medaillonu.[3]) To prý lze vyložit právě oním slavnostním představením Commoda vojsku.

Cohen si na své interpretaci velmi zakládal, považuje ji za vzácně výjimečný případ, kdy bylo lze ve výkladu historických mincí postoupiti nad dílo Eckhelovo,[4]) ale neprávem. Sotva vyšel II. díl jeho Description

---

[1]) Tak soudí na př. P. v. Rohden, Annius 94) v R.-E. I. 2 (1894), sl. 2299.

[2]) H. Dodd na uv. m. 280 nn. klade Markův návrat do Říma (ke krátké návštěvě) na konec roku 172 nebo do zimy 172/3. Tomu však odporuje existence identického medaillonu z XXVIII. roku tribunské moci císařovy, tedy z roku 173/4. V reliefu M. Aurelia na koni na aureu z roku 172/3 (Cohen 302 = M.-S. 281) může vidět oporu pro svůj výklad jen proto, že v tomto typu vidí symbol profekce a nikoli adventu (str. 276. Viz dále str. 23).

[3]) Jos. Dobiáš, K chronologii t. řeč. válek Markomanských. Přátelé starožitností československých prof. J. V. Šimákovi k 60. narozeninám. V Praze 1930, str. 21 nn; Expeditio Germanica secunda et tertia. „Českou minulostí." Práce věnované prof. V. Novotnému jeho žáky k 60. narozeninám. V Praze 1929, str. 13 nn.

[4]) Pro M. Aurelia není dosud znám tento typ v zlatě; zato jej známe pro jeho spolucísaře L. Vera nejen v zlatě (M.-S. tab. IX. 196, čís. 477—481), ale i v bronzu (na assech čís. 1356—1358. L. Hamburger 1925, tab. 46, čís. 1107), v obou případech s nápisem PROFECTIO AVG. Parallelní (bohatší) typ na sesterciích viz čís. 1321—1323 (Tab. XII. 249).

[5]) Pro M. Aurelia viz M.-S., čís. 963, 977 a 978, pro L. Vera čís. 477—481 (aurei), 1321—1323 (sestercie) a 1356—1358 (assy), pro Commoda čís. 1613 (sestercius).

---

[1]) M.-S. tvrdí po příkladě Cohenově, že v levici drží císař parazonium, asi nesprávně. Ani na jediném z 5 exemplářů, které znám, není levou ruku císařovu vůbec vidět. To platí i o kuse pařížském, který Cohen popisoval. Rovněž H. Dodd 276, popisuje exemplář Britského musea (zobrazen u M.-S. na tab. VIII. 169), se o parazoniu a vůbec o levé ruce nezmiňuje.

[2]) Aurei téhož typu byly raženy i s TR. P. XXVIII (M.-S. 294/5). Je tu tedy úplný parallelismus s výše uvedenými medaillony s legendou ADVENTVS AVG.

[3]) H. Cohen III.[2] 133 (Marc Aurèle et Commode N° 2) = Fr. Gnecchi, I medaglioni romani II. 44 (Marco Aurelio e Commodo N° 1).

[4]) „Le sens de ce revers a échappé à Eckhel, puisqu'il l'a passé sous silence; mais ce grand antiquaire a tellement épuisé toutes les ressources que la numismatique offre sous le rapport de l'histoire, que c'est une bonne fortune bien rare que de découvrir une interprétation historique nouvelle après lui". Zdá se, že i výjimečně vysoká cena, kterou připisuje Cohen tomuto sesterciu (150 fr.), je v souvislosti s jeho výkladem. Ve skutečnosti není přes svou vzácnost o nic vzácnější než na př. čís. 27,

historique (1859), označil slavný modenský numismatik C. Cavedoni v svém posudku tohoto díla jeho výklad za nepřípustný.[1]) Postava stojící vedle M. Aurelia na estrádě musí býti dospělý muž; jedenáctileté dítě, jakým byl tenkrát Commodus, by musilo být znázorněno postavou mnohem menší. Cavedoni ukázal také na starověkou zprávu, že se Commodus vypravil za otcem do války v Podunají až 19. května 175 (Vita Commodi 12, 2). Protože pak se Marcus v letech 168—176 do Říma nevrátil, nemohl Commoda r. 172 slavnostně představit vojsku.

Tyto Cavedoniho námitky lze však ještě rozmnožiti. Právě r. 172, kdy byl ražen náš sestercius, máme dosvědčen pobyt Commodův v císařské ville u Centumcell na pobřeží Tyrrhenského moře.[2]) Konečným způsobem pak vyvrací výklad Cohenův výslovná zpráva Commodova životopisu, že Commodus byl doporučen vojsku teprv r. 175, na své první výpravě do Podunají, a to po 7. červenci, kdy oblečením mužské togy byl prohlášen dospělým (Vita Commodi 2, 2n.).

Osoba provázející císaře Marka na estrádě není tedy Commodus, nýbrž patrně praefectus praetorio, jak soudili již před Cohenem Vaillant[3]) a Havercamp[4]) a po Cohenovi Stevenson, Smith a Madden.[5]) Jak vyložiti vzhledem k adlokuční scéně legendu PROVIDENTIA AVG., zůstává ovšem záhadou. Výklad Havercampův, který vidí Markovu prozřetelnost v zbudování pontonového mostu přes Dunaj, je pouhý dohad, opírající se o nesprávné čtení legendy na rubu Markových mincí s reliefem císařova přechodu přes takový most.[6]) A ani z parallelnosti dvou adlokučních scén na Markových mincích, ražených téhož roku 171/2, s dvěma takovými scénami na reliefech Markova sloupu v Římě, oddělenými od sebe ne více nežli 4 scénami, nevyplývá poučení konkretnější, nežli že běželo o nějaké prozíravé opatření Markovo, o kterém uznal císař za hodné zpraviti i vojsko.[7]) Ze zvěčnění na mincích lze jen tušiti, že se toto opatření setkalo se zdarem.

---

které oceňuje Cohen 40 franky, čís. 162 (25 fr.) nebo 1000 a 1001 (50 fr.). Znám jej z exemplářů v Berlíně, v Paříži, v Palermě a ve Vídni, kde jsou exempláře dva.

[1]) Bullettino archeologico napolitano IX (1860). Tento posudek znám z francouzského překladu, uveřejněného v Revue numismatique N. S. VII (1862), str. 315.

[2]) O pobytu M. Aurelia v této císařské ville, která stála již za Traiana (Plin. ml., Ep. VI. 31, 1 a 15), máme výslovné zmínky v korrespondenci Frontonově III. 20 (Naber, p. 56; Haines I. 172) a V. 59 (Naber, p. 92; Haines I. 54).

[3]) Jo. Vaillant, Numismata imperatorum romanorum praestantiora a Julio Caesare ad Postumum et tyrannos I.[3] Lutetiae Parisiorum 1694, str. 84 [prvního vydání římského z 1743 str. 85].

[4]) Sigebert Havercamp, Nummophylacium reginae Christinae. Hagae Comitum 1742, str. 94.

[5]) S. W. Stevenson-C. R. Smith-Fr. W. Madden, A Dictionary of Roman Coins. London 1889, str. 660.

[6]) Viz dále str. 26 s pozn. 2.

[7]) Jos. Dobiáš, K chronologii t. řeč. válek Markomanských. Přátelé starožitností československých v Praze J. V. Šimákovi k 60. naroz. V Praze 1930, str. 29 n. Také Cavedoni na uv. m. se spokojuje takovým všeobecným vý-

Zmínil jsem se o tom, že Havercampův výklad Markova sesterciu čís. 1046 se opírá o nesprávné čtení legendy na reversu sesterciů z téhož roku, znázorňujícím přechod císaře a jeho vojska přes pontonový most. Užívám této příležitosti k úvaze o původu velmi zajímavého falsa, které citují M. - S. (str. 234) v poznámce k čís. 270. Běží o variant nejvzácnější vůbec mince Markovy, aureu popsaného typu, ale s legendou ADVENTVS AVG. místo VIRTVS AVG., chovaný v Thorvaldsenově museu v Kodani. Protože znázornění „příchodu" (návštěvy, návratu) císařova scénou přechodu přes řeku by bylo zcela jedinečné[1]) a poněvadž i styl mince je podezřelý, pokládají ji M. - S. za moderní falsum. Docela právem. Stačí jediný pohled na kodaňský aureus[2]), abychom poznali, že běží o zmenšeninu příslušného sesterciu, s tím rozdílem, že císař je na padělku provázen jen čtyřmi vojáky místo pěti nebo šesti. Rozhodující důkaz, že běží o falsum, podává písmo, zcela neřímsky droboučké i zcela neřímského řezu, a hlavně umístění legendy ADVENTVS AVG. sice v úseku (exergue), ale nikoli ve vodorovné řádce, jak tomu je u všech římských mincí, nýbrž — v oblouku sledujícím spodní okraj mince. Ještě mnohem neobratněji je zfalšován avers tohoto aureu. Písmo je sice větší, ale jeho neřímský charakter je právě proto tím patrnější; portretní hlava je vypůjčena z Markových aureů z doby, kdy byl ještě jen Antoninovým caesarem, a nemá ani vavřínového věnce. Je opravdu div, že padělek tak průhledný nepoznal již vydavatel starých mincí Thorvaldsenova musea.[3])

Že kodaňský aureus je falsum, je tedy věc naprosto nepochybná. Myslím však, že lze dokonce zjistit i pramen tohoto falsifikátu.

Již otec římské numismatiky, Vaillant, napsal, že sestercie se scénou císařova přechodu přes pontonový most se vyskýtají také s nápisem AD-

---

kladem: „La légende PROVIDENTIA AVG*usti* du revers peut se rapporter à une allocution faite d'une façon opportune ou à un autre fait qui indiquait la haute prévoyance de l'empereur philosophe".

[1]) *Adventus Aug.*, neběží-li o pouhý symbol příchodu panovníkova do té neb oné provincie, jaký jest nejčastější na mincích největšího cestovatele na římském trůně, Hadriana, a který je znázorňován společnou obětí panovníka a alegorie příslušné provincie nad trojnožkou, nebo o návrat do Říma, symbolisovaný sedící bohyní Romou, vítající císaře (Hadrian), nebo zcela konkrétní scénou vítězného návratu (M. Aurelius), je na mincích zobrazován vždy císařem jedoucím na koni (Traianus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Elagabal, Gordianus, Philippus, Trebonianus Gallus, Volusianus, Carus a jj.).

[2]) Zasláním jejího odlitku si mě zavázal p. Georg Galster, konservátor Král. numismatické sbírky (Kgl. Mønt-og Medaillesamling) v Kodani. Jemu děkuji též za zaslání odlitku velmi naivně padělaného medaillonu kodaňské sbírky se scénou Markova přechodu přes pontonový most, s nápisem VIRTVS AVG. v exergu, ale zase do oblouku. Falsátor přenesl na svůj padělek dokonce i značku S C, která sama stačí k usvědčení medaillonu jako falsa.

[3]) L. Müller, Description des monnaies antiques au Musée Thorvaldsen. Copenhague 1851, str. 381, čís. 426. Tab. IV.

VENTVS AVG. vedle VIRTVS AVG.[1]) Toto tvrzení po něm opakovali i Havercamp,[2]) Mionnet[3]) a dokonce ještě Cavedoni[4]) i autoři známého Dictionary of Roman coins.[5]) Není však nejmenší pochyby, že tu běží o chybné čtení legendy:

Místo správného VIRTVS AVG
bylo čteno nesprávně ADVENTVS AVG.

K takovému omylu mohlo dojít tím snáze, že nápis je v úseku (exergue), který se při velikosti a složitosti reliefní scény skoro pravidelně nevešel na střížek mince *celý* a mohl tedy být při své zkomolenosti vpředu doplňován různě. Ze všech 10 exemplářů této vzácné a historicky velmi důležité mince, které znám z originálu nebo z reprodukce,[6]) má jediný (Vídeň; Coh. č. 1001) zachován nápis v úseku bezvadně a úplně. Na všech ostatních lze čísti jen po několika málo prostředních písmenech, ba někde nejsou patrna ani ona. Mohlo tedy být neúplné ///TVS AVG snadno čteno jako *adven*TVS AVG.[7]) A toto nesprávné čtení svedlo patrně falsátora k zhotovení příslušné matrice pro parallelní ražení zlaté.

Postavu muže s nepokrytou hlavou, ve vojenské zbroji, s oštěpem v pravici a trofejí přes levé rámě, na Commodových assech z roku 179/180 (M.-S. III, čís. 293) vykládá nové dílo jako Commoda samého. Ale již C. Cavedoni[8]) soudil, že představuje Romula, ukázav na totožné reliefy na mincích Hadrianových (M.-S. II, čís. 266, 370, 376, 653 a 776) a Antoninových (M.-S. III, čís. 624 a 665) s legendou ROMVLO CONDITORI a ROMVLO AVGVSTO. Stejně vykládal i Cohen III.[2] 331n. (čís. 781/2). Že pak tento výklad je správný, že i na uvedených mincích Commodových opravdu běží o Romula, dosvědčuje denár tohoto panovníka (Coh. 662 = M.-S. 204) se stejným reliefem a legendou ROMVLO CONDITOR.

---

[1]) Jo. Vaillant, Numismata imperatorum romanorum I.[3] 85 [1743, str. 86].

[2]) S. Havercamp, Nummophylacium reginae Christinae, str. 96.

[3]) T.-E. Mionnet, De la rareté et du prix des médailles romaines. A Paris 1815, str. 145.

[4]) C. Cavedoni, Osservazioni sopra alcune monete di M. Aurelio Imperatore. Bullettino archeologico napolitano N. S. V (1857), str. 79.

[5]) S. W. Stevenson-C. R. Smith-Fr. W. Madden, A Dictionary of Roman Coins 10.

[6]) *a)* Coh. 1000 = M.-S. 1047: Vídeň, Paříž, Londýn, Vatikán, Řím (sbírka Gnecchiho v Museo nazionale), Jos. Dobiáš (2), M. Bernhart, Handbuch zur Münzkunde der röm. Kaiserzeit. Tab. 89. 11.

b) Coh. 1001 = M.-S. 1048: Vídeň, Paříž.

c) Nová kombinace razidel (viz výše str. 8 k čís. 1047): Berlín.

[7]) S. W. Stevenson-C. R. Smith-Fr. W. Madden, A Dictionary of Roman Coins 640 doplňují zase *traiec*TVS AVG. Podle Jo. Vaillanta na uv. m. 84 n. se táž mince vyskytuje i s nápisem PROVIDENTIA. Tu zas mohl být špatně čten nečitelný opis v kruhu: *im*P VI *cos III*.

[8]) C. Cavedoni, Osservazioni sopra alcune monete di romani imperatori. Bullettino archeologico napolitano. N. S. VI (1857/8), str. 29.

Bez tiskových chyb, přepsání a omylů se dílo operující tolika značkami a ciframi jako nový M.-S. ztěžka obejde. I po opravách na str. XVIIn. zbylo v knize dosti chyb, někdy i vážně rušících. Na str. 2 se sice ve vývoji titulatury M. Aurelia v 14. a 15. roce jeho tribunské moci snadno opraví chybné COS.DES.II. v COS.DES.III (dvakrát), na str. 6 dole rok 248 jako datum 9. století Říma na 148 nebo na str. 342 v znění legendy na aversu Commodových mincí z roku 179 chyba TR P III v správné TR P IIII. Vážnější je na str. 35 v pozn. k čís. 76 omylné „no P. P." místo „no TR.P." Na str. 287 vypadlo v 10. typu legendy na líci Markových mincí z roku 166 vůbec koncové MAX*imus*. Vypadnutí celého záhlaví s novým titulem Commodovým na str. 263 je opraveno na str. XVIII. Nemilé chyby tiskové jsou také v rejstříku[1]), v citátech[2]) a v konkordancích s Cohenem: Markovo čís. 319 není Cohenovo čís. 416 [to patří jen k M.-S. 318]; čís. 1553 není as, nýbrž sestercius (Cohen, Commode 737).

* * *

Není tedy málo desiderií, která máme nad novým svazkem M.-S. Přes to však není pochyby, že jest jím učiněn velmi podstatný krok k opravdovému thesauru římských mincí císařských. Základ je dobrý; záleží teď jen na další práci autorů, ale i těch, kdož budou jejich díla užívati, aby se nové vydání, k němuž dojde jistě velmi brzy — svazek I., vydaný r. 1923, je již rozebrán —, mohlo státi dílem stejně populárním, ba klasickým, jako Cohen, při tom však i opravdu vědeckým, relativně úplným a pohodlným soupisem jednoho z nejdůležitějších pramenů historie římského císařství.

---

[1]) Str. 474 CONG AVG TR P atd. místo CONG AVG IIII TR P atd.; str. 490 MONETA AVGVSTA místo AVGVSTI; str. 493 PAX AVG COS III místo - - - COS IIII; str. 504 n. VENERI VICITRICI místo VENERI VICTRICI; atd. atd.

[2]) Str. $45^{156\ Ab}$ má být v dokladu z Riv. it. str. 563, ne 557; str. 50^{195} var. má být 558 místo 538; str. 133^{858} var. m. 557 má stát 559. Na str. 415^{432} v odkaze na tab. má být 324 m. 224.

GUSTAV SKALSKÝ:

STUDIE O ČESKÝCH A MORAVSKÝCH BRAKTEÁTECH II.

(Tab. III.—V.)

V první části těchto „Studií", uveřejněné v V. ročníku tohoto časopisu na str. 57 n., vytkli jsme si úkol připravovati půdu lepšímu poznání vývoje našeho mincovnictví v 13. stol. především pečlivým zkoumáním nálezového materiálu nově se vyskytnuvšího. Veliký nález moravských brakteátů, denárů a rakouských feniků, učiněný u Jezdovic na Jihlavsku, vedl nás tenkráte na půdu moravskou a umožnil srovnáním s jinými, podobnými nálezy odkrýti část základů, na nichž spočíval vývoj moravského mincovnictví 13. věku. Budiž mně dovoleno podotknouti, že na výsledcích, dosažených pomocí pramenů chudých a všelijak zkalených, nemám — konstatuji to téměř s lítostí — ani dnes, co bych měnil.[1]) Nemohu je bohužel ani podstatněji doplniti a opříti o základnu širší a bezpečnější, nežli jakou mně bylo se spokojiti.

Také k této druhé části „Studií" daly podnět dva nálezy, odkryté tentokráte na české půdě, totiž v Nehvizdkách u Čelákovic a v Kolíně, z nichž obsah zejména prvního jevil se po dlouhou dobu záhadným. Bylo od počátku jasno, že jejich prozkoumání a vysvětlení vyžaduje a předpokládá znalost vývoje mincovnictví domácího a zahraničního, hlavně míšeňského a — abych užíval názvu obvyklého teprve od 15. stol. — hornolužického, mnohem podrobnější a hlubší, nežli poskytuje dosavadní literatura, již jsem se snažil získati ve sbírkách našich i cizích.[2]) Oba nálezy nás vedou do druhé poloviny 13. stol., do doby vlády Přemysla II. a Václava II., a obsahují vedle míšeňských nejen mince české v užším slova smyslu, nýbrž i ražby mincovny žitavské a snad i mincoven míšeňských z doby, kdy tyto náležely českému králi Václavovi II. Toto poznání vyplynulo však také ze studia vývoje našeho mincovnictví v době předcházející, totiž v první polovině 13. věku. Jest proto účelné nakresliti na tomto místě vývoj

[1]) Ani po práci Červinkově, Nálezy mincí z Moravy, zvl. otisk z Časopisu Vlast. spolku mus. v Olomouci XLV., č. 169 a 170, v níž je krátce popsán i nález z Mor. Krumlova, velmi podobný nálezu jezdovickému. Viz můj referát v tomto čísle N Č Čsl.

[2]) Vyslovuji upřímný dík pánům K. Chaurovi, K. Kulhánkovi a dru V. Katzovi, v jejichž sbírkách jsem mohl studovati. Dále děkuji řediteli Státní sbírky numismatické v Drážďanech p. dru Schwinkowskému, řediteli Měst. musea v Budyšíně p. dru Biehlovi, řediteli Musea císaře Bedřicha ve Zhořelci p. dru Polaczkovi, řediteli Slezského musea ve Vratislavi p. dru Segerovi i úředníkům těchto ústavů a paní Moschkau-ové, správkyni hradního musea na Oybině. Zvláštními díky jsem závázán panu W. Hauptovi, učiteli ve Wehrsdorfu v Horní Lužici, pilnému badateli o ražbách hornolužických, který mně učinil přístupnou svoji velikou sbírkou odlitků a sdělil se mnou postup a výsledky svých prací.

ten v hlavních rysech alespoň po stránce formální, pokud to dnes učiniti lze, především naznačiti, jak postupoval od brakteátů velikých k menším a malým, a ukázati, že přechod jest hledati v době Přemysla II., kteroužto skutečnost pevně potvrzuje právě nález kolínský. Dále jest třeba odděliti přesně ražby české od míšeňských, také v nálezu kolínském se vyskytnuvších, které se vyvíjely v prvních desetiletích 13. stol. po některých stránkách souběžně s našimi, a alespoň upozorniti na činnost mincoven v Budyšíně a ve Zhořelci, náležejících nejdříve Přemyslovcům, v druhé polovině 13. stol. pak markrabatům braniborským, a v Žitavě, kde vznikly brakteáty nálezu čelákovského, střížku většího, nežli byl v té době obvyklý v Čechách. Výklad o nejstarších, skutečně českých — v širším slova smyslu — brakteátových ražbách žádá úvod, věnovaný dosud nevysvětleným příčinám, které u nás vedly k zaražení mince té. Zodpověděti lze tyto otázky při povaze našich pramenů ovšem jen povšechně a vývoj načrtnouti pouze v hlavních rysech. Avšak i to znamená nepochybně připraviti si půdu pro budování dějin našeho mincovnictví v 13. věku také po vnitřní stránce a ve spojení s vývojem hospodářským a politickým.

Nebudiž zatajeno, že i v naznačeném omezení jest náš úkol dnes velmi obtížný a že závěry i po poctivém, usilovném hledání a metodickém postupu práce nemohou zníti vždy tak přesně a určitě, jak by bylo žádoucno, hlavně proto, poněvadž jest se nám opírati vedle poznatků, vyplývajících ze stilu mince, o celkovou strukturu starších nálezů, popsaných zcela nedostatečně. Nelze potlačiti lítost nad poznáním, k jakým výsledkům mohlo dospěti badání o české době brakteátové bez tak velikých obtíží, kdyby byli zkušení numismatikové věnovali pečlivější pozornost významným nálezům, které měli cele anebo z největší části v ruce. Dnes musíme se spokojiti roztříštěnými zbytky bohatého kdysi materiálu a jejich pomocí často pracně poznávati teprve problémy, které pramenný materiál dalšímu badání ukládá a jejichž řešení připraví teprve skutečně vědecké zpracování nových, velikých nálezů.

Konečně třeba ještě připomenouti, že můžeme na tomto místě jen povšechně naznačiti obrysy vnějšího vývoje českých brakteátů a že bude lze jinde v době, doufejmež, blízké názory zde vyslovené, získané dlouhým, svědomitým studiem vysvětliti a doložiti podrobněji. Proto se také chceme, pokud možno, vystříhati polemik, které by zabraly příliš mnoho místa, a omeziti poznámkový aparát na míru nejpotřebnější. S tím souvisí, že nelze vždy zaznamenati všechny hypothesy a domněnky, jinde uvedené.

Zavedení brakteátové ražby v Čechách.

O příčinách, které vedly k ražbě brakteátů v Německu, odkud se šířila tato zvyklost i do států severních, do Polska, Uher a ovšem

i k nám, bylo vysloveno několik různých názorů. Obyčejně se klade důraz na technickou stránku věci. Dvoustranné denáry byly prý vydávány stále lehčí, tenčí a širší, čímž pronikala ražba s jedné strany mince na druhou a obrazy se staly nezřetelné. A tak byl dán přechod od ražby dvoustranné k jednostranné. Při tom se celkem — a jistě neprávem — údobí brakteátů považuje stále ještě za dobu nejhlubšího úpadku středověké mince. Nechceme se zde zabývati kritikou tohoto názoru ani jeho obecnou platností.[3]) Musíme však zdůrazniti, že v Čechách došlo k ražbě brakteátů z důvodů zcela jiných.

Pravda, také české denáry stávají se na konci 12. stol. širšími. Avšak při tom a při nápadném poklesu jakosti, trvajícím ostatně po celý 12. věk, přidáváno jim na váze a přirozeně i na tloušťce, aby byla znovu vzbuzena ochabující důvěra lidu v špatný peníz.[4]) Královské denáry Přemysla I. váží až 1·6 *g* (průměr činí asi 1·35 *g*) při jakosti sotva 20%, kdežto královské denáry Vladislavovy průměrně 0·7 *g* při jakosti 25%. Obrazy jsou zřetelné na obou stranách. Nevedly tedy k ražbě českých brakteátů podmínky rázu technického. Přijímá se celkem, že první naše brakteáty razil právě Přemysl I.,[5]) nejisto však zůstává, kdy se tak stalo. Fiala předpokládá[6]) na základě nálezu mitkovského, který obsahoval 18 typů denárů Přemyslových, z nichž 8 vévodských, s nekorunovaným panovníkem, a 10 královských, s vladařem korunovaným, a na základě domněnky, že mince byla tenkráte měněna v roce dvakrát, že čtyřleté vévodění Přemyslovo (1192—1193, 1197—1198) přineslo 8 typů. Deset známých typů královských zaplnilo by pak leta 1198—1203, v kterémžto roce byly tedy zaraženy brakteáty. Ovšem, před objevením mitkovských denárů věděli jsme jen o 5 typech mincí Přemyslových a nové nálezy mohou tedy snadno rozmnožiti počet typů známých na konci 19. věku, od té doby jen nepatrně vzrostlý.[7]) Naproti tomu třeba připustiti možnost, že mince byla obnovována průběhem roku častěji nežli dvakrát.[8]) Proto lze podle mincovního materiálu dnes

[3]) Těžko však potlačiti otázku: Proč nedošlo k ražbě brakteátů na př. v zemích rakouských, kde byly ve 12. a 13. stol. vydávány rovněž široké feniky s vlastnostmi nahoře připomenutými?

[4]) Skalský, K dějinám mincovnictví českého a moravského do poč. XIII. stol., Časopis Matice moravské 1924, str. 37.

[5]) Tvrzení V. Novotného (České dějiny I. 3., str. 184), že první české brakteáty vznikly v době vlády Vladislava II., jest omylem, zakládajícím se snad na skutečnosti, že v této době razili čeští panovníci brakteáty ve Zhořelci a snad i v Budyšíně. O tom se ještě zmíníme.

[6]) Fiala, České denáry, Praha 1895, str. 197.

[7]) Srv. na př. Blätter für Münzfreunde 1909, str. 4233.

[8]) Kosmas vyčítá v první čtvrti 12. stol. českým vévodům obnovování mince třikrát až čtyřikrát do roka. Srv. Bretholz, Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag, Mon. Germ. Hist., Script., nová serie sv. II., Berlin, 1923, str. 59. Ustanovení o obnovování mince dvakrát do roka jsou až z 2. pol. 13. stol. Emler, Regesta Bohemiae et Moraviae II., č. 2335.

známého počátky brakteátové ražby v Čechách skutečně klásti přibližně do prvního desetiletí 13. věku a snad i uváděti mincíře Drilotha (Driloth monetarius), vystupujícího r. 1207 jako svědek v listině, jíž Přemysl I. daruje plasskému klášteru pozemek v Jinonicích, v souvislost s reformou, kterou k nám byla uvedena nová mince právě z Německa, odkud řečený Driloth zřejmě pocházel.[9])

Právě uvedený listinný záznam dává tušiti vlastní příčiny, které si reformu mince přímo vynutily. Abychom je poznali blíže, musíme obrátiti pozornost k nálezům mincí z té doby.

Zmínil jsem se kdysi o nápadném faktu,[10]) že jsou cizí mince v nálezech v druhé pol. 11. a ve 12. stol. do české půdy ukrytých velmi řídkou výjimkou, ač se v nich dříve vyskytovaly hojněji. Pokusil jsem se vysvětliti jej vnitřní konsolidací státu agrárního, jehož obyvatelé se věnovali po životě více pastýřském intensivnější práci zemědělské, upoutávající síly, určené dříve pro vývoz zahraniční, a s ní souvisící teritorialisací mince, která platila jen tam, kde byla ražena. Známe pouze jediný veliký nález, obsahující jen cizí, německé, mince z druhé pol. 11. a z první pol. 12. stol., učiněný r. 1894 — příznačně — právě v Praze, zakopaný zde kol. r. 1140, nález, který nemohl býti shromážděn v Praze a v Čechách vůbec, nýbrž náležel cestujícímu, putovavšímu od ústí Rýna, Frískem, Westfálskem, Dolním Saskem a podél Labe do Čech.[11]) Avšak v prvních desetiletích 13. stol. objevují se u nás poklady, v nichž bylo — pokud lze dnes souditi — cizích ražeb množství, s počátku, jak se zdá, hodně více než českých. Potkáváme v nich téměř veskrze[12]) brakteáty t. zv. první velikosti, průměru 40—42 *mm*, s obrazem panovníka buď nekorunovaného anebo korunovaného. Obě tyto skupiny jsou si velmi podobné, shodují se vahou a pokud se dalo zjistiti i jakostí, fabrikou i po stránce ikonografické. Rozdíl, jistě velmi důležitý, tkví právě v okolnosti, že jedna zobrazuje vládce nekorunovaného, druhá korunovaného. Fialu vede shoda fabriky jakož i předmětů, které třímá v rukou jednou pa-

[9]) Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II., č. 70. Novotný, l. c., str. 878, pozn. 3 pokládá řečeného Drilotha za obchodníka, nikoliv úředníka. Avšak v téže listině jsou jmenováni jako svědci „Petrus, Hermannus, Bernardus, Syreth, mercatores". Nehodláme však v tomto článku mluviti o organisaci mince. Musíme se však dotknouti ustanovení privilegia Přemysla I. pro českou církev z r. 1222 (l. c. II., č. 227): „Et quia ab antiquo propter vilitatem monete a quolibet citato $\overset{a}{\text{XXX}}$ denarii camerario solvebantur, volumus ut $\overset{cim}{\text{XV}}$ denariis camerarius sit contentus". První české brakteáty jsou totiž ze stříbra nenačištěného. Výraz „vilitas monete" se tu vztahuje zřejmě na dobu starší a komorníci mohli v třetím desetiletí 13. stol. jistě beze škody pro pokladnu panovníkovu vymáhati za půhon jen dávku poloviční.

[10]) l. c., hlavně na str. 23 n.

[11]) Menadier, Deutsche Münzen IV., str. 237 n., Fiala, l. c., str. 194.

[12]) Jen v nálezu chrastském byly dvoustranné denáry. Srv. Fiala, l. c., str. 200. Na západě pak se objevily ražby jihoněmecké. Srv. pozn. 17.

novník korunovaný, po druhé nekorunovaný, k přesvědčení, že jde vesměs o ražby české a to i tam, kde je sedící postava znázorněna s biskupskou berlou a mitrou. Po velikých nálezech takových brakteátů na dnešním saském území v Reinhardsgrimma, Trebitz, Seega, v Kamenici, Grünroda, Constappel a j., z nichž některé znal již Fiala a jimiž se ještě budeme zabývati, se toto přidělení jistě již držeti nedá a je zjevno, že nekorunované jsou ražbami markrabat míšeňských, ostatní mincemi biskupů naumburských a míšeňských, případně společnými ražbami biskupů a markrabat. Braktéaty posléze uvedené činily Fialovo zařadění nepřijatelným již i na konci minulého století. Stejně oprávněné by bylo, přiděliti všechny tyto ražby, tedy i ty s korunovaným vladařem, markrabatům míšeňským. Není ovšem vyloučeno, že byly v Čechách raženy i některé brakteáty nekorunované a v Míšni některé korunované. Bylot, jak je obecně známo, napodobování oblíbených mincí ve středověku zjevem zcela obvyklým. Víme na př., že míšeňská markrabata razila v Altenburgu, dřívější mincovně císařské, když tato přešla r. 1243 zástavou v jejich držení, brakteáty s korunovaným panovníkem a totéž činil v Saalfeldu rod Schwarzburský po r. 1209. Duchovní i světští pánové napodobovali ve 13. stol. hojně ražby míšeňských markrabat, z nichž opět Jindřich, t. ř. „der Erlauchte", se neostýchal vydávati mince s obrazem biskupa naumburského.[13]) Naproti tomu se vyskytly v nálezu, učiněném v Grünroda v nynějším Sasku, západně od Míšně, brakteáty, na nichž lze pod kolkem míšeňským ještě dobře viděti stopy ražby s korunovaným vladařem s nápisem **ODAD REX**,[14]), náležící, jak hned poznáme, Přemyslovi I. Z toho plyne, že alespoň v Míšni rozdíly mezi vlastními a českými penězi činěny byly. Nezáleželo však na jakosti a váze, stejné v Míšni jako v Čechách. Z dalšího výkladu vysvitne jasně, že vzorem českým ražbám byly ražby míšeňské a nikoliv obráceně. Okolnosti, o nichž se rovněž hned zmíníme, donutily českého krále, aby někdy do všech podrobností napodoboval brakteáty markraběte míšeňského. Srovnání obou skupin ražeb z prvních desetiletí 13. věku opravňuje nás dokonce k domněnce, že byly z blízkých mincoven saských povoláni řezáči želez do Čech, kde pak ovšem vznikly ražby fabriky míšeňské. Těžko však nalézti příčiny, pro které by -e byl český král vzdal práva, aby byl na svých mincích zobrazen bez koruny, když přece brakteáty s korunou skutečně razil. Mince s nekorunovaným panovníkem, vzniklé snad v té době v Čechách, mohou býti jen výjimkou, nikoliv pravidlem.

[13]) Viz tyto ražby v mincovní sbírce drážďanské. Posern-Klett, Sachsens Münzen im Mittelalter, Leipzig 1846, str. 236 a 263 n, Buchenau, Der Brakteatenfund von Seega, Marburg 1905, str. 137, Buchenau-Pick, Der Brakteatenfund ven Gotha, München 1928, str. 77.

[14]) Schwinkowski, Der Brakteatenfund von Grünroda, Jahrbuch d. Num. Vereines zu Dresden a. d. J. 1909, str. 32 n., č. 73—101. Některé z nich jsem viděl v drážďanské sbírce.

Německým numismatikům, předně ovšem Schwinkowskému,[15]) podařilo se rozborem nálezů[16]) a podle stilu mincí znázorniti vývoj brakteátové ražby míšeňské 13. stol. souvislou řadou mincí, v níž se opravy a doplňky mohou týkati již jen jednotlivostí a menších skupin. Nás v této souvislosti zajímají ražby přibližně z posledního desetiletí vlády Dětřicha s příjmím der Bedrängte (1198—1221) a asi z první poloviny dlouhé vlády Jindřicha zvaného der Erlauchte (1221—1288). Střížek těchto brakteátů jest nejdříve plochý, znenáhla se však na okraji ohýbá vzhůru a nabývá tak po r. 1250 tvaru t. zv. knoflíkového (Knopfbrakteaten). Na něm jest sedící nekorunovaný panovník vyobrazen nejdříve a) s hladkým účesem s jednou kadeří na každé straně na konci (srv. na př. Fiala, Č. D., tab. XXI., č. 1 a 2), dále b) s jednou kadeří na čele a dvěma kadeřemi postranními (na př. l. c., č. 3 a 5), c) s jednou kadeří na čele a čtyřmi kadeřemi postranními (na př. l. c., č. 6 a XXVI., č. 14 a 15), d) s jednou kadeří na čele a šesti kadeřemi postranními (na př. l. c., XXI., č. 9, 10 a 15) a konečně e) s dvěma kadeřemi na čele a se šesti kadeřemi postranními (na př. l. c., č. 14). Při tom má účes vždy nejdříve tvar oválný, potom pravoúhle zalomený. S časovým zařazením míšeňských brakteátů podle stilistických známek právě uvedených souhlasí i ostatní obsah nálezů, v nichž se vyskytly. Mince s opisy a brakteáty odjinud známé a určené dovolily pevněji stanoviti sled němých ražeb míšeňských, jejichž všechny typy nahoře vyznačené vznikly v první pol. 13. stol.

Takové a podobné brakteáty míšeňské potkáváme také v nálezech, odkrytých na české půdě často současně s ražbami, na nichž jest obraz panovníka korunovaného, v Litoměřicích, na pozemku plynárny v Karlíně, v Nosalově u Mšena, v Oknech pod Bezdězem, ve Vlašimi, v Chodounech u Lounek, v Zlončicích u Kralup n. Vlt., v Libčanech u Hradce Králové, v Heřmanicích u Mimoně, v Kozlech u Bělušic, v Ústí n. Lab. a jinde. Při tom třeba uvážiti, že byla jistě jen malá část pokladů, obsahujících brakteáty, vyšetřena a popsána alespoň jakž takž. Lidé, kteří je odkryli, si často jistě ani neuvědomili, že mají v ruce mince starých dob, a brakteáty byly a jsou i dnes ještě u sběratelů ve vážnosti neveliké. Příklad pak z nálezů v Grünroda ukazuje, že bylo užito brak-

[15]) Srv. zvláště Schwinkowski, Münz- und Geldgeschichte der Mark Meißen und Münzen der weltlichen Herren nach meißnischer Art (Brakteaten) vor der Groschenprägung, Frankfurt a. M. 1931, Bd. I.

[16]) Erbstein, Der Münzfund von Trebitz bei Wittenberg, Nürnberg 1865, Schwinkowski, Der Brakteatenfund von Grünroda, l. c., Heineken, Der Brakteatenfund von Kamenz O. L., Jahrb. d. N. V. zu Dresden a. d. J. 1912, str. 125 n., Schwinkowski, Zur Münzgeschichte Heinrichs der Erlauchten. Der Fund von Constappel, Bl. f. Münzfreunde 1917, str. 365 n. Ves Constappel leží u Drážďan. Týž, Der Münzfund von Unterschermsgrün, l. c., 1915, zvl. výtisk. Unterhermsgrün leží ve Fojtlandu. Pořad nálezů zde uvedených znamení i časové zařadění jejich obsahu až přibližně do r. 1265. Srv. ještě E. Bahrfeldt, Der Brakteatenfund von Borne, Berlín 1909, a nahoře uvedený nález v Seega.

teátů vzatých z oběhu k ražbám novým. Proto nás nemůže překvapiti celkem malý počet typu brakteátů s panovníkem korunovaným. A ovšem obíhalo u nás v první pol. 13. stol. také mnohem více mincí míšeňských, nežli lze souditi podle nálezů, o nichž pronikly alespoň kusé zprávy do kruhů odborných. I tak můžeme však tvrditi zcela bezpečně, že v 1. čtvrti 13. stol. vnikala ve velikém množství cizí mince na české území, která z něho byla po více než 150 let vypuzena téměř docela, a že to byla skoro vesměs mince míšeňská, jen na západě objevily se i ražby jihoněmecké.[17]) A že po způsobu těchto míšeňských brakteátů byly pak českými králi vydávány brakteáty české. Tím jsou již vysvětleny důvody, které vedly u nás k zaražení nové mince brakteátové.

Od počátku 13. stol. přeléval se proud německé kolonisace nejdříve úzkými potůčky, pak v širokých vlnách hlavně přes severní a severozápadní hranice do české země.[18]) Cestami, kterými se brali městští a vesničtí osadníci, proudily k nám i cizí, míšeňské mince, jak ukazují jejich naleziště: Litoměřice, Ústí n. Labem, Chodouny u Roudnice, Zlončice u Kralup n. Vlt., Kozly u Bělušic, Žatec, Okny pod Bezdězem, Heřmanice u Mimoně, Libčany u Hradce Králové. Mince ty pronikly pak i do vnitra země a na západ, jak dosvědčují na př. nález vlašimský a stodský. Kolonisté přinášely ssebou ovšem své peníze domácí anebo mince zemí, kterými procházeli. Jejich jména, náhodou zachovaná, arciť ukazují, že nepřicházeli jenom z Míšně, nýbrž i z Bavor, Duryňska, ba až ze Sas a od Rýna, a jazykozpytci byly v Čechách zjištěny i vlivy dialektů bavorských, franckých a švábských.[19]) Poklady, objevené na západě, obsahují skutečně dosti ražeb bavorských. Třeba si však připomenouti, že Přemysl I. trávil dobu svého vyhnanství v Míšni, kde poznal nové řády a jejich výhody, a že z Míšně pocházela i první jeho manželka. I když se pak jeho poměr k míšeňským příbuzným rozvodem s Adélou zkalil,[20]) neustal přece proud kolonistů, přicházející z Míšně anebo Míšní procházející, jak svědčí naše nálezy. Důležité jest také, že Přemyslovci razili v sousedství markrabství míšeňského, ve Zhořelci a v Budyšíně, brakteáty nejpozději již kolem r. 1150, ke kteréžto významné okolnosti se ještě vrátíme. Noví

[17]) Srv. Ječný, Soupis a rozbor nálezů mincí v jihozáp. Čechách, Plzeň 1921, str. 9 n.

[18]) Šusta, Dvě knihy českých dějin I.², 1926, hlavně str. 47 n., Zycha, Über den Ursprung der Städte in Böhmen, Praha 1914. O protikolonisační theorii Bretholzově, široce rozpřádané zejména v Geschichte Böhmens und Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden (1306), München-Leipzig 1912, předpokládající usazení Němců v Čechách od nepaměti, snad od dob Karla Velikého, netřeba se po odmítnutí, které se jí dostalo krajany autorovými Zychou a Wostrym, snad ani již zmíniti. Srv. i Šusta, Nový Antipalacký ČČH XIX., str. 420 n. Vyvrací ji ostatně také náš mincovní materiál, o němž jednáme nahoře.

[19]) Šusta, Dvě knihy I².. str. 48.

[20]) Černá, Rozvod Přemysla I. s Adélou Míšenskou, Čas. Spol. přátel starožitností XXXI., str. 9 n.

obyvatelé naší vlasti přinášely ze svého domova s pokročilejším hospodářským životem a s vyvinutým již životem městským zvyk platiti penězi a v primitivnějším prostředí českém vedl jejich zásluhou agrární převrat, opírající se o přeměnu služeb a dávek naturálních v platy peněžité, počínající ovšem již hluboko ve stol. 12., a zakládání a rozvoj měst, soustřeďujících ve svých zdech produkci řemeslnou, k hojnějšímu a pravidelnému oběhu peněz. Náš nálezový materiál, byť chatrně zachovaný a zveřejněný, ukazuje nezvratně, že němečtí osadníci přinášeli ssebou své peníze a že jimi i platili. Uvážíme-li, co tenkráte znamenal mincovní regál pro pokladnu panovníkovou, pochopíme snadno, že český král byl nucen raziti mince podobné těm, které se hrnuly do jeho země a zaplavovaly trhy. Při pokračující proměně rozmanitých poddanských závazků v peněžité platy a nových zákupech, předpokládajících někdy značnou hotovost, a při vzrůstající potřebě peněz v nově založených a rozkvétajících městech, ukázala se ostatně ražba brakteátů, jichž bylo lze jediným úderem kladiva vyraziti větší množství, nikoliv, jako u dvoustranných denárků, jen jeden kus, býti velmi výhodnou. V tomto smyslu není zavedení brakteátů dobou nejhlubšího úpadku mince, za niž bývá obyčejně pokládáno, nýbrž bylo pro hospodářský vývoj značným pokrokem.[21]) Tím více, že velikým, tedy, jak uvidíme, nejstarším brakteátům českým nebyla přidávána přísada mědi vůbec anebo jen nepatrně. Z čistého anebo téměř čistého stříbra byly raženy také míšeňské brakteáty z počátku 13. stol., v té době i vahou a rozměry shodné s našemi, které se jim musily přizpůsobiti i po této stránce, měly-li je znenáhla vytlačiti z rukou cizích osadníků i domácího obyvatelstva. Netřeba proto předpokládati jakousi mincovní konvenci,[22]) již, byla-li kdy uzavřena, jisté zmařilo politické napětí, měnící se co chvíli ve vřavu válečnou. Bylo prostě příkazem hospodářské moudrosti, přizpůsobiti nové české peníze též vnitřním obsahem míšeňským, které jim byly vzorem i vnější svojí tvářností. Mince nejen markrabské, nýbrž i biskupské v Míšni, v Merseburgu, Naumburgu a opatské v Pegau, jakož i světských pánů těchto zemí se řídily od druhé pol. 12. stol., vahou a jakostí vzorem ražeb císařské mincovny v Altenburgu ve Fojtlandu.[23]) A tak byla Přemyslem I. česká měna připoutána k valné

[21]) Skalský, l. c., str. 43.

[22]) Jak činí Schwinkowski, Das Geld- und Münzwesen Sachsens, Neues Archiv für sächs. Geschichte und Altertumskunde XXXVIII., Heft 1 u. 2., str. 153.

[23]) Buchenau, Der Brakteatenfund von Seega, str. 137. O činnosti altenburské mincovny v l. asi 1210—1243, kdy přešla v zástavní držení míšeňských markrabat, tedy v době, která nás tu nejvíce zajímá, víme bohužel málo. Připomínám to proto, poněvadž se někteří badatelé (srv. na př. Buchenau, Der Brakteatenfund von Gotha, str. 112) kloní k názoru, že část brakteátů s korunovaným panovníkem, vyskytnuvších se v českých a saských nálezech nahoře uvedených, mohla vzniknouti v císařské mincovně altenburské. Nepopírám, že některý kus, zaznamenaný

části měny říšské, vládnoucí ve středním Německu. Stav numismatického badání v Německu, lpějícího příliš na povrchu mince, nedovoluje bohužel, abychom šli dále po této stopě a zjišťovali, jak souvisí česká měna s řády, zavedenými v jiných mincovnách, vyrábějících brakteáty. Spokojmež se cenným poznáním, kde hledal vzory Přemysl I., zaváděje ražbu brakteátovou, a proč tak činil.

Škoda, že náš nálezový materiál jest tak kusý a že nebylo při popisech dbáno nejdůležitější zásady, aby byl totiž udán počet kusů jednotlivých typů. Byl by nám, tuším, potvrdil dojem, vznikající při zkoumání nálezových zpráv, že totiž českému králi nebylo s počátku snadno opatřiti včas dostatečnou zásobu vlastních mincí a vytlačiti jimi z trhů měnu cizí. Potkáváme totiž nejdříve souvislé nálezy míšeňských ražeb (v Litoměřicích, Oknech, Nosalově, v Karlíně), které pak ještě převládají anebo alespoň vyplňují velikou část nálezů ve Vlašimi, v Chodounech, Zlončicích, v Libčanech a j. Teprve stihnovský nález, nejmladší z nich, jak se zdá, obsahuje ražby české převážnou většinou. Boj mezi oběma měnami trvá až do počátku druhé pol. 13. věku. Potom se u nás míšeňská mince vyskytuje již jen zřídka. Vítězství domácí měny umožnilo především rudné bohatství Jihlavy a českomoravské vysočiny, nově poznané a lépe zužitkované v době Václava I. Jest zajímavé pozorovati, jak se pak české brakteáty odpoutávají od svého míšeňského vzoru rozměry, vnějším rázem vůbec i vnitřním obsahem.

Nedostatečnost spolehlivě zpracovaného a vědecky zhodnoceného nálezového materiálu nedovoluje rovněž přesně říci, kdy byly u nás dvoustranné denárky vystřídány brakteáty. Lze pouze pověděti, že se v nálezu vlašimském, jistě nejstarším z našich pokladů velikých brakteátů s korunovaným panovníkem, vedle českých objevily míšeňské ražby (Fiala, tab. XXIV., č. 1—6), které všechny mohly vzniknouti před r. 1215, o čemž nás poučují již dříve dotčené nálezy objevené v Trebnitz a Seega, uzavřené přibližně v tomto roce. Tato okolnost nás také vede blíže k hranicím doby denárové, totiž podle dnešních našich vědomostí k prvnímu desetiletí

Fialou, může býti altenburského původu a vím z vlastního zkoumání až tuze dobře, že nebude snadno vzájemně odlišiti všechny ražby altenburské, hornolužické a české té doby. Ale podrobné studium zejména ve sbírce drážďanské, nejbohatší na středoněmecké brakteáty, mne přesvědčilo, že největší část brakteátů s korunovaným vladařem, vyskytnuvších se hlavně v uvedených nálezech českých, avšak i saských, vznikla v přemyslovských mincovnách buď českých anebo hornolužických, totiž ve Zhořelci a v Budyšíně. Rozlišení obou těchto skupin jest ovšem úkolem nesmírně obtížným. Myslím, že jest závislé na objevení nových, velikých nálezů, v celku zachovaných a vědecky pečlivě zpracovaných. Kdybychom předpokládali s Buchenauem, l. c., že mince s korunovaným panovníkem, obsažené v nálezech nahoře zmíněných, jsou ražbami z části altenburskými, z části hornolužickými, došli bychom nutně k úsudku, že Přemysl I. a Václav I. v Čechách samých nerazili téměř vůbec, poněvadž, jak dále přesně ukážeme, menší brakteáty náleží vesměs až druhé polovině 13. stol. Zbývalo by tedy jen několik málo oboustranných denárů typu chrasťského. To ovšem nikdo vážně tvrditi nebude.

13. věku. Poněvadž pak míšeňské ražby těchto starých typů přicházejí hojně také ve jmenovaných nálezech, které obsahovaly jen ražby míšeňské, třeba předpokládati již v druhém desetiletí 13. stol. hustější nástup a usazování cizích kolonistů v našich krajích, nikoliv až po urovnání sporu Přemysla I. s biskupem Ondřejem r. 1222, kdy výsledek zápasu s církví nutil krále, aby hledal nové zdroje příjmů.[24]) Prameny svědčí spíše o nenáhlém, na počátku více nahodilém pronikání německých osadníků do Čech, které bylo jen částí široké fronty kolonisační na evropský východ a jihovýchod za lepším bytem postupující. Uvědomiv si výnosné výhody jeho, dal mu pak český panovník určitý směr a pevnější právní základ.[25]) Postup a osazování kolonistů, přinášejících ssebou vlastní peníze a peníze platné v krajích, kterými procházeli, způsobil v českém mincovnictví nejdříve krisi. Záhy však Přemysl I. připodobnil své peníze po vnější i vnitřní stránce ražbám s německými osadníky nejhojněji do Čech proudícím, míšeňským brakteátům. Mohl tak učiniti tím snáze, že jeho předchůdcové a on sám razili již ve 12. stol. a na počátku 13. stol. peníze takové ve svých državách budyšínské a zhořelecké. Toť přirozené vysvětlení zavedení brakteátové mince do Čech.

Počátky a vnější vývoj českých brakteátů až do doby vlády Přemysla II.

Nežli obrátíme pozornost k nejstarším českým ražbám brakteátovým, měli bychom se tedy seznámiti se současnými mincemi přemyslovskými, vydávanými na území, které budeme pro stručnost nazývati hornolužickým. Čeká nás tu však nemalé překvapení. Brakteáty, které lze s větší anebo menší pravděpodobností přiděliti některé z obou hornolužických mincoven, činné v Budyšíně a ve Zhořelci ve 12. stol., sestavil pomocí nálezů, učiněných ve Storcha, v Rodewitz, Obergurig a v samém Budyšíně Buchenau.[26]) To jsou však brakteáty střední anebo malé, které lze, ať již znázorňují jakési město s věžemi (t. zv. Turmbrakteaten), anebo panovníka, či v době Vladislava II., krále s královnou, přirozeně přičleniti k souvěkým ražbám zejména císařské mincovny saalfeldské a altenburské. Ještě za Přemysla I. jakožto vévody byl asi ražen brakteát průměru 25 *mm*, na němž vidíme poprsí panovníkovo s praporcem a mečem mezi dvěma věžemi, pod nímž jest nápis **ИОТТАСХ**[27]). Tyto ražby mají však málo

[24]) Novotný, l. c., str. 529n., 589n. a 639, kde uvedeny listinné doklady pro pronikavější činnost kolonisační až po r. 1222. Naše výklady se týkají ovšem jen Čech, nikoliv území moravského, kde, jak známo, bratr Přemyslův Vladislav Jindřich od počátku své vlády (1197—1222) horlivě podporoval německou kolonisaci, která se sotva zastavila na hranicích českých.

[25]) Srv. i Šimák, Kronika československá I. 2, str. 254.

[26]) Der Brakteatenfund von Gotha, str. 107n. a 152n.,

[27]) Berl. Münzblätter 1919, str. 350, kde je brakteát vyobrazen.

společného s pozdějšími velikými brakteáty Přemysla I. průměru 40—42 *mm*, s nimiž nás seznámil na př. nález ve Vlašimi a v Grünroda, pokud se týče rozměrů, váhy, obrazů a fabriky, a s jinými, jim podobnými, které přicházejí v nálezech, učiněných v Čechách i na nynějším území saském a dříve hornolužickém.[28]) Podrobné pozorování těchto ražeb nevedlo, přiznáváme, k jejich rozdělení na dvě skupiny, českou v užším slova smyslu a hornolužickou, alespoň nikoliv k takovému odlišení, s nímž by bylo dalšímu badání pevně počítati. Také poloha nalezišť nerozhoduje, protože potkáváme tytéž mince anebo mince téže fabriky v Čechách samých i na půdě hornolužické a na jejich západních hranicích. Česká naleziště leží až na naleziště vlašimské a orlické téměř všecka v severní polovině země. Spíše vzniká domněnka, již vyslovujeme se vší výhradou, jakoby mincovny hornolužické i české, o nichž o všech mluví písemné zprávy ostatně až v druhé polovině 13. stol., byly užívaly celkem stejných razidel, odlišných snad jen v podrobnostech, označujících emisi z té které mincovny, kterých však dnes postřehnouti nelze. Nezbývá tudíž na ten čas, než spokojiti se poznáním, které brakteáty byl u nás v prvních desetiletích 13. věku v oběhu, a odděliti ražby míšeňské od královských českých, ať již vznikly v Čechách samých anebo v oblasti hornolužické.

Nejstaršími českými brakteáty jsou nepochybně královské brakteáty nálezu vlašimského, jenž obsahoval míšeňské ražby starších typů, které mohou podle nálezu trebitzského a pokladu objeveného v Seega pocházeti z doby před r. 1215. Skutečně vidíme na jednom typu z mincí královských po obou stranách sedícího panovníka nápis ODAC RЄ+ (Fiala, tab. XXIV., č. 7), tedy jistě jméno Přemysla I., zvaného Němci Otakarem. Na jiném brakteátu téhož nálezu jsou na okraji písmena RƏX (Fiala, tab. XXIV., č. 8). V drážďanské státní sbírce jest podobná mince s nápisem ODAD RЄX (Fiala, tab. XXX., č. 8) z nálezu v Grünroda. Na střížku s týmž obrazem a nápisem, ještě zcela zřetelném, jest ražen míšeňský brakteát nejstaršího typu, náležící nepochybně ještě Dětřichovi, zvanému der Bedrängte (1198—1221), což jest nezvratným důkazem, že brakteáty s nápisem nahoře uvedeným jsou ražbami Přemysla I. Střížek těchto a ostatních královských brakteátů vlašimského nálezu jest dosti tuhý a plochý, obraz velmi plastický a ostrý, kresba jemná. Pozorujeme-li ostatní veliké české brakteáty, vidíme, že znenáhla pozbývají plastičnosti a ostrosti obrysů, kresba se stává splývavější a proto hrubší. Střížek původně plochý a tvrdý jest pak měkčím, ohýbá se na okraji vzhůru, střed mince se přirozeně zvedá a připravuje se tvar knoflíkový právě tak jako v Míšni, jakmile se blížíme středu století. Těžko ovšem říci, které ražby patří ještě Přemyslovi I. a které již Václavovi I.

[28]) Hornolužické a s nimi těsně souvisící české nálezy těchto ražeb až asi do r. 1250 sestavil Haupt, Literární záznamy o královských brakteátech z hornolužických nálezů, NČČsl. 1930, str. 51. O ostatních českých budeme jednati v této kapitole.

Podle dnešních našich znalostí, čerpaných z nedostatečně zachovaných a zpracovaných pramenů, rozpakoval bych se kterýkoliv z ostatních známých nám nálezů mimo vlašimský vročiti cele do doby vlády Přemyslovy. Není zde ostatek naším úkolem a jest dnes sotva možno postupovati kus od kusu. Jen všeobecně a přehledně lze říci, že do doby Přemysla I. sahá ještě nález zlončický, z jehož obsahu se dostalo do sbírek Nár. musea v Praze výběrem 58 kusů, z nichž 29 královských a 29 míšeňských. Z těchto posledních byly sotva náhodou jen 3 typu novějšího, s třemi postranními kadeřemi na hlavě oválného tvaru. Ovšem česká složka nálezu může býti dílem mladší. K nejmladší části třeba počítati brakteáty vyobrazené u Fialy na tab. XXX., č. 4—6, které se vyskytly také v nálezu stihnovském.[29]) Tento poklad, z něhož jest v Nár. museu 35 kusů vesměs královských střížku měkčího, s okrajem již nahoru se ohýbajícím, ražby hrubší a splývavější a v němž bylo jen několik málo pozdějších typů s nekorunovaným panovníkem, třeba klásti celý do doby vlády Václava I. Staršími jsou, abych jmenoval hlavní, nálezy chodounský a libčanský, asi z poloviny české a z poloviny míšeňské a to typů mladších s třemi postranními kadeřemi, s obrysem hlavy, lomeným do pravého úhlu. Jest zcela dobře možno, že některé ražby obou těchto nálezů vznikly ještě za vlády Přemysla I. Nasvědčujíť tomu dva brakteáty ve sbírce Nár. musea střížku tužšího a kresby ostré. Nelze zde ukázati, jak časovému postupu právě naznačenému odpovídá také ikonografický vývoj mincí. Z cizích nálezů dotkli jsme se již několikráte pokladů, objevených v Grünroda a v Kamenici, obsahujících z královských ražeb asi vesměs brakteáty Přemysla I. Třeba se však ještě zmíniti o nálezu učiněném v Reinhardtsgrimma, jižně od Drážďan, poněvadž se typy míšeňskými téměř kryje s uvedeným již nálezem litoměřickým a obsahoval ze dvou královských jeden s nápisem RЄX (Fiala, tab. XXI., č. 12), podobný tomu, který se vyskytl ve Vlašimi.[30])

Na stihnovský navazuje zřejmě velmi důležitý pro nás nález heřmanický. Věnujmež mu poněkud více místa, také proto, poněvadž se mu dostalo přesnějšího popisu[31]) a dále i z té příčiny, protože se valná část zachovala v numismatické sbírce Nár. musea; jinou, asi stejně velikou, mohl jsem prohlédnouti v hradním museu na Oybině. Fiala prohlašuje důrazně, že všechny mince v něm obsažené jsou jednostejné fabriky a vyšly tudíž z jedné mincovny. Přiděluje pak všechny brakteáty Přemyslovi II. a klade ražby s nekorunovaným vladařem před jeho korunovací

[29]) Písmeno V, nalézající se na jednom typu zlončických brakteátů (Fiala tab. XXV., č. 7) jest snad skutečně prvním písmenem jména Václava I., jak myslí Fiala.

[30]) O velmi zajímavém jinak nálezu v Borne nezmiňuji se v této souvislosti proto, poněvadž obsahuje mince velkého časového rozpětí, přibližně z l. 1200 až 1270.

[31]) Fiala, Brakteáty nálezu Heřmanického, Pam. Arch. XIV., str. 459n., 533n. a 595n.

r. 1261, královské po ní. Tento svůj soud opírá též o obraz na brakteátu, vyobrazeném v Českých denárech na tab. XXVII., č. 3, na němž sedící nekorunovaný panovník drží v pravé ruce meč, na jehož čepeli jest prý nápis OTA. Ve skutečnosti čteme na této minci, již jsem viděl v domácích sbírkách a v drážďanském kabinetě, A · O a A ✱ O, tedy Alfa a Omega, znamení božství, mezi nimiž je hvězda.[32])

V nálezu jsou dále brakteáty, na nichž sedící prostovlasá anebo mitrou ozdobená postava drží v jedné ruce berlu, ve druhé meč, praporec anebo žezlo. Fiala má z části pravdu, považuje-li je za ražby vládce, jenž byl současně biskupem. Brakteáty vyobrazené v jeho díle na tab. XXVII., č. 13—15 jsou skutečně společnými ražbami biskupů naumburských a — markrabat míšeňských, vzniklé v mincovně Strehla[33]) asi v pol. 13. stol. Také brakteáty s nekorunovaným vladařem, míšeňských markrabat, lze dnes dosti přesně datovati. Mohou náležeti do l. 1230—1265, hlavní jejich část vznikla kolem r. 1250. Nám jde ovšem především o mince královské, jichž bylo v heřmanickém nálezu na typy méně, počtem kusů více nežli ražeb cizích a jejichž český původ je na dvou typech dotvrzen znamením českého dvouocasého lva v levé ruce panovníkově, jednou bez koruny, po druhé korunovaného (Fiala, tab. XXVIII., č. 4 a 14), z nichž první zabíral jistě zase sotva náhodou celou čtvrtinu hlavní části pokladu, Fialou prozkoumaného. Komu však náležejí tyto mince, Václavovi I. či Přemyslovi II.? Otázka je důležitá proto, poněvadž panovník posléze jmenovaný přistoupil, jak hned uvidíme, k ražbě brakteátů menších. Fiala klade, jak již pověděno, všechny mince heřmanického nálezu do doby Přemysla II., poněvadž „zavedeno u nás užívání znaku zemského ne dříve, než za Přemysla Otakara II." Ve skutečnosti nabyl již Přemysl I. s titulem dědičného krále českého i práva používati královského erbu, lva, který byl snad v l. 1202—3 polepšen tak, že lvu dostalo se místo jednoho ocasu ocasu dvojitého. Dvouocasý lev jest také umístěn na štítu jezdecké postavy na markraběcí pečeti bratra Přemysla I., moravského markraběte Vladislava Jindřicha, který jím dával najevo svoji závislost na moci českého krále.[34]) I když se pak dvouocasý lev jako znak královského důstojenství vžil na pečetech až za vlády Přemysla II., není jeho užívání na mincích v době jeho otce nikterak vyloučeno. Položíme-li brakteáty heřmanické vedle stihnovských, náležících vládě Václava I., a řídíme-li se zásadami vnějšího vývoje nahoře vytčenými, vidíme zřejmě, že spolu souvisí a to tak, že nález heřmanický navazuje na stihnovský, z něhož má ještě

[32]) Srv. též Schwinkowski, Zur Münzgeschichte Heinrich des Erlauchten, l. c., str. 366. — Na tab. XXIII., č. 1 vyobrazuje Fiala brakteát z libčanského nálezu s nekorunovaným panovníkem, který drží v levé ruce dvouocasého, tedy českého lva. Mince se nalézá ve sbírkách Nár. musea. Nevidím na ní dvouocasého lva, nýbrž jakési neurčité zvíře, snad lva, jehož ocas je však úplně neznatelný.

[33]) Schwinkowski, Münz- und Goldgeschichte, tab. 53, č. 895—898.

[34]) Vojtíšek, K otázce erbu českého krále. Zvl. otisk z Časopisu Nár. musea 1931, str. 4n.

tři typy, jest tedy o něco mladší. S tím souhlasí, že v nálezu constappelském, zakopaném kolem r. 1265, byly české brakteáty typu heřmanického a v nálezu, učiněném v Straßgräbchen,[35]) uzavřeném brzy po r. 1270, patřily k nejstarším ražbám míšeňské brakteáty, které se vyskytly ve větším množství v Heřmanicích. Konečně potkáváme v nálezu, učiněném r. 1873 ve Pfaffenmünsteru nedaleko Straubingen v Bavorsku,[36]) vedle různých mincí německých a uherských, většinou, bohužel, blíže neurčených, jakožto hlavní složku veliké brakteáty české, pokud lze podle nedostatečného popisu zjistiti, rázu heřmanického, a pak větší ještě počet brakteátu t. zv. středních a malých, z nichž dva typy (Fiala, tab. XXII., č. 20 a 24) s rakouským štítkem, tedy ražby nepochybně Přemysla II. Také v nálezu učiněném v Borne, jižně od Magdeburgu, vyskytly se veliké české brakteáty zejména heřmanického rázu společně s některými středními a malými. Připomeneme-li si vše, co jsme řekli o královských a míšeňských brakteátech nálezu heřmanického, musíme souditi, že jeho ražby české sahají pravděpodobně ještě do doby Václava I. a zabírají část vlády Přemysla II., v níž se pak přešlo k vydávání brakleátů menších, jak svědčí poklad pfaffenmünsterský. Vznikly, řekněme zhruba, kolem r. 1250. Stojí za zmínku, že jejich střížek měří 38—40 *mm*, tedy o něco méně nežli střížek brakteátů nálezů starších.

V souvislosti s brakteáty heřmanickými musíme se zmíniti o podobné, důležité skupině královských brakteátů, kterou nazveme podle hlavního jejich naleziště Lubáně (Lauban ve slezské části Horní Lužice, východně od Zhořelce) lubáňskými. Mince téhož rázu se vyskytly též v nálezech v Reichenbachu, Arnsdorfu, Königshainu, v Niederbielau a v Čechách v Jablonci, tedy mimo Jablonec v místech, ležících vesměs na bývalém území zhořeleckém.[37]) Jsou to vesměs veliké brakteáty, heřmanickým sice podobné, avšak střížku tlustšího a tužšího, odlišné fabrikou a ikonograficky, zejména formou koruny a tvarem pancíře. Panovník jest na všech korunován.[38]) Lubáňské brakteáty byly předmětem dosti značného zájmu badatelů,[39]) kteří se celkem shodli v mínění, že jde o ražby žitavské min-

[35]) Haupt, Der Brakteatenfund von Straßgräbchen O.—L., Blätter für Münzfreunde 1928, str. 339n.

[36]) Raimann, Der Münzfund von Pfaffenmünster, Mitteilungen d. Bayer. Num. Ges. XIV., 1895, str. 67n.

[37]) Haupt, Der Brakteatenfund von Reichenbach O. L. 1800, Bautz. Geschichtshefte 1929, str. 119n., Bardt, Archiv f. Bracteatenkunde I., str. 214, Leitzmann, Num. Zeitung 1844, str. 143, Fiala, České denáry, str. 434. O lubáňském nálezu srv. Menadier, Die diesjährigen Bracteatenfunde, Zeitschr. f. Num. XIII., 1885, str. 237n. Za zprávy o obsahu nálezu v Niederbielau vděčím panu Hauptovi.

[38]) Výběr z nich jest vyobrazen u Fialy na tab. XXXIII.

[39]) Scheuner, Bracteatenfunde in der O. L., Arch. f. Bracteatenkunde II., str. 211, Menadier, l. c., Friedensburg. Die Mittelaltermünzen der Lausitz, Festschrift zur Feier des 50 jähr. Bestehens der Num. Ges. zu Berlin

covny v době Přemysla II. a za poručnické vlády Oty V., a to proto, poněvadž považovali srdčité listy, vyskytující se na velké části mincí lubáňských v rukou panovníkových, za listy lípové a vztahovali je na žitavského měšťana Tyla z Lipy (Tylo dictus de Tilia), který byl v Žitavě mincmistrem v druhé polovině 13. stol.[40]) Jest však na první pohled příliš odvážné, vykládati původ těch mincí motivem tak málo závažným, jejž ostatně vidíme i na jiných ražbách v sousedství lužickém.[41]) Nelze také přehlédnouti, že se všecky tyto brakteáty objevily mimo Jablonec a snad Reutnitz na půdě zhořelecké. Dále byly dva typy těchto brakteátů v uvedeném již nálezu constappelském, zakopaném nejpozději kolem r. 1265, jeden typ v nálezu libčanském (Fiala XXIII., č. 3), který obsahoval, jak jsme poznali, pravděpodobně ještě ražby Přemysla I. a starší brakteáty Václava I., a konečně čtyři typy v nálezu reichenbašském, do země uschovaném v době, v níž Zhořelecko právě přešlo z rukou českých do braniborských, tedy kolem r. 1250, kterýžto nález obsahoval již tři typy braniborské. Žitavská mincovna počala však pracovati až po r. 1253, snad o 10 let i více později. Nemohou tedy lubáňské brakteáty býti jejími ražbami, protože vznikly z největší části ještě v první polovině 13. stol. Vyšly však sotva také z některé české mincovny v užším slova smyslu, tvoříce skupinu, jak jsme již řekli, od ostatních známých nám českých ražeb té doby odlišnou. Všechny tyto okolnosti, z nichž ještě opakujeme tu, že téměř všechna naleziště těchto mincí leží na území zhořeleckém, nás, tuším, oprávňují k závěru, že lubáňské brakteáty jsou ražbami mincovny zhořelecké z doby přemyslovské, tedy před r. 1250. Nejvýše lze připustiti, že některé z nich vznikly krátce po tomto roce již za vlády markrabat braniborských jakožto napodobeniny starších ražeb přemyslovských. Třeba jen ještě zaznamenati, že odlišení královských brakteátů, vyšlých z mincovny zhořelecké (a ovšem i budyšínské) anebo z mincovny žitavské, jest současně i jejich časovým zařazením do první či druhé poloviny 13. věku. Sňatkem markraběte Oty III. s Beatricí, dcerou Václava I., přešlo totiž r. 1249 Zhořelecko a Budyšínsko do rukou panovníků braniborských, kteří tam pak razili podle svého způsobu. Město Žitavu založil teprve Přemysl II. r. 1253, zřídil v něm, nejisto kdy, i mincovnu a razil v ní ovšem brakteáty královské. Mohli jsme tudíž alespoň jednu a to dosti značnou skupinu brakteátu první poloviny 13. věku odděliti od vlastních českých a přiděliti s velikou pravděpodobností Horní Lužici za vlády Přemyslovců.

Sledujíce vnější vývoj českých brakteátů až do doby panování

1893 a Fiala, str. 216. Friedensburg ovšem správně zavrhl doplnění písmen AS anebo SA na některých z nich na SITAVIA.

[40]) Knothe, Urkundliche Grundlagen zu einer Rechtsgeschichte der Oberlausitz, Görlitz 1877, str. 82.

[41]) Srv. na př. Schwinkowski, Münz- und Geldgeschichte, tab. 40, č. 669 z l. 1250—1265; Tylo se vyskytuje v pramenech až po tomto roce.

Přemysla II., v níž nastal přechod od brakteátů velikých k ražbám menšího průměru, nemůžeme nechati stranou ještě jednu skupinu, připínající se ikonograficky a fabrikou ke skupině stihnovské a heřmanické, která rozměrem střížků přechod ten, jak se zdá, připravovala. Brakteáty této skupiny vyskytly se ve velikém množství v nálezu, zdviženém r. 1851 v Zalezlech u Litoměřic, potom, pokud víme, v nálezu českobrodském a v pokladu, objeveném u Dubnice pod Ralskem.[42]) Jsou průměru 34—37 *mm*, kdežto střížek brakteátů starších, velikých, měří 38—42 *mm* (Fiala, tab. XXX., č. 14 a 15, a XXXI., č. 1—15). Souvisí snad s jinou, menší skupinkou, s níž nás seznámily nálezy, učiněné v Mnichovicích u Benešova, v Praze v Jirchářích[43]) (Fiala, tab. XXIX., č. 13—15) a pak zase uvedené již poklady českobrodský a dubnický, jejíž ražby jsou střížku ještě menšího, průměru asi 27—32 *mm*. V Zalezlech bylo — alespoň podle popisu Fialova, v němž není bohužel udán počet kusů, připadajících na jednotlivé typy — vedle 17 typů menších ještě pět typů ražeb heřmanických, které jsme přidělili přibližně konci vlády Václava I. a počátku panování Přemysla II. Nezbývá tedy podle dnešních našich vědomostí, nežli vročiti brakteáty zalezlské do první poloviny vlády panovníka posléze jmenovaného. Fiala se zmiňuje o tom, že vedle ražeb královských vyskytly se v Zalezlech i mince s nekorunovaným lvem „s ohonem ve tři prameny vybíhajícím", tedy se lvem míšeňským, jejž však potkáváme na míšeňských brakteátech v celé téměř druhé polovině 13. stol.[44]) V Míšni byly ostatně kolem r. 1260 vydávány brakteáty rozměrem střížku a obrazy zalezlským velmi podobné.[45]) Jiné tohoto typu byly v neobyčejně bohatém pokladu, zdviženém r. 1919 v Salesche u Großstrehlitz v Pruském Slezsku, zanechaném tu podle Friedensburga jakýmsi význačným slezským účastníkem bitvy na Moravském poli.[46]) Lze ovšem namítnouti, že se tyto ražby nevyskytly v nálezu v Pfaffenmünsteru, v němž po brakteátech velikých, rázu heřmanického, přicházejí hned brakteáty menší, průměru 22—29 *mm*, z nichž některé s rakouským štítkem, tedy určitě Přemysla II. Tento poklad byl však zachycen a popsán jen z menší části a není tudíž po této stránce průkazným, nehledě k tomu, že při pestrém svém složení nemusil přirozeně obsahovati všechny ražby tenkráte v Čechách obíhající. Nevidíme tudíž důvodu, pro nějž bychom brakteáty zalezlské měli s Fialou klásti až do doby Václava II.

O mincích druhé skupinky, menších nežli zalezlské, fabriky zřejmě jiné, avšak jako tyto typu našich velikých brakteátů se sedícím panovníkem,

[42]) Fiala, l. c., str. 209n., Katz, Brakteáty Přemysla Otakara II., Věstník Num. Spol. IV., 1922, str. 155n., týž, Nález brakteátů u Dubnice pod Ralskem, NČČsl. III., 1927, str. 30n.

[43]) Fiala, l. c., str. 209.

[44]) Schwinkowski, l. c., tab. 41 a n.

[45]) l. c., tab. 41, č. 676n.

[46]) Friedensburg, Der Brakteatenfund von Salesche, Altschlesien I. 1, 1922, str. 27n.

neodvažuji se zatím vysloviti určitý soud. Naše nálezy, vedle mnichovského, pražského a dubnického, zvláště českobrodský a nález dosud nepublikovaný, učiněný asi v okolí Saské Kamenice, jejž se mně podařilo sestaviti ve sbírce zhořeleckého musea, dokazují jen, že patří do nejbližšího sousedství t. zv. středních a malých brakteátů, s kterými nás hlavně seznámily poklady v pražské kapli Sv. Kříže, ve Štěpánově, v Českém Brodě, v Kolíně a j., tedy ražeb, z nichž můžeme dnes jen ony s rakouským štítkem naprosto bezpečně přiděliti Přemyslovi II. Ostatní mohou náležeti také době mladší. Některé okolnosti nasvědčují tomu, že se české mincovny v druhé polovině vlády Václava II. vrátily k ražbě mincí větších o průměru až 32 *mm* (Fiala, tab. XXXVI., č. 24). O tom a vůbec o časovém sledu ražeb lubáňských, zalezlských a dalších menších rázu mnichovského, českobrodského, štěpánovského a j. by nás byl jistě pěkně poučil nesmírně zajímavý obsah nálezu jabloneckého, jejž Fiala bohužel opomenul podrobněji popsati.[47]) Jsou-li však brakteáty posleze uvedené (Fiala, tab. XXIX., č. 13—15), ikonograficky přizpůsobené zalezlským, bezprostředními předchůdci či nástupci ražeb menších rázu štěpánovského, jimž se dílem podobají velikostí, nelze dnes určitě říci. Úvahy o tom vymykají se ostatně již z rámce této kapitoly. Brakteátů středních a menších dotkneme se ještě níže při popisu nálezu kolínského, který zaplaší veškeré snad zbývající pochybnosti o tom, že všechny tyto ražby náleží až do druhé poloviny, řekněme zhruba do posledních čtyř desetiletí 13. stol., jehož první polovina a asi ještě i šesté desetiletí jsou tedy zaplněny brakteáty pouze velikými.

Nález kolínský z r. 1928.

Při stavbě domu pana V. Skramovského na pozemku bývalého dvora Quintina na Pražském předměstí kolínském nalezli dělníci 7. prosince 1928 asi uprostřed stavební parcely ve hloubce půl metru baňatou nádobku ze slidnaté, žluté hlíny 9½ *cm* vysokou o průměru 10 *cm*. Nádoba (viz zmenšené *vyobr. v textu*) velmi pěkně zachovaná, do černa vypálená, na břichu čtyřmi rovnoběžnými rýhami zdobená, má z téhož materiálu pokličku 4 *cm* vysokou, nahoře pupkem opatřenou. Bylo v ní 142 brakteátů, z nichž asi 50 celých anebo skoro celých; ostatní byly do půlek a čtvrtek přeložené, všelijak jinak deformované a rozlomené, jejichž obrazy jsou téměř anebo úplně nezřetelné. Na dně nádobky nalezeny dva kousky čistého stříbra.[48]) Popis počínám typem, zastoupeným v pokladu množstvím kusů daleko největším.

[47]) Viz jen zcela nedostatečné údaje l. c., str. 434 a 435.

[48]) Za tyto a jiné informace, jakož i zapůjčení celého nálezu do Nár. musea v Praze vděčím panu inspektorovi Josefu Štolbovi, správci Městského musea v Kolíně, jehož je nález majetkem a kde je uschován. Za laskavou pomoc při výkladu obrazů na mincích tohoto i čelákovského nálezu děkuji panu doc. Dr. Janu Květovi, za zkoušky jakosti obou nálezů ředitelství a úředníkům Puncovního úřadu v Praze.

1. V kruhovém poli heraldická korunovaná harpye; prsa a hlava jsou zdobeny tečkami, ruce, prohnuté v mírném obloučku, se zavřenými pěstmi, odchylují se značně od kolmé osy; uprostřed na okraji křídel je na jedněch po jednom, na druhých po dvou výstupcích (drábkách?). U některých je křídlo volutovitě dovnitř zatočené, u jiných zřetelně po délce rýhované a v horní třetině vodorovně přepásané. Na několika mincích mají ruce tvar pahýlů bez pěstí (*viz vyobr. na tab. III., č. 1—4*). Mince i téže varianty mají někde okraj hladký, jindy rýhovaný.

Obr. č. 1.

Přesné rozdělení brakteátů tohoto typu, téměř veskrze velmi špatně zachovaných, na jednotlivé tyto varianty provésti bohužel nelze. Jest jich celkem 62, z nichž jen část celých.

Průměr několika cele zachovaných kusů měří 27—32 *mm*, plocha v hranicích obvodkové rýhy přibližně 15 *mm*, jsou tedy tak zvané střední velikosti. Také průměrná váha mohla býti zjištěna jen pomocí 6 kusů a to všech variant, které váží 3·65 *g*, tedy 1 k. něco málo více nežli 0·6 *g*.

Jakost všech variant jest přibližně 0·900.

Brakteátů tohoto typu vyskytuje se ve sbírkách řada variant, jež Fiala dělí v Českých denárech na tab. XX., č. 21 a XXII., č. 23 nepřesně

na dvě skupiny. Varianty ty se rozlišují nejen podrobnostmi obrazů, nýbrž i velikostí a vahou. Při popisech nálezů, zejména takových s mincemi lépe zachovanými, bude třeba dobře dbáti těchto rozdílů a přesně je zaznamenati. Jen abych na některé z nich upozornil, vyobrazuji *na tab. III.*, *č.* (*5*)—(*10*)[48a]) namátkou šest těchto variant, tři ze sbírky Nár. musea a tři ze sbírky pana Dra V. Katze, jemuž děkuji za zapůjčení těchto i jiných brakteátů, k této práci potřebných. Pět z nich (jeden, třetí jest nalomený) váží 0·68, 0·43, 0·62, 0·47, 0·57 *g*. Značné rozdíly ve váze ospravedlňují zajisté výklad, že varianty vznikly v rozličných dobách, anebo že jde o mince různých hodnot. Na tomto všeobecném úsudku třeba přestati, pokud nemáme po ruce nálezy s větším množstvím dobře zachovaných kusů jednotlivých variant.

Mince takové se vyskytly, pokud vím, v nálezech učiněných v Chebu, v kapli sv. Kříže v Praze anebo v Štěpánově či na obou místech, v Kolíně r. 1913, v Dubnici[49]) a konečně v saském nálezu českých brakteátů, uschovaném ve Zhořeleckém museu, o němž jsem se již zmínil. Kolik takových brakteátů bylo v kapli sv. Kříže anebo v Štěpánově, Fiala nezaznamenal, v Chebu a v Dubnici byl 1 kus, v uvedeném pokladě saském se vyskytlo 7, v prvním kolínském 53, ve druhém, jak již pověděno 62 kusy. Zde jest jich však jistě řada ještě mezi zlomky a nezřetelnými ražbami, které uvedu na konci, takže můžeme počítati asi s 80 kusy v nálezu našem.

2. V kruhovém poli poloviční postava zpředu; rozepjaté ruce jsou ztočeny do tvaru U a přecházejí na konci ve věžičky s kuželovitými střížkami, zakončenými makovicemi.

Dva zlomky téhož kusu. Tento typ byl v nálezech: Kaple sv. Kříže v Praze, Štěpánov, Mnichovice, Český Brod (1 k.), Dubnice (138 k.), Pfaffenmünster, Grubschütz u Budyšína.[50]) V dubnickém měřil brakteát ten průměrně 27 *mm*, váha činila 0·55 *g*, jakost 0·797.[51])

Fiala, tab. XXII., č. 1.

3. V kruhovém poli korunovaná hlava, vyrůstající z ornamentálního organismu, komponovaného z pásků, z nichž vycházejí polopalmety; celek připomíná dvě vztyčená lví těla, zády k sobě obrácená.

1 kus několikráte nalomený, průměr asi 28 *mm*, plocha v mezích obvodkové rýhy přibližně 15 *mm*. Byl v nálezu štěpánovském a zde podle

[48a]) Čísla v závorkách vztahují se na mince, které nebyly v nálezu kolínském ani v následujícím čelákovském, nýbrž byly pojaty do popisu jen pro porovnání.

[49]) Fiala, l. c., str. 206, 207, 211, Ječný, Brakteáty nalezené v Kolíně, Věstník Num. Spol. IV., 1922, str. 183n., Katz l. c.

[50]) Haupt, Der Brakteatenfund von Grubschütz 1896, Der Münzsammler, příloha k č. 39, roč. IV., 1931.

[51]) Jakost brakteátu našeho nálezu, jakož i dalších typů, zastoupených jedním kusem, nemohla býti bohužel zkoušena ani na kameni pro velikou chatrnost všech exemplářů. Totéž platí o mincích cizích.

Fialy jediný četněji zastoupený a pěkně zachovaný, tedy snad nejmladší, a v prvním kolínském (221 k.). Průměr činil zde 26—29 *mm*, váha 1 k. kolísala mezi 0·37—0·55 *g*, průměr z 40 kusů mnou vážených = něco nad 0·5. *g*.

Fiala, tab. XXII., č. 28.

4. V kruhovém poli harpye do prava kráčející s korunovanou hlavou zpředu.

1 k. nalomený, 27 *mm*, plocha v hranicích obvodkové rýhy asi 16 *mm*. Kaple sv. Kříže, Štěpánov, Pfaffenmünster, Grubschütz, kde 1 k. vážil 0·7 *g*.

Fiala, tab. XXII., č. 7. *Vyobr. na tab. III., č. 11.*

5. V kruhovém poli vzpřímený dvouocasý lev do prava s rakouským štítkem na prsou.

1 k. nalomený, 27 *mm*, plocha v mezích obvodkové rýhy asi 16 *mm*. Kaple sv. Kříže, Jindřichův Hradec[52]), Kolín I., Pfaffenmünster.

Fiala, tab. XXII., č. 24. Jeden kus ve sbírce Nár. musea váží 0·62 *g*.

6. V kruhovém poli heraldická harpye s korunovanou hlavou zpředu, na prsou má stopy štítku; pravá polovina figury (křídlo?) je ztočena do tvaru S.

1 zlomek (něco přes půl mince). Český Brod, č. 4d? *Vyobr. na tab. III., č. 12.*

7. V kruhovém poli ve spodní části korunované poprsí zpředu, na pravé straně věžička s kuželovitou střížkou a makovicí. Z opisu lze čísti zleva do prava TAƆKARV. Dole na minci jsou však stopy písmen jiných, z nichž jest ještě zřetelně viděti VΣ. Jinak však není znáti známky jiné ražby, které by odůvodnily soud, že jde o střížek dvakráte kolkem opatřený. Jiný brakteát, cele a dobře zachovaný (Fiala, tab. XX., č. 1., *viz vyobr. na tab. III.*, č. (*15*)), nese opis, počínající nahoře ve vertikální ose a končící na pravo od ní, + REX · OTAƆKARVΣ. Byl tedy v razidle, z něhož vznikl náš brakteát, opis uspořádán nejprve jinak, nesprávně a pak opraven.

1 zlomek (asi půl mince). Sady Krenovy, Doksy, Salesche.

Fiala, tab. XX., č. 1. *Vyobr. na tab. III., č. 13.* Ve sbírkách Nár. musea jsou 4 kusy tohoto typu různé velikosti (*viz vyobr. na tab. III., č.* (*14*)—(*17*)) průměru 31, 28, 26, 24 *mm*, plocha v hranicích obvodkové rýhy 17, 16, 15, 15 *mm*, váhy 0·79, 0·79, 0·87 (!), 0·57 *g*. Brakteát v kolínském nálezu se rovná velikostí druhému z nich.

8. V kruhovém poli vztyčený, dvouocasý, korunovaný (?) lev do prava; spodní polovina těla jest nepoměrně menší horní poloviny.

4 k., z nichž 3 celé, všechny velmi otřelé. Lze rozeznati 2—3 typy. Koruna jest zřetelna jen na jednom z nich. 34—35 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 17—19 *mm*, 0·48, 0·59, 0·63 *g*, jakost 0·900. Podobný byl v Dnbnici č. 33.

[52]) Fiala, l. c., str. 208.

Schwinkowski, Münz- und Geldgeschichte der Mark Meißen, tab. 52, č. 882—884. *Vyobr. na tab. III., č. 18.*

9. V kruhovém poli heraldická harpye s korunovanou hlavou bez rukou.

2. k., z nichž na jednom je celá figura granulována, na druhém nikoliv. 35 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 17 *mm*, 0·55, 0·68 *g*. Dubnice, č. 34 (5 k.).

Schwinkowski, l. c., č. 886.

10. V kruhovém poli sedící nekorunovaná postava zpředu; drží v každé ruce meč. Opis HDGM.

1 k., 35 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 18 *mm*, 0·83 *g*.

Schwinkowski, l. c., č. 691.

11. Jako předcházející, v pravé ruce meč, v levé věžička. Opis HDGMIOM.

2 k., oba nalomené, 36 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 17 *mm*.

Schwinkowski, l. c., č. 701.

12. Jako předch., v každé ruce kříž.

2 k., z nichž 1 celý a jedna polovina, 38 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 19 *mm*, 0·73 *g*.

Schwinkowski, l. c., č. 719.

13. Jako předch., v každé ruce kopí. Opis HDGM.

3 k., z nichž jedna polovina, všechny otřelé a chatrné. 38 *mm*, plocha v obvodkové rýze 17 *mm*.

Schwinkowski, l. c., č. 722/723.

14. V kruhovém poli vztyčený nekorunovaný lev do prava; ocas má chvost, stylisovaný do několika vějířovitě rozložených pramenů.

4. k., z nichž 1 zlomek, ostatní nalomené a velmi otřelé. 37 *mm*, plocha v obvodkové rýze 19 *mm*. Dubnice, č. 32.

Schwinkowski, l. c., č. 854.

15. Řecký kříž s rameny na konci klínovitě rozvětvenými; v pravém koutě dole liliovitý motiv, v levém neznatelná ozdoba (hlavička?). Obvodek perličkový.

1 polovina, 34 *mm*, plocha mezi obvodkovou rýhou 18 *mm*.

Posern-Klett, Sachsens Münzen im Mittelalter, Leipzig 1846, tab. XXXVIIIn.

Dále bylo v nálezu 55 celých a zlomků mincí, kterých nebylo lze poznati. Z nich uvádím dva veliké brakteáty střížku jako č. 14, pět zlomků hrubozrného povrchu podle míšeňského způsobu z posledních asi čtyř desetiletí 13. stol. Ostatní se podobají českým brakteátům č. 1—7, většina z nich č. 1.

Konečně se nalezly s mincemi dva úlomky stříbra váhy 5·25 a 1·07 *g*, jakosti 0·950, tedy čistého stříbra, z nichž první, větší, má na jedné straně povrch vějířovitě rýhovaný. Jsou to snad zlomky nějaké ozdoby.

Obsah kolínského nálezu dělí se tedy zřejmě na dvě části. První

(č. 1—7) jsou české brakteáty t. zv. střední velikosti, průměru 26—32 *mm*, z druhé poloviny 13. stol., jak je známe zejména z nálezu v Kapli sv. Kříže v Praze, v Štěpánově, v Kolíně z r. 1913, v Českém Brodě, Dubnici a j., jichž řadu vyobrazil Fiala na XX. a XXII. tabulce svých Českých denárů a které se téměř veskrze v naší i cizí numismatické literatuře přidělují Přemyslovi II. Druhá část (č. 8—14), brakteáty velké průměru 34—38 *mm*, se rozpadává opět na dvě skupiny. Jednu z nich zabírají brakteáty markrabat míšeňských z posledních asi tří desetiletí 13. věku (č. 10—14), z nichž nejmladší (č. 14) jsou raženy až po r. 1288. Č. 10—13 náleží poslední době vlády Jindřicha, zvaného der Erlauchte (1221—1288), jak dosvědčují opisy, začáteční písmena slov Heinricus Dei Gratia Marchio anebo Heinricus Dei Gratia Misnensis et Orientalis Marchio. Jsou většinou (č. 10—13) povrchu hrubozrného proto, poněvadž litá razidla, z nichž vyšly, nebyla hlazena, jen právě č. 14 má povrch hladký. Druhá skupina (č. 8 a 9) náleží podle Schwinkowského míšeňskému panství Václava II., tedy samému konci 13. stol.[53]) Také tyto ražby jsou povrchu hrubšího nežli ražby české v užším slova smyslu, ne však tolik, jako mince míšeňských markrabat, jimž se jinak svým typicky knoflíkovým tvarem a někdy i fabrikou (č. 9) velmi podobají. Bude o nich ještě řeč při popisu nálezu čelákovského. K těmto brakteátům se pak přidružila polovina mince opatství pegavského 13. stol. (č. 15), ležícího jižně od Lipska, které bohužel blíže určiti nelze. Již z těchto cizích složek vyplývá tedy, že náš nález byl do země uschován až v době Václava II., ba až na samém konci 13. stol.

Které mince náleží Václavovi II. a které Přemyslovi II., jest těžko říci. Náš nález jako nálezy jiné ovšem ukazuje, jak dlouho, po celá desetiletí, obíhala stará mince přes příkazy, že musí býti vyměněna za penízky nové a že je neplatná. Bezpochyby jest náš typ 1. o několika variantách, zabírající počtem kusů více než polovinu celého pokladu, z konce 13. stol. V této souvislosti teprve nabývá významu zpráva Fialova, že byl brakteát tohoto typu kdysi objeven v Chebu s groši Václava II. Budiž upozorněno i na dobré zrno tohoto brakteátu. Také mince typu 3. jsou asi již ražbami tohoto panovníka. Byly totiž v prvním nálezu kolínském mezi celkem 279 brakteáty zastoupeny 221 kusy. Poněvadž pak našeho

[53]) Mohla býti ovšem ještě z prvních let věku 14. Avšak zaražení pražských grošů znamenalo asi konec brakteátové ražby i v přemyslovských državách za hranicemi vlastních Čech. Srv. Schwinkowski, l. c., tab. 53, č. 881—886. Král Václav II. zkoupil, jak známo, v posledním desetiletí 13. stol. mnoho lén míšeňských, takže jest r. 1300 většina Míšně v jeho rukou (Šimák, l. c., str. 499). V l. 1298—1305 jest říšským kapitánem v Míšni, Plísni a t. zv. Osterlandu. V této hodnosti a jako majetník lén mohl raziti ve Freibergu, Altenburgu a v Lipsku (Buchenau, Mitteilungen zur Brakteatenkunde, Bl. f. Münzfr. 1928, str. 210), o čemž ovšem listinných zpráv není, jak mne ujistil pan ředitel Dr. W. Schwinkowski. Zařadění uvedených mincí u Schwinkowského zakládá se tedy jen na předpokladu, že Václav II. tam asi mince vybíjel, a na poloze nalezišť těchto brakteátů. O tom budeme ještě mluviti v poslední kapitole tohoto článku.

typu 1., raženého na konci doby brakteátové, bylo v prvním kolínském pokladě ještě 53 kusů, třeba souditi, že oba tyto typy jsou téměř z téže doby, i když typ v prvním nálezu tak neobyčejně hojně přicházející jest v našem zastoupen jen jediným kusem. Neboť druhý poklad kolínský obsahuje vedle složky míšeňské vlastně jen mince jednoho českého typu, ovšem v několika variantách. Jest arci možné, že se v českých mincovnách vraceli občas k starším motivům, které jen obměňovali, a že proto některé typy s harpyí, podobné těm, které se vyskytly v našem nálezu, vznikly dříve, snad ještě za Přemysla II. Tak byly v nálezu králickém na Moravě dva druhy brakteátů s harpyí velikosti 28 *mm*, váhy rovněž přibližně 0·6 *g* a jakosti 0·915—0·927, typem však odlišné od našich, které ovšem Smolík také přiděluje vládě Václava II.[54]) Varianty téhož typu byly i v nálezu, učiněném v Salesche, zakopaném snad záhy po bitvě na Moravském poli, u Pfaffenmünster, který obsahoval ještě veliké brakteáty rázu heřmanických, a v několikráte uvedeném pokladě, uschovaném nyní v museu zhořeleckém. Jest tedy třeba, jak jsme již podotkli, všechny typy a jejich obměny v nálezech přesně popisovati a vyobraziti. Škoda, že neobvykle špatná zachovanost a chatrnost druhého kolínského pokladu nepřipustila rozdělení podrobnějšího.

Do doby vlády Přemysla II. hlásí se ovšem ražby s rakouským štítkem, náš typ 5, snad č. 6 a pak ovšem mince typu 7. se zbytkem jména Otakarova. Objevení tohoto nepatrného zlomku v našem nálezu, jenž mohl snadno zůstati nepovšimnut, jest velmi důležité. Fiala klade totiž takové brakteáty, jichž se dosud vyskytly v nálezech 4 typy (*viz vyobr. na tab. III., č. (14)—(17)*), do doby Přemysla I., soudě, že se u nás nepřešlo od mince denárové s důkladnými opisy hned k vybíjení němých brakteátů a k ražbě velikých.[55]) Poukazuje shodně s Friedensburgem na podobnou fabriku slezského brakteátu, na němž vidíme orlici a opis + HEIN-RICUS DUX.[56]), prý ražby vévody Jindřicha I. Vratislavského (1201—1238), která asi vznikla v téže mincovně při svatbě dcery Přemysla I. s jmenovaným knížetem.[57]) Podrobnější studium naší doby brakteátové přivedlo

[54]) Smolík, Nález brakteátů v Králicích u Prostějova na Moravě, Pam. Arch. XXIII, (1929), str. 53n., č. 12 a 13.

[55]) Fiala, l. c., str. 199.

[56]) l. c., tab. XX., č. 4., Friedensburg, Die schlesischen Münzen des Mittelalters, Breslau 1931, č. 93.

[57]) Tento názor opakuje nyní Červinka, Nálezy mincí z Moravy, zvl otisk z Časopisu Vlast. spolku musejního v Olomouci, XVL., č. 169 a 170, str. 20 a 41, jemuž jsou tyto ražby posilou pro stanovení doby zakopání jezdovických brakteátů kolem r. 1250 (sám jsem je kladl do posledních asi čtyř desetiletí 13. stol., viz Studie o českých a moravských brakteátech I., l. c., str. 78n.). Datuje pak ovšem i brakteáty nálezu v Salesche, mezi nimiž byl i typ s opisem OTACKARUZ REX, do první poloviny 13. stol. Friedensburga, který tento brakteát a dotčený slezský s Fialou přiděluje době Přemysla I., uvedl obsah tohoto nálezu, hlásící se zřejmě do druhé poloviny 13. věku, přece jen v jakési rozpaky, takže nevylučuje, že zmíněná mince může náležeti Přemyslovi II. (Altschlesien, l. c., str. 32).

mne již dříve ve smyslu výkladu, obsaženého v první a druhé kapitole tohoto článku, podle něhož u nás v první polovině 13. stol. obíhaly jen brakteáty veliké, k názoru, že uvedené ražby s opisem. OTACKARVS + REX náleží Přemyslovi II. a nikoliv Přemyslovi I. Druhý nález kolínský tento názor plně potvrdil a postavil na jisto. Obsahovalť pouze mince čtyř posledních desetiletí 13. věku. Dosvědčuji rád, že slezský brakteát s opisem Heinricus dux, jejž jsem viděl ve sbírce Slezského musea ve Vratislavi, se fabrikou velmi podobá minci Přemyslově a že je jistě z téže doby. Jenže pak není ražbou Jindřicha I., nýbrž Jindřicha IV. Vratislavského, který bojoval v bitvě na Moravském poli na straně Přemysla II. To potvrzuje i obsah nálezu v Salesche, v němž se vyskytly obě tyto mince a který je souhrnem ražeb velmi příznačných pro druhou polovinu 13. stol.[58]) Zlomkem ražby se jménem Otakarovým vyvrací tedy kolínský nález jedinou námitku, již by bylo lze vznésti proti časovému sledu brakteátových skupin námi nahoře stanovenému. A dosvědčuje znovu, že přechod od ražby brakteátů velikých k menším třeba hledati v době Přemysla II. V tom spočívá pro numismatické badání jeho cena největší.

Poskytuje však i nový podklad pro vročení jiných, podobných nálezů. Především nebude lze z důvodů nahoře dotčených nyní již klásti do doby Přemysla II. zakopání prvního pokladu kolínského, v němž bylo z 279 celkem mincí 53 kusů našeho č. 1 a 221 kusů našeho typu 3., vedle toho pak již jen po čtyřech a jedné ražbě typů jiných, z nichž jeden s rakouským štítkem (Fiala, tab. XXII., č. 21) ovšem svědčí, že i tento nález sahá zpět až do doby jmenovaného panovníka. Totéž lze říci o nálezu dubnickém, v němž byly ostatně míšeňské ražby z posledního desetiletí 13. stol. Nebyl ovšem popsán celý. Sotva však náhodou byl v části zpracované Katzem daleko nejhojněji ze všech typů zastoupen náš typ 2., totiž poloviční postava zpředu, jejíž ruce, ztočené do tvaru U, přecházejí ve věžičky (Fiala, tab. XXII., č. 1). Také tyto mince musíme proto pokládati spíše za ražby Václava II. nežli Přemysla II. I takový typ přichází ovšem ve variantách, které jsem na př. zjistil v častěji již dotčeném saském nálezu, uloženém ve zhořeleckém museu. Třeba tu také upozorniti na podobný, větší brakteát z jabloneckého pokladu (Fiala, tab. XXXVI., č. 25), který náleží, jak se zdá, rovněž již době vlády Václava II.,[59]) v níž byl asi do země uschován také nález českobrodský, ve kterém byly tři obměny našeho č. 2, z nichž jedna táž jako v pokladě dubnickém. Víme-li, že půda byla ve 13. věku čím dále, tím více podkladem renty, že města, zakládaná

[58]) V souvislosti s uvedeným brakteátem Přemysla II. uvádím ještě jinou jeho ražbu s opisem OTAKARUS REX (Fiala, tab. XX., č. 19), s nímž typem, korunovanou hlavou zpředu, souvisí menší brakteát, vyobrazený tamtéž pod č. 5, a veliký brakteát nálezu pernského, Fiala tab. XXX., č. 10, vesměs to typické ražby druhé poloviny 13. stol., ne-li jeho sklonku. S nimi srv. dva brakteáty Václava II. z nálezu páteckého (Fiala, tab. XXIX., č. 16 a 17) s opisem Wencezlaus rex. O těchto ražbách bude ještě řeč.

[59]) Také v nálezu pfaffenmünsterském byl typ podobný, nevím však, který.

nejvíce za Přemysla II. a pak ještě Václavem II., umožnila teprve pravidelný a hojný oběh peněz, a všimneme-li si souvislosti rozvoje měst s mincovnictvím a hornictvím a významu kovového bohatství pro hospodářský vývoj země vůbec, nepřekvapuje, že nejvíce pokladů jest až z konce 13. věku, kdy rozkvět hor byl největší. Mincovnictví Přemysla II. zdá se pak snad příliš chudé. Třeba však uvážiti, kolik nových typů přináší každý veliký nález z té doby — uvádím jen nálezy učiněné v Salesche a v Jezdovicích — a že tudíž známe jen část typů mincí, tenkráte skutečně ražených, též proto, poněvadž se, jak již pověděno, věnovala dříve a věnuje bohužel i dnes ještě brakteátům pozornost nedostatečná. Tato okolnost nabádá k opatrnosti v úsudcích, týkajících se zejména otázek podrobnějších. Budoucí nálezy mohou netušeně obohatiti obraz vnějšího vývoje našich brakteátů, jehož hlavní rysy snažili jsme se poznati.

Nález čelákovský.

V červenci r. 1927 byla v Nehvizdkách č. 69 u Čelákovic na pozemku pana statkáře J. Kouly při vykopávkách hlíny pro nově zakládanou cihelnu na místě, kde stávala vladycká tvrz, patřící v 16. stol. pánům Vchynským ze Vchynic a na Nehvizdkách, objevena nádobka s brakteáty, jichž bylo přes 300 celých kusů a zlomků, z nichž se bohužel asi 50 rozuteklo.[60]) Nádobka (viz zmenšené *vyobr. v textu*) jest hrnek bez ucha ze žlutošedé pálené hlíny se stopami slídy beze všech ozdob. Horní okraj jest profilovaný, výška 114, průměr dna 62, průměr nahoře 104, průměr bříška 125 *mm*. V hrnku byly uschovány tyto brakteáty:

1. V kruhovém poli vztyčený, dvouocasý lev do prava. Oblouček, tvořící obě části ocasu, jest téměř pravidelný, pod rozdvojením ocasu jest patrný uzel. Na některých kusech vidíme zbytky kruhového rámce.

39 k., z nichž však jen 12 celých, 34—36 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 15 *mm*, váženo 11 k., 1 k. = 0·6 *g*, jakost přibližně 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 19.*

1a. Jako předch., avšak pravá větev ocasu jest vypouklejší a uzel pod rozvětvením zřetelnější.

24 k., z nichž 14 celých, 35·5—36·5 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 16 *mm*, váženo 14 k., 1 k. = 0·65 *g*, jakost přibližně 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 20.*

Tohoto typu, ale blíže neurčitelného, bylo v nálezu ještě 13 k., z nichž 7 celých.

2. V kruhovém poli, jehož rámování jest patrnější nežli u č. 1., heraldická figura, skládající se z polovičního vztyčeného lva a poloviční orlice.

[60]) Za laskavé informace o tomto nálezu, jakož i za jeho zapůjčení ke studiu do numismatické sbírky Nár. musea v Praze jsem díky zavázán správě Městského musea v Čelákovicích, zvláště panu řediteli Frant. Vlasákovi.

61 k., z nichž 20 celých, 36—37 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 16 *mm*, váženo 13 k., 1 k. = 0·56 *g*, jakost 0·927. *Vyobr. na tab. IV., č. 21.*

(Obr. č. 2.)

2a) Jako předch.

3 k., všechny nalomené, 30—31 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 17 *mm*, 1 k. nepatrně nalomený = 0·336 *g*, jakost přibližně 0·900 *g*. *Vyobr. na tab. IV., č. 22.*

3. V kruhovém poli hrncovitý helm obrácený do prava s štěrbinovým hledím, který má v klenotu křídlo se sedmi pery. Lišta křídla, do níž jsou zasazena pera, je zdobena drobným tečkováním.

1 k., 36 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 17 *mm*, 0·71 *g*. *Vyobr. na tab. IV.*, č. *23.*

3a. Jako předch. Plocha helmu je dělena diagonálními plastickými pásky v drobná kosočtverečná políčka. Lišta jest užší. Pod klenotem na obou stranách vidíme náběhy pokryvadel.

2 k. nalomené, 31—32 *mm*, pole uvnitř kruhového rámce 17 *mm*. Jakost přibližně 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 24.*

3b. Jako předch. Přední část helmu jest užší, lišta o něco kratší a užší.

3 k., z nichž 2 celé, avšak všechny chatrné, 34—35 *mm*, plocha uvnitř

kruhového rámce 16 *mm*, 1 k. nejlépe zachovaný váží 0·56 *g*, jakost 0·880. *Vyobr. na tab. IV., č. 25.*

3c. Jako předch. Přední část helmu má čtyři vodorovné štěrbiny; široká lišta je zdobena šesti pery.

2 k., z nichž 1 celý; druhý nalomený má celkový průměr značně menší a v rámci znatelnou rýhu; 36 a 32 *mm*, plocha uvnitř kruhového rámce 17 *mm*, 0·56 *g*. *Vyobr. na tab. IV.*, č. *26.*

V nálezu byly ještě dva veliké brakteáty s helmem, jeden téměř celý, druhý o něco více než poloviční, kterých nebylo lze blíže určiti.

4. V kruhovém poli široký a nízký hrncovitý helm se štěrbinovým hledím. Lišta je zdobena srdčitými motivy a nese 5 či 6 per podélně rýhovaných.

1 k., 29 *mm*, pole v kruhovém rámci 16 *mm*, 0·458 *g*. *Vyobr. na tab. IV., č. 27.*

4a. Jako předch., avšak křídlo je bez lišty a má tvar vějířovitý.

2 k. odlišného typu, z nichž jeden celý. 27 a 27·5 *mm*, plocha v kruhovém rámci 14 *mm*, 1 k. = 0·332 *g*, jakost 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 28—29.*

5. V kruhovém poli dvouocasý lev do prava kráčející. Hlava je pokryta hrncovitým, širokým a nízkým helmem, podobným jako na mincích typu 4., s křídlem v klenotu asi s pěti pery.

17 k., z nichž 12 celých, 25—28 *mm*, plocha v kruhovém rámci 14 *mm*, váženo 10 k., největší vážil 0·435, nejmenší 0·3, průměr 0·42 *g*, jakost 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 30.*

5a. Jako předch., avšak lev jest polovztyčený, helm má tvar skoro čtvercovitý, v křídle jsou čtyři pera. Dva exempláře mají okrajový žlábek paprskovitě rýhovaný.

10 k., z nichž 5 celých, 24—27 *mm*, plocha v kruhovém rámci 13—14 *mm*, 3 k. vážily 0·255, 0·375, 0·45 *g*, jakost 0·900. *Vyobr. na tab. IV., č. 31—32.*

V nálezu jest ještě jeden velmi chatrný a nalomený malý brakteát s helmem téměř neznatelný.

6. V kruhovém poli orlice s hlavou vzhůru do prava obrácenou se slabou stopou kuličky mezi hlavou a pravým křídlem. Každé křídlo má tři skoro stejně dlouhá pera. Nohy, na nichž jsou poněkud patrny dva prsty, uchylují se jen málo od kolmé osy.

37 k., z nichž 9 celých, 28—29 *mm*, plocha v kruhovém rámci 15 *mm*, váženo 6 k., 1 k. = 0·41 *g*, jakost 0·880. *Vyobr. na tab. IV., č. 33.*

6a. Jako předch., avšak křídlo jest u krku méně vykrojené.

2 k., z nichž 1 celý, 28·5 *mm*, plocha v kruhovém rámci 16 *mm*, 1 k. = 0·4 *g*. *Vyobr. na tab. IV., č. 34.*

6b. Jako předch. avšak v křídle jsou dvě dlouhá a jedno krátké pero. Nohy, na nichž patrny čtyři roztažené prsty, se uchylují více od kolmé osy.

11 k., z nichž 4 celé, 29—30 *mm*, plocha v kruhovém poli 16 *mm*, 2 k. vážily 0·79, tedy 1 k. = 0·4 *g*. *Vyobr. na tab. IV., č. 35.*

Mimo to bylo v nálezu ještě 15 kusů tohoto 6. typu, z nichž 2 celé, úplně nezřetelných.

Dalších 8 kusů, z nichž 1 celý, nemohlo býti přiděleno ani podle typu. Tři z nich byly veliké, ostatní menšího průměru.

Všechny brakteáty nálezu mají tvar knoflíkový. Povrchu nikoliv však příliš hrubozrného jsou všechny kusy typu 1. a zvláště 2., dále i 3.; povrchu hladkého jsou mince typu 2*a* a všechny typu 4., 5. a 6. Patina jest mnohem stejnoměrnější nežli na mincích kolínského nálezu. Nápadná jest jen velmi světlá barva typu 2*a*, zvláště oproti ražbám typu 2., a typu 6.

Čelákovský nález byl mně, přiznávám, dlouho záhadou. Nemohl jsem se proto odhodlati k jeho popisu, dokud nebylo lze říci něčeho určitého o původu mincí, které obsahoval. Všechny jeho ražby vyskytly se zde vůbec poprvé, alespoň nebyly nikde zaznamenány a vyobrazeny. Bylo ovšem od počátku jisto, že je třeba přidržeti se brakteátů s obrazem českého, dvouocasého lva a pak těch, na nichž vidíme půl lva a půl orlice. První jsou nepochybně české v širším slova smyslu. V užších hranicích české země a na Moravě přichází dvouocasý lev jakožto obraz samostatný jen na malých brakteátech průměru asi 24 a 14 *mm* (Fiala, tab. XXII., č. 2 a XXXII., č. 1)[61]), pocházejících z druhé poloviny 13. stol., jakož i na dvoustranných denárech,[62]) které mohou býti staršími. Na velikých brakteátech potkáváme jej, a to korunovaného, na knoflíkové ražbě míšeňského rázu, totiž povrchu hrubozrného, z konce 13. věku s opisem **WωN REX** (Fiala, tab. XXX., č. 11) z nálezu pernského, průměru 40 *mm*, o němž ještě promluvíme, a pak korunovaného či nekorunovaného na popsaných již ražbách kolínského nálezu č. 8., které Schwinkowski klade do některé mincovny míšeňské v době panství Václava II., jemuž jistě náleží právě dotčený brakteát s jeho jménem.

Figura, složená z polovičního lva a poloviční orlice, vyskytuje se ovšem ve 13. stol. dosti často na mincích, ražených i mimo hranice české a moravské,[63]) z nichž zde uvádím zvláště feniky Albrechta III. braniborského, syna české Beatrice (1269—1300). U nás přichází na zmíněných již dvoustranných denárech moravských.[64]) Obraz ten je známý také z pečeti Soběslava z rodu Děpolticů, poboční větve přemyslovské.[65]) Mimo to se objevil i na některých brakteátech několikráte již uvedeného nálezu v Salesche,[66]) které Friedensburg klade, jak soudím právem, do Čech a do

[61]) Srv. i Červinka, Moravské brakteáty, č. 57 a moje Studie I., č. 6. Na dvou typech heřmanických brakteátů drží panovník, jak jsme viděli, dvouocasého lva v ruce.

[62]) Srv. moje Studie I., č. 33 a 38, kde je zaznamenána ostatní literatura.

[63]) l. c., str. 74.

[64]) l. c., č. 33 a 37.

[65]) Vojtíšek, l. c., str. 9.

[66]) Friedensburg, l. c., č. 31 a 33.

druhé poloviny 13. stol. Možno konečně uvésti slova kronikářova, že Václav II. „měl na štítě lva, znamení Samsona, hrozného nepřátelům, v duši však orla, vzhůru k bohu letícího".[67]) O znamení orlice samotné, přicházející tak často na ražbách různých zemí, nebudeme hovořiti podrobněji. Třeba však ukázati na braketát z nálezu jabloneckého, průměru 44 *mm* (Fiala, tab. XXXVI., č. 23) jakož i na ražby markrabat braniborských v Horní Lužici z druhé poloviny 13. věku, zejména na brakteát z nálezu v Straßgräbchen velikosti 38 *mm*, na němž se orlice podobá orlici čelákovského nálezu č. 6.[68]) Za to se musíme blíže zabývati brakteáty našeho nálezu č. 3 a 4., na nichž je vyobrazen helm.

Ve zmíněném právě nálezu jabloneckém, v němž byl brakteát s orlicí, ke kterému se nám bude ještě vrátiti, vyskytly se podle slov Fialových také „brakteáty míšeňské, tvaru knoflíkového, na jichž líci uprostřed písmen vy brazen kolčí helm."[69]) Fiala jich bohužel blíže nepopisuje a neudává ani jejich velikosti. Jsou to však nepochybně ražby z poslední doby vlády markraběte Jindřicha, zv. der Erlauchte, tedy přibližně z l. 1265—1288, sestavené nyní na 47. tabulce díla Schwinkowského „Münz und Geldgeschichte der Mark Meißen", s t. zv. helmem míšeňským, na němž má klenot formu dvou symetricky rozložených křídel (*viz vyobr. na tab. V., č. (36)—(37)*).[70]) Posern-Klett uvádí a vyobrazuje brakteát s helmem, který má v klenotu křídlo s pery, podobným helmu na ražbách čelákovských (*viz vyobr. na tab. V., č. (38)*), jejž nazývá helmem braniborským, a klade jej do Zhořelce v době panství braniborského, tedy do druhé poloviny 13. stol.[71]) O jiných se zmiňuje Scheuner a dává je rovněž do Horní Lužice a do téže doby.[72]) Soustavněji se těmito brakteáty zabýval W. Haupt.[73]) Nelze se zde ovšem zabývati postupem jeho prací, nýbrž zaznamenati jen krátce jejich výsledek. Haupt, který sestavil všechny dosažitelné z těchto ražeb (*viz ještě vyobr. na tab. V., č. (39)—(41)*), z nichž některé mají i dva helmy hledím

[67]) Vojtíšek, l. c., str. 9 a 10.

[68]) Haupt, Der Brakteatenfund von Straßgräbchen, Bl. f. Münzfr. 1928, str. 339n., č. 19.

[69]) Fiala, l. c., str. 435.

[70]) Za odlitky těchto brakteátů s helmem i ostatních dalších vyslovuji dík panu řediteli Státního kabinetu mincí v Drážďanech Dr. W. Schwinkowskému.

[71]) Posern Klett, l. c., tab. XVIII., č. 7 a str. 104.

[72]) Scheuner, Bracteatenfunde in der Oberlausitz, Archiv f. Bracteatenkunde, II., str. 204, č. 1 a 2. Srv. k tomu i článek Friedensburgův, Die Mittelaltermünzen der Lausitz, Festschrift zur Feier des 50 jähr. Bestehens der Num. Ges. zu Berlin 1893, a Bahrfeldtův, Oberlausitzer Brakteaten, Berl. Münzbl. 1924, str. 17n.

[73]) Haupt, Die Brakteatenbüchsen vom Schloß Kirschau, Über den Brakteaten vom Schloßberge Kirschau, Brakteaten der Stadt Görlitz, Bautz. Geschichtshefte 1927 a 1929, Der Brakteatenfund von Straßgräbchen l. c., Oberlausitzer Brakteaten der Branderburgerzeit, Bl. f. Münzfreunde 1928, str. 208n., Oberlausitzer Helmbrakteaten, l. c., 1931, str. 218n., Oberlausitzer Helmbrakteaten, Frankf. Münzzeitung 1930, str. 131n.

proti sobě postavené, připojuje se k staršímu badání v tom omezení i rozšíření, že pokládá všechny tyto brakteáty s t. ř. braniborským helmem za výrobky mincoven ve Zhořelci a v Budyšíně za panování markrabat Albrechta III., Oty IV. a V. v l. 1268—1308. Helm takový nazývá proto i on braniborským na rozdíl od helmu míšeňského.

Také helm na brakteátech 3. a 4. typu čelákovského nálezu jest nepochybně v tomto smyslu helmem braniborským. Jest podobný helmům právě uvedeným s dostatek, abychom jej kladli časově i místně do jejich blízkosti, avšak zase odlišný na tolik, abychom mohli předpokládati, že mince, na nichž se nalézá, vznikly v jiné mincovně. K tomu přistupuje, že helmem tím je na mincích typu 5. pokryta hlava dvouocasého, tedy českého lva a že všechny ražby čelákovské, tedy i ty s obrazem dvouocasého lva, polovičního lva a poloviční orlice a orlice samotné, jsou jednostejné fabriky a že tudíž vyšly asi z téže mincovny v časovém rozpětí nevelikém. V Čechách samých vzniknouti nemohly, poněvadž zde podle všech našich zkušeností, jak vyplývá z předcházejícího výkladu, byly v době, do níž nás zřejmě vede čelákovský nález, raženy jen brakteáty střední a malé. Již hrubozrný povrch veliké části mincí, v Čechách neobvyklý, vylučuje jejich český původ. Knoflíkový tvar střížku s rozšířeným okrajovým žlábkem a zmenšeným obrazem přimyká se těsně k brakteátům míšeňským z konce 13. stol., od nichž se české ražby odpoutávaly již po r. 1250. Tyto míšeňské brakteáty zůstaly však vzorem ražeb, vzniklých v braniborských tenkráte mincovnách zhořelecké a budyšínské. Nezbývá tudíž, nežli obrátiti zrak do jižního a jihovýchodního sousedství země budyšínské a zhořelecké, do Žitavska, kde založil Přemysl II. r. 1253 město, v němž se pak často připomíná i mincovna.[74]) Všechny okolnosti dosud uvedené vedou nás do posledních přibližně tří desetiletí 13. stol. jakožto do doby, v níž mohly vzniknouti mince čelákovského nálezu. V l. 1278—1283 byl braniborský markrabě Ota V. poručníkem nezletilého syna Přemysla II. Jest tudíž podobné pravdě, že tento panovník razil v těch letech v Žitavě brakteáty s helmem, podobné zhořeleckým a budyšínským. Jemu bychom mohli snad přiděliti ještě i typ 6., totiž ražby s orlicí s hlavou vzhůru obrácenou, poněvadž podobnou potkáváme, jak jsme již podotkli, na jiných hornolužických brakteátech braniborských, které mají ostatně právě tak jako čelákovské povrch hladký.[75]) Nejisto jest, náleží-li braniborskému Otovi malé brakteáty s dvouocasým lvem, jehož hlava je pokryta helmem (č. 5). Ne-li, těžko říci, kterému českému panovníku je máme přiděliti, zda Přemyslovi II. či Václavu II. Totéž platí o velikých brakteátech s obrazem dvouocasého nekorunovaného lva a polovičního lva a poloviční orlice (č. 1 a 2),

[74]) Knothe, Rechtsgeschichte der Oberlausitz, str. 75n.

[75]) Také jiné hornolužické ražby z doby braniborské mají povrch hladký. Srv. na př. typy 18. a 20. nálezu v Straßgräbchen s helmem a s dvěma lvy hlavami k sobě obrácenými.

kteréžto dva typy jsou si z celého pokladu fabrikou nejbližší. Nález se bohužel nezachoval celý. V zachycené jeho části zabírají mince těchto dvou typů daleko více než polovinu, z 254 140 kusů (76 + 64 k.). Přesto, že lev není korunován, smíme tedy snad spíše pomýšleti na dobu vlády Václava II., nežli na panování Přemysla II. anebo Oty V. Braniborského. Připomínám tu znovu veliký brakteát míšeňského rázu z konce 13. století s korunovaným lvem z nálezu pernského, který se opisem hlásí do doby Václava II. (Fiala, tab. XXX., č. 11), a rovněž veliké brakteáty s dvouocasým lvem ať již korunovaným či nekorunovaným z nálezu kolínského a jim podobné, kladené v díle Schwinkowského do míšeňských mincoven Václava II. na samém sklonku 13. věku. [76]) Třeba také se zmíniti o dobré jakosti, jak se zdá, všech brakteátů, pohybující se kolem 0·900, která spíše svědčí pro spořádané poměry vlády Václava II. a pro dobu, v níž bylo stříbra hojnost.

Čelákovský nález přinesl nejen brakteátové typy vesměs neznámé, nýbrž poprvé i ražby, připouštějící výklad, že byly v žitavské mincovně vydávány i poloviny brakteátů velikých. Na hornolužickém území, k němuž počítejmež i Žitavsko, byly dosud půlky celých známy jen z 12. stol., lze-li za takové pokládati drobnější ražby, objevivší se v nálezu u Storcha. I v našem případě třeba ovšem býti opatrným. Malé brakteáty s helmem jsou ikonograficky přece jenom odlišné od velikých, které se vyskytly v nálezu. K drobnějším ražbám se lvem a helmem protějšků větších rozměrů ještě neznáme. Váhu velikých a malých brakteátů s helmem mohli jsme vyšetřiti jen pomocí jednotlivých kusů. Dva veliké vážily 0·71 a 0·56 g, z nichž druhý byl však chatrný, dva malé 0·458 a 0·332 g. Bezpečněji lze stanoviti průměrnou váhu typu 5., kde průměr, získaný z 10 kusů, činil 0·42 g. U mincí typu 5 a) však kolísá váha mezi 0·255 a 0·45 g. Váha velikých brakteátů se lvem a s polovičním lvem spojeným s poloviční orlicí pohybovala se mezi 0·56—0·65 g. Váha menších brakteátů, na němž je půl lva a půl orlice, 0:336 g. Není tedy, řekněme, vyloučeno, že malé brakteáty jsou půlky celých. Připomínám ještě, že půlky celých se vyskytly, jak se zdá, i v české části nálezu učiněného v Salesche. Snad důkladné prozkoumání nových pokladů je skutečně zjistí a to i na území českém a při ražbách nepochybně českých. Bude ovšem třeba dbáti i na to, jaký jest po metrologické stránce poměr mezi českými mincemi v užším slova smyslu a ražbami žitavskými a v první polovině 13. stol. i zhořeleckými a budyšínskými.

Aby to bylo možné, nutno ovšem nejdříve ražby ty bezpečně znáti. Dotkli jsme se již velikých obtíží, které takovému poznání dosud tarasí

[76]) S přidělením valné části brakteátů čelákovského nálezu souhlasil i W. Haupt, nejlepší na ten čas znalec hornolužického mincovnictví, jemuž jsem předložil originály všech typů a který u některých sám nejprve poukázal na možnost žitavského původu. Přidělení to vyplynulo vlastně z písemného styku a ústních porad, konaných mezi jím a mnou.

cestu, pokusili jsme se však v druhé kapitole tohoto pojednání, alespoň povšechně sestaviti jednu velikou skupinu brakteátů, která asi vznikla v první polovině 13. stol. na území zhořeleckém. Nález čelákovských brakteátů, vyšlých, jak jsme dovodili, pravděpodobně v posledních třech desetiletích toho věku z žitavské mincovny, dává popud, abychom pátrali po jiných ještě ražbách této mincovny, činné v druhé polovině 13. stol., jíž se neprávem přidělovala právě skupina mincí, odkázaná námi do mincovny zhořelecké a snad i budyšínské. Splníme tak poslední z úkolů, které jsme si vytkli v úvodě.

Třeba ovšem říci hned na počátku, že musíme základnu našeho zkoumání poněkud rozšířiti. Přemysl II. a Václav II. razili jistě v mincovně žitavské. Sotva lze však také pochybovati o tom, že Václav II. vybíjel brakteáty v posledních letech 13. stol. jakožto imperii capitanus et vicarius generalis v Míšni, Osterlandu a v Plísni i jakožto majetník rozsáhlých míšeňských lén, kdež byl pánem mincoven tak starých, slavných, bohatě stříbrem zásobených jako byly Freiberg, Altenburg a konečně i Lipsko.[77]) Jeho ražby, vzniklé v těchto místech, řídily se jistě vzorem míšeňských brakteátů z konce 13. věku, jimž se však rovněž podobají, jak jsme viděli, mince čelákovské právě tak, jako ražby braniborské tehdy mincovny ve Zhořelci a v Budyšíně. Pokud nám tedy nepřispěje svojí přízní náhoda, jak učinila nálezem čelákovským, v němž jeden typ, brakteáty s helmem, pomohl lokalisovati ražby ostatní, musíme se spokojiti poukazem na mince z druhé poloviny a z konce 13. stol., které jsou jistě ražbami českého krále, nemohly však vzniknouti, jak svědčí jejich rozměry, typ i fabrika, v hranicích vlastních Čech, nýbrž podle svého míšeňského rázu buď v Žitavě anebo v některé z uvedených mincoven Míšně, Plísně či Osterlandu. Další pátrání a nové nálezy rozmnoží jistě skromný jejich počet a umožní rozlišení určitější.

Přímo a jen do Žitavy mohly by ovšem náležeti brakteáty, které by bylo lze přiděliti Přemyslovi II. Domníváme se, že jsme zjistili dva jejich typy, k nimž pozorné badání jistě v nedaleké době připojí další, podobné. Na prvním z nich vidíme hrubě stylisovanou, korunovanou hlavu zpředu, kolem níž je opis **OTCVLH** (*viz vyobr. na tab. V., č. (42)*), jejž ještě E. Bahrfeldt podle starého zvyku doplňuje na **OT**to **CV**nradus **L**usatiae Marchiones a vztahuje na Otu IV. a Konráda Braniborského, kteří r. 1268 společně získali Budyšínsko.[78]) Ozvou se hned námitky: Lužicí zvala se tenkráte jen pozdější Lužice Dolní, území kolem Budyšína a Zhořelce nesou jméno Horní Lužice teprve od 15. stol. A dále, hlava je korunována, jest tedy hlavou královou. Není proto lépe čísti opis ten **OTACARVS**, i když ovšem zůstanou poslední dvě písmena **LH** nevysvětlena, nevysvětlena

[77]) Srv. pozn. 53.

[78]) Ber. Münzbl. 1924, str. 18.

ovšem i řešením Bahrfeldtovým a jeho předchůdců?[79]) Brakteát ten jest z nálezu, učiněného u Reutnitz na žitavském území. V drážďanské sbírce jest dále brakteát, nalezený u Linda jižně od Zhořelce na hranicích Žitavska, nesoucí obraz korunované hlavy do leva obrácené a opis OCOC, v němž se asi rovněž tají porušené jméno Otakarovo. Vzpomeňmež pokaženého znění tohoto jména na některých velikých brakteátech ve Vlašimi, v Grünroda a na malém brakteátu hornolužickém z doby Přemysla I., v nichž jsme se zmínili v prvních dvou kapitolách tohoto pojednání. Oba brakteáty nahoře uvedené lze tedy s největší pravděpodobností přiděliti Přemyslu II. a Žitavě.

Na první z nich navazují další dva typy němé. Jeden jest z nálezu pernského. Nese rovněž korunovanou hlavu zpředu, jejíž kadaře jsou naznačeny třemi perlami (Fiala, tab. XXX., č. 10, *viz vyobr. na tab. V., č. (43)*).[80]) Druhý podobný se vyskytl v nálezu u Liberce, bohužel dnes z největší části nezvěstném (*viz vyobr. na tab. V., č. (44)*).[81]) Náleží-li tyto mince ještě Přemyslu II., vznikly rovněž v Žitavě. Poukazuji na velmi podobnou hlavu na menším brakteátu, vyobrazeném u Fialy, na tab. XX., č.19, s opisem OTAKARVS REX, avšak i na brakteátech s opisem WENCEZLAVS REX z nálezu páteckého (Fiala, tab. XXIX., č. 16 a 17), ražených ovšem již Václavem II.

V této souvislosti musíme se ještě jednou zmíniti o brakteátu z nálezu pernského s korunovaným dvouocasým lvem do prava a s opisem WωN REX (Fiala, tab. XXX., č. 11, *viz vyobr. na tab. V., č. (45)*),[82]) a o ražbách s korunovaným či nekorunovaným lvem z nálezu kolínského, které se vyskytly také v právě uvedeném nálezu pernském a jiném, zdviženém v Seifersdorfu u Drážďan.[83]) Tyto brakteáty nemají vždy hrubozrný povrch právě tak, jako některé zhořelecké a budyšínské ražby té doby.[84]) Vzpomeňmež i brakteátů čelákovských s týmž motivem.

V čelákovském nálezu byla, jak jsme viděli, celá řada mincí s nekorunovanou orlicí s hlavou do prava vzhůru obrácenou (č. 6). Podobný brakteát, avšak větší, průměru 38 *mm* a s orlicí korunovanou, se vyskytl v několikráte uvedeném pokladě jabloneckém (Fiala, tab. XXXVI., č. 23). K nim připojuji také minci z právě připomenutého nálezu libereckého,

[79]) Srv. zvláště Posern-Klett, l. c., str. 104 a tab. XVIII., č. 2., Buchenau, Der Brakteatenfund von Gotha, str. 112.

[80]) Buchenau, Bl. f. Münzfr. 1928, str. 210 klade tento brakteát do freiberské mincovny v době panství Václava II. Po něm jej Schwinkowski l. c., z. 885 vyobrazuje mezi míšeňskými mincemi téhož panovníka.

[81]) Buchenau, l. c., str. 242. Ztratil se i Buchenaův popis tohoto nálezu.

[82]) Také tuto minci vyobrazuje Schwinkowski, l. c., č. 81 jakožto míšeňskou ražbu Václava II.

[83]) Schwinkowski, l. c., č. 882—884. Autorovi vyslovují dík za informace o jejich nalezišti.

[84]) Srv. pozn. 75.

v němž byl i brakteát s korunovanou hlavou zpředu (*viz vyobr. na tab. V., č. (46)*).[85]) Nechci tvrditi, že tato poslední ražba náleží zcela určitě mincovně žitavské anebo některé z mincoven Václava II. v Míšni, Plísni a Osterlandu. Upozornil jsem již na brakteáty s orlicí z mincoven zhořelecké a budyšínské a poukazuji i na podobný obraz na míšeňském brakteátu z druhé poloviny 13. stol. (*viz vyobr. na tab. V., č. (47)*).[86]). O jabloneckém brakteátu s korunovanou orlicí, pocházejícím zřejmě z druhé poloviny 13. stol., odvažuji se to však tvrditi s naprostou bezpečností.

K těmto typům třeba konečně připojiti mince s korunovanou heraldickou harpyí z našeho nálezu kolínského (č. 9) a z pokladu dubnického.[87]) Obraz harpye, v tomto případě, korunované, přicházející v tolika obměnách na českých a moravských ražbách z druhé poloviny 13. stol., činí souvislost tohoto brakteátu s českým mincovnictvím nepochybným. Také tu zůstává však nezodpověděna otázka, byl-li ražen v Žitavě anebo v některé mincovně míšeňské za panování Václava II.

Několikráte pokoušeli se badatelé přidělovati tyto a jiné ražby těm mincovnám, v jejichž okruhu byly nalezeny. Přiznáváme, že se numismatické badání této pomůcky nemůže nikdy vzdáti docela. Ale právě ve 13. stol. a zejména zase na jeho sklonku třeba s ní zacházeti opatrně. Viděli jsme, jak v první polovině toho věku k nám proudí mince míšeňská a naše zase proniká na sever do Míšně a přirozeně i na přemyslovské území budyšínské a zhořelecké. V druhé jeho polovině a na jeho sklonku, kdy v Žitavě vytvořena důležitá posice hospodářská a vojenská a kdy obsazením veliké části Míšně otevřena hospodářská brána, vedoucí tokem Labe do Němec, nesou živé styky mezi zeměmi, spojenými pod korunou jedné dynastie, českou minci na sever, jak dosvědčují na př. nálezy učiněné v Grubschützu a někde v okolí Saské Kamenice, a míšeňskou a žitavskou na jih, jak ukazují poklady liberecký, jablonecký, dubnický a konečně i čelákovský, nejvíce na jih položený. Také nález pernský má v tomto proudění své významné místo. Poloha čelákovského pak nemůže překvapiti.

Uzavíráme tak kruh našeho pátrání otázkou jen z části zodpovědnou, která nám vstoupila do cesty na počátku, jak totiž přesně odlišiti vlastní české brakteáty od jiných přemyslovských. Odpověď je přece jenom snažší v druhé polovině 13. stol., kdy jde vlastně o to, poznati a se-

[85]) Za fotografie obou brakteátů z nálezu libereckého děkuji panu Dr. F. Dworschakovi, kustodu státní sbírky numismatické ve Vídni, kde se oba nalézají.

[86]) Schwinkowski, l. c., č. 812.

[87]) l. c., č. 886. Když tiskárna předložila již druhou korekturu této mé práce, zaslal mně Haupt svůj článek, Die mittelalterliche Zittauer Münze, Zitt. Geschichtsblätter 1931, Nr. 12, v němž se pokouší jako já, aby sestavil brakteátové typy, vzniklé v žitavské mincovně v druhé polovině 13. stol. I když já při některých typech počítám také s možností vzniku v míšeňských mincovnách Václava II., lze říci, že naše přidělení se celkem shodují, což zajisté dokazuje jejich důvodnost. Lituji jen, že jsem výsledky Hauptovy práce nemohl v tomto článku již zpracovati.

staviti mimočeské brakteátové ražby naší první dynastie, poněvadž české v užším slova smyslu se celým rázem oddělily od starších svých vzorů míšeňských. V poznání této skutečnosti a vývoje, kterým k ní došlo, spočívá, hlavní zisk našeho zkoumání. Jen kdyby se jednou ukázalo, že se snad na sklonku 13. věku některá česká mincovna vrátila k ražbě brakteátů, t. zv. první velikosti podle míšeňského způsobu, vzal by problém na sebe podobu, která klade numismatickému badání v první polovině toho století v cestu překážky tak veliké.

C. O. CASTELIN:

PŘÍSPĚVKY K CHRONOLOGII HALÉŘŮ VLADISLAVOVÝCH A LUDVÍKOVÝCH (NÁLEZ MĚLNICKÝ).

Roku 1928 našli dělníci v Mělníku nad Labem při kanalisačních pracích v nevelké hloubce hliněnou nádobku, naplněnou malými stříbrnými mincemi. Nádobka byla při tom jako obyčejně rozbita. Mezi střepinami nalézá se též několik olověných zlomků, je proto možné, že nádobka měla původně víčko, které bylo v olověném kroužku. Právě přítomný stavbyvedoucí vzal celý nalezený poklad v počtu 2826 kusů v uschování. Popis a prozkoumání mělnického nálezu umožnil pan Ing. Zelený, přednosta technického oddělení městského úřadu v Mělníku, jakož i pan Dr. Skalský, jemuž vděčím za cenné rady. Jest mně milou povinností, oběma pánům co nejlépe poděkovati.

Nalezené mince jsou české a slezské bílé penízky a černé haléře. Byly zeleně patinované; bílé penízky měly slabou, někdy i práškovitou, černé haléře souvislou, částečně velmi silnou vrstvu oxydační. Mince byly často slepené.

Čechy:

Tak zvané *husitské haléře*:

a) s českým lvíčkem v širokém kroužku	27	
b) s českým lvíčkem v kroužku z jemných perliček	12	39

Vladislav II. (*1471—1516*):

Dvoustranné bílé penízky	15	
Jednostranné bílé penízky	97	
Černé haléře	288	400

Ludvík (*1516—1526*):

Jednostranné bílé penízky	14	
Černé haléře	1229	1243

Ferdinand I. (*1526—1564*):

Černé haléře	484	2166

Morava:

Znojmo: jednostranné haléře	4

Slezsko:			
Zhořelec: dvoustranné haléře	283		
Vratislav: dvoustranné haléře	321		
Kladsko: jednostranné haléře s g	3		
jednostranné haléře bez g	21		
Těšín: dvoustr. haléře	2		
Ratiboř: dvoustr. haléře	1		
Svídnice (?): dvoustr. haléře	5		
Zaháň (?): dvoustr. haléře	1		
Lehnice-Břeh (?): dvoustr. haléře	1		638
Jiné:			
Pasov: jednostr. haléře	1		
Oettingen: jednostr. haléře	3		
Solnohrad: jednostr. haléře	2		
Norimberk: dvoustr. haléře	2		
Cheb: dvoustr. haléře	2		
Hall ve Švábsku: dvoustr. haléře	2		
Henneberg: jednostr. haléře	1	13	
Rakousko:			
Fridrich III.: jednostr. haléře	1		
Ferdinand I.: Linecký haléř	1	2	
Neurčené		3	18
		Celkem	2826

Nás zajímají především mince domácí, které nyní podrobněji prozkoumáme. Nález obsahoval 39 kusů vesměs špatně zachovaných husitských haléřů, které se daly teprve po důkladném vyčištění kyselinou určiti a rozděliti ve dvě skupiny: 27 kusů ukazovalo českého lvíčka v kroužku, složeným z nestejných čárek. Zbývajících 12 kusů mělo kroužek z jemných perel a lvíčka poněkud bedlivěji kresleného, což je zvláště patrno na jemně pracované hlavičce. V nálezech bílých peněz Vladislava II. je často ještě několik husitských haléřů; též nález neustupovský obsahoval jich několik.[1]) Nález obsahoval pak ještě tři haléře, na kterých se vyskytlo mezi zadní tlapou a ocáskem lvíčka malé gotické g; o těchto kusech se zmíním níže pod „Kladskem".

Bílých peněz Vladislava II. obsahoval nález mělnický 112 kusů, z toho 15 dvoustranných a 97 jednostranných. Pokusil jsem se již kdysi, seřaditi bílé penízky tohoto krále, jakož i jeho nástupce chronologicky[2]) a mohu proto při těchto ražbách obsažených v našem nálezu, poukázati

[1]) Viz NČČsl. VI., 1930, str. 75; v textu zde citováno jako „Chron".

[2]) Viz „Chron" a „Der Münzensammler", roč. IV., č. 41 (5), příloha „Die Weisspfennige Wladislaus II. und Ludwigs von Böhmen."

na tato zařadění. Našlo se z dvoustranných peněz 5 kusů typu Chron. vyobr. 1, A, a, jichž se razilo pravděpodobně nejvíce. Jednostranných penízků bylo 18 kusů Chron. vyobr. č. 1, č. 1., 17 kusů C, č. 8; 14 kusů C, č. 11. Dalších 16 kusů nebylo lze blíže určiti. Zbytek rozděluje se na ostatní varianty. Penízky pocházejí tedy z celé doby vlády Vladislava II., nejstarší typy jsou zastoupeny nejhojněji. Početní poměr jednotlivých typů jest podobný jako v nálezu neustupovském. V bílých penězích nepřináší nález mělnický ničeho nového.

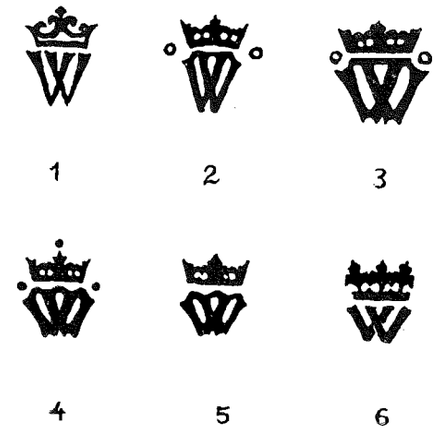

Vyobrazení č. 1.

Největší počet kusů, asi 94% nalezených mincí, skládá se z českých „černých" haléřů a ze slezských ražeb stejné hodnoty, většinou dobře zachovaných. Při srovnání černých haléřů vyskytly se různé, částečně značně odlišné varianty. Některé z nich mají velmi podobné provedení koruny a písmenek a tyto stilistické detaily svědčí o pravděpodobné bližší časové souvislosti mezi dotyčnými ražbami. Umožňují nám pak i časové zařadění, jež však musí býti vždy více hypotetické a daleko nejistější než podobné rozdělení bílých peněz, při nichž se můžeme přidržeti opisu, lvíčka a jakosti kovu.

Černé haléře Vladislava II. jsou jednostranné a na všech jest znázorněno veliké latinské korunované W.

Mělnický nález obsahoval šest variant:

Číslo	kusů	%	váha g	jakost v ‰
1	28	10	0·30—0.40	172
2	45	16	0·34—0.42	172
3	15	5	—	—
4	151	52	0·35—0.41	184
5	2	1	—	—
6	47	16	0·35—0.40	180
	celkem 288		Průměr 0·369 g	průměr 177/1000

Variantu č. 1 (*viz vyobr. č. 1*) mám za nejstarší. Má tvar koruny, podobný onomu na starších pražských groších, avšak poněkud zjednodušený, a latinské, dole špičaté W. Stejné W nalézáme na dvoustranných bílých penězích Vladislava II. v opisu na líci a pod korunou na rubu; i nejstarší jeho jednostranné bílé peníze mají v opisu na líci ještě toto W. Nalezených 28 kusů tohoto typu mělo průměrnou váhu pouhých 0·324 *g*; jejich opotřebení svědčí snad také o delším oběhu a větším stáří. Ražba černých haléřů počala za Vladislava II. teprve r. 1482[3]), můžeme proto vznik naší varianty č. 1 klásti přibližně do stejného období jako ražbu bílých peněz Chron. tab. 1, *a—c*, t. j. asi do let 1482—1485.

Následující varianty č. 2 až 5 tvoří stilisticky souvislou skupinu, která obsahuje 74% vladislavských černých haléřů našeho nálezu. Koruna těchto mincí je nízká a není kreslena čárkami jako u č. 1, nýbrž v souvislé ploše. Korunované W má sice ještě původní tvar latinského písmene, jest však již širší a více gotické; svislá raménka jsou nahoře spojena příčnými čárkami; proto zdá se písmeno býti uzavřenější a zakulacenější. Při čtyřech variantách této skupiny jest W u č. 2 ještě dlouhé, úzké a špičaté; č. 3 má již širší, dole tupé W a č. 4 a 5 mají týž, poněkud zmenšený tvar. Varianty č. 2 a 3 mají po stranách korunovaného písmene po kroužku; č. 4 má po stranách a nad korunou po tečce. Varianta č. 5 jest bez těchto ozdob; jelikož výkres jinak souhlasí úplně s výkresem předešlého typu a poněvadž se našly pouze 2 kusy, jedná se pravděpodobně pouze o chybné razidlo. Časově můžeme č. 2—5 klásti asi souběžně s bílými penězi Chron. tab. č. 1, č. 1—16, t. j. asi do r. 1485—1509.

Za nejmladší černé haléře Vladislava II. mám variantu č. 6. Koruna ukazuje zde všechny tři špičky s přední strany. Písmeno W má široký, dole tupý tvar, jejž vidíme na nejmladších bílých penězích Vladislavových. Tento černý haléř odpovídá stilisticky asi penězům Chron. č. 17—19, spadá tudíž časově asi do posledních let vlády Vladislavovy. Smolík popsal a srovnal tyto haléře dvakrát. Varianty jeho staršího sestavení[4]) nelze ztotožňovati pro krátký popis s našemi typy. Později uvádí naše typy v pořadu[5]): 4—6—3—1; nelze říci, dle jakého hlediska se při tom řídil a proč uvádí na př. naši variantu č. 1, kterou dle mého mínění nutno míti za nejstarší, jako poslední. Naše čísla 2 a 5 nepopisuje, za to vyobrazuje[6]) další variantu, kterou prozatím ještě chronologicky zařaditi nemohu. 288 kusů našeho nálezu mělo průměrnou váhu jednoho kusu 0·369 *g*, která poněkud převyšuje váhu stanovenou Smolíkem.[7])

[3]) Smolík, Pražské Groše a jejich díly, str. 44.

[4]) „Nález mincí a jejich vysvětlení", Pam. Archeol. XII., 1882, str. 52.

[5]) Pražské Groše, str. 41—42.

[6]) l. c., tab. III., č. 48.

[7]) l. c., str. 42. Haléře nálezu mělnického byly čištěny teplou vodou a pak zváženy, měly tedy ještě slabou zelenou vrstvu oxydační. Smolík zvážil pravděpodobně exempláře již kyselinou čištěné ze zemského musea v Praze.

Bílé peníze Ludvíkovy byly zastoupeny pouze 14 kusy, z nichž 10 kusů z mincovny kutnohorské (Chron. tab. 2, Lvíček A, 10, 12 a 13); zbývající 4 kusy jsou asi ražby jáchymovské (Chron. tab. 2, Lvíček B, č. 10 a 15). Penízky pocházejí ze střední doby a z druhé poloviny vlády Ludvíkovy.

Největší část Mělnického nálezu tvořily české haléře Ludvíkovy, jichž nález obsahoval 1229 kusů (*viz vyobr. č. 2.*). Jako černé haléře Vladislavovy mají i tyto haléře ražbu jednostrannou a — s jedinou výjimkou — začáteční písmeno jména králova pod korunkou mezi R(ex)—P(rimus). I tyto haléře byly Smolíkem již dvakrát popsány (viz pozn. 3 a 4). Jeho pozdější sestavení souhlasí přibližně s jeho dřívějším soupisem mimo několik nepatrných variant a kromě našeho č. 3, kterýžto typ později neměl již za ražbu Ludvíkovu. Řadí varianty podle našich čísel takto: 4—10 (s obráceným P)—14—15—5—10—1. Jeho varianta tab. IV, 55, v našem nálezu zastoupena nebyla; za to nevyobrazuje Smolík v Českých groších č. 2, které kdysi (jako č. 4) popsal.

Mohl jsem rozeznat tyto typy:

Číslo	kusů	%	váha *g*	jakost v ‰
1	12	1	—	—
2	3	—	—	—
3	5	—	0·32—0·35	méně než 200/100 (as 3 lot.)
4	156	13	—	—
5	192	16	0·37—0·41	160
6	10	1	—	—
7	2	—	—	—
8	1	—	—	—
9	73	6	—	—
10	430	33	0·35—0·44	168
11	14	1	—	—
12	2	—	—	—
13	1	—	—	—
14	261	22	0·35—0·40	164
15	67	6	—	—
	1229		průměr 0·39 g	165

Řadím varianty poněkud jinak než Smolík, při čemž jsem se řídil dle tvaru písmene L a podle kresby koruny; ukázalo se, že skupiny podobných písmenek kryly se skupinami podobných korunek.

První skupina č. 1—4 (*viz vyobr. č. 2*) má nad L nízkou širokou korunu, v níž jest mezi špičkami po dvou kroužcích. Tuto nízkou korunu měly již dříve haléře Vladislavovy. U našeho č. 1 jsou u koruny viditelné všechny tři špičky ze předu; iniciálka má jednoduchý neokrášlený tvar latinského L. Stejně jest W na Vladislavském haléři č. 6, který má i stejnou korunu; můžeme proto asi haléř č. 6, jak výše řečeno, pokládati za nej-

mladší ražbu Vladislavovu, naše č. 1 za nejstarší, první haléř Ludvíkův. Připomínáme si při tom nejstarší bílé penízky Ludvíkovy z Kutné Hory (Chron. tab. 2, č. 1—6), jakož asi i současný pražský groš Chron., tab. II, č. 17, kteréžto ražby mají podobné písmo, především stejné L. Varianty č. 2, 3 a 4 první skupiny mají již ozdobené L, jehož detaily možno seznati z *vyobrazení č. 2*; o č. 3 se ještě dodatečně zmíním. Časově patří všechny čtyři ražby (č. 1—4) do prvního období vlády Ludvíkovy.

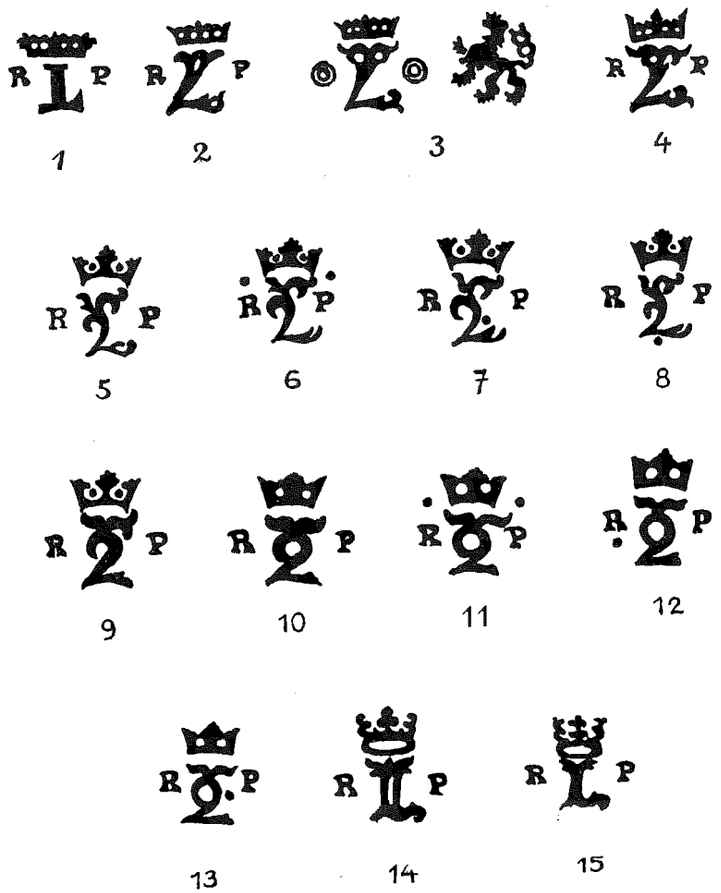

Vyobrazení č. 2.

Za druhou skupinu černých haléřů Ludvíkových mám naše varianty č. 5—13. Všechny mají vyšší, dole ohnutou korunu hrubší kresby; mezi špičkami této koruny jest po dvou kulatých mezerách, jež u č. 5—9 vyplňuje tečka, u č. 10—13 jsou prázdné. Různě zdobené L má svislou čárku prohnutou; raménko na levé straně, zahýbá do kroužku zpět k hlavní čárce, čímž se tvoří kroužek uprostřed písmene u č. 10—13. Tvar písmene L

na č. 5 podobá se ještě tvaru na variantech č. 2—4 a spojuje tak podle mého náhledu obě skupiny. Naše druhá skupina zabírá 57% nalezených haléřů Ludvíkových a pochází pravděpodobně ze střední, některé varianty snad i z poslední doby vlády Ludvíkovy.

Na konec kladu prozatím typy č. 14 a 15, aniž bych tím chtěl říci, že jsou nejmladšími. Nedají se stilisticky uvésti v souvislost s některým z předem popsaných typů haléřů Vladislavových nebo Ludvíkových, ani s haléři Ferdinandovými. Tvoří však čtvrtinu nalezených haléřů Ludvíkových a zbývá tedy úkol, i tyto haléře při příležitosti časově určiti.

Než přikročíme k popisu haléřů Ferdinandových, jest nutno říci několik slov o haléři Ludvíkově č. 3, který se zařazuje někdy mezi ražby Ladislavovy (1440—1457), někdy mezi Ludvíkovy. V díle „Schlesische Münzen und Medaillen" jej Saurma-Jeltsch přiděluje Ludvíkovi (tab. XXXXVI, 5); Fiala v katalogu sbírky Donnebauerovy (č. 1006) rovněž tak. Smolík má jej r. 1882/84 za ražbu Ludvíka[8]); přes své tehdejší, i dnes ještě platné mínění[9]) přiděluje jej později králi Ladislavovi řka: „poněvadž se za časů krále Ladislava poprvé připomínají a celým svým zevnějškem od peněz krále Ludvíka na svůj prospěch se liší, položil jsem je do té doby".[10]) Odvolává se při tom na dvě listiny z r. 1456 a 1459, ve kterých se mluví o „Pražských groších po sedmi pražských (dobrých) fenikách". Dle náhledu Smolíkova odpovídalo by tedy sedm kusů našeho typu č. 3 jednomu Pražskému groši krále Ladislava. Jeden Pražský groš krále Ladislava váží asi 8·70 *g*[11]) a má ryzost asi 600/1000 (pravděpodobně vyšší), obsahuje tedy při nejmenším asi 1·62 *g* čistého stříbra. Náš fenik č. 3 váží 0·320 až 0·350 *g*[12]), má ryzost přibližně 200/1000 (dle rozboru 3-lotový = as 186/1000) obsahuje tedy nejvýše 0·070 *g* čistého stříbra; sedm kusů obsahuje tedy maximálně kolem 0·49 *g* stříbra. Připouštíme-li přiměřeně menší rozdíl ve vnitřním obsahu za možný, nelze přece předpokládati, že by se byla vyrovnala mince o 1·62 *g* čistého stříbra sedmi mincím o celkem 0·49 *g* čistého stříbra. Již z tohoto rozdílu lze snad souditi, že se při fenikách z let 1456 a 1459 nejedná o náš typ č. 3, dotčené listiny nemůžeme tudíž uvésti jako důkaz pro fenikovou ražbu Ladislavovu.

Proti tomu hodí se jakost haléře č. 3, kolem 186/1000, dobře do začátku vlády Ludvíkovy, neboť i poslední haléře Vladislavovy mají přibližně tuto ryzost a jest snadno možno, že Ludvík jakost svých černých haléřů

---

[8]) Pam. Archaeol. XII., str. 53 a 452.

[9]) l. c., str. 452: „Písmě L na těchto dvojstranných penízích pokládati za unciálku krále Ladislava zejména z té příčiny, že tak řídky jsou v nálezech mincí z počátku XVI. století, si netroufám do té doby, dokud se rovněž z některého poučného nálezu o tom nepřesvědčíme. V nálezu tom by musily býti mince Vladislava II. nejmladší."

[10]) Pražské Groše, str. 30 a 31.

[11]) l. c., str. 30.

[12]) Exemplář sbírky M. Donnebauera (č. 1006) vážil pouze 0·300 *g*; byl pravděpodobně čistěn.

ještě nepatrně snížil. Pokud se týče stilu a fabriky mincí č. 3, nemohu úplně souhlasiti s úsudkem Smolíkovým, nahoře citovaným z „Pražských grošů". Naše č. 3 má na líci zdobené L pod korunkou mezi dvěma kroužky, na rubu českého lva. Úplně tutéž korunu najdeme i na haléřích Ludvíkových č. 1 a 2, podobnou ještě na č. 4. Totéž zdobené L, s kmenem nahoře do dvou větviček rozdělenými vidíme i na haléřích Ludvíkových č. 4, podobné L ještě na č. 2. Při tom jest snad možno, avšak pravdě nepodobno, že by byl Ludvík napodoboval tvar iniciálky na mincích jednoho ze svých předchůdců.

Pokud se týče rubu našeho haléře č. 3, tu jest nákres lvíčka na malých mincích českých v XV. století úplně pod vlivem tak zvaných husitských haléřů s jejími typickými půlměsíčky místo lví hřívy; poslední, stilisticky shrubělé dozvuky tohoto charakteristického lva sahají na bílých fenikách Vladislava II. až asi do roku 1500.[13]) Teprve kolem r. 1508—1509 objevuje se na bílých fenikách i lvíček, vyobrazený na našem č. 3, s dlouhovlasou hřívou z čárek a ze zadní tlapou tvaru S. Asi v této době má vyčnívající prsa a zadní část těla prohnutou do zadu. Též jednotlivé, k zhotovení razidla použité punce jsou teprve v této době pravidelně spojené dodatečnou prací ryteckou a obraz lvíčka jest tak ucelenější. Tvar lvíčka našeho č. 3 jest proto v letech padesátých patnáctého století na českých haléřích, případně fenikách nemožný a náš haléř č. 3 proto jistě nepatří mezi ražby Ladislavovy, nýbrž mezi ražby Ludvíkovy a to mezi starší.

Mince Ferdinanda I. byly zastoupeny pouze haléři bez letopočtu, celkem 484 kusy a to:

číslo	kusů	%
1	33	7
2	67	14
3	22	5
4	302	62
5	59	12
6	1	—
	484	

Jejich varianty jsou *vyobrazeny pod č. 3.* Již Smolík poukázal na to,[14]) že haléře Ferdinandovy bez letopočtu jsou pravděpodobně starší, haléře s letopočtem mladší. Náš nález potvrzuje tento názor, neboť obsahoval pouze haléře bez ročníku; zdá se proto, že byl zakopán před rokem 1533, kdy se objevují první letopočty i na haléřích. Za nejstarší nedatované haléře Ferdinandovy lze snad považovati náš typ č. 1.; královská koruna na těchto mincích podobá se ještě koruně na (posledních?) haléřích Ludvíkových č. 10—13. Blízkými varianty jsou asi č. 2 a 3 s jednoduchým F, ovšem již pod korunou císařskou. Koruna tato jest nahoře uzavřena obloukem, posázeným perličkami. Krátce před rokem 1533 pak byla asi vydána naše čísla 4, 5 a 6 se složeným F, neboť stejný tvar tohoto písmene vidíme pak i na prvních haléřích datovaných.

[13]) Chron. str. 81 násl.

[14]) Pam. Archaeol. XII., str. 58.

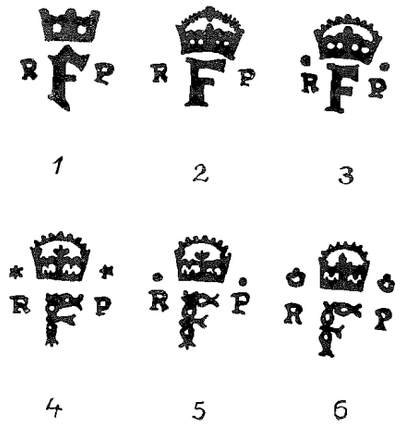

Vyobrazení č. 3.

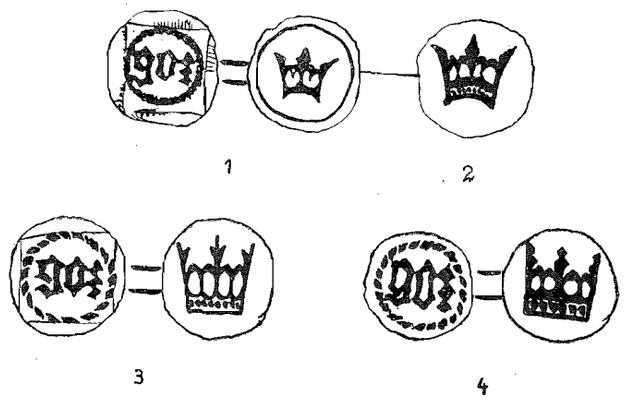

Vyobrazení č. 4.

Prohlížíme-li znova haléře našich tří vladařů, vidíme, že iniciálka způsobem nejjednodušším jest kreslena na drobných mincích Vladislavových. Během 34 let potkáváme tu pouze 5 variant s velikým dvojitým **W**, jež vkus doby mění pouze nepatrně a znenáhla. Jinak je tomu u haléřů Ludvíkových. V letech 1516—1526 razí se 7 typů se značně pozměněnými formami iniciálky. Těchto různých písmen bylo snad použito k označení emisí, k čemu pravděpodobně sloužily též tečky, kroužky a rosety sou-

časných bílých peněz. Haléře Ferdinandovy mají s počátku královskou, pak císařskou korunu, tvar písmene mění se na nich jako na haléřích Ludvíkových.

Ze slezských mincí byly zastoupeny haléře zhořelecké (*viz vyobr. č. 4*) s korunkou a gotickým „gor" — 283 kusů. I u nich lze snad zjistiti vývoj ražby. Nejstarší zdají se býti haléře typu č. 1 (9 kusů). Mají malou, jednoduchou, dole prohnutou korunu, malá gotická písmenka a vždy t. zv. čtyřráz nebo čtverec z linek. Pak následovaly asi kusy č. 2 (37 kusů), s podobnou, poněkud větší korunou; písmo je stejné. Na č. 3 (31 kusů) jest koruna dole rovná, vyšší, písmenka jsou delší a dřívější čtyřráz jest nyní naznačen pouze čtyřmi tenkými čárkami. Nejmladší typ zdá se býti č. 4 (206 kusů); zde je koruna široká, písmenka dlouhá a úzká. Na těchto posledních kusech nevidíme ani čtyřráz, ani linkového čtverce.

1 2

Vyobrazení č. 5.

Dále jest v nálezu 321 vratislavských haléřů. Z těchto má 19 kusů českého lva, vlevo dole Λ, na rubu V (vyobrazeno u Friedenburga, „Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter", Codex Diplomaticus Silesiae, Breslau 1887, č. 796). Friedensburg připisuje je tam hraběti Oldřichu z Hardeggu (V = VLRICVS) a jeho mincovně kladské; Saurma-Jeltsch má je v „Beschreibung schlesischer Münzen" za ražby vratislavské, což je snad správnější. Dále se našlo 256 vratislavských haléřů s českým lvem a W na rubu (Friedensburg l. c. č. 568); 4 kusy s malým W pod lvíčkem a korunovaným LR na rubu (Friedensburg, l. c., č. 578) a konečně 42 kusů téhož druhu, však bez ʌ pod lvíčkem.

Kladských haléřů se lvem a gotickým g za zády (*viz vyobr. č. 5, 2;* Friedensburg, l. c., č. 786) našlo se 21 kusů, mimo to též 3 kusy se lvíčkem tak zvaných husitských haléřů, které měly mezi zadní tlapou a ocáskem ještě gotické g (*viz vyobr. č. 5, 1;* Friedensburg, l. c., č. 785). Tyto haléře považuje Friedensburg též za ražby kladské (l. c. II., str. 288); poukazuje při tom i na to, že mají typickou fabriku českou a vysvětluje to tím, že pocházejí z doby, kdy v Kladsku razil český šlechtic Půta z Častolovic, když držel město to v zástavě. Do řad kladských ražeb (Friedensburg, l. c., č. 782—790) se tyto haléře však právě pro odlišný stil nehodí, a nepatří-li do této mincovny, lze uvažovati pouze ještě o možnosti, že snad vyšly z Kutné Hory; „g" pak bychom

musili vysvětliti jako Georgius (z Poděbrad). I zde čekáme na nález, který umožní přidělení těchto mincí.

Další mince nálezu mělnického jsou ojedinělé ražby z mincoven blízkých Čechám; jako obyčejně nalézáme mezi těmito přimíseninami ražby rakouské a bavorské, důkaz o směrech tehdejšího obchodování. Mělnický nález neobsahoval sice velkých vzácností, poskytl nám však možnost chronologicky sestaviti haléře dvou českých králů, Vladislava a Ludvíka a v tom spočívá jeho význam. Dokázal, že změny v kresbě a ve stilu černých haléřů šly souběžně se změnami na bílých penězích. Získáváme tak jednak četné pomůcky také pro datování pražských grošů a dukátů, jednak oporu při studiu drobných peněz doby předvladislavské.

EMANUELA NOHEJLOVÁ:

POZNÁMKY O RAŽBÁCH PRAŽSKÉ MINCOVNY.

III. Zlatá ražba Konráda Sauermanna.

Obsah této stati neodpovídá souhrnnému titulu o ražbách pražské mincovny tak, jak byl původně myšlen. Nemohu ukázati na žádnou novou ražbu. Chci uvésti jen některé poznámky, které se mně vnucují po pročtení několika nových zpráv v Archivu ministerstva vnitra v Praze. Pánové dr. V. Pešák a dr. J. Hráský mají o ně přední zásluhu, poněvadž mně předložili archivní materiál na prvý pohled cizí pro dějiny pražské mincovny, ale velmi důležitý svými akty o zlaté ražbě v Praze a o mincmistru Sauermannovi, náhodně v něm nalezenými. Chci-li tlumočiti obsah těchto akt, musím se odvolávati k textu své knihy Z příběhů pražské mincovny. Tam na str. 9. a násl. vypravovala jsem o mincovní práci za Sauermannova vedení v Praze. O zpracování kovů na dukáty a běžnou stříbrnou minci uvedla jsem data i ve svém článku Počátky pražské mincovny za Ferdinanda I.[1]) Na obou místech[2]) ukazuji, jaké množství kovů a odkud bylo dovezeno do pražské mincovny, opírajíc se při tom o jediný, té doby, známý pramen, souhrnný účet Sauermannův z r. 1542.[3]) Pokud jde o dodávky zlata, jest nutno jej nyní srovnati s novým pramenem o množství zlata, zpracovaného v letech 1540—1542 v pražské mincovně: zprávou vardajna Oldřicha Vogelheimera.[4]) Je to přesný rejstřík o jakosti každého „díla", množství zlata daného ku zpracování, mezi 11. únorem 1540 a 19. lednem 1542. Vogelheimer nepřipisuje nikde, jakého původu bylo zpracované zlato, které zkoušel, zda bylo důlní, z hor jílovských, knínských nebo některých jiných, či koupené, cizí. Data časového rozpětí zkoušek Vogelheimerových souhlasí s daty, která uvádí Sauermann ve svém účtu pro rozpětí koupí zlata od rozličných lidí.[5]) Oba prameny však nesouhlasí v součtu všeho dodaného zlata (tedy koupeného i důlního). Rozdíl, zhruba 6 hřiven pražské váhy, dosti snadno vysvětlíme nepřesností účtování obou prvých úředníků pražské mincovny. Z rejstříků Vogelheimerova vyčítáme nejen, že mezi osmi prvými zlatými verky sedm nebylo zkoušeno (Vogelheimer si stěžuje, že mincmistr Sauermann mu nechtěl odevzdati žádný dukát ke zkoušce, ač k tomu byl zavázán a učinil prý tak, až když vardajn si stěžoval u radů české komory a tito rozkázali), že nejlepší byla

[1]) N. Č. Čsl. V., str. 82 sl.

[2]) Str. 11 a 101 sl.

[3]) Srovn. na obou cit. místech. Účet jest v Arch. pražské minc. v Čes. zemsk. arch. v Praze, fasc. I. Chybný otisk viz *Fiala*, Die älteste „Raitung" des Prager Münzamtsarchives, N. Z., XX., str. 175 sl.

[4]) Arch. min. vnitra, Mont. 5, č. 267, Kbg.

[5]) Srovn. Z příběhů, str. 11.

díla 10. března, 24. července a 31. srpna 1540, kdy byla jakost zlata 23 karátů 8 grénů, nejhorší 13. srpna 1540, kdy kov byl jen 23 kar. 4½ grénu čistý,[6]) ale i, že šmitmistr Sauermannův se jmenoval Petr Hait, což jest pro nás novinkou. Ptáme se však především, jaký význam lze dáti Vogelheimerovu rejstříku při zodpovídání otázky, kdy bylo počato s ražbou zlatých mincí v Praze za Sauermannova mincmistrování, otázky, na níž jsme dosud zůstali dlužni odpověď.[7]) Podle účtu Sauermannova i rejstříku Vogelheimerova přišlo prvé zlato do pražské mincovny po jejím obnovení za Ferdinanda I. počátkem února 1540.[8]) Že tyto zkoušky uváděné Vogelheimerem neznamenají zkoušku dodaného zlata, ale zkoušku hotového dukátu, vyplývá jasně ze znění poznámky v předmluvě jeho rejstříku, že 26. března 1540 přijal z verku ze dne 10. t. m. 27 dukátů, z nichž jeden si ponechal na zkoušku a jehož jakost (23 kar. 8 grénů) zapsal v rejstříku. Je-li podle uvedeného pravděpodobno, že za Sauermannova mincmistrování počali s ražbou dukátů v Praze v únoru 1540, je tím podivnější, kterak si mohli čeští stavové stěžovati na sněmu 20. ledna 1540 na zrno a váhu Sauermannových dukátů, že prý jsou nedostatečné.[9]) Stříbrné mince razil Sauermann, třebaže mu byla vydána instrukce až 27. ledna 1540,[10]) již r. 1539.[11]) Ale ve svém účtu uvedl vskutku dodávky stříbra již v tomto roce.[12]) Dukátů s letopočtem 1539 ani 1540 prozatím neznáme, ačkoli jejich nedostatek nemusí nás překvapovati a nezodpovídá ani danou otázku. Nezodpovídá ji ani rejstřík Vogelheimerův, nezamyslíme-li se znovu nad nesouladem zpráv obou úředníků o době prvých dodávek a zkoušek hotových dukátů (neboť není možno uvažovati o tom, že by Vogelheimer, který byl jmenován již 28. června 1539,[13]) nebyl zapsal do souhrnného rejstříku také rok 1539) a stížnosti stavů na špatnou váhu a zrno Sauermannových dukátů, datovanou sněmem ve středu po nazejtří sv. Šebestiána a Fabiána 1540.[14]) Voigt uvádí tutéž stížnost českých stavů, aniž, bohužel, cituje svůj pramen, ke dni 30. dubna 1540.[15]) Sem by časově dobře patřila, neboť, byly-li od února vydávány dukáty, mohli se do konce dubna někteří z českých stavů přesvědčiti o jejich vadách. Dne 1. června t. r. [16]) posílá česká komora zprávu králi, že vzali jeho rozkaz o zlaté minci

[6]) Tyto údaje jakosti jsou velmi zajímavé, srovnáme-li s nimi mincovní řád, který dovoloval schodek nejvýše 1 grén. Podle toho dukáty Sauermannovy zůstávaly daleko za předpisy.

[7]) Srovn. Počátky, pozn. 75.

[8]) Oba udávají 11. únor. Srovn. Z příběhů, str. 11 a rejstřík Vogelheimerův v Arch. min. vnitra.

[9]) Viz Sněmy čes. I., 475—6.

[10]) *Nohejlová*, Z příběhů, str. 9.

[11]) Podle svědectví ražeb.

[12]) *Nohejlová*. l. c., str. 11.

[13]) Tamže, str. 9.

[14]) Sněmy české I., 473 sl.

[15]) *Voigt*, Beschreibung der böhm. Münzen, III., 109.

[16]) *Nohejlová*, Z příběhů, str. 10.

Sauermannově, obsažený ve zvláštním dopise (který neznáme) na vědomí. Našemu mínění, že zlato bylo zpracováno za Sauermanna od února 1540, překáží tedy pouze datování stavovské stížnosti na výše zmíněném sněmu. Aniž mohu definitivně rozluštiti tento nesoulad dat, upozorňuji na způsob publikování akt sněmu z r. 1540. Artikule jsou otištěny podle rkpu lobkovické knihovny v Praze. V nich nečteme zmínky ani o minci ani o Sauermannovi. Tato jest uvedena teprve v dodatcích k artikulím, otištěným podle blíže neudaného rkp. musejního. Není ani pověděno zda podle rkpu v knihovně Národního musea, nebo v jeho archivu. V obou institucích nebyl tento rukopis, blíže neoznačený, dosud nalezen. Nepochybuji ani na okamžik o věrohodnosti otisku této partie českých sněmů, pouze lituji, že jsem nemohla kontrolovati tisk originálem, abych nalezla snad vysvětlení, proč Voigt tutéž zprávu klade o více než čtyři měsíce později. Kdyby se Voigtovo datování stavovské stížnosti (30. dubna 1540) potvrdilo, mohli bychom za datum prvé ražby dukátů za mincmistra Sauermanna v Praze považovati s naprostou jistotou 11. únor 1540 a bylo by jen velmi vítaným obohacením některé veřejné neb soukromé sbírky, kdyby bylo možno zjistit i dukát tohoto letopočtu.

Víme již tedy, že zlatá ražba přišla do rukou Sauermannových přímo z rukou nejvyššího mincmistra českého království,[17]) že počala pravdě nejpodobněji počátkem února r. 1540. Nevíme o ní ovšem nic více. Ale zvídáme ještě malou podrobnost, jak byla ohrožena i jak ji Sauermann musil pro sebe brániti, brzy po té, kdy si po prvé velmi důtklivě, a tehdy spolu s vardajnem Vogelheimerem, stěžoval na nedostatek mincovního materiálu, hlavně na pana z Pernštejna, který prý zkupoval všechen kov pro ražbu ve vlastní mincovně v Kladsku.[18]) Mezi dopisy vyměněnými o tom mezi Sauermannem, českou komorou a králem čteme vlastní stížnost Sauermannovu a jeho návrh na úmluvu se čtyřmi židy, kteří by nakupovali kovy pro mincovnu.[19]) Do výměny listů o panu z Pernštejna a jím zaviněném nedostatku materiálu zapadá nyní ještě nový list. Dne 20. srpna 1540 žádá král Ferdinand českou komoru o dobré zdání, shoduje-li se s ustanoveními na Jílovém, aby propůjčil jihlavskému sousedu Baltazarovi Jungmaierovi (psáno Balthazar, Balthauser, Walthasar a Jungmair, Junngkmeyer i Jungmaier) a písaři české dvorské kanceláře Oldřichu Reymungovi povolení, aby si dali zmincovati v pražské mincovně na vlastní útraty, jen za zaplacení ražebného, zlato, získané koupí od pa-

[17]) Tamže, str. 7, hl. pozn. 42.

[18]) Srovn. tu postup události v *mých* Počátcích, l. c., 97 sl. a Z příběhů, 10 sl.

[19]) Znala jsem ji dosud jen z krátké zprávy v Arch. pražského hradu a u *Newalda*, Das öster. Münzwesen unter Ferdinand I., Wien 1883, str. 43. Viz Arch. min. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1, sv. 1. Zpráva není datována (pozdější rukou je připsáno na rev. září 1540) a vlastně jen znovu potvrzuje vypravování mých dřívějších studií.

sovského biskupa[20]) na Jílovém.[21]) Současně dal král zaslati opis prosby obou jmenovaných. Z nich Baltazar Jungmaier není jistě nikdo jiný, než onen Walthauser, jehož spolu s jeho společníky trpce vzpomíná v předmluvě svého účtu Sauermann.[22]) Dobrého zdání české komory neznáme. Čteme však o něm v jiném listě královském, kde se dozvídáme, že souhlasila s žádostmi, právě jako dal svůj souhlas i nejvyšší mincmistr Albrecht z Gutštejna. Tento souhlas narazil však na velmi značný odpor. Dne 18. února 1541 sděluje král Ferdinand komoře,[23]) že Jungmaier i Reymung si jemu stěžovali, že pražský mincmistr nechce dovoliti, aby mincovali sami jen za ražebné a že nic nehledí na svolení královo. Ferdinand vyhověl sice novým prosbám obou podnikatelů, ale s opatrností jemu vlastní. Není dobře zpraven o řádu a instrukci pro Sauermanna. Kdyby jeho povolení, dané Jungmaierovi a Reymungovi těmto výnosům odporovalo, nechť se poradí komora s nejvyšším mincmistrem, bylo-li by možno, aby jmenovaní mincovali za týchž podmínek svoje zlato v Kutné Hoře. Patrně byl toto návrh žadatelů. A je jen svědectvím snahy královy, aby vyhověl úředníku a podnikateli, že tento návrh, sice s dotazy, nebude-li jeho provedení na jeho škodu, přijal za svůj. Česká komora se ptala patrně již při prvém svém dobrém zdání Sauermanna na jeho mínění.[24]) Zřejmě na ně však nekladla velké váhy. Nyní, vyzvána jsouc přímo králem, požádala mincmistra o sdělení jeho soudu. Dostalo se jí ho do dvou měsíců,[25]) ostře psaného člověkem, který nezapomínal, že hájí svůj osobní prospěch spolu a spíše před prospěchem krále.[26]) Z obavy pak, aby jeho dobré zdání opět nebylo přehlédnuto, napsal Sauermann 7. dubna 1541 jiný dopis, přímo králi.[27]) Tu napsal mírněji a všeobecněji, dal-li by král svolení Jungmaierovi a Reymungovi, aby si v pražské mincovně na vlastní útraty a jen za složení ražebného zmincovali zlato, získané z rudy, kterou koupili od pasovského biskupa na Jílovém, to že by bylo na královu velkou škodu, proti regálu a výsostným jeho právům, ale i proti zápisu, jemu, Sauermannovi, danému, že všechno zlato ze země přijde k řádnému zmincování do pražské mincovny. Doufá prý, že král takové jednání zastaví. Komoře podrobněji vysvětlil, proč z obou důvodů (škoda a porušení královského regálu) nedovolil Jungmaierovi a Reymungovi

[20]) Byl jím tehdy Arnošt vévoda Bavorský. Od 11. listopadu 1540 byl novým pasovským biskupem Wolfgang hrabě Salm. Srovn. i *Čihák*, Paměti města Jílového, Praha 1898.

[21]) Arch. min. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1, sv. 1.

[22]) *Nohejlová*, Z příběhů, str. 11; *Fiala*, Die älteste Raitung, l. c., str. 178.

[23]) Arch. min. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1, sv. 1.

[24]) Svědčí pro to mincmistrova poznámka v jeho dopisu komoře 1540 v Arch. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1., sv. 1.

[25]) Dopis Sauermannův jest bez data. Byl však psán před 7. dubnem 1541, kdy týž píše samotnému králi.

[26]) Arch. min. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1, sv. 1.

[27]) Tamže.

mincovati v Praze. Vypočítal, že na tomto povolení by vznikla ztráta větší 2000 zlatých. Neboť všechno zlato ať důlní, ať rýžované má býti prodáno do pražské mincovny, lot pražské váhy po 6 zlatých rýnských. Zisk na této ceně nemůže býti kryt splacením ražebného, zvláště, když by král musil platiti mincíře a jistě ještě jiná vydání. Nepochybujeme, že tu Sauermann hájil v prvé řadě sebe, potřebu, aby do pražské mincovny přišlo hodně kovů. Stejně to bylo sobectví, které jej donutilo, aby neméně rázně kritisoval úmysl králův, dovoliti ražbu zlata v Kutné Hoře. I tu se v prvé řadě skrýval jeho prospěch za obhajobou obecného dobra, v níž tvrdil, že král dává svůj regál z ruky tím, že dovoluje nákup zlata. Kdyby pak prý dovolil raziti v Kutné Hoře zlato, bylo by to proti starému řádu tohoto království, neboť v české koruně dříve nebylo nikdy mincováno zlato jinde než v Praze.[28]) Závěr toho je hodný Sauermanna: poněvadž on nyní drží úřad mincmistra v Praze, nemá býti zkrácen propůjčováním ražby zlata někomu jinému a hlavně jinam. Ostatně měl sám dluhy a bylo mu nutností, aby pečoval o větší zisk. Král Ferdinand odpověděl 29. dubna z Vídně.[29]) Ani již neuvažoval o povolení pro mincování Jungmaiera a Reymunga v Kutné Hoře. Sauermannovo upozornění na omezování královského regálu a na starý řád v zemi se zřejmě neminulo výsledku. Tuším, že i Jungmaierovi a Reymungovi nebylo dále povoleno mincovati na vlastní náklad, třebaže král žádal komoru, aby věc znovu rozvážila a třebaže si na oba Sauermann stěžoval ještě i ve svém konečném účtu. Král sám ustupoval, ukazuje, že povolení podnikatelům bylo patrně proti zápisům Sauermannovi a tudíž neplatné. Zlatá ražba tedy zůstala v ruce tohoto pražského mincmistra, ale, podle známého množství vybitých dukátů,[30]) účtu Sauermannova a rejstříku Vogelheimerova, trpěla i dále nedostatkem kovového základu.

IV. Ražba dukátů v šedesátých letech 16. století.

V prvém článku svých Poznámek o ražbách pražské mincovny nadepsaném Dva dukáty s opisem S. Ladislaus[1]) jsem pověděla, že pro počátek nového období zlaté ražby v Praze po obnovení činnosti v mincovně

[28]) „So Ire Mt. auff dem Kuttenperg Goldt müntzen lies, wer es wieder die alte Ordnung dies Künigraichs, dan zuuor an kheinem Ort in der Cron Beham khein Goldt gemüntzt, den alhie zue Prag". — Je to po prvé, kdy čtu v pramenu výslovné svědectví o tom, že se zlato razilo pouze v Praze. Zaznamenávám je prostě, neboť nepatří k dnešnímu mému úkolu, abych je srovnala s listinou krále Vladislava II. knížeti Karlu Minsterberskému r. 1516 (srovn. *Nohejlová*, Z příběhů, str. 7 a otisk *Barvíř*, O někdejší mincovně v Jílovém, Vltavské proudy, 1928, č. 4), která hovoří o mincování zlata na Jílovém a N. Kníně, a abych zvážila průkaznost obou zpráv. To ponechám příštímu, svému nebo cizímu badání v otázce české zlaté ražby.

[29]) Arch. min. vnitra, Mont. 1, 1, fasc. 1, sv. 1.

[30]) Srovn. *Nohejlová*, Z příběhů, str. 11 a *táž*, Počátky, l. c., str. 103.

[1]) N. Č. Čsl. VI., str. 95 sl.

roku 1557 svědčí nám dukát s letopočtem 1562 pro tento rok, zatím co archivní zprávy hovoří teprve v r. 1563 o mincování zlata. Tamže jsem v poznámce č. 5 upozornila, že není toto datování definitivní a že snad byly dukáty vybíjeny již před r. 1562, aniž toho prozatím máme svědectví v ražbách nebo archivních zprávách. Těch se mi nedávno dostalo v Archivu ministerstva vnitra, který ukrývá ve svých, jen zhruba srovnaných fondech jistě klíč ještě k nejedné záhadě. Ražba dukátů počala (s výhradou: nebyly-li raženy ještě dříve) r. 1561. Toho roku[2]) žádají Štěpán Zeller, pražský šmitmistr a mincíři Šebestián Götz a Zachariáš Graman[3]) arcivévodu Ferdinanda o rozkaz, aby jim byla vyplacena za zpracování sta hřiven zlata na dukáty jejich mzda, ½ krejcaru od jednoho, o kterou se dosud nehlásili, poněvadž do pražské mincovny není dodáváno zlato každodenně, nýbrž jen tu a tam, o kterou nyní ale prosí, poněvadž mají každý ženu a děti. O dobré zdání byli požádáni pražský mincmistr Neufahrer a jeho vardajn H. Harder. Oba dosvědčili, že bylo vyčteno za 100 hřiven dukátů a doporučovali arcivévodovi, aby žadatelům dal vyplatiti po ½ kr. za jeden dukát.[4]) Dne 4. prosince 1561 schválil totéž i nejvyšší horní hejtman Rölink.[5]) V těchto třech listech jest svědectví o ražbě zlata v r. 1561 jistě dostatečné. Mincovní účty toho roku nemáme. Neznáme také dukáty s letopočtem 1561. Snad je ještě někdy nalezneme. Pak bychom také mohli zjistiti, jaký měly ráz, ač jest podobno pravdě, že se mnoho nelišily od zlatých ražeb následujícího roku, s nimiž měly asi společného řezače kolků. Poněkud nás zaráží fakt, že, ač se zdá mincmistr i vardajn nakloněn k výplatě obvyklé mzdy za ražbu dukátů mincířům, žádají tito svou odměnu až u správce země. Nebo byla jim snad nějakým dřívějším jednáním, kterého neznáme, mincmistrem odmítnuta, či byl to snad opravdu počátek zlaté ražby v mincovně, která sice pracovala opět již od r. 1557 a kupovala zlato důlní i t. zv. cizí od r. 1558, ale v níž nebylo před r. 1561 ještě nikdy dříve placeno za podobný výkon mincířů? Nevíme.

[2]) Bez data. Arch. min. vnitra, Mont. 5, 81, sv. 1. č. 230 a 234.

[3]) Srovn. co o nich víme podle rejstříku u *Nohejlové*, Z příběhů.

[4]) Bez data, Arch. min. vnitra, Mont. 5, 81, sv. 1. č. 231 a 232.

[5]) Tamže, č. 233.

VIKTOR KATZ:

ČESKÁ INEDITA NUMISMATICKÉ SBÍRKY V GOTHĚ A BERLÍNĚ.

(Tab. VI.)

Soupis českých vládních mincí od grošové doby, pro nějž arch. St. Vávra připravil základnu, vyžaduje, aby byla věnována včas pozornost zahraničním sbírkám a aby byly z nich pro popis vybrány ty české mince, které dosud ušly našim badatelům. Každý numismatik, ať se zajímá specielně o kterýkoliv obor náší vědy, měl by při návštěvě zahraničních sbírek prohlédnouti partie, spadající do tohoto soupisu a tak přispěti svou hřivnou k dílu, k němuž co nejdříve bude nutno přikročiti.

Uvádím dnes několik nepublikovaných českých mincí, které jsem poznal v Gothě a Berlíně[1]) při studiu krušnohorských medailí:

I. Dva dukáty krále Vladislava II.

1. Dukát b. 1.

Líc: Český lev s levé strany volně v poli, za ním kolmá čárka.

Opis: W v české koruně, WLADISLAI · DGR · BOHMIH —

Rub: Stojící sv. Václav, v pravici korouhev, levicí se opírá o štít.

Opis: S WENCES — LAVS · D : V .

Berlín (*Vyobrazen na tab. VI. č. 5*).

2. Dukát b. 1.

Líc: Český lev s levé strany ve štítku, z něhož zůstala jen přední a hořejší čárka.

Opis: W v české koruně, WLADISLAI · D · GRBOHMIH : ·

Rub: Jako u č. 1.
Gotha (*Vyobrazen na tab. VI. č. 4*).

Tyto dukáty jsou zajímavé hlavně tím, že štít, na němž je český lev, není dokreslen, takže na berlínském kusu lev je volně v mincovním poli, jakoby bez štítu. Zbytky tohoto štítu na obou dukátech svědčí však o tom, že jde jen o nedopatření řezače želez.

[1]) Děkuji pánům úředníkům berlinské sbírky, zvláště však milému a neúnavnému řediteli gothské sbírky p. prof. Dru B. Pickovi za jeho obětavou ochotu při prohlídce kabinetu, svěřeného jeho péči.

II. Dva dukáty krále Ludvíka.

1. Dukát b. 1.

Líc: V obvodku z perliček osazeném ještě perličkami štít s českým lvem se strany levé, nad ním korunované L

Opis: LVDOVICVS : PRIMVS : R · : BOHEMIE

Rub: Stojící sv. Václav s korouhví v levici, opírající se pravicí o štít s orlicí. Vnitřní obvodek z dvojích perliček, pole tečkováno.

Opis: S · VENCESL — LAVS : DVX : BO

Berlín (*Vyobrazen na tab. VI. č. 7*).

2. Dukát b. 1.

Líc: Štít s českým lvem se strany pravé v jednoduchém perličkovitém obvodku, nad ním korunované L

Opis: LVDOVICVS : PRIMVS · REX ⊙ B ⊙ ⊙

Rub: Stojící sv. Václav v jednoduchém perličkovitém obvodku.

Opis: S : VENCESL — AVS : DVX : BO —

Berlín (*Vyobrazen na tabulce VI. č. 6*).

České dukáty Ludvíkovy se řadí k nejvzácnějším a svým rázem nejzajímavějším českým mincím. Jejich vzácnost nebyla dosud správně poznána. Rázem jsou hlavně proto zajímavými, že téměř každý kus je z jiného, obyčejně zcela odlišného kolku. Tak z uvedených dvou kusů je zvláště zajímavé č. 2 s českým lvem, zobrazeným nezvykle se strany levé. I rozdělovací značky ⊙ jsou neobvyklé. Dukát čís. 1 je sice podobný dukátu vyobrazenému u Donebauera č. 987, ale lev má odlišnou kresbu. Iniciálka L nad štítkem je jistě v časové souvislosti s L na černých penízcích téhož panovníka. Bude tedy snad možno po sestavení jejich chronologické řady datovati i tyto dukáty bez letopočtu.

III. Rudolf II. Jáchymovský tolar z r. 1604.

Líc: Široké poprsí Rudolfa II. s okružím, pod ním lev mezi ornamenty.

Opis: RVDOLPHVS · II · D : G · R · I · S · A · G · H · B · REX *

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel.

Opis: · ARCHIDVX · AVSTRI · DVX (dvojitá lilie)
BVR · MAR · MOR 1604

Berlín (*Vyobrazen na tab. VI. č. 8*).

Ve svém článku „Několik málo známých českých mincí"[1]) jsem

[1]) N. Č. Čsl. VI., 1930, str. 103 a n.

napsal, že se jáchymovské ražby podle vzoru pro jednotné tolary Rudolfa II., zavedeného resolucí ze dne 2. listopadu 1602 a pracovaného pražským řezačem Janem Konrádem Greuterem, zachovaly od doby mincmistra Hanuše Gipfla. Výše popsaný, dosud neznámý tolar dokazuje, že již mincmistr Kryštof Taubenreutter použil tohoto nového typu v Jáchymově.

IV. Ferdinand II. Pražský půltolar z r. 1630 mincmistra Huebmera.

Líc: Korunovaný stojící král v brnění se žezlem a říšským jablkem v hladkém a perličkovitém kruhu.

Opis: FERDINANDVS · II · D : G — R — IM · S · A · G · H · BO · REX

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel se štítkem s českým lvem na prsou.

Opis: ARCHID · AVSTR · DVX (✱) BVRG · MAR · MO · 1630

Berlín (*Vyobrazen na tab. VI. č. 9*).

Tato mince obyčejného rázu není na prvý pohled zajímavá a přece nám dovede mnoho povědět. Její letopočet 1630 je totiž přepracován z letopočtu 1625 a poněvadž neznáme pražských půltolarů z let 1626, 1627, 1628 a 1629, prozrazuje tak, že se nerazily od r. 1626 do r. 1629 v Praze půltolary. Teprve r. 1630 bylo upotřebeno dobré železo z r. 1625 po nepatrné opravě v letopočtu k další ražbě půltolarů.

Dalším důkazem pro tuto zatím archiválně nezjištěnou skutečnost je pražský Huebmerův čtvrttolar téhož rázu z r. 1630 uložený ve sbírce Národního musea v Praze. I na něm je letopočet předělán z r. 1625 na 1630. Lze tedy souditi, že se v pražské mincovně v letech 1526—1529 nerazily tolarové díly vůbec.

V. Leopold I. Kutnohorský tolar Hacklův z r. 1659.

Líc: Poprsí Leopolda I. s vavřínovým věncem.

Opis: LEOPOLDVS · D : G : RO : IMPER : S · A ·

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel s českým lvem na prsním štítku.

Opis: GER · HVNG : BOHE (ruka se sekerkou) MIÆ · REX : A° 1659

Gotha, Vídeň (*Vyobrazen na tab. VI. č. 10*).

Kutnohorský tolar mincmistra Řehoře Hackla z r. 1659 nebyl dosud nikde uveřejněn. Je zcela zvláštního, dosti neumělého rázu, který je možno stopovati na řadě mincí z této doby, jak z kutnohorské a pražské, tak i z jáchymovské mincovny.

Z pražské mincovny se značkou mincmistra Margalíka (kotva) mají tento ráz tyto druhy mincí:

Druh mince	1658	1659	1660	1661	1662	1663
10 ‡		Vávra[1])		Čermák[2])		Čermák
5 ‡		Čermák		Vávra		
2 ‡		Praha[3])	Vávra		Vídeň[4])	
‡		Vídeň				
tolar						
½ tolar						
¼ tolar						
15 kr.		Vídeň				
groš	Praha, vl. sb.[5])	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	Praha	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.
krejcar			Praha			vl. sb.
půlkrejcar	Čermák			vl. sb.	Praha	vl. sb.

V kutnohorské mincovně byly vydány tohoto rázu s mincovní značkou Řehoře Hackla:

Druh mince	1658	1659	1660	1661	1662	1663	1664	1665
tolar		Gotha[9]), Vídeň						
groš	Praha	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	Praha, vl. sb.	vl. sb.
krejcar	Čermák	Čermák	Praha	Praha	Čermák	Praha	Praha	Praha
haléř				Praha				Čermák

Z jáchymovské mincovny známe se značkou Jana Jakuba Kittnera:

Druh mince	1658	1659	1660	1661	1662	1663
tolar		Vídeň				
½ tolar		Chaura[7])				
¼ tolar		Praha				Praha, Vídeň
15 kr						Praha, Vídeň
groš		vl. sb.	Praha			vl. sb.
krejcar			Vídeň			

1) Sbírka arch. inž. St. Vávry v Praze, nyní v Národním museu v Praze.
2) Čermák-Skrbek, Mince království českého.
3) Národní museum v Praze.
4) Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen in Wien.
5) Vlastní sbírka.
6) Gotha, Herzogl. Münzkabinett.
7) Sbírka pana Karla Chaury v Praze.

Kdo řezal kolky pro tyto mince? Pražský a kutnohorský rytec Šalamoun Skultet tehdy již nežil. Pozůstalí po něm se již r. 1657 porovnali o jeho dědictví. V Praze se jmenuje od r. 1656—1670 Tob. Schille[1]), ale podle zápisů pracuje až r. 1670 pro Kutnou Horu. O dřívějších jeho dodávkách zatím ničeho nevíme. Zdá se, že vyrobil mincovní typ, který následuje po ražbách výše uvedených. V Kutné Hoře není řezače železa v létech 1658—1664. V Jáchymově uvádí se Jiří Teuch, jemuž 1659 se platí „vom Schneiden eines Gultnerstocks item Enderung von Jahrzalen laut Particular."[2]) Jest znám i účet z r. 1664, podle něhož za opravu značky na 5 štočcích a železech pro 3krejcary dostal 1 zl. 52 kr. a víme o něm, že i r. 1663 zhotovil kolky pro pražské tříkrejcary. Fiala přiděluje rytci Teuchovi již také Kittnerovy mince z doby Ferdinanda III., což však podle mého soudu není odůvodněno vzhledem práce. Nutno pole působnosti tohoto řezače rozšířiti i na početní groš Leopoldův z r. 1662 a spřáteliti se se skutečností, že jáchymovský řezač železa Jiří Teuch dodával v létech 1658—1664 ražební železa pro všecky české mincovny. Nový typ s táhlejším poprsím shledávám v Praze již r. 1664, v Kutné Hoře až jako druhý typ r. 1665. Odkud byla objednána železa pro válcový stroj, který od r. 1664 pracoval v Praze, bude nutno teprve zjistiti.

VI. Nejstarší Svatováclavská medaile.

Je to snad nesprávné, zařazuji-li do inedit mince, o nichž psal již Koehler před 200 léty[3]) a které popsal i Voigt[4]) i Smolík[5]). Činím tak jen proto, že jedna z nich, tlustý groš z mincovního kabinetu berlínského a vídeňského, je dosud nepublikovanou nejstarší domácí naší medailí na uctění sv. Václava:

Líc: Nad mřížkou poprsí sv. Václava s praporcem v levici bez opisu.
Rub: Na korunovaném štítu český lev, po stranách štítu i koruny po jednom kroužku.

Opis: SANCTVS ⁝ VENCESLAVS ⁝ DVX ⁝ BO ⁝

Berlín, Vídeň (*Vyobrazen na tab. VI. č. 1*).

Kráčející lev se podobá lvu na bílých haléřích kutnohorských, které C. Castellin ve svém chronologickém sestavení typů bílých haléřů[6]) klade na počátek III. periody těchto mincí a podle Smolíka do r. 1509.

1) Stempelsammlung, str. 139 a 1333.
2) Stempelsammlung, str. 1346.
3) Der wöchentlichen historischen Münzbelustigung 30. Stück, den 26. Juli 1730 (II. str. 233 a n.).
4) A. Voigt, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen, II., str. 317.
5) Jos. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, str. 38.
6) N. Č. Čsl. VI., str. 75a n.

Smolíka vedla k zařazení této medaile do r. 1509 okolnost, že na kříženém tlustém groši (*viz tabulku VI. č. 2*) vyraženo je jméno krále Vladislava II. i jeho syna Ludvíka[1]) a že tedy tento groš i související s ním obyčejný groš (*vyobrazený na tabulce VI, č. 3*) byly vydány asi na pamět Ludvíkovy korunovace (11. března 1509). Tento Smolíkův názor mohu podepříti i archivní zprávou z kutnohorských rejster verkových, kterou uvádí Leminger ve svém díle „Královská mincovna v Kutné Hoře":

„1508 Judica Henzlovi zlatníku 15 gr od pregování grošův tlustých a peněz tlustých panu mincmajstrovi, bylo 19 grošův tlustých a kopa peněz tlustých."[2])

Uznáme-li souvislost této zprávy s uvedenými ražbami, můžeme zlatníka Hanzla (Hanuše), jenž se objevuje po prvé v zápisech r. 1497, považovati za prvního našeho kutnohorského medailéra a popsanou svatováclavskou medaili za první českou medaili. Tato staví se pak po bok soudobým prvním medailérským pracím v Hallu a v Kremnici.

Životní data zlatníka Hanuše snesl Leminger na uvedeném místě. R. 1523 byl Hanuš povýšen králem Ludvíkem do šlechtického stavu s příjmím „z Řásné". R. 1529 byl uvězněn, poněvadž zbil Krokocia, jenž ho nařknul ze zlodějství, a když došlo r. 1531 nařízení krále Ferdinanda I., aby zlatníka Hanuše propustili z vězení, byl Hanuš již mrtev. Jeho syny byli Ludvík Karel z Řásné, úředník kutnohorské mince a Jiřík zlatník z Řásné, známý řezač kolků v Kutné Hoře. Jeho manželka slula Estera a žila ještě r. 1543.

Lemingerovy zprávy mohu doplniti zprávou z Archivu ministerstva vnitra (Mont. 267, Kbg) podle které se r. 1538 dostává Esteře „někdy Hanuše zlatníka od Hory Kutny manželce" na mnohé přímluvy vdovské a sirotčí pense 15 grošů bílých týdně po 10 let od vydání královského listu „pro služby téhož někdy Hanuše zlatníka, kterýmiž jest králi Ludvíkovi slavné paměti sloužil". Tato pense byla královským listem vydaným r. 1541 na pražském hradě v sobotu po sv. Michalu určena doživotně (Arch. min. vnitra, Mont. 267, Kbg), když byl před tím král od Estery o ní žádán a vyslechl opět nové a prý hojné přímluvy. V těch listech se hovoří také o tom, že vdova se sirotky má skrovnou živnost. Patrně tedy do dospělosti Jiříka vedla dílnu svého muže dále sama.[3])

---

[1]) Vyskytují se i nové padělky tohoto groše.

[2]) Str. 370, viz též Pam. arch. a místopisné, XII., str. 413.

[3]) Tyto zprávy dala mi laskavě k disposici sl. Dr. Em. Nohejlová, za čež jí upřímně děkuji.

P. EDMUND MAJKOWSKI:

PLAKETA Z XIII. STOLETÍ, RAŽENÁ KE CTI SV. STANISLAVA, KRAKOVSKÉHO BISKUPA A MUČEDNÍKA.

Příspěvek ke studiu kultu sv. Stanislava ve středověku.*)

(Tab. VII.)

Do dvou pražských sbírek numismatických a to pp. ředitele Bedřicha Přibila[1]) a Karla Chaury dostal se předmět, jenž budí veliký zájem netoliko numismatiků, nýbrž i historiků a badatelů o středověké kultuře vůbec. Jest to dvoustranná, olověná plaketa,[2]) úzce související s kultem sv. Stanislava, biskupa krakovského, zavražděného na rozkaz polského knížete Boleslava Štědrého v r. 1079. Oba majitelé svěřili mně na nějakou dobu své cenné kusy a dovolili, bych je popsal a výsledky svého badání uveřejnil, za což jim co nejsrdečněji děkuji (*viz tab. VII.* Č. 1 jest zvětšené vyobr. kusu p. Chaury, č. 2 vyobr. kusu p. Přibyla v původní velikosti). Velikou vděčností jsem zavázán rovněž p. dr. Gustavu Skalskému, redaktorovi „Numismatického časopisu československého", mému drahému příteli, jenž mne na tuto zajímavou památku upozornil a jehož prostřednictvím mohl jsem oba exempláře důkladně prozkoumati.

Pokud mi jest známo, nebyla dosud plaketa sv. Stanislava popsána. Musím tudíž nejdříve podati její zevrubný popis. Oba kusy jsou raženy týmiž kolky a jsou tudíž zcela identické; rozdíl jest pouze v jejich zachovanosti.

Popis plakety.

a) Líc. Uprostřed okrouhlého pole, měřícího v průměru 37 *mm*, uzavřeného hladkou obvodovou linií, umístěno jest infulované poprsí

---

*) Tento polsky psaný článek přeložil na moji prosbu do češtiny p. Josef Zdenko Svoboda, tajemník konsulátu ČSR v Poznani. Za tuto skutečně přátelskou pomoc děkuji překladateli co nejsrdečněji.

[1]) Pan ředitel Bedřich Přibil má velikou sbírku českých svatostek. Nedávno vyšla první část jeho krásné práce Soupis československých svatostek, katolických medailí a jetonů. Díl I. Čechy-Venkov. N Č Č VII., 1931, str. 1 n. Pan ředitel Přibil upozornil první na plaketu, o níž jednáme, a dal tak podnět k této práci.

[2]) Naši památku nemůžeme nazvati medailí. Jest ovšem okrouhlá, ale má úško, jež jí dává nepravidelné rysy a předurčují ji k připevnění k šatům nebo k pokrývce hlavy. Vzhledem k velikým rozměrům (45 *mm*) jest rovněž těžké nazvati ji jetonem. Domnívám se, že pro tuto památku hodí se nejlépe jméno plaketa.

K tomu podotýkám, že pokládám pro památku, o níž jde, název „medaile" za vhodnější, poněvadž „plaketami" označujeme obyčejně kusy moderní, čtyř a vícehranné. „Plaketa" sv. Stanislava jest zřejmě povahou a určením medailí, i když má tvar poněkud nepravidelný a úška byly zhotovena současně s celým střížkem. Obecně přijatý názor, že medaile jest vynálezem renaissance, není správný. Již staří křesťané

biskupovo v ornátě; infule je nízká, na ornátě ozdoba zvaná rationale.[3]) Poprsí obráceno jest přímo k pozorovateli. V levé ruce drží biskup berlu, zahnutou nahoře směrem k hlavě; pravá ruka žehná. Nad hlavou vznáší se osmicípá hvězda, orámovaná dole polokruhem. Z něho vyzařuje směrem k hlavě pět vlnitých paprsků. Pod poprsím narýsována jest mezi dvěma věžemi o třech cimbuřích jakási za zdí stojící budova. Rozpoznáváme vyšší část střední a dvě nižší postranní. Jak střed budovy, tak i strany jsou pokryty jakýmisi špičatými střechami; celek se podobá svatyni se třemi polokruhovitými absidami. Zbytek pole po stranách biskupova poprsí vyplňují čtyři orlové, dva s každé strany, jeden nad druhým, se zobáky směrem do středu. Orlové jsou znázorněni realisticky; hlava, křídla a nohy jsou pečlivě propracovány. Ocasy mají podobu lilií. Opis na okruhu, ohraničený na venek hladkou linií, běží pravidelně s leva do prava asi takto:

✠ · S · STANISLAVS · MARTIR · 7ЄPS · DЄ CCOVIA ·

Opis líce podává medailér bez chyby. Vykazuje tři zkratky: značku podobnou čís. 7, zastupující latinskou spojku „et" a dvakráte značku podobnou francouzskému accent circonflexe: nad P v „EPS" a nad prvním C v „CCOVIA". Možná, že i na počátku opisu jest jakási zkratka nad „S". Na tomto místě jsou oba kusy trochu poškozené anebo nejasné. Mezi jednotlivými slovy opisu jsou tečky. Není jich však po zkratce „ET" a po předložce „DE". Po rozřešení zkratek zní text:

Sanctus Stanislaus Martir et Episcopus de Cracovia
(Svatý Stanislav mučedník a biskup z Krakova).

b) Rub. Prázdné okrouhlé pole (o průměru 29·5 *mm*) jest olemováno třemi koncentrickými kruhy opisu v tenkých hladkých liniích. Rub jest rozdělen silnou čarou (osou) na dvě stejné polovice. Čára ta silně vystupující jest širší nahoře a má uprostřed výrostek. Přibližujíc se dole vnitřnímu okruhu, neprobíjí písmen jednotlivých kruhů opisu, nýbrž spojuje je, značně

ji znali (srv. Berl. Münzbl. 1912, str. 413 n.) a později setkáváme se v byzantském umění a v křesťanském kultu s předměty a ozdobami, které jsou předchůdci renaissanční medaile. Také posvěcené mince byly nositeli jedné z funkcí novověké medaile. A tak jest právě náboženská medaile, k níž náleží bez pochyby památka, o které jedna tato práce, původu velmi starého. Viz o tom ostatně i výklady na konci této práce Majkowského. *Redaktor.*

[3]) Krakovští biskupové měli od nepamětných časů zvláštní privilej, aby nosili t. zv. rationale. Tato ozdoba podobá se arcibiskupskému palliu, liší se však od něho bohatstvím výšivek nebo přišitím klenotů a perel. Pallium utkané z bílé a černé vlny jest odznakem arcibiskupským. Arcibiskup dostává je pouze pro svoji osobu a proto se po jeho smrti ukládá pallium s ním do hrobu. Rationalu dostává se jako zvláštního vyznamenání samé diecési a patří tudíž k inventáři katedrálního kostela. Právě tak jako pallium klade se i rationale na ornát k pontifikální mši za slavnostních dnů. Privilej nositi rationale měli také pražští biskupové a užívali ho ještě v době, kdy biskupství povýšeno bylo na arcibiskupství. O rationale podává zajímavé zprávy p. Dr. Tadeuš Kruszyński v díle Racjonał z daru królowej Jadwigi w skarbcu Katedry Krakowskiej (Kraków 1927, stran 21).

se při tom ztenčujíc. Podobné, leč tenčí linie běží nahoře, šikmo ke svislé. Kdybychom je prodloužili směrem nahoru, setkaly by se v ostrém úhlu s čarou svislou. Opis začíná na zevnějším okruhu na levo od svislé čáry, má tudíž pravidelný směr: Zní takto:

Okruh I (vnější)

/ FRVSTATĪ · ƆCIS9 · P · A//LAS · CVS

Okruh II (střední)

TODIT9 · DЄ · CЄLO · RADIAT9 · CR

Okruh III (vnitřní)

AS · FVIT · REDINTEGT9

Opis rubu vykazuje několik zajímavostí. Prozatím všimnu si jej s hlediska paleografického. O obsahu a formě promluvím později. Na počátku opisu jest jakási zkratka, jež se však nedá podrobněji popsati. Může to býti cosi jako písmeno R nebo K. Co znamená, nelze s určitostí říci. Bezpochyby bude to jednoslabičné slovo, snad „est" nebo „hic", jež zde vyžaduje metrum, jak se později přesvědčíme. Druhé slovo má na konci písmeno I, nad nímž jest umístěna vodorovná čárka, znamenající M. Následuje „Concisus" s dvěma zkratkami pro „Con" i „us". Pak jest P s čárkou přetínající jej v dolní části (t. j. předložka „Per"). Další slovo zachováno jest na obou kusech pouze částečně. Plaketa páně Chaurova má celá písmena A a Q, která s jiným (pravděpodobně V) tvoří ligaturu; z písmen poslední slabiky „LAS" jsou viděti pouze dolní části. Druhý kus (páně Přibilův) jest rovněž na tomto místě poškozen; zachovala se však celá písmena: počáteční A a koncovka „LAS". Rekonstrukce celého poškozeného výrazu jest lehká. Bylo tam slovo „AQVLAS" místo správného „AQVILAS". Písmeno „I" bylo — jak se zdá — vypuštěno medailérem. První kruh uzavírá slabika „CVS", patřící již k prvnímu slovu následujícího středního opisu, jenž jest méně složitý. Jsou v něm pouze dvě zkratky a to v obou případech pro koncovku „us" ve slovech „(CVS)TODITUS" a „RADIATUS". Jako první, tak i tento druhý opis zakončen jest počátkem prvního slova opisu následujícího. Jsou to písmena „CR", tvořící s následujícími v třetím (vnitřním) opise písmenami „AS" příslovce „cras". Písmeno R zdá se býti na první pohled P. Přihlédneme-li však blíže, uzříme pod bříškem malou čárku, jež P mění v R. Na kuse p. Přibilově vypadla poškozením písmena DI ve slově „RADIATUS".

Ve třetím opise končí se příslovce „(CR)AS". Zkratky jsou dvě a to obě ve slově „REDINTEGRATUS": jedna v podobě accent circonflexe nad G (= RA), druhá nad koncovkou „VS".

Po rozřešení zkratek zní celý opis:

I. Est (?) frustatim concisus per aquilas cus
II toditus, de celo radiatus cr
III as fuit redintegratus

(Rozsekaného na kusy orlové střežili, zář s nebe naň padala, druhý den části srostly.)

Pole rubu jest, jak jsem již dříve řekl, prázdné. Na kuse p. Ch. jest pole to hladké, druhý kus jest však značně nerovný. Zdá se nám, jako by na tomto poli, na levé straně svislé čáry bylo ostrým nástrojem cosi vydlabáno. Že však na tomto místě ničeho nebylo, o tom svědčí kus p. Ch. Stil i vzhled písmen jest na obou stranách plakety týž, což svědčí o tom, že líc i rub vytvořil týž medailér.

Po tomto podrobném popise obou stran památky přistupuji k dalšímu výkladu.

Předem tvrdím, že máme před sebou plaketu raženou kolky a nikoliv kovový odlitek. To zjistíme bez obtíží s celou jistotou ihned. Oba kusy raženy jsou týmž kolkem, kus p. P. liší se od druhého tím, že má tři úška, jež byla určena k připevnění plakety k šatům nebo na pokrývku hlavy. Úška ta mají tvar trojúhelníkový; dvě z nich umístěna jsou v horní části plakety, jedno v dolní. Pravděpodobně existovalo původně ještě čtvrté úško, již k vůli symetrii. Na každém úšku vidíme kolečko, opatřené dírkou, aby se jí mohla protáhnouti nit. Úška nebyla přiletována, nýbrž ražena již s plaketou kolky za tím účelem připravenými. Samozřejmě musila míti i destička, kladená do razidla, příslušnou podobu, aby byla současně ražena i plaketa i úška. Na kuse p. Ch. byla úška později odpilována. Obě památky jsou raženy velice ostře a přesně, což svědčí o veliké zručnosti po stránce ražebně-technické; při tom nutno pamatovati, že v době, kdy, jak se domníváme (o tom promluvíme později více), byla tato plaketa ražena, nebyly ještě známy ražební stroje, leč užíváno bylo kladiva ražebního a jednoho pohyblivého kolku. Není však vyloučeno, že při ražbě plakety bylo použito nějakého přístroje, jímž docíleno lepších výsledků, nežli obyčejnými kolky. Přístroje takové byly známy v papežské kanceláři a byly určeny k ražení bul, zavěšovaných k listinám. Používání zvláštního stroje k ražení papežských bul nedá se však zjistiti před koncem XIV. století. Za papeže Innocence IV., t. j. v polovině XIII. stol., užívalo se pohyblivých razidel, zcela podobných razidlům mincovním.[4]) Mimo přesnost a ostrost naší plakety, jež jest nota bene dosti velikých rozměrů (má v průměru 45 *mm*) nemohu však uvésti žádných přesvědčivých dokladů, jež by nasvědčovaly ražení plakety přístrojem.

Obě plakety jsou stejně silné, lépe řečeno tenké, ježto jejich tloušťka,

[4]) Paul Maria Baumgarten, Aus Kanzlei und Kammer, Freiburg im Br. 1907, str. 146 a n. Popis přístroje k ražení papežských bul, ovšem z doby pozdější, podává Ciampini, De Sanctae Romanae Ecclesiae vicecancellario illiusque munere, auctoritate et potestate, Romae 1697, str. 128: Bulla autem pontificia plumbea est et spherica . . . deinde fortiter inter duos ferreos dentes, in quorum cuiuslibet facie, nempe in una SS. Apostolorum Petri et Pauli effigies, in altera vero pontifices cęlata, comprimitur, unde ipsa bulla, in numismatis formam sic compressa redigitur . . . Bully byly tudíž raženy zvláštními kleštěmi, jakých se dnes všeobecně používá na olověné plomby.

trochu větší na počátku svislé čáry na rubu, měří pouze 1.5 *mm*. Olovo, z něhož jsou oba kusy, pokrývá pěkná, šedá patina. Kus p. P. váží 22·95 *g*., p. Ch. 15·94 *g*.

Obě plakety jsou zachovány poměrně dobře. Kus p. P. má trochu poškozený rub, exemplář p. Ch. jest nyní po odpilování úšek a vyrovnání okrajů okrouhlý a má dírku v opise hlavní strany (přirozeně i na rubu) mezi písmeny V a I slova ĈCOVIA.

Není bohužel známo, co se dělo s plaketami, než se dostaly do obou sbírek. Dnešní jejich majitelé nabyli je od jiných osob, jimž nebyla známa jejich provenience. Jest věru škoda, že není možno se dozvěděti, jak se stalo, že plakety ty přečkaly buď jak buď několik věků; dovolilo by nám to zjistiti lépe a jistěji stáří této památky. Kdyby na př. byly nalezeny v nějakém hrobě, mohli bychom alespoň určiti „terminus ad quem" vzniku plakety.

Nyní nutno všimnouti si blíže, co znamenají obrazy na líci a opisy po obou stranách.

Není nejmenší pochyby o tom, že postava biskupova na hlavní straně představuje sv. Stanislava Szczepanowského. Svědčí o tom opis: S. Stanislaus Martir et Episcopus de Cracovia. Stavba pod poprsím, obehnána zdí se dvěma baštami, jest zajisté katedrála krakovská, v níž byly uloženy ostatky svatého; katedrála byla vystavena na pahorku wawelském, ve středověku silně opevněném. Ačkoliv můžeme rozeznati dosti zřetelně jakési tři absidy, jednu vyšší uprostřed a dvě menší postranní, nelze dle mého náhledu vyvozovati něčeho bližšího o obrazu katedrály v době, do níž spadá zhotovení naší plakety. Touto věcí nemohu se v tomto článku více obírati. Poukazuji pouze na analogické budovy, jež vidíme na rubu mincí Boleslava Štědrého, Vladislava Heřmana a Boleslava Křivoústého; tyto budovy jsou pokládány a to jistě právem za vyobrazení katedrály krakovské.[5]) Srovnávání všech těchto obrazů vedlo by nás příliš daleko a vystavilo by nás výtce, že všechny jsou pouze symbolem katedrály, nesouhlasícím se skutečností.

Po stranách sv. Stanislava umístil umělec čtyry orly, se shora pak padá na hlavu biskupa mučedníka světlo, vyjádřené hvězdou a paprsky. Význam těchto vyobrazení vysvětluje nám opis na rubu. Dočítáme se tam o „orlech střežících" a o „záři s nebe padající". Kromě toho mluví se tam ještě o tom, že (sv. Stanislav) „byl rozsekán na kusy, jež druhého dne srostly v jeden celek".

Jest to výňatek z legendy o sv. Stanislavu, dle níž se prý sletěli po zavraždění biskupa krakovského a po rozsekání jeho těla čtyři orlové, kteří kroužíce nad kusy těla, odháněli dravé ptactvo. Současně padalo

[5]) Jsou to typy Stronczyński 32, 35 a 36. Viz jeho Dawne monety polskie dynastyi Piastów i Jagiellonów, Piotrków 1884, II., str. 57 a n. Typy 32 a 35 zvětšeny jsou v knize Josefa Szujského a Františka Piekosińského, Stary Kraków, Kraków 1900, na zvláštní tabulce.

světlo nebeské na jednotlivé kusy rozsekaného těla. Když však někteří chtěli je sbírati a uložiti v hrobě, našli celé tělo sv. Stanislava; i pochovali je v menší bazilice sv. Michala. První zaznamenává tuto legendu mistr Vincenc, zvaný Kadlubek, biskup krakovský, autor známé kroniky, zemřelý v roce 1223.[6]) Po Kadlubkovi opakovali ji jiní středověcí dějepisci a životopisci téhož svatého.[7])

Opis na rubu zajímá nás ještě po jiné stránce. Zjistili jsme totiž, že jest básnickým dílem, skládajícím se ze čtyř dvojslabičně rýmovaných veršů. Zní takto:

Est (?) frustatim concisus
per aquilas custoditus
de celo radiatus
cras fuit redintegratus[8])

Střídají se v něm sedmislabičné jamby a osmislabičné trocheje (7 ⏑ — A + 8 — ⏑ A + 7 ⏑ — B + 8 — ⏑ B). Obou forem rytmických užívalo se ve středověku všeobecně, ale nesetkáme se v látce z XIII. století se spojením sedmislabičných jambů s osmislabičnými trocheji, kterého užito v opise na rubu naší plakety.[9]) Pozornost naši budí rovněž básnická zvlášt-

[6]) Cituji zde doslovně dotyčné místo z Kroniky Polské mistra Vincence (Monumenta Poloniae Historica II., str. 297):

„E quatuor namque mundi partibus quatuor advolare visae sunt aquilae, quae sublimius locum passionis circinando, vultures aliasque sanguipetas alites a contactu martyris abigerent. Cuius in custodelae reverentia, pervigiles diem nocti et noctem diei continuant. Noctem apellem, an diem? Diem potius dixerim, quam noctem. Haec enim altera nox est, de qua scriptum est: Et nox dies illuminabitur. Mirae siquidem rutilantiae tot in singulis locis divinae fulserunt lampades, quod sacri corporis dispersa sunt minuta; ut ipsum coelum suum ornatum, suam terrae gloriam videretur invidisse, quam quorundam decore siderum et quibusdam putares solis radiis distinctam. Hac vero miraculi alacritate animati ac zelo devotionis quidam patrum accensi, sparsas membrorum minutias colligere gestiunt. Pedetentim accedunt, corpus integerrimum, etiam sine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, asportant, apud minorem s. Michaëlis basilicam, divis conditum aromatibus recondunt".

[7]) Zázraky ty po mistru Vincencovi opakují:

Vita (minor) s. Stanislai neznámého autora M. P. H. sv. IV., str. 279.
Vita (maior) Vincence z Kielc, tamt., str. 388.
Vita sanctissimi Stanislai Jana Długosze. Opera Sv. I. (vyd. 1887), str. 73.

[8]) Přesné rytmické schema veršů:

— ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑
⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑ — ⏑
⏑ — ⏑ | ⏑ — ⏑
⏑ | ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑

(vodorovná čára znamená slabiku přízvučnou, oblouček nepřízvučnou bez ohledu na jejich délku).

[9]) Mayer Wilhelm, Gesammelte Abhandlungen zur mittellateinischen Rythmik I., str. 313 a 317.

nost a to trojí změna taktu: první vystupuje v prvním sedmislabičném verši, druhá a třetí v každém osmislabičném.[10]) Změna taktu v osmislabičném trocheji jest opět neobvyklá ve středověké poesii. Ačkoliv užívá se změny taktu častokráte ve verších sedmislabičných, vyhýbají se jí středověcí básníci ve všech případech ve verších osmislabičných.[11]) Máme tudíž na rubu plakety čtyřverší, lišící se od forem všeobecně užívaných, což však nijak nepřekáží jeho původnosti. Autor jeho snad nebyl dobře obeznámen s pravidly a základy tehdejšího veršotepeckého umění.

Stráž orlů, světlo s nebe a srostlé kusy rozsekaného těla opakovaly se častěji jako motiv ve starých hymnech, v próse i v sekvencích, složených ke cti sv. Stanislava v době jeho kanonisace i v dobách pozdějších.[12]) Když

[10]) Rytmické verše skládají se obyčejně z rytmických jambů resp. trochejí. Jestliže v některém verši vedle jambů a trochejí objeví se rytmický daktyl (— ⏑ ⏑), na př. v druhém verši našeho čtyřverší ve slově „aquilas", nazýváme to změnou taktu.

[11]) V kronice Gallově na př. v 178 osmislabičných verších s trochejí není ani jediné změny taktu. Viz Feliks Pohorecki, Rytmika kroniki Galla Anonima, Roczniki Historyczne V., Poznań 1929, str. 166.

[12]) Cituji strofy některých hymnů a sekvenci s týmž motivem:

Tyranni truculentiam,
qui, dum constanter arguit,
martyrii victoriam
membratim caesus meruit.

Novum pandit miraculum
splendor in sancto celitus,
redintegrat corpusculum
sparsum celestis medicus.

M. P. H. IV., str. 355 (z hymnu „Gaude, mater Polonia", i dnes ještě při slavnostech zpívaném).

Membra sparsim laniata
rose rubent sanguine
aquilisque deputata
celesti munimine,
nocte, die sunt servata
circumfuso lumine. Alleluia.

Sepulture commendata
sana, salva restaurata
Dei medicamine.
Nocte, die sunt servata
circumfuso lumine. Alleluia.

M. P. H. IV., str. 359.

Novis signis Dominus
sanctum decoravit,
dum custodes aquilas
sibi deputavit ‖ et in nocte corporis ‖
partes illustravit. Alleluia.

M. P. H. IV., str. 359.

jsem poznal v opise na rubu naší plakety básnický výtvor, domníval jsem se, že byl snad vyňat z nějaké sekvence nebo nějaké hymny. Leč veškeré

Ad altare vir celestis
cesus cadit a scelestis
mille lacer frustulis.

Corrodendus feris datur,
sed tutelis defensatur
aquilarum sedulis.

Sparsos artus iubar celi
prodit cetui fideli
nec perit articulus.

Sacrum corpus integratur,
dum pars parti federatur
videns stupet populus.

M. P. H. IV., str. 361.

Reintegrat celicus
membra sparsim medicus
laniata primitus.

Clemens Blume S. J., Liturgische Prosen des Mittelalters, IX. Folge, Leipzig 1904, str. 261, čís. 393, strofa 3a.

Altilibus et feris
membris sparsis superis
aquilis protegeris,
Stanislae!
Luce fretus aetheris
Integer redigeris,
Dum in tumba conderis,
Stanislae!

C. Blume S. J., l. c., II. Folge, L. 1890, str. 249, čís. 338, strofy 5a, 5b.

Protectus aquilis
. . . . . .
Igneis cingitur
Poli lampadibus,
Multis fidelibus
Integer cernitur
Martyr mirabilis

Omni parte integratur
Corpus, tumba dum locatur
. . . . . .

C. Blume S. J., l. c., II. Folge, str. 251, čís. 340, strofy 7b, 8a.

Ossa tecta sunt collecta
Aquilarum studio
Intimata luce data
Excelsorum radio.

C. Blume S. J., l. c., II. Folge, str. 251, čís. 341, strofa 5a.

moje pátrání v tomto směru bylo zcela marné, ač jsem měl příležitost prozkoumati hojně hymnologického materiálu.

A nyní jest odpověděti otázku jistě nejdůležitější; kdy totiž povstala plaketa sv. Stanislava, jsou-li zachované dva kusy z pražských sbírek autentické a pocházejí-li z doby, v níž byly zhotoveny kolky.

Terminus a quo vzniku plakety stanoví titul „sanctus" před jménem krakovského biskupa. Sv. Stanislav byl přijat mezi svaté papežem Innocencem IV. v Assissi dne 17. září 1253. Plaketa není tudíž starší než akt kanonisační; mohla povstati nejdříve v tom roce, v němž byl krakovský biskup zapsán do katalogu svatých. Ale máme před sebou dílo XIII. století? Či jest původ plakety přiděliti době mnohem pozdější? Hledajíce odpověď na tuto otázku, musíme sáhnouti k analogickým památkám, jejichž původ jest časově ověřen a jež vykazují tytéž stilistické rysy, jako plaketa Sv. Stanislava. Tuto analogii poskytne nám středověká polská sfragistika.

Předem musím říci, že oba kusy působí dojmem původním. Jejich vnější vzhled, patinování, způsob ražby, ba i poškození, mají v sobě rysy velké a dávné starobylosti. Jakékoliv zfalšování nebo mystifikaci z doby pozdější pokládám za vyloučeny. V tom se mnou souhlasí celá řada numismatiků poznaňských, jimž jsem oba kusy předložil. Pokud mi jest známo, nemají rovněž čeští kolegové v tomto směru námitek. Úsudky numismatiků a to českých i polských rozcházejí se pouze v tom, kdy plaketa vznikla. Pokud se mne týče, došel jsem k náhledu — připomínám to hned —, že kolky plakety pocházejí z druhé poloviny XIII. století, spadajíce chronologicky do doby oslav kanonisačních, že však oba kusy byly raženy z původních kolků pravděpodobně později, snad v XIV. nebo v XV. století.

O stáří kolků plakety svědčí především tvar a charakter písmen v opisech na obou stranách. Stejné písmo, trochu těžké i jednoduché, vidíme na četných polských pečetech z polovice XIII. stol. Na konci téhož věku vyskytuje se v polské sfragistice písmo krásnější a ozdobnější. Netvrdím, že gotická maiuscula jest nepěkná nebo hrubá, naopak, působí harmonicky a jest oku příjemná; avšak jest primitivnější písma na pečetech z doby Vladislava Lokýtka a z časů pozdějších.[13])

Totéž týká se vyobrazení na hlavní straně, jimž schází velmi mnoho do jemnosti pečetí i z konce XIII. století. Postava svatého není vymodelována pěkně, tvář má málo výraznou (rysy jsou tvrdé), jednotlivosti na šatech nejsou podány příliš dobře. Překvapuje však realistické a propracované zobrazení orlů. Sv. Stanislav jest tu zobrazen (přímo, žehnající pravou rukou, v levé držící berlu) jako na dvou pečetech z šedesátých let XIII. stol.[14]) Obě pečeti jsou ruby (contrasigilla) hlavních pečetí kate-

[13]) Viz vyobrazení a popsání polských pečetí té doby ve spise Františka Piekosińského, Pieczęcie polskie wieków średnich I. Doba Piastowska, Kraków 1899.

[14]) Piekosiński, l. c., str. 112, čís. 155, obr. 121.

drální kapituly krakovské a pečeti biskupa Prandoty z Bialaczowa, hlavního iniciátora a promotora kanonisace.[15]) Kromě postavy jsou to i jednotlivosti šatů. Tu i tam mitra a pastorál téhož typu, na jedné z nich (kapitulní) rovněž vidíme rationale. Pečeť biskupa Prandoty má ještě společné s plaketou sv. Stanislava to, že i na ní jsou po stranách svatého dva orlové (na umístění čtyř nestačilo při malých rozměrech pečeti již místa). Na této pečeti není také svatozáře, jíž nemá rovněž plaketa; na rubu pečeti kapitulní vystupuje však svatozář jasně. Blízké příbuzenství plakety s pečetmi z doby kanonisační nutí nás přiděliti vznik jejích kolků téže době, t. j. polovině XIII. století. Jiná jest ovšem otázka, pocházejí-li oba kusy z téže doby. Dle mého názoru jsou mladší, t. j. byly sice raženy z původních kolků, ale později. Ačkoliv totiž působí dojmem starodávným, jest přece jen těžko přiděliti je z ohledu na jejich pěknou a dobrou zachovanost době před 700 lety a to tím méně, ježto jsou zhotoveny z měkkého kovu. Ostatně není tu vyloučen omyl. Snad byly to příznivé podmínky, jež působily, že se oba kusy zachovaly do našich časů v tak dobrém stavu. Historie obou exemplářů není dle tvrzení jejich majitelů bohužel úplně známa. Kdybychom věděli, co se s nimi dělo a hlavně kde byly nalezeny, snad bychom mohli zjistiti dobu jejich vzniku.

Uznáme-li polovinu XIII. století za dobu vzniku kolků naší plakety, musíme říci, že příležitostí k jejich zhotovení mohla býti kanonisace sv. Stanislava, jež měla silný ohlas netoliko v Polsku, ale i v sousedních zemích. V úzké souvislosti se slavnostmi v Assissi jest den 8. května 1254, kdy po prvé slaven svátek právě kanonisovaného biskupa v Krakově. K slavnosti té putovalo mnoho poutníků z Polska, Slezska, Čech, Moravy i z Uher. Snad byla naše plaketa ražena právě na památku této veliké slavnosti. Poutníci k hrobu sv. Stanislava kupovali ji také v pozdější době jako doklad o tom, že byli v Krakově, a připevňovali ji dle tehdejších zvyků k pokrývce hlavy nebo k šatům. Prodej plaket ražených původními kolky mohl trvati po delší dobu, dokonce i po několik století. Ježto kov, užívaný k ražbě plakety byl měkký, mohlo býti kolků užíváno dlouho; jestliže se pak během doby ražbou otupily, mohly býti lehce prohlubovány a opravovány. Naše kusy nemají známek nějakého opravování, byly patrně raženy kolky málo užívanými a téměř novými. Nasvědčovalo by to jejich starobylosti, nemohu to však, jak jsem již výše řekl, určitě tvrditi vzhledem k tomu, že se zachovaly v tak pěkném stavu až do našich dob a že není známa jejich provenience.

Kolky byly zhotoveny a plaketa byla ražena pravděpodobně v Krakově, kde se soustředil kult sv. Stanislava. Zde zajisté bydlil i pracoval umělec, který zhotovil razidlo naší plakety. Že Krakov měl v tehdejší době dobré umělce, o tom svědčí veliké množství pečetí knížecích, biskupských i jiných, jež se všechny vyznačují pěkným zhotovením. Přesvědčíme se o tom, nahlédneme-li do knihy Piekosińského o polských pečetech ve středověku, ač jsou v této publikaci některé rytiny nejasné. Jistě zhotovil takový krakovský rytec pečetí i razidlo plakety. Nezhotovil jej tehdejší řezáč kolků v mincovně, poněvadž jeho umění nebylo veliké, když často velmi neuměle přizpůsoboval svá razidla daným vzorům.

[15]) Piekosiński, l. c., str. 113, čís. 158, obr. 125.

Na konec musím se zmíniti o kultu sv. Stanislava a to jak v Polsku, tak i v sousedních zemích, zvláště v Čechách.

Kult sv. Stanislava povstal brzy po jeho smrti. Již roku 1088 nebo 1089, t. j. deset let po jeho zavraždění, došlo k slavnostnímu přenesení jeho ostatků ze Skalky do katedrály na Wawelu.[16]) Akt ten vykonal v přítomnosti krakovského kléru a za souhlasu i účasti knížete Vladislava Heřmana biskup Lambert, bezprostřední nástupce svatého Stanislava na krakovské biskupské stolici. Od té doby se úcta k biskupovi-mučedníku pomalu, ale stále vyvíjí, nacházejíc hlavní oporu u představitelů panující dynastie a čerpajíc svoji sílu hlavně ze dvou pramenů: z hrobu svatého v krakovské katedrále, kde se děly zázraky, a z vesnice Szczepanowo, jež byla, jak tvrdila tradice, místem narození biskupova, kde ještě na počátku XIII. století ukazovány byly základy a zřícenina jeho domu.[17]) Zasnoubením Piastovny Ryksy, vnučky Heřmanovy, s králem dánským a západogotlandským Magnusem, přenesl se kult v polovině XII. století do daleké země skandinavské.[18]) S nesmírně zajímavým dokladem tohoto kultu setkáváme se v Tryde ve Skonii, kde na kamenné křtitelnici, díle mistra gotského, žijícího kolem roku 1150, jsou scény z legendy o sv. Stanislavu.[19])

Ačkoliv se kult tohoto svatého beze vší pochyby v XII. století dále rozšiřoval a měl v rodě piastovském vlivného protektora, bylo teprve v čtyřicátých letech následujícího století přistoupeno k přípravným pracím, směřujícím k uznání sv. Stanislava za svatého. Musily tu býti patrně nějaké překážky, jež bránily, aby byly dříve podniknuty kroky u svaté stolice.[20]) Hlavním promotorem kanonisace stal se krakovský biskup Prandota

[16]) O datu přenesení a účasti knížete Vladislava Heřmana viz Tadeusz Wojciechowski, Szkice historyczne jedenastego wieku, 2. vydání, Warszawa 1925, str. 290.

[17]) Vita (minor) s. Stanislai, l. c., str. 254.

[18]) Wojciechowski, l. c., str. 291 zcela správně podotkl, že „Křivoústý a jeho potomkové neměli důvodu zlořečiti Stanislavovi; naopak památka na biskupa mohla jim býti milou, poněvadž ztratil svůj život ve věci jejich děda Heřmana". Jisto jest, že se smrtí sv. Stanislava souvisí úpadek Boleslava Štědrého a nastoupení na trůn Vladislava Heřmana. Mohl tudíž míti kult sv. Stanislava jako kult pěstovaný dynastií Heřmanovou v jeho vnučce Rykse zvláště horlivou propagátorku.

[19]) Křtitelnici v Tryde věnoval zvláštní práci Vladislav Semkowicz, Sprawa św. Stanisława w świetle nowego źródła ikonograficznego, Kraków 1925. Zvláštní otisk z publikace Księga Pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera, str. 55. Na str. 6 jest v ní uvedena švédská literatura týkající se křtitelnice.

[20]) Semkowicz, l. c., str. 41 se domnívá, že překážky spočívaly v rodových poměrech tehdejšího krakovského rytířského stavu.

z Bialaczowa (1242—1266). V r. 1243 nebo v 1245 dal vykopati ostatky svého předchůdce z dosavadního hrobu a dal je uložiti do zvláštní schránky;[21]) patrně současně začal vyjednávati s papežem Innocenecm IV. Papež jmenoval teprve r. 1250 komisi, která měla prozkoumati zázraky, k nimž došlo u ostatků sv. Stanislava.[22]) Zpráva komise, složené z polských prelátů, neuspokojila však Innocence IV. R. 1252 vyslal do Polska minoritu Jakuba z Velletri s rozkazem, aby provedl novou inkvisici a sepsal zázraky.[23]) Po ukončení tohoto díla vypravili se do Říma dva krakovští kanovníci: mistr Jakub a mistr Goswin,[24]) ale ani tentokráte nepodařilo se dosáhnouti ihned cíle, ježto kardinálské kollegium nebylo v této věci jednotného mínění. Proti kanonisaci se zvláště postavil kardinál Rajnald, biskup ostijský, pozdější papež Alexandr IV., jenž uváděl jako příčinu dlouhou dobu, jež od smrti sv. Stanislava uplynula.[25]) Svoje stanovisko však změnil, když byl dík sv. Stanislavu zázračně uzdraven. Tento nový zázrak měl vliv na jiné oponující kardinály a uspíšil kanonisaci, ohlášenou slavnostně v Assissi dne 17. září 1253.[26])

Delegátům vracejícím se do Polska, přivážejícím s sebou kanonisační bullu, bylo připraveno v Krakově slavné uvítání.[27]) Všechny dosavadní slavnosti ke cti sv. Stanislava byly však předstiženy jeho svátkem, slaveným po prvé v Krakově dne 8. května 1254. Přijeli téměř všichni polští biskupové, přijel i papežský legát Opizo, opat mezzaneňský. Setkali se u hrobu svatého, zapomínajíce na chvíli vzájemná nedorozumění a spory, z celého téměř Polska: Mimo Boleslava Stydlivého, pána krakovského, přibyli: Kazimír, kníže kujavský i lenčický, Přemysl II. Velkopolský, Zemovit Mazovecký i Vladislav Opolský.[28]) Byl to skutečný kongres piastovské dynastie, ba směle můžeme říci, že takovéhoto sjezdu knížat nebylo ani před tím, ani později.[29]) Šlechty pak i lidu tolik se dostavilo, že tehdy již veliký Krakov tak četných zástupů ve svých zdech pojmouti nemohl.[30])

Od kanonisace a krakovských slavností v r. 1254 datuje se neobyčejný vzrůst kultu sv. biskupa v samém Polsku. Tento kult šíří se především mezi duchovenstvem, jež vidí v prohlášení sv. Stanislava svatým vítězství myšlenky theokratické a řízné odsouzení útoku na moc církevní. Kultu

[21]) Srovnej poznámky Vojtěcha Kętrzyńského v předmluvě k Miracula s. Stanislai, M. P. H. IV., str. 286.

[22]) Zápis kapitulního ročníku krakovského z téhož roku v M. P. H. II., str. 805.

[23]) Mandát papeže Innocence IV. pro Jakuba z Velletri v Diplomatickém kodexu krakovské katedrály sv. I., str. 41, čís. 33.

[24]) Rocznik Kapitulny Krakowski, 1. c., str. 805 z téhož roku.

[25]) Vita (maior) s. Stanislai, 1. c., str. 434.

[26]) Tamtéž, 1. c., str. 435 a n. Kanonisační bulla v Diplom. kodexu krakovské katedrály sv. I., str. 48, čís. 38.

[27]) Jan Dlugosz, Vita sanctissimi Stanislai v Opera sv. I., str. 148.

[28]) Kronika Wielkopolska v M. P. H. sv. II., str. 573.

[29]) Oswald Balzer, Królevstwo Polskie (Lwów) sv. I., str. 94.

[30]) Długosz, Vita, 1. c., str. 148.

zůstává věrna i dynastie, hlavně krakovská knížata, v jejichž sídelním městě jest hrob svatého. K nejhorlivějším ctitelům patřili: Kazimír Kujavský,[31]) blahosl. Kinga[32]) a Boleslav Stydlivý.[33]) Obzvláště tento podal důkazy své oddanosti vůči novému svatému, jehož jméno uvedl — v knížecí diplomatice věc zcela neobvyklá — dokonce do exkomunikační formulky v některých svých listinách.[34]) Rovněž u rytířstva byl obnovený a prohlášením svatosti korunovaný kult přijat velmi příznivě a to hlavně u rodů, jež byly s mučedníkem spřízněny a jež patřily k jeho obhájcům. Pro celý národ polský stal se pak sv. Stanislav symbolem jednoty: jako tělo jeho, rozsekané na kusy, srostlo zázračným způsobem, tak i Polsko představující za života svatého jednotu, ale nyní rozbité v několik částí, spojí se v jeden mocný celek.[35])

Není tudíž divu, že si kult sv. Stanislava, opřený o tak silné základy, vynutil neobyčejně rychlý a živý rozkvět. Po celém Polsku povstala řada kostelů a kaplí jemu zasvěcených[36]) a k jeho hrobu, jakož i k místu, kde byl zavražděn, putovaly zástupy věřících, hledající u něho přímluvy. Později stává se sv. Stanislav ochráncem státu a patronem vojska;[37]) na jeho hrobě se skládají dobyté prapory.[38]) Brzy objevuje se obraz svatého

[31]) Kazimír Kujavský založil již před kanonisací v r. 1251 nadace ve prospěch krakovské katedrály „ob amorem et reverentiam s. Stanizlai" (Viz Diplom. kodex krakovské katedrály sv. I., str. 40, čís. 32).

[32]) Blahosl. Kinga náležela k hlavním promotorům kanonisace sv. Stanislava. Viz Vita et miraculae sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis v M. P. H. sv. IV., str. 710.

[33]) Boleslav Stydlivý, krakovský kníže, založil řadu nadací ve prospěch krakovské katedrály „quam ob reverentiam beati Stanislai gloriosi martiris gratia prosequimur speciali" (Diplom. kodex krak. katedrály sv. I., str. 84, čís. 62, listina z roku 1261). Podobné zmínky v témž Diplom. kodexu sv. I., str. 74, čís. 59 a str. 104, čís. 78 v listinách z r. 1258 a 1274.

[34]) V listině z r. 1255 pro katedrálu krakovskou (Diplom. kodex krak. katedrály sv. I., str. 60., čís. 43 (a v místní listině města Krakova (kod. dyplom. miasta Krakowa sv. I., str. 1. čís. 1). Zavedení jména svatého v exkomunikační formulce nastoupilo patrně pod vlivem papežských listin, jež uvádějí v dotyčné formulce apoštoly Petra a Pavla.

[35]) Kronika Wielkopolska 1. c., str. 489:

„Revelatumque est quibusdam viris religiosis, sanctam vitam ducentibus, quod sicut Boleslaus rex sanctum Stanislaum in partes minutas secuisset, et in lacum dispersisset, sic Deus regnum Poloniae deinceps scindet, plures principes in eo dominari faciens. Nihilominus vero, prout corpus viri sancti reintegratum exstitit, sic in futuro tempore cum Deo placuerit in statum pristinum et ad unitatem unius principis reducetur."

[36]) V samotné vratislavské diecési zasvěceno bylo sv. Stanislavu ve středověku devatenáct kostelů a kaplí. Srovn. Hermann Neuling, Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgang des Mittelalters, 2. Auflage, Breslau 1902, str. 379.

[37]) Rocznik Kapitulny Krakowski, 1. c., str. 815, sub. r. 1331.

[38]) J. Długosz, Historia Polonica, Opera sv. XIII. (Kraków 1877), str. 127. Jodok Ludwik Decius, De Jagellonum familia, Polonicae Historiae Corpus sv. II. (Basilej 1582), str. 288.

na pečetech[39]) a jest i na první polské zlaté minci, dukátu krále Vladislava Lokýtka.[40])

I v sousedních zemích šíří se brzy kult našeho biskupa. První expansi kultu za hranicemi Polska započalo rozdávání ostatků po slavnostech v r. 1254.[41]) Tehdy kromě celé řady kostelů domácích, jež — jako na př. Vratislav[42]) a Sandoměř — nabyly značných částí, hojně dostalo se i Čechům.[43]) Rameno svatého poslal biskup Prandota králi Přemyslu II.,[44]) jenž mu ihned srdečně poděkoval za dar ostatků. V listě datovaném v Praze dne 19. července 1255[45]) píše o veliké pomoci, jíž se mu dostalo díky přímluvě sv. Stanislava v Prusích, a o veliké vděčnosti, jíž jest mu zavázán. Proto též způsobil mu Prandota darem „super aurum et topazion preciosum" velikou radost, takže rád zapomene na to, že mu Poláci nezaslouženě zničili jeho země, obzvláště zem opavskou, vrátí-li jen (Poláci) zajaté Čechy. Prandotovi pak, jehož si volí za otce, a jeho krakovskému biskupství vždy ochotně pomůže, bude-li toho třeba. Prostřednictvím Prandotovým chce započíti s knížaty polskými nový život v míru a přátelství. Zda tyto ostatky ještě v Praze existují, nevím. Snad jsou uschovány v některém z četných relikviářů, uložených v pokladnici katedrály sv. Víta; mám bohužel po ruce pouze malého průvodce po této pokladnici.[46]) Po tomto daru biskupa Prandoty vzrůstá v Praze nepochybně kult našeho patrona, jehož ostatky dostávají se rovněž do jiných českých kostelů.[47]) Kromě

[39]) Kromě dvou pečetí krakovské kapituly a biskupa Prandoty, o nichž již byla řeč, jsou mi známy ještě další tři z XIII. století: 1. pěkná velká pečeť Leška Černého, knížete krakovského, sandoměřského a sieradského se sv. Stanislavem při oběti mše svaté a s klečícím knížetem — 2. pečeť města krakova — 3. pečeť městské rady téhož města. Na obou posledně jmenovaných stojí celá postava sv. Stanislava na levé baště. Viz popisy a rytiny u Piekosińského, l. c., čís. 182 (obr. 140), 253 a 271 (obr. 188) a Adam Chmiel, Pieczęcie miasta Krakowa etc., Kraków 1909, obr. 1—4.

[40]) Unikát dukátu jest ve sbírkách Musea Czapských v Krakově. Z bohaté literatury týkající se dukátu Vladislava Lokýtka, uvádím studii Adama Chmiele Do historji dukata z wizerunkiem św. Stanisława, Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne, r. 1921, str. 41—45. Tam jsou citována díla, týkající se téže věci.

[41]) Kronika Wielkopolska, l. c., str. 573.

[42]) Georg Korn, Breslauer Urkundenbuch I., Breslau 1870, str. 15, čís. 18: „ante incendium civitatis Wratislaviae casualiter perpetratum in die susceptionis reliquiarum beati martyris Stanislavi" (listina Jindřicha III. z r. 1254).

[43]) Rocznik Krasińskich v M. P. H. sv. III., str. 132, r. 1254.

[44]) Tamtéž pod týmž rokem.

[45]) Kod. dypl. Kat. Krak. sv. I., str. 61, čís. 44. V kapitulním archivu krakovském jest opis (Liber privilegiorum I. fol. 4.) druhého listu Přemysla II. biskupovi Prandotovi téměř téhož obsahu, ale s datem 4. října 1255. Viz Emler, Regesta diplomatica nec non epistoloria Bohemiae et Moraviae, sv. II, čís 71.

[46]) Dr. Ant. Podlaha, Illustrovaný katalog pokladu chrámu sv. Víta v Praze, v Praze 1905. — Podle sdělení pana řed. B. Přibila uvádí Podlaha, Poklad svatovítský, str. 221, relikviář z 2. pol. 15. stol. obhroublé práce, mající m. j. také úlomky stehenní kosti Sv. Stanislava. Jest v inventáři pokladu sv. Víta a vyskytuje se poprvé v inventáři r. 1476 p. č. 105. Podle Eckerta, Posvátná místa

Prahy stává se střediskem kultu sv. Stanislava Olomouc, ale v obou diecésích není den 8. května svátkem (t. j. není svátkem „fori", nýbrž pouze „festum chori").[48]) Nemohl jsem rovněž zjistiti, zda v obou diecésích jsou (nebo byly) kostely zasvěcené sv. Stanislavu. Dle novějšího seznamu kostelů a kaplí pražské diecése není tam dnes žádná svatyně zasvěcená krakovskému biskupovi.[49]) Pokud se týče diecése olomoucké, nemohl jsem se ničeho dověděti, nemaje v Poznani k disposici příslušného materiálu. — Mezi svědky zázraků sv. Stanislava setkáváme se rovněž s Čechem Předvojem, jenž putoval ke hrobu krakovského biskupa, kde byl jeho pomocí zázračně uzdraven.[50])

Kult sv. Stanislava vnikl záhy též do Uher, odkudž přicházeli poutníci do Krakova;[51]) mezi nimi jest i král Štěpán, jenž navštívil v r. 1270 „sepulchrum s. Stanislai".[52])

Kromě Čech a Uher zapustil kult ten kořeny rovněž v Prusích, kde jej pěstoval řád mariánských rytířů.[53])

Mimo těchto Polsku blízkých zemí objevoval se ve středověku kult sv. Stanislava pouze tu a tam. O velmi starém kultu ve Skandinavii zmínil jsem se již dříve. V zemích německých a rakouských jest známo pouze jedno místo intensivního kultu krakovského biskupa a to v klášteře kanovníků Regulárních v St. Florian v Horních Rakousích.[54]) Kult ten povstal tam v první polovině XIV. století. Sv. Stanislav byl též kratší dobu uctíván v Tridentu a to přičiněním biskupa Alexandra, knížete mazověckého; po jeho smrti (zemřel v r. 1444) však kult ten úplně zanikl.[55]) Stopy uctívání

král. hlav. města Prahy I., str. 13., byla v chrámu sv. Víta před jeho přestavbou za Karla I. kaple, zasvěcená sv. Stanislavu a Osvaldu, s oltářem, založeným r. 1259. *Pozn. red.*

[47]) V r. 1276 má ostatky sv. Stanislava „ecclesia Zderaziensis" v pražském předměstí. Srovn. Emler, Regesta II., čís. 1026.

[48]) Grotefend, Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Hannover-Leipzig 1898, Bd. II., Abt. 2, str. 171.

[49]) Catalogus venerabilis Cleri etc. Archidioeceseos Pragensis pro anno D. 1918.

[50]) Miracula s. Stanislai, l. c., str. 317. — Vita (maior) s. Stan., l. c., str. 408.

[51]) Miracula, l. c., str. 310 — Vita, l. c., str. 402.

[52]) Rocznik Traski v M. P. H. sv. IV., str. 841.

[53]) Svátek sv. Stanislava slaví se jako „festum duplex". Ve mši svaté jest sekvence: Jesu Christe rex superne. Viz Missale Dominorum Theutonicorum (Nuernberg, G. Stuchs, 1499). Srovn. rovněž Dreves, Analecta hymnica, T. 44, čís. 293.

[54]) O kultu sv. Stanislava v St. Forian napsal dr. Kazimír Dobrowolski zvláštní studii Kult św. Stanisława w St. Florian w średnich wiekách, Rocznik Krakowski XIX., Kraków 1923, str. 116—133. Tohoto díla jsem použil, podávaje v této studii krátký popis kultu sv. Stanislava.

[55]) Ludwig Bąkowski, Książę mazowiecki Aleksander, biskup trydencki. Przegląd Historyczny XVI., Warszawa 1913, str. 144. V souvislosti s tímto kultem byla přivedena do Tridentu legenda a liturgické texty, týkající se sv. Stanislava. Hymny otiskl W. Kętrzyński v předmluvě Miracula s. Stanislai, l. c., str. 355—362.

sv. Stanislava jsou rovněž v Italii: v Assissi, místě kanonisace[56]), a v Lucce, což potvrzuje sekvence o našem svatém v mešní knize z r. 1483.[57])

S ohledem na výše uvedená historická fakta, pokud se týkají XIII. stol., nabývá plaketa sv. Stanislava většího významu. Kromě několika pečetí jest totiž především jediným dosud známým věcným důkazem kultu z doby kanonisace nebo z doby o něco málo mladší. Zda jest to památka z doby samé kanonisace, příp. slavností prvního svěcení svátku sv. Stanislava z r. 1254, není možno zjistiti. Vzhledem ke zprávám, čerpaným z historických pramenů o neobyčejně skvělém rázu slavností, jest však možné, že byla plaketa ražena právě při této příležitosti. S hlediska všeobecné numismatiky není naše památka zjevem neobvyklým. Již v prvních stoletích po Kristu byly zhotoveny medaile a medailony s podobiznou Spasitelovou, Panny Marie nebo se svatými symboly. Ve středověku jest památek tohoto druhu více, dnes však patří k velikým vzácnostem. Někdy byly vydávány ve velikém počtu, hlavně v místech proslavených zázraky.[58]) Byly jednak památkou a doklady o vykonané poutní cestě, jednak sloužily propagaci poutního místa a tím i kultu. Zvláštní místo zaujímá však v numismatice polské, nemající z té doby jiné analogické památky. A právě proto má veliký význam netoliko jako příspěvek ke studiu o kultu sv. Stanislava, leč i jako památka numismatická pro polskou kulturu XIII. stol. Svědčí totiž o tom, že již tehdy byly v Polsku známy a užívány medaile dosti vysoké umělecké úrovně a že uměli v tehdejším polském hlavním městě, v Krakově, zcela dobře raziti a zhotovovati větší práce medailérské.

Nemohu říci, má-li ražení plakety sv. Stanislava nějakou spojitost s Čechy a hlavně s Prahou. Pojednal jsem dosti zevrubně o kultu krakovského biskupa nad Vltavou v XIII. stol. a poukázal jsem na to, že tam existovalo středisko kultu svatého; český kult jistě však nebyl tak živý a velký, aby byl dal podnět k ražení plakety. Okolnost, že oba kusy jsou v pražských sbírkách, jest dle mého náhledu spíše náhoda. Oba exempláře dostaly se do Prahy, stalo-li se tak ve středověku, nejpravděpodobněji jako památky z pouti do Krakova, jenž byl vždy s Čechy a hlavně s Prahou v blízkém spojení a v letech 1291—1306 dokonce pod českým panovníkem. Pěknou zachovanost možno přičísti tomu, že oba exempláře ležely dlouho na suchém místě, snad v nějakém hrobě, kamž byly předměty tohoto druhu často kladeny.[59]) Konečně naskýtá se otázka, nebyly-li oba kusy

[56]) Vita (maior) s. Stanislai, l. c., str. 436.

[57]) Dreves, Analecta hymn. m. aevi, T. 9, čís. 340.

[58]) V. r. 1466 bylo prodáno ve známém poutním městě Einsiedeln ve Švýcarsku 130.000 kusů památek, jimiž zajisté byly obrázky a medaile. Známe malou jednostrannou litou medailku s nápisem v gotické minuscule „einsidlen", pocházející z XV. století. Viz P. Odilo Ringholz, Wallfahrtsgeschichte Unserer Lieben Frau von Einsiedeln, Freiburg im Br. 1896, str. 278 a 238 (obraz medaile).

[59]) Při nedávných archeologicko-výzkumných pracích v podzemí katedrály v Hnězdně byly nalezeny v biskupských hrobech z XIII.(?) stol. kromě jiných předmětů t. zv. encolpion s vyobrazením sv. Tomáše, připomínající podobou naši

přivezeny do Prahy v době novější. Pokud se týče exempláře páně Přibilova, dostal se do jeho rukou společně s jinými náboženskými medailemi shrnutými v kolekci. Předchozí majitel mohl ho nabýti kde jinde příležitostně a včleniti své sbírce.

Výsledek mého badání shrnuji tudíž v tvrzení:

1. Plaketa s vyobrazením sv. Stanislava, biskupa a krakovského mučedníka, s opisy, týkajícími se legendy o něm, jest ražena kolky, zhotovenými ještě v XIII. století. Jak vyobrazení na líci, tak i oboustranné opisy mají stilistický charakter té doby. Jest velmi pravděpodobno, že důvod k ražení plakety dala kanonisace svatého v r. 1253, příp. slavnosti pořádané 8. května 1254.

2. Zdá se, že oba kusy byly raženy později, ačkoliv bylo k jejich ražbě použito starých kolků. Nevylučuji však možnosti, že byly raženy již v XIII. století; mohly zde totiž býti tak příznivé podmínky pro zachovanost, že původní vzhled plaket utrpěl pouze nepatrně.

Konečně obracím se na kolegy-numismatiky se srdečnou prosbou, aby mi laskavě zaslali svoje poznámky, opravy nebo doplňky, jichž bych použil k novému zpracování téhož thematu v jazyku polském.

plaketu (viz „Kurjer Poznański r. XXVI., čís. 544, ze dne 25. listopadu 1931). Existoval tudíž obyčej vkládati arcibiskupům do rakve mimo insignia jejich hodnosti rovněž encolpiony a medaile s vyobrazením svatých.

VIKTOR KATZ:

DVĚ MORAVSKÉ MEDAILE Z POČÁTKU XVII. STOLETÍ.

(Tab. VIII.)

V katalogu význačné sbírky mincí a medailí vídeňského dvorního rady Leopolda Welzla z Wellenheimu[1]) je pod č. 15137 uvedena medaile Jiřího Zikmunda ze Zástřízl:

Líc: Mladistvé poprsí s prava.
Opis: GEORGIVS SIGISMVNDVS A ZASTRISEL ÆT XX
Rub: Znak s přilbou na korunovaném znakovém plášti, vedle koruny 16 — 01
Opis: IN BVCHLAV ET — ZERAVITZ
Litá, zlacená, bronz, 37·5 *mm, viz vyobrazení na tab. VIII. č. 1.*

Pokud jsem tuto medaili mohl stopovati, vyskytla se pod č. 7751 ve sbírce Horského,[2]) byla pak prodávána r. 1921 v dražbě firmy A. Riechmann & Co., Halle n. S., pod č. 222[3]) a koupena 1929 Národním museem v Praze, kde je uložena.

Rod ze Zástřízl žil v Polsku a na Moravě a lze ho v archivech zjistiti již v XIII. století. V XV. století byli páni ze Zástřízl velmi váženou rytířskou rodinou. Obě její větve, polská a moravská, mají týž znak, bílou lilii v červeném poli s otevřenou přilbicí, která jest okrášlena dvěma postranními a jedním středním pštrosím perem.

Jiří Zikmund byl synem Jindřicha Prakšického ze Zástřízl, který dostal příjmění „Prakšický" podle Prakšic, statku to svého otce a Kateřiny Rajecké z Mírova. Jiří Zikmund se narodil 30. ledna 1582. Jeho otec byl však již 25. července téhož roku zákeřně zabit na honu. Poručníkem J. Z. stal se Václav starší Morkovský ze Zástřízl. Týž koupil pro něho r. 1590 statek Újezdec, r. 1596 statek Žeravice a svěřil jeho výchovu znamenitým učitelům. Jiří Zikmund dlel mnoho v cizině. V Janově se dal portrétovati v životní velikosti a tento obraz visí do dnes v rytířském sále hradu Buchlova. Oženil se jako dvacetiletý r. 1602 s Eliškou Kotvodvorskou z Olešničky. Měl 6 dětí. Byl ve spojení s největšími učenci své doby. Provedl na zámku Buchlově četné přestavby, zvláště zřídil taneční a jídelní sál. Zemřel r. 1614 zanechav vdovu Elišku a dvě nezletilé dítky Kunhutu a Milotu. Jest pohřben v kostele a r. 1619 mu byl zřízen epitaf: „GIRZA SIGMVND Z ZASTRZIZL na hradě Buchlowie a Zerawiczych. Zialm 122, Werss I. Wesselim se z toho ze mnie rzikano bywa: Podme do domu

[1]) Verzeichnis der Münz- und Medaillen-Sammlung des Leopold Welzl von Wellenheim, Wien 1844.

[2]) Dražební seznam sbírky Horského (Ad. Hess nást.) Frankfurt a. M. 1910.

[3]) Kunstmedaillen des XVI. bis XX. Jahrhunderts (Auktionskatalog XVIII-1921).

Hospodinova. Letha 1619".[4]) Zámecký portrét Elišky Kotvodvorské z Olešničky je z r. 1612.[5])

O pobytu Jiřího Zikmunda ze Zástřízl v cizině máme přesné zprávy. Od počátku r. 1596 dlel se svým vychovatelem Janem Paludiem v Basileji na tamější universitě; z Basileje se odebral v květnu r. 1597 do Ženevy, kdež bydlel přímo u Th. Bezy a kde setrval na studiích až do července r. 1598. Tehdy se vydal na cesty do Francie do Lyonu a do Paříže, kde zůstal až do počátku r. 1599, načež se odebral do Anglie, kde je dosvědčen v únoru v Londýně a Cambridge. Koncem března t. r. byl už v Leydenu a v dubnu v Německu, v Brémách a v Brunšviku. Koncem června 1599 byl již zase na Moravě. Do Italie se vydal v zimě r. 1599, než na jaře r. 1600 pro úmrtí svého poručníka se vrátil rychle do vlasti. V té době pobyl také delší dobu v Praze (aby se představil císaři), načež se v měsíci červenci znova odebral přes Prahu do Italie, kde zůstal až do jara 1602. Tehdy se vrátil zase na Moravu, kde se ještě toho roku oženil s Eliškou Kotvodvorskou.[6])

Jest pravděpodobno, že medaile nahoře popsaná vznikla na této cestě a že jest původu italského, kamž se hlásí i svým slohem. Mezi německými medailemi máme také skupinu prací jí podobných komposicí znakové strany a okrajem z velikých perliček. Habich uveřejnil tuto skupinu ve svém díle „Die deutschen Schaumünzen" (II—I) na tab. 277 (3—12) pod heslem M · H (?) (Nürnberg 1601—1612).

Zdá se, že Jiří Zikmund ze Zástřízl našel zálibu v medailích. Jako ženatý muž s plnovousem dal si zhotoviti novou medaili pro sebe a svou manželku:

Líc: Poprsí ze předu s velikým okružím.
Opis: G : SIGISMVNDVS · PRAKSCHITZKY A ZASŤRŽIZL
Rub: Poprsí jeho choti ze předu s čepcem ve vyšívaném šatě.
Opis: ELISABETHA · KOTWEDOWSKA · DE · WOLESSNICKY ·
Litá, zlacená, stříbro, 43 *mm*, 42 *gm, viz vyobrazení na tab. VIII. č. 2.*

Medaile je velmi plastická, silně ciselovaná, ale je prací prostředního umělce. Ani tuto, snad svatební medaili, nelze přiděliti určitému umělci, poněvadž nemá značky a nelze ji dobře zařaditi do některé skupiny medailérských prací počátku 17. století. Postavením portrétů blíží se pracím norimberského mistra Mat. Carla. Bude třeba, abychom hledali její původ blíže Brna, ne-li ve Vídni, kamž moravská šlechta směřovala již tehdy, kupujíc a objednávajíc si u tamějších firem věci cennější a vzácnější. Obě medaile jsou tím zajímavější, že máme z této doby velmi málo medailí moravských osob.

[4]) Vergangenheit und Gegenwart der Herrenburg Buchlau im Mährischen Marsgebirge, Brno 1892, str. 50 a n.

[5]) l. c. str. 60.

[6]) Za zprávy o cestách J. Z., jakož i za jiné laskavé rady a pokyny ve věci děkuji p. prof. Dru. Frant. Hrubému v Brně.

Mimo řečené medaile zachoval se po J. Z. ještě korbel se znakem pánů ze Zástřízl a s nápisem G.Z.Z.Z. Na druhé straně jest znak rodiny Kotvodvorské z Olešnic. Zachovaly se i majoliky s monogramem GZZZ a AGKzW se znaky a datem 1602.[7]) J. Z. dal prý i zhotoviti z achátu, vykopaného r. 1609 na Buchlovském území, pohár s nápisem.[8])

[7]) l. c. str. 151.
[8]) l. c. str. 150.

MISCELLANEA.

PORTRETNÍ MEDAILE RUDOLFA II. OD KRISTIANA MALERA.

Obsáhlé dílo norimberského medailéra Kristiana Malera, syna Valentina Malera, jihlavského rodáka, nebylo dosud soustavně zpracováno. Habich zabývá se v díle Die deutschen Schaumünzen des 16. Jahrh. II-1 opět jen výběrem jeho prací, poněvadž ražené medaile nejsou předmětem jeho soupisu. Pro nás je Kristian Maler, třeba již více řemeslník, přece jen důležitým medailérem, vždyť většina medailí českých vladařů z počátku 17. století jsou práce jeho dílny.

V drážďanském mincovním kabinetu je medaile Rudolfa II., odražená na tenkém zlatém plíšku, zhotovená Kristianem Malerem, která je vlastně jedinou jeho portretní medailí Rudolfovou a která nebyla dosud publikována:

Ověnčené poprsí Rudolfa II. zpředu s okružím v krunýři se zlatým rounem, pod poprsím CM CVM PRIVI.CÆSAR.M.

Opis: RUDOLPHVS II.ROM : IMP : AVGVSTVS

53 *mm. Vyobrazena na tab. VIII. č. 4.*

Podobně zobrazil Rudolfa II. již Kristianův otec, Valentin Maler, na medaili na mír s Turky z r. 1603 (Horský 1216). Kristian Maler byl v letech 1607—1609 ve Vídni a zhotovil tam několik medailí na členy habsburského rodu, hlavně na Matyáše. Naše medaile Rudolfova je snad z této doby. *Viktor Katz.*

MEDAILE FERDINANDA II. OD LORENCE SCHILLINGA Z R. 1626.

V mincovním kabinetu v Gothě je uložena 91 × 88 *mm* veliká jednostranná, na tenkém stříbrném plíšku vyražená portretní medaile Ferdinanda II., která vyniká bohatou a uměleckou ryteckou prací. Ferdinand II. je zde vypodobněn po pás s pravé strany v bohatě drahokamy zdobeném a pod krkem sponou spjatém korunovačním plášti; v pravici drží žezlo a levicí se dotýká říšského jablka, položeného na stole vedle veliké domácí koruny Rudolfa II. V pozadí je trojdílná architektura s výhledy do krajiny s baldachýnem uprostřed; před ní balustráda. Nad baldachýnem je štít s nápisem: LEGITIME CERTANTIBVS, pod poprsím 1626. Opis: FERDINANDVS · · D · G · EL · ROMA · IMP · SEMP · AVG · GERMANIÆ · HVNG · BOH · DAL · CROA · · SCLAEO REX · ARCHIDVX · AVSTRIÆ · DVX·BVRG · MARCHIO · MORAVIE— COM · TIRO ·

Celá medaile je vroubena vavřínovým, čtyřikrát spjatým věncem (*Viz vyobrazení na tab. VIII. č. 3*). Naše medaile není přesně kruhová, její výška je menší než šířka. Rub k ní není známý. Dle signatury L S nad balustrádou byla zhotovena frankfurtským řezačem Lorencem Schillingem (1601—37). Práce byla s několika stran pokládána za pečeť, leč pečeti habsburských panovníků znázorňují vladaře vždy sedícího na trůně.*)

*) Děkuji za rady laskavě mně udělené p. prof. Dru B. Pickovi v Gothě, p. Dru F. Dworschakovi ve Vídni, pp. prof. Dru V. Vojtíškovi, Dru K. Guthovi a docentu Dru K. Stloukalovi v Praze.

Byla to patrně medailovitá ozdoba pro nějaké vynikající dílo zlatnické nebo zhotovená k jinému dekorativnímu účelu, jakožto ozdoba kusu nábytku, kabinetní skřínky a pod. Letopočet pod poprsím není zcela jasný. Může býti čten i 1620. Ale je přece jen spíše 1626, v kterémžto roce L. Schilling vydal i malou medaili na oslavu města Frankfurtu n. Moh. (Joseph a Fellner 394). *Viktor Katz.*

NÁLEZY.*)

DVA NÁLEZY PRAŽSKÝCH GROŠŮ.

I. U Stéblové.

Při kopání drenážní strouhy na katastru obce Stéblové (soud. okr. Pardubice) nalezli dělníci Krátký a Kotek z Podůlšan 27. března 1930 hliněnou nádobku s 99 pražskými groši. Nádobka byla rozbita. Podle střepin byla obyčejným výrobkem konce 14. nebo počátku 15. stol. Mince byly sice odevzdány místním rolníkům, ale, dík četnické stanici ve Star. Ždánicích, zaslány včas do Národního musea k posouzení.

Mezi nalezenými groši bylo 20 kusů Karla IV. a 79 kusů Václava IV. Zachovány byly špatně, takže 12 ražeb Václavových nebylo vůbec možno roztříditi.

Groše Karla IV. byly zastoupeny dvěma typy, vyznačenými předně rozdělovacími znaménky. Smolík nemá těchto jejich kombinací.[1]) Prvý typ (2 kusy): česká koruna má spodní oblouk mírně prohnutý, křížky v ní nevybíhají z její základny. Obvodky jsou z hrubších perliček. Opisy:

1. a. ✠ KAROLVS ◦ PRIMVS
   b. ✠ DEI ◦ GRATIA ✤ REX ◦ BOEMIE
2. ✻ ✠ ✻ GROSSI ▲ PRAGENSES

Váha: 2.955 a 2.892 *g*, jakost 800/1000.

Druhý typ (18 kusů, čtyř variant): koruna jest užší, křížky v ní vybíhají z její základny, tečky, které ji ukončují jsou: střední v poli, postranní na vnitřním obvodku. Obvodky jsou z jemnějších perliček. Opisy:

1. a. ✠ KAROLVS ⁙ PRIMVS (S v opisu jsou menší ostatních písmen).
   b. ✠ DEI ⁙ GRATIA ✤ REX ⁙ BOEMIE

*) Popisy nálezu denárů Vladislava I., Soběslava I. a Vladislava II., učiněného v březnu 1930 ve Štěpánské ulici v Praze, nálezu denárů Vratislava II., Břetislava II., Bořivoje II., Svatopluka a Vladislava I. a širokých jihoněmeckých feniků, vyzdviženého v květnu 1931 v Hodousicích u Nýrska, a nálezu grošů Václava II., odkrytého v říjnu 1931 v Zrnětíně u Proseče, nemohly býti pro nedostatek času uveřejněny v tomto čísle N Č Čsl. Stane se tak v čísle příštím. — Neobyčejně významnému nálezu denárů Boleslava II., Emy a Slavníkovce Soběslava, učiněnému v březnu 1931 v Hluchově v katastru Staré Boleslavě, bude věnována zvláštní publikace, o níž pak bude v N Č Čsl. podána zpráva. *Ský.*

[1]) Pražské groše a jejich díly, 1894.

2. jako u typu 1, ale S jsou položena (3 kusy).

Tři varianty tohoto typu tvoří tyto změny v kresbě: 1. koruna je poněkud širší, S v opisu na aversu větší, na reversu tolik neleží (8 kusů, místy otřelých). 2. koruna je ještě širší a nižší, její střední tečka je ve vnitřním obvodku, její spodní oblouk je téměř rovný (4 kusy). 3. Střední tečka koruny je v poli, vnitřní obvodek je z hrubých perliček a vnější opis začíná křížkem typu: ✤ (3 kusy).

Váha a jakost tohoto typu a jeho variant jest tato:

3·03 *g*	800/1000
3·252 *g*	800/1000
2·722 *g*	760/1000
2·912 *g*	820/1000

Groše Václava IV. jsou vlastně jednoho typu: koruna, dole málo prohnutá, místy skorem rovná, křížky v ní jako u Smolíka, l. c. t. I. č. 16., střední její tečka v poli, postranní na vnitřním obvodku. Opisy:

1. a. ✠ WENCEZLAVS ⁙ TERCIVS
   b. ✠ DEI ⁙ GRATIA ✤ REX ⁙ BOEMIE
2. ✻ ✠ ✻ GROSSI ◦o◦ PRAGENSES

Průměrná váha 44 kusů tohoto typu 2·912 *g*, jakost 822/1000.

Ostatní kusy jsou opět jen variantami právě uvedeného typu. Tak dva groše mají N tvaru ꞮꞮ, u čtyř jsou tenčí křížky v koruně, u dvou při téže kresbě koruny jsou tyto křížky vyraženy: ✠, deset má právě uvedený typ křížků v koruně vyšší a štíhlejší, jeden k tomu ještě odlišný typ Ɪ : Ɪ. Průměrná váha těchto 19 kusů jest 2·905 *g* o jakosti 820/1000. Zbylé čtyři kusy se rozlišují: tři rozdělovacím znaménkem rubního opisu: —I ✻ P— (váha 2·933 *g*, jakost 800/1000), jeden, jehož opis na reversu nelze přečísti, velmi hrubě kreslenou korunou (váha 3·09 *g*, jakost 820/1000).

Nález není tak rozsáhlý, abychom mohli z jeho obsahu dedukovati na stáří jednotlivých z mála typů obou panovníků v něm zastoupených. Zvláštního povšimnutí zasluhuje však, že jakost grošů Václavových (pokud ovšem byly zkoušeny) stoupá proti jakosti grošů Karlových, ač průměrná váha jejich proti druhému typu Karlově klesá. Tuším, že právě poměrně malý počet nalezených mincí zaviňuje ciferné výsledky, poněkud neočekávané:

Karel I.:	1. typ: 2·923 *g*	800/1000.
	2. typ: 2·979 *g*	795/1000.
Václav IV.:	1. typ: 2·908 *g*	821/1000.
	2. typ: 2·933 *g*	800/1000.
	3. typ: 3·09 *g*	820/1000.
Tedy průměr ražeb Karla I.:	2·951 *g*	797/1000.
Václava IV.:	2·960 *g*	808/1000.

II. V Doubravce.

V létě 1929 bylo nalezeno při kopání základů nové stodoly p. M. Bouška v Doubravce (pp. Chrášťany u Bechyně) 238 pražských grošů těchto panovníků: Karla I. (2), Václava IV. (187 + 2 kontramarkované), Jiřího Poděbradského (39) a Vladislava II. (8). Přesně nelze ražby roztříditi, poněvadž jsou velmi otřelé (zejména groše Václava IV.). Přece však možno stanoviti, že kusy Karla IV. mají typ koruny jeden jako Smolík, Pražské groše, tab. I. č. 11, druhý č. 12, ražby Jiřího jsou,

pokud lze posouditi (ač neporušená místa jejich jsou dosti ostrá) typu Smolík l. c. II. č. 27 (11 kusů), a téhož typu, jen o vyšší a štíhlejší koruně (dva z nich jsou dvakrát raženy, celkem 28 kusů), ražby Vladislava II. jsou vesměs typu Smolík l. c. II. č. 29, jen v opisu: W — S·S — S Čitelné části těchto osmi kusů jsou značně ostré a naprosto si odpovídající. Lze-li se tedy domnívati, že uvedený typ grošů Karla IV. představuje poslední ražbu tohoto krále, žel bohu, ne dobře zachovanou, lze téměř s jistotou předpokládati, že kusy Vladislavovy ukazují nám prvý typ grošové ražby tohoto.

Kontramarky na groších Václava IV. jsou jedna města Kostnice (Katz, Kontramarky na pražských groších, č. 8.) a druhá města Jihlavy (tamže, č. 50).

Nádobka, ve které byl nález uložen, je poměrně dobře zachovaná. Chybí jí jen ouško a část okraje. Je uvnitř tmavě zeleně polévaná. Někteří odborníci ji považují za výrobek 16. nebo 17. stol. Nález je však mincovním materiálem zcela jasně datován do 70. nebo 80. let 15. stol. Nesoulad obou datování lze, tuším, snadněji vysvětliti tím, že není vlastně dostatek přesně datovaných nádobek, než úvahami, že starší poklad byl znovu uschován do mladší nádobky, nebo vědomě složen z českých širokých grošů v době, kdy obíhala již jiná mince, úvahami, které by se dotýkaly přímo osvědčených předpokladů o uschování nálezů. *Em. Nohejlová.*

NÁLEZ V DOLNÍCH HOŘICÍCH.

V březnu r. 1931 bylo nalezeno při orání blízko stavení p. Ad. Příkopa v Dolních Hořicích u Chýnova (pol. okres Tábor) několik set drobných mincí. Z nich bylo zasláno 527 kusů Národnímu Museu v Praze k prozkoumání; v Dolních Hořicích ve škole je ještě několik českých haléřů se lvíčkem bez čtyřrázu a asi 200 kusů bude ještě mezi lidmi. Celý nález obsahoval tedy jistě přes 730 kusů.

Svým obsahem odpovídá hořický nález úplně českým nálezům XV. století. V prozkoumané části bylo pouze 12 grošů a to: 2 pražské, 9 míšeňských a 1 hessenský; ostatní kusy byly feniky. Z nich bylo 21 moravských (Jihlava, Brno a Znojmo), 4 zhořelecké, 19 rakouských, 56 bavorských a 9 solnohradských, zbytek tvořily t. zv. husitské haléře. Prozatím není možno stanoviti u těchto husitských haléřů přesnou dobu ražby, resp. přesně je přiděliti, a jest nutno se spokojiti zatím zjištěním všech variant. Nález hořický obsahoval tři hlavní druhy těch haléřů, na kterých lvíček má hřívu tvořenou půlměsíčky. 28 kusů mělo nahoře řadu čtyř neb pěti malých půlměsíčků vlevo otevřených, pod tím řadu větších tenkých půlměsíčků vpravo otevřených a pod tím řadu větších tenkých půlměsíčků vlevo otevřených (Smolík, Pr. gr. č. 2); 11 kusů mělo řadu větších tenkých půlměsíčků vpravo otevřených a pod tím řadu větších půlměsíců vlevo otevřených; 367 kusů mělo řadu větších tlustých půlměsíců vpravo otevřených, pod tím řadu větších tlustých půlměsíců vlevo otevřených (Smolík, Pr. gr. č. 1). Počet půlměsíčků v jednotlivých řadách se měnil; čtyřráz neměl žádný z nalezených haléřů.

Snad nás poučí v budoucnu nějaký větší nález, ve kterém některý z uvedených typů by nebyl zastoupen, o stáří jednotlivých variant; do té doby jest nutno nálezy husitských haléřů bedlivě registrovat. *Castelin.*

NÁLEZ MINCÍ V HLOHOVČICÍCH.

28. dubna 1931 byla nalezena pod podlahou kuchyně v hostinci Jiřího Korby č. p. 10 v Hlohovčicích u Staňkova (okres Horšovský Týn) nádoba naplněná mincemi z XV. stol., z nichž část byla rozebrána a zbytek se dostal jednak do sbírky soukromé, jednak byl zaslán k prozkoumání Měst. museu v Plzni, které koupí získalo nádobu. Tato jest 9·8 *cm* vysoká, tvaru baňatého, s nízkým prohnutým

hrdlem a vyhrnutým okrajem; hrdlo jest odděleno od baňky hlubokým žlábkem; baňka se silně súžuje ke dnu, které má průměr 5 *cm;* dole končí nízkou nožkou.

Prozkoumáno bylo celkem 452 mincí, které jsou takto roztříděny podle zemí:

Země české: 1 zhořelecký haléř Zikmundův (1436—37) s korunou a zkratkou GOR; 148 tak zv. husitských haléřů jednostranných se lvem, z nichž 1 má čtyrráz, ostatní jsou bez čtyrrázu, pravidelných střížků a mají lva v hladkém kroužku s hřívou složenou buď ze tří řad srpků (49) nebo pouze ze dvou řad srpků (98)[1]; 5 jednostr. kladských haléřů s lezoucím lvem, nad nímž gotické G a dole hvězdice, které bývají připisovány Jiřímu z Poděbrad.

Ostatek jsou mince cizí: 103 míšeňské groše celé a 30 zlomků, z nichž náležejí: 1 Vilému III. (—1425, štítový, o+o WILh·DI·); 1 Bedřichu Bojovnému (—1428, štítový); 6 Bedřichu II. Něžnému s Bedřichem Omezeným a Zikmundem (—1436, štítové); 5 Kateřině, Bedřichu II. a Vilému III. (1440—1442, štítové); 3 Kateřině samotné (štítové); 40 Bedřichu II. a Vilému III. (1440—1442, 33 štítových a 7 štítových a mečových); 9 Vilému III. (1442—1445, štítové); 1 Markétě a Bedřichu II. (1440—1464, štítový) a 37 Bedřichu II. (1464, štítové).

Dále 12 hessenských grošů Ludvíka II. (1413—1452), z nichž jeden má kontramarku města Brunšviku (kráčející lev).[2])

Země rakouské jsou zastoupeny 44 feniky:

Albrecht V. (1411—1439), S.[3]) X—20 (19 kusů); Fridrich V. (1439—1452), S. X—31 (3); arcibiskupství solnohradské, S. X—34 (22);

Bavory a jižní Německo, 139 feniků:

Jindřich IV. (1393—1450), S. XI—68 (25); týž, S. XI—70 (2); týž, S. XI—71 (3); Štěpán III. a Jan II. (1397), S. XI—57 (16); Štěpán III. se synem Ludvíkem, S. XI—59 (1); Arnošt I. (1397—1438) s bratrem Vilémem III. (1435), S. XI—75 (12); Ludvík III. a Jan II. v Horní Falci (1410—1436), S. X—43 (5); Albrecht III. (1438—1460), S. XI—79 (2); biskupství *Augsburg*, Burkhard z Ellerbachu (1373—1404), S. X—42 (16); biskupství *Würzburg*, feniky XV. stol. (3); Arnošt I. se synovcem Adolfem I. (1435—38), S. XI—78 (16); biskupství *Bamberg*, S. X—39 (4); Ant. z Rotenhanu (1431—59), S. X—38 (1); Jiří ze Schaumberga (1459—75), S. X—39 (4); město *Norimberk*, feniky XV. stol. (7); město *Mohuč*, feniky XV. stol. (4); město *Erfurt* (2); město *Osnabrück* (9).

Kromě toho 7 feniků neznatelných a přes 40 zlomků.

Nález byl ukryt patrně kolem r. 1460. *Dr. Jos. Ječný.*

NÁLEZ TOLARŮ V JAROVĚ.

Četnická stanice v Kaznějově poslala k prohlédnutí 17 mincí z nálezu v Jarově (okres Kralovice), kde dva dělníci 30. června 1931 odkryli menší poklad při kopání základů u rolníka Frant. Šimandla čp. 16. Nejstarší ražbou jest zlomek pražského groše Vladislava II. (1471—1566), dvakráte ražený, nejmladší mansfeldský tolar eislebenského mincmistra Bertholda Meinharta z r. 1587. Celý nález je složen takto:

---

[1]) Chaura, 3. seznam mincí 1930 klade je do doby mezivládní 1444—1452 (pozn. na str. 13).

[2]) A. Riechmann, aukční katalog XXIX (1924) č. 893, tab. XVI.

[3]) E. Sirový, Nález Strážovský, Věstník roč. IV. str. 160—169, tab. X a XI.

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (zlomek, dvojráz, typ koruny Teisinger, N. Č. Čsl. VI., 138, č. 2).
Ferdinand I. (1526—1564), mincovna *Jáchymov*, Merten Kempf (po druhé 1544), tolar bez let.; Ruprecht Puellacher (1544—63), tolar r. 1546.
Tyroly, Ferdinand I. (1521—1564), minc. *Hall*, tolar bez let. (Markl č. 1577, 2 k).
Biskupství Würzburg, Melchior (1544—1558), tolar r. 1553.
Sasko, Mořic (vév. 1541—47, kurf. 1547—53), minc. *Annaberg*, tolar r. 1551 a 1552; August (1553—86), minc. *Drážďany*, H. Biener (1556—1604), tolar r. 1571 a 1583.
Mansfeld-Friedeburg, Petr Arnošt—Bruno—Gebhart—Jan Jiří (1586—1601), minc. *Eisleben*, Berthold Meinhart, tolar r. 1587.
Oettingen, Karel Wolfgang—Ludvík—Martin (1522—1549), tolar r. 1545 (2 k).
Město Kaufbeuren, Karel V. (1519—1556), tolar 1543.
Město Kempten, Karel V. (1519—1556), tolar 1546.
Město Kolín n. R., Karel V. (1519—1556), tolar 1549 a 1569.

Mimo uvedený pražský groš, který patinou ani neodpovídá nálezu, jest celý poklad složen z tolarů. Zlatníků v něm nenacházíme. Jeho časové rozpětí je dáno kaufbeurenským tolarem z r. 1543 a eislebenským tolarem z r. 1587.

Em. Nohejlová.

NÁLEZ MINCÍ Z KONCE 16. STOL.

Při úpravě terrainu pro stavbu stodoly u jednoho stavení v Bezděkově u Klatov byl nalezen v listopadu 1930 malý hrnéček z červené pálené hlinky, mírně baňatý, nepolévaný a v něm 247 mincí všeho druhu, vesměs drobnějších, jejichž nejmladší letopočet byl 1589. Složení nálezu jest velmi zajímavé jednak časovým rozpětím (1444—1589) a stejně i neobyčejnou rozmanitostí ražeb. Českých a slezských bylo tu 91, ze zemí alpských 64, západoněmeckých 57, ze Strassburku 23 a z Polska 12 kusů. Převaha cizí mince jest v západočeských nálezech zjevem všeobecným a kotví ve zvláštních hospodářských poměrech a velmi těsném obchodním spojení se zeměmi bavorskými.

I. Ražby české a slezské:

Vladislav II. (1471—1516), 26 pražských grošů různých typů, mezi nimi tři tak zv. okrájené.[1])
Ludvík I. (1516—1526), půlgroš svídnický (1).
Ferdinand I. (1526—1564), bílý peníz b. l. (1), krejcar slezský 1562 (1), 1563 (1);

[1]) Tyto „okrájené" groše váží 1·62, 1·70 a 1·80 *g.*, což celkem odpovídá váze německých tak zv. pacnéřů (batzen). Vyskytují se, pokud mi známo, zejména v nálezech v jihozápadních Čechách zhusta společně s německými pacnéři a půlpacnéři, které v této části naší vlasti byly platidlem velmi oblíbeným, jak o tom svědčí kromě nálezu zde popisovaného nálezy ve Starém Postřekově (r. 1915), u Kaplice na Budějovicku a v Radešově u Vimperka (r. 1931). Nápadná shoda ve váze i v průměru obou zde uvedených mincí (grošů a pacnéřů) jakož i okolnost, že okraje těchto „ostříhaných" pražských grošů nezdají se při bedlivém zkoumání jejich hran jeviti stopy dodatečného okrajování, měly by býti předmětem pozornosti a studia numismatiků, aby mohl býti zjištěn event. vzájemný vztah obou těchto druhů mincí, jehož existenci nasvědčují shora uvedené okolnosti (Dr. Jos. Ječný).

pražský groš b. l. (4) a 1542 (1).
Maxmilián II. (1564—1576), krejcar bez značky (1); dvoukrejcary: Jáchymov, Geitzkofler 1565, 1568, 1571 (po 1 kuse); Budějovice, Gebhart 1570, 1571 (po 1 k.); bílé groše: Praha, Harder 1575, 1576 (po 1 kuse); Kutná Hora, Šatný 1576 (1); Jáchymov, Geitzkofler 1575 (1), 1576 (3).
Rudolf II. (1576—1612), malé groše: Kut. Hora, Šatný: 1579 (2), 1580 (2), 1582 (2), 1584 (1), 1588 (1), Praha, Gebhart: 1581 (2), Praha, Ercker: 1584 (1), 1585 (1), 1587 (2), 1588 (1), 1589 (1), Jáchymov, Hofmann: 1584 (1), 1585 (1), 1586 (4), 1587 (2), 1588 (2), Budějovice, Gebhart: 1578 (1), Schönfeld 1581 (1), 1582 (1), 1583 (1), Mattighofer 1583 (1), 1586 (1), 1587 (2), 1588 (1); bílé groše: Kutná Hora, Šatný: 1579 (1), 1582 (2), 1584 (1); Jáchymov, Kádner: 1581 (1), Hofmann 1584 (1).

Slezsko, knížectví *Krňov*, Jiří Fridrich Branib. (1543—1603), krejcar 1564 (1); *Lehnice-Břeh*, Bedřich I. (1488—1547), groš 1544 (1).

II. Ražby zemí alpských.

Tyrolsko: *Ferdinand I.* krejcar b. l. (3), dvoukrejcar 1565 (1), hubáček 1551 (1); *Maxmilián II.* krejcar 1572 (1); *Ferdinand arcikníže* (1564—1595), dvoukrejcar 1573 (1).
Solnohradsko arcib.: *Leonard Kautsch* (1495—1519), haléře (3); *Mat. Lang z Wellenburgu* (1519—1540), haléře (19); *Arnošt Bavorský* (1540—1554), haléře (14); *Michael z Khuenburgu* (1554—1560), haléře (3); *Jan Jakub Khuen z Belase* (1560—1586), haléře (14) a haléř s obrác. znaky (1).

III. Ražby německé.

Bavorsko: *Albrecht V. Velkomyslný* (1550—1579), krejcar 1564 (1).
Kurfiřtská Falc: *Otto Jindřich a Filip* (1505—1541), pacnéř 1525 (1)[2]).
Falc-Simmern: *Fridrich III.* (1559—1576), půlpacnéře 1563 (1), 1570 (2). *Richard Falckr.* (1569—1598), půlpacnéře 1571 (2), 1579 (2), 1581 (1), 1584 (2), 1586 (1), 1587 (2).
Falc-Weldenz: *Jiří Jan* (1544—1592), půlpacnéře 1573 (1), 1577 (1), 1579 (2), 1580 (4), 1581 (2), 1582 (2), 1586 (2), 1588 (1).
Falc-Zweibrücken: *Jan I.* (1569—1604), groše 1586 (2), 1587 (1), 1588 (1), 1589 (1).
Hanavsko: *Filip Ludvík II.* (1580—1612), dvoukrejcar 1588 (1).
Sasko-Arnoštská linie: *Fridrich III, Jiří a Jan* (1500—1507), groš b. l. (1).
Sasko-Albertinská linie: *Jiří Vousatý* (1500—1539), groš 1537 (1); *August* (1553—1586), groše 1573 (1), 1578 (1).
Branibory: *Jan Jiří* (1571—1598), dvoukrejcar 1571 (1).
Badensko: *Filip II.* (1569—1588), dvoukr. 1577 (1).
Stolberg: *Ludvík II.* (1555—1571), dvoukr. 1567 (1).
Jülich-Cleve-Berg: *Christian*, půlpacnéře 1578 (1), 1579 (1).
Hrad Friedberg: *Jan Oyger* (1570—1577) půlpacnéře 1575 (2), 1576 (1).
Bisk. Worms.: *Theodor* (1580) půlpacnéř 1575 (1).
Město Augsburg: půlpacnéř 1564 (1).
Město Frankfurt: dvoukrejcar XVI. stol. (1).
Město Špýr: *Marquart z Hartenbergu* (1560—1581), dvoukrejcar b. l. (1).
Město Nördlingen, pacnéř 1527 (1).

[2]) Váží 1·41 *g.* Viz pozn. 1.
[3]) Váží 1·69 *gr.* Viz pozn. 1.
[4]) Váží 1·71 *gr.* Viz pozn. 1.

Město Kostnice, pacnéř XVI. stol. (1).
Město Strassburg: krejcar XV. stol. (4); půlgroš XV. stol. (1); krejcar XVI. stol. (15); Bisk.: Jan z Manderschaidu (1568—1592) půlpacnéř 1573 (1), 1574 (2), 1575 (1).

IV. Polsko:

Kazimír IV. Jag. (1444—92), půlgroše (3); *Jan Albert* (1492—1501), půlgroše (2); *Alexander* (1501—1506), půlgroše (2); *Zikmund I.* (1506—1548), půlgroše 1507 (1) a 1508)1).

Groš pro korunu 1528 (1), pro Prusko 1532 (1), pro Gdansko 1533 (1).

L. Lábek.

NÁLEZ MINCÍ 16. A 17. STOL. NA BALKÁNĚ.

V létě 1930 nalezl jakýsi sedlák z vesnice Mihaltci, okres Trnovo ve středním Bulharsku na svém poli, nazvaném „Sadina", v hloubce asi 20 *cm* hliněnou nádobu, obsahující 3123 stříbrných mincí polských, španělských, italských, habsburských (rozličných zemí), uherských, německých, francouzských, tureckých, slezských, kuronských, nizozemských a papežských.

Poslední letopočet, který nacházíme na mincích tohoto nálezu je rok 1613 na groši Gabriela Báthoryho.[1]) Nález byl tedy ukryt po tomto roce a patrně ve válkách křesťanských států s Turky na počátku XVII. stol.

Popisuji zde 2120 mincí:[2])

Polsko: Štěpán Báthory (1575—1886), trojak 1583 (1); Zikmund III. (1587—1632), šesták 1595 (3), 1599 (21); trojak 1594 (2461).
Litva: Zikmund August (1548—1572), čtyrák 1568 (3); Štěpán Báthory, trojak 1583 (303).
Gdansko: Zikmund I. (1506—1548), šesták 1535 (1), 1537 (1); Zikmund August, trojak 1537 (1).
Riga: Štěpán Báthory, trojak 1586 (1).
Španělsko: Karel a Jana (1516—1520), dvougroš (1); Filip II. nebo Filip III. (1556—1598—1621), tolary, půl- a čtvrttolary tak nečitelné, že nelze stanoviti přesnou dobu ražby (93).
Italie: *Neapol*, Filip III. Špan. (1598—1621), $^1/_4$tolar (3); *Florencie*, Ferdinand I. (1587—1608), tolar (1); *Savojsko*, Emanuel Filibert (1553—1580), půltolar (1).
Papežský stát: Pavel V. (1605—1621), $^1/_4$tolar 1609 (2).
Anglie: Alžběta (1558—1603), $^1/_2$tolar (1).
Francie: Jindřich III. (1574—1589), $^1/_2$tolar 1576 (2); $^1/_4$tolar 1577 (1), 1582 (1), 1589 (5). Jindřich IV. (1589—1610), $^1/_4$tolar 1600 (1), 1601 (1), 1602 (1), 1603 (1), 1604 (1), 1606 (1) a 1607 (1).
Navarra: Jindřich II. (1572—1607), $^1/_2$tolar 1581 (1); $^1/_4$tolar 1579 (1).
Turecko: Ahmed I. (1603—1617), 42 stříbrných mincí s datem 1012 Hedžry (r. 1603).
Kuronsko: Fridrich Kettler (1587—1639), trojak 1597 (3), 1606 (5) a neuv. letop. (1).

[1]) Poz. red. Nejsou-li mladší ražby Filipa III. Španělského, nebo mansfeldský tolar, oboje bez letopočtu. Tím by se datum ukrytí nálezu posunulo až do prvých let 30leté války.

[2]) Redakce zkrátila, poněvadž se nejedná o české ražby, popis p. prof. Mouchmoffa, s jeho výslovným souhlasem.

Sasko: Jan Fridrich (1532—1547), $^1/_2$tolar 1537 (1), $^1/_4$tolar 1545 (2); Mořic (1541—1547—1553), $^1/_4$tolar 1543 (1), 1549 (1) a 1550 (1); August (1553—1586), tolar (1); $^1/_4$ tolar 1555 (1); Kristian I. (1586—1591), tolar 1589 (1); *Výmar St.-Altenburg*, Jan (1573—1605) a Fridrich Vilém (1573—1602), tolar 1581 (1).
Branibory: *Anspach-Bayreuth*, Jiří a Albert (1536—1544), tolar 1544 (1).
Brunšvik-Wolffenbüttel: Julius (1568—1589), tolar 1588 (1).
Mansfeld-Eisleben: Justus (1579—1619) a Volrab (*Artern*, + 1627), $^1/_2$tolar (1).
Halberstadt, Jindřich Julius, vév. Brunšvický (1566—1613), tolar 1597 (1,)
Kolín n. R., město, $^1/_2$tolar 1567 (1).
Lubek, město, tolar 1559 (1).
Batenburk-Gronsfeld, Vilém z Bronchorst (1556—1575), $^1/_4$tolar (1).
Dewenter Campen Zwoll, tolar 1555 (1).
Sedmihrady, Zikmund Báthory (1585—1598), groš 1597 (19); Štěpán Bočkaj (1604—1607), groš 1606 a jiných dat (76); Gabriel Báthory (1608—1613), groš 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613 (30).
Habsburské ražby,[3]) Karel V. (1519—1558), $^1/_2$tolar (1); Ferdinand I. (1521—1564), $^1/_2$tolar (1), $^1/_4$tolar 1550 (1) a neuved. letop. (1); Maxmilián II. (1564—1576), tolar 1575 (1); Rudolf II. (1576—1612), tolar 1601 (1), 1603 (1) a 1606 (1).
Slezsko: Adam Václav Těšínský (1579—1617), troják 1597 (11 ve dvou typech).

N. A. Mouchmoff.

NÁLEZ V LHOVICÍCH U ŠVIHOVA (polit. okres Klatovy).

Martin Brož, maj. hospodářství čp. 1 ve Lhovicích, nalezl při bourání starého špýcharu v březnu 1931 pod zdivem 215 stříbrných mincí států a měst, jakož i církevních statků středoevropských z let 1574—1619. Poklad byl ukryt na samém počátku 30leté války, patrně ještě v r. 1619. Jeho nejzajímavější ražbou jest bílý groš Lengefeldrův z r. 1615, který svědčí o vydávání těchto mincí v uvedeném roce i v jáchymovské mincovně (viz vyobr. a srovn. popis nálezu z osady Labe). V nálezu, jejž daroval nálezce klatovskému museu, zastoupeny jsou svými ražbami:

A. Čechy:

Vladislav II. (1471—1516), 2 pražské groše (1), typ Teisinger č. 1; 2. (typ koruny Teisinger č. 10, rozděl. znam.: .W—S : S—? rub: ‡ ✠ ‡
Maxmilian II. (1564—1576), bílý groš r. 1574, minc. *Praha*, Hanuš Harder.
Rudolf II. (1576—1612), bílý groš r. 1583, minc. *Kutná Hora*, Jiří Šatný.
Matyáš (1612—1619), bílý groš r. 1615, minc. *Jáchymov*, Centurio Lengefelder.

Matyáš, Jáchymov, Cent. Lengefelder, bílý groš 1615.

[3]) Pozn. red. Mezi uvedenými ražbami habsburských panovníků jsou snad dvě uherské a patrně, podle opisu, i některá česká. Poněvadž p. prof. Mouchmoff neuvedl mincovních značek, nemůžeme je zařadit mezi výrobky určitých mincoven.

B. Slezsko:

Lehnice-Břeh: Jan Kristian a Jiří Rudolf (1602—21), tříkrejcar: r. 1605, 1606, 1608, 1610, 1616 (2), 1618.
Krňov: Jan Jiří (1606—1621), tříkrejcar r. 1616 (mincm. C. Hennemann).
Münsterberg-Olešnice: Karel II. (1587—1617), tříkrejcar r. 1612 (4), 1614, 1615 a 1616.
Opava: Karel Liechtnštejn (1614—1627), tříkrejcar r. 1614 (mincm. B. Hase).
Těšínsko: Adam Václav (1579—1617), tříkrejcar r. 1606.

C. Habsburské ražby:

Korutany: Karel, arciv. rak. (1564—1590), tříkrejcar bez letopočtu.
Alsas a Pfirt: Ferdinand, arciv. rak. (1564—95), tříkrejcar bez letopočtu.

D. Německá říše:

Anhalt: Jan Jiří, Kristian, August, Rudolf a Ludvík (1586—1618), groš r. 1616 a 1618 (2).
Barby: Albrecht Bedřich († 1641), groš r. 1612.
Branibory: Jan Zikmund (1608—1619), tříkrejcar r. 1615.
Brunšvik, linie Wolfenbüttel: Bedřich Oldřich (1613—1634), groš r. 1618 (2), jeden: D. MENSCHEN.G.I.S.V.S, druhý: BEI GOT.IS.RATH.V.THAT.
Colmar město: ½batzen bez letopočtu.
Corvey opatství: Theodor z Beringhausen (1585—1616), groš r. 1615.
Porýnská hrabata, Otto v Kyrburgu (1548—1607), tříkrejcar r. 1595; poručenství v Grumbachu, tříkrejcar r. 1608.
Eimbeck město: groš r. 1615, 1616, 1617 (2).
Falc-Simmern: Richard (1569—98), tříkrejcar r. 1596.
Falc-Veldenz: Jiří Gustav (1592—1634), tříkrejcar bez letopočtu.
Falc-Zweibrücken: Janové st. a ml. (1569—1604—1635), tříkrejcar r. 1592, 1594, 1598, 1599, 1600, 1601, 1607, 1609, nečit. let. a bez letopočtu (13, tří typů).
Goslar město: groš r. 1582.
Göttingen město: groš r. 1616.
Halberstadt biskupství: Kristian (1616—24), groš r. 1616.
Hameln město: groš r. 1608 a 1615.
Hanau-Lichtenberg: Filip V. (1590—99), tříkrejcar r. 1597 a 1598; Jan Reinhard (1599—1625), tříkrejcar r. 1603, 1604, 1606 (2) a bez letopočtu (6, dva typy).
Hanau-Münzenberg: Filip Ludvík II. (1580—1612), tříkrejcar bez letopočtu (4); Filip Mořic (1612—1638), tříkrejcar r. 1613 (2), 1614 (3) a 1619.
Hildesheim biskupství: Arnošt Bavorský (1573—1612), groš r. 1609.
Hildesheim město: groš r. 1615 (2).
Holštýn-Gottorp: Jan Adolf (1590—1616), groš r. 1600.
Jülich-Cleve-Berg: Jan Vilém (1592—1600), groš r. 1601, 1605 (2) a 1609 (2).
Kolín arcibiskupství: Arnošt Bavorský (1583—1612), groš 1611 (2); Ferdinand Bavorský (1612—1650), groš r. 1613, 1615 a 1616.
Lippe hrabství: Šimon VI. (1563—1613), groš r. 1610, 1611, 1612; Šimon VII. (1613—1627), groš r. 1614.
Magdeburk město: groš r. 1617 (2),
Mansfeld-Bornstädt: Bruno II., Vilém, Wolrab a Jošt (1586—1615), groš r. 1612.
Marsberg město: groš r. 1609 a 1616.
Minden biskupství: Antonín ze Schauenburga (1587—99), groš r. 1596 a 1598.

Murbach a Lüders opatství: Ondřej, arcikníže Rakouský (1587—1600). tříkrejcar r. 1596.
Northeim město: groš r. 1616,
Paderborn biskupství: Theodor z Fürstenberga (1585—1618), groš r. 1612.
Quedlinburg opatství: Dorota Saská (1610—1617), groš r. 1615 a 1617.
Rittberg hrabství: Jan III. Východofríský (1601—25), groš r. 1617 a 1618 (2).
Sasko-St. Výmar: vévodové Bedřich Vilém (1573—1602) a Jan (1573—1605), 12ník (3batzen) r. 1589.
Schaumburg: Arnošt (1601—1622), groš r. 1604 a 1618.
Solms-Hohen-Solms: Filip Reinhard (1613—1636), tříkrejcar r. 1612, 1616, 1617, bez letopočtu (3) a nečitel. letop. (1).
Solms-Lich: Filip v Horolczi (1590—1631), tříkrejcar r. 1614 (2), 1616, 1617 a nečitel. letop.; Arnošt (1590—1619), tříkrejcar r. 1612, 1617 (2), 1618 a nečit. let.; bez uvedení mincovního pána, tříkrejcar bez letopočtu (5, tří typů).
Stolberg-Ortenberg: Ludvík Jiří (1572—1618), tříkrejcar r. 1610 (?), 1616 (3) a bez letop.
Stolberg-Stolberg: Jindřich a Wolfgang Jiří (1612—1615), tříkrejcar r. 1613, 1614 a bez letop.; Wolfgang Jiří (1612—31), groš r. 1615.
Strassbourg biskupství: Karel Lotrinský (1522—1608), tříkrejcar r. 1600, 1603 a 1604.
Thorn opatství: abatyše Anna hrab. z Marky (1604—31), tříkrejcar bez letopočtu (2),
Waldek: Kristian a Wolrab (1588—1636), tříkrejcar r. 1616.
Würtenberg vévodství: Bedřich I. (1593—1608), tříkrejcar r. 1595 (2) a 1596.

E. Polsko:

Zikmund III. (1587—1632), trojak Poznaň r. 1591; tříkrejcar Bydgoszcz r. 1616 (2) a 1617 (2); poltorak (dva typy) Bydgoszcz r. 1614 (1 + 3), 1615 (3), 1616, 1617 (5) a 1619 (2).

F. Švýcary:

Sv. Havel, tříkrejcar r. 1616.
Luzern, tříkrejcar r. 1599, 1600, 1604, 1606.
Schaffhausen, tříkrejcar r. 1597 (5), 1598 a 1611.
Zug, tříkrejcar r. 1593 (?), 1600 (3), 1601 (2), 1604, 1606 (6) a bez letop. (1).

G. Italie:

Benátky, anonymní ražba (čtyři gazzetty) bez letopočtu (2).

Nohejlová-Plánička.

NÁLEZ V JENÍŠOVICÍCH.

V Jeníšovicích u Turnova nalezl v létě 1929 rolník p. Kněbort při opravě dveří svého domku ve futře 50 mincí: třináct českých grošů Vladislava II., jeden kutnohorský groš Ferdinanda I., dva bílé a dva malé groše Rudolfa II., pět 24krejcarů českých stavů, devět ražeb Fridricha Falckého (čtyři 48- a pět 24krejcarů) a 18 ražeb cizích zemí a měst (Tyroly, Salzburg, Sasko, Prusko, Falce, biskupství i město Strassbourg, Solms-Lich, Holštýn-Gottorp, Goslar, Northeim, Vých. Frísko, Utrecht a Polsko). Nález byl ukryt krátce po roce 1622, neobsahuje vedle hallského lehkého tolaru r. 1621 žádné ražby bělohorského vítěze Ferdinanda II. a, vyjma právě jmenovaného a utrechtského tolaru z r. 1622, žádné jiné lehké mince. Je tedy pokladem dobrých mincí a zvláště zajímavý tím, že v něm nalézáme čtrnáct českých

grošů, ač nebyly již dávno před dobou jeho uschování vydávány. Podrobněji jsem jej popsala v časopise Od Ještěda k Troskám, roč. IX., str. 202 sl. *Nohejlová.*

DVA TOLAROVÉ NÁLEZY Z DOBY 30LETÉ VÁLKY.

I. Dne 6. března 1930 nalezl Rudolf Schindler, kočí u p. R. Löhnerta z *Dolní Libchavy* u Čes. Lípy čp. 74 na zahradě pod švestkovým stromem v hloubce as 40 *cm* hliněnou nádobku, která byla rozbita, která však obsahovala 54 tolary a jeden půltolar těchto zemí:

Čechy: Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, Lasanz (1600—1609), 1608, váhy 28·893 *g*, jakosti 950/000; Salvart (1609—1610), 1609, 29·164 *g*, 950/000; *Kutná Hora*, Jiří Šatný (1575—1592), 1592, 28·769 *g*, 950/000; Vlk Herolt (1592—1598), 1596, 29·10 *g*, 950/000; David Enderle (1603—1608), 1604, 29·067 *g*, 950/000; *Čes. Budějovice*, K. Mattighofer (1584—1603), 1584, 28·866 *g*, 950/000.

Matyáš (1612—1619), *Kutná Hora*, Jan Šultys (1612—1613), 1613, 29·057 *g*, 950/000; neobsazeno (1616), 1616, 29·00 *g*, 950/000.

Tyroly: Ferdinand I. (1521—1564), *Hall*, Hans Beheim (1524—1577), bez let., 28·51 *g*, (Markl, t. XXI., č. 1577).

arcivév. Ferdinand (1564—1595), *Hall*, Tomáš Krumpf (1560—1577); Jakub Berndorf (1577—1599), pět var. bez let., váhy: 28·02, 28·61, 28·53, 28·50, 28·52 *g* 1. typ: obrněné poprsí v l., v pravé ruce žezlo, v levé jílec meče, na brnění jsou tři ozdobné pruhy, z nichž jsou na prvním kuse vyzdobeny dva hvězdičkami, třetí tečkami, na druhém kuse všechny tři hvězdičkami; na rev. štít se znaky, uprostřed tyrol. orlice.

2. typ: jako prvý, poprsí nemá však pásů, jen vpředu arabesku. Kresbou jest vlastně nejstarší. Rev. týž.

3. typ: poprsí jako u typu č. 1, jen jiné kresby (v ukončení jednotlivých plátů), ozdobou jsou tři pásy, zcela jiné kresby než u typu č. 1., ozdobené plnými čtverečky. Také okraj pod pravou rukou jest ozdoben. Písmo mladší. Rev. týž až na var. v písmě a kresbě koruny.

4. typ: poprsí má ozdobné pásy, které z části nejsou vidět. Zakrývá je velitelská šerpa. Ozdobou jsou na nich arabesky, kresba ukončení plátů jest zcela jiná. Rev. má po krajích štítu ozdoby, štít je menší a spodní znaky v něm jsou také zmenšeny. Var. je i v kresbě koruny. (Srovn. Loehr v Miller. Öst. Münzprägungen).

Elsasko-Pfirt: arcivév. Ferdinand Tyrolský (1564—1595), *Ensisheim*, bez let., 27·93 *g*.

Uhry: Rudolf II. (1576—1612), *Kremnica* (vard. Filip Neutaler?), 1599, 28·29 *g*.

Švýcary: Basilej, lehký tolar 1625, 28·10 *g*.

Hamburk, značka lilie, 1582, 29·20 *g*.

Mansfeld (Vorderort, linie Friedeburg): Petr Arnošt, Bruno, Gebhart, Jan Jiří (1586—1601), *Eisleben*, mincm. Berthold Meinhart (1582—1595, jeho značka však uvedena: Ь M!), 1593, 28·89 g.

Brunšvik-Wolffenb.: Jindřich Julius (1589—1613), mincm. J. Oekkeler, 1596, 28·935 *g* (poprsí ve zbroji v l.; štít o třech helmách); 1605, 29·22 *g* (divý muž se stromem; štít o pěti helmách); 1610, 28·986 *g* (týž typ).

Nizozemí, Geldry (konfederace Belgická), 1621, 27·70 *g*.

Campen za Rudolfa II. (1576—1612), bez let., 28·72 *g*.

Sasko, Albertská linie: August (1553—1586), *Annaberk*, Leop. Holzschuher 1555, 28·75 *g*, 1556, 28·85 *g*; *Drážďany*, Hans Biener (1556—1604), příležitostný tolar na dobytí Goty 1567, 28·73 *g*; tolar 1564, 28·85 *g*; 1577, 29·14 *g*; 1578, 28·94 a 28·876 *g*; 1579, 28·94 a 28·876 *g*; 1581, 29·035 *g*; 1584, 28·65 *g*; 1585, 29·03 *g*.

Kristian I. (1586—1591), *Drážďany*, H. Biener, 1586, 29·08 *g*; 1588, 29·17 *g*; 1589, 28·996 *g*; půltolar 1591, 29·215 *g*.

Kristian II., Jan Jiří a August pod poručenstvím (1591—1601), *Drážďany*, H. Biener, 1593, 29·165 *g*; 1595, 29·047 *g*; 1598, 29·10 a 28·91 *g*; 1599, 28·823 *g*.

Kristian II. (a bratří), *Drážďany*, Hans Biener, 1602, 29·15 *g*; 1604, 28·63 *g*; *Drážďany*, mincm. Jindřich z Rehnen (1605—1624), značka H R, 1607, 28·97 *g*; značka labuť 1611, 29·145 g.

Jan Jiří a August (1611—1615), *Drážďany*, Jindř. z Rehnen, značka labuť, 1613, 29·048 *g*; 1614, 29·16 *g*.

Jan Jiří I. (1611—1626), *Drážďany*, Jindř. z Rehnen, značka labuť, 1619, 29·07 *g*.

Sasko-Starý Výmar: Fridrich Vilém a Jan (1573—1602), mincovna? 1575, 29·135 *g*; *Coburg*, mincm. Bast. Beschel (1578—1608), 1588, 28·696 *g*.

Nejstarší z ražeb nálezu jest tyrolský tolar císaře Ferdinanda I. bez letopočtu (Hall), nejmladší kiprový tolar basilejský r. 1625. Nález jest jasně poklad dobrých mincí, ukrytých za třicetileté války, mezi nimiž kiprové tolary nizozemské a basilejský tvoří výjimku.

II. Počátkem května r. 1930 nalezli Ant. a Rudolf Marschovi z Pohradic (soud. okres Bílina) pod horou zvanou Aloisovkou v katastru obce *Pohradic* při vyrovnávání půdy v hloubce asi 2 *m* šest tolarů, uložených v zetlelém koženém váčku mezi kameny. Byly zastoupeny:

Sasko: Jan Jiří (1611—1656), 1626 (dva kusy).

Nizozemí, Filip II. Španělský (1556—1584), Brabant, 1557, 1558; Utrecht, 1576?

Mansfeld-Artern, Filip Arnošt (1585—1631), 1625.

Tolary tyto byly zřejmě uschovány v prvé části 30leté války.

Nohejlová.

NÁLEZ Z VÁLKY TŘICETILETÉ.

Na poli zvaném „na Klínku" kat. čís. 216 v Krychnově, pol. okr. Kolín, patřícím p. Antonínu Boumovi, byl učiněn kočím Josefem Pýchou při podzimní orbě dne 22. listopadu 1930 nález, který obsahoval hliněnou nádobu, stříbrný pozlacený korbílek (t. zv. pintu), stříbrný pozlacený pohárek (kalíšek) a mince.

1. Hliněná nádoba jest silně poškozená, neúplná, vrchní část byla asi dřívější orbou odříznuta. Z této horní části zachoval se pouze kus hrdla s jemně vypouklým plastickým páskem; hořejší část jest polévána. U nádoby byla nalezena také část ucha, které jeví stopy polevy asi do polovice. Výška celé nádoby nedá se odhadnouti. Zachovalý díl jest 10 cm vysoký, průměr dna 9½ *cm*, hořejší průměr 15 *cm*. Vnějšek nádoby jest hladký, nepolévaný, barvy žluté a nese pět rovnoběžných, dvojitých rýh, z nichž první jest 4 *cm* ode dna. Vnitřek s polevou tmavošedě žlutou. Materiál jest jemný. Celek je typická česká nádoba renesanční z počátku XVII. stol.

2. Stříbrný pozlacený korbílek, s tepaným mírně reliefním ornamentem jemné práce dobře zachovalé. Na uchu asi v jedné třetině poprsí, dobře modelované, lité. Víčko schází a bylo asi, podle starého lomu soudě, již dříve uoráno, jen stěžejka víčka s figurkou mořské panny se dvěma rybími ocasy jest zachovaná. Korbílek má úzkou,

plochou a nízkou nožičku, nad níž jest ornament renesančního charakteru. Vnitřek ani spodek dna není zlacen. Při hranách korbílku jest dno měděnkou silně poškozeno. Výška 10·5 *cm*, průměr dna 9 *cm*, průměr hořejšího otvoru 7·5 *cm*.

3. Stříbrný pozlacený pohárek ve formě kalichu má hořejší díl úplně ulomený a nese na sobě známky dvojí jizvy, patrně od pluhu, vysvětlitelné tím, že tento pohárek nejvíce vyčníval z hrnce. Hořejší plášť jest ozdoben jemně rytým ornamentem. Spodek i noha jsou lité a sestávají ze tří oddělitelných částí. Spodek s nohou jsou masivní, těžké. Vnitřek jest vyzlacen. Výška 15 *cm*, průměr spodku 7 *cm*.

Pozlacený stříbrný korbílek a pohárek z krychnovského nálezu. Zmenšeno.

Pohárek i korbílek jsou krásnou renesanční zlatnickou prací. Do hliněné nádoby byl nejdříve vložen korbílek a do něho pak pohárek a prostor mezi pohárkem a vnitřní stěnou korbílku byl vyplněn velkými mincemi, tolary a $^1/_4$ tolary, kdežto malé mince, groše, malé groše, bílé penízky a krejcar byly vloženy do pohárku.

Všech zachráněných mincí jest 105 kusů. Zdá se však, že, ač bylo použito četnické asistence, něco mincí nebylo zachyceno.

Seznam mincí jest tento:

Čechy, Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, L. Ecker, malý groš 1594; Z. Eckerová, malý groš 1599; *Kutná Hora*, Šatný z Olivetu, malý groš 1581 a 1586; P. Škréta, malý groš 1609; bílý peníz nečit. let. (2); *Jáchymov*, P. Hofmann, malý groš 1609; *Č. Budějovice*, C. Lengefelder malý groš 1605.

Matyáš II. (1612—1619), *Praha*, B. Huebner, bílý groš 1617; *Kutná Hora*, J. Šultys, čtyři malé groše z r. 1612 (jeden bez tečky mezi Ma a ley); Jan Šultys nebo P. Škréta, malý peníz 1612 (25 kusů).

Fridrich Falcký (1619—1620), *Praha*, P. Škréta, 48krejcar 1620; *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 48krejcar 1620; *Jáchymov*, C. Lengefelder, 48krejcar 1620 (2 kusy, jeden průměru 34 *mm*, druhý průměru 32 *mm*, líc: FRIDERICVS D·G·BO (48) HE·REX·CO·PA·RH·, rub: DVX·BA·MAR·MO·DVX·SIL·MA·VT·LV· 1620 (minc. znam.). Don. ani Čerm. nemá.

Ferdinand II. (1620—1637), *Praha*, P. Škréta, 60krejcar 1620; *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 60krejcar 1620 (2 kusy), 1621 (13 kusů); *Jáchymov*, Ř. Steinmüller, 60 krejcar 1625.

Slezsko, Ferdinand II., *Nisa*, Daniel von Bren (vard.), krejcar 1625.

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), *Varšava*, J. Firlej, groš 1599; *Krakov*, Mikołaj Daniłłowicz, groš 1619 a 1624.

Jülich, Cleve, Berg v držení cizích knížat, 6stüber za vlády Matyáše II. (1612—1619, 3 kusy).

Opatství Werden, Hugo Preutäus (1614—1646), t. zv. „Adlerschilling" bez letopočtu (1 kus).

Město Zwol, $^1/_4$ tolar za Rudolfa II. (1576—1612, 6 kusů).

Falz-Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), 3krejcar bez letopočtu (1 kus).

Město Campen, stříbrná mince („escalin à l'aigle) za Rudolfa II. (1576—1612), bez letopočtu (1 kus); stříbrná mince bez letopočtu („escalin à l'aigle") za Matyáše II. (1612—1619, 2 kusy: CAMPEN, 13 kusů: САМРЕИ).

Frísko, stavové, 6stüber bez letopočtu (2 kusy).

Východní Frísko, Enno III. (1599—1625), 6stüber bez letopočtu.

Schaumburg, Arnošt v Pinnenbergu (1601—1622), 4gröscher bez letopočtu (Gehmen).

Oldenburg, Antonín Günther, (1603—67), t. zv. „Adlerschilling" bez letopočtu.

Flandry, Filip II. (1556—98), stříbrná mince z r. 1565. Kontramarka Holandská.

Brabant, Filip II. (1556—98), Antverpy, stříbrná mince z r. 1571 a nečitelného letopočtu (4 kusy).

Albert a Alžběta (1599—1621), stříbrná mince bez letop. (1 kus).

Château Renault, Luisa Markéta Lotrinská (1605—29) a František Bourbon Conti (1605—14), stříbrná mince bez letop.

Italie, knížectví Corregio, Syrus Austriacus (1598—1635), stříbrná mince bez letopočtu.[1])

Nález tento obsahuje mince od r. 1575—1625 a byl asi v roce 1626 ukryt. Existenci cizích mincí v tomto nálezu lze snadno vysvětliti, nahlédneme-li do starých kolínských městských protokolů, kopiářů a knihy Militaria z let 1619—1626. V těchto zápisech se nám zachovalo hojně přesných záznamů o tom, jak táhla cizí vojska městem a jak řádila v okolí Kolína. Proto zde uvádíme nejdůležitější výpisky, mající vztah k nalezeným mincím. 5. prosince 1619 nalézáme záznam, podle něhož byl ve vojšti hrab. Thurna pomocný sbor *Holanďanů* v síle čtyř praporců pěších a čtyř setnin kornetů, dohromady 300 mužů, kteřížto „Nydrländři" činili mnohé škody na Kolínsku. (Kopiář 4 k 12 Jan. 1620. Radní protokol E 24. K 11. Jan. 1620.) Dne 22. července 1620 položilo se u Kolína silné oddělení král. vojska pod knížetem *Janem Arnoštem Sasko-výmarským* a 26. července hnulo se k Čáslavi, nadělavši mnoho škod v Kolíně a okolí (Kniha purkm. F 2. k r. 1620). Dne 18. listopadu leželi v Kolíně polští Kozáci *Lisovčici*, kteří byli posláni králem *Zikmundem* III. na pomoc císaři Ferdinandu II. (Militaria I.). Dne 14. prosince 1620 stavil se zde jízdný pluk Breynerovský a pět kornetů lehké jízdy *španělského krále Filipa III.* Vojsko drancovalo komory a truhly,

[1]) Městské museum v Kouřimi získalo z tohoto nálezu další: 60krejcar z r. 1621 Ferdinand II., *K. Hora*, Š. Hölzl; 24krejcar českých stavů z r. 1620, *Praha*, P. Škréta; 2 kusy t. zv. Adlerschilling, Oldenburg, *Antonín Günther* (1603—1607). Tak bylo teprve dodatečně zjištěno.

vybíjelo a celé okolí zpustošilo (kopiář 4. k r. 1620). Dne 4. dubna 1621 přitáhlo od Soběslavě přes Kouřim 80 jízdných Charvátů a Vallonů[2]) a 18. dubna přitáhl praporec Waldštejnův pod hrabětem Ferdinandem de Negrolli. Zůstali v Kolíně 12 dní (Militaria I.). Dne 1. května 1621 přišlo vojsko bavorské a strašně v Kolíně řádilo. V polovici srpna 1621 měli zde „mustrplatz" pod velením cís. plukovníka knížete *Julia Jindřicha Sasko-lauenburského* (kop. 4 k r. 1621). Hlavní okupace Kolínska počíná dnem 21. listopadu 1621, kdy přitáhly od Kouřimě do Kolína dva pluky cís. vojska; první pod knížetem *Juliem Sasko-lauenburským* a druhý pod knížetem *Nasovským*. Bylo jich 23 praporců, 4000 mužů (Militaria I.). Dne 1. května 1622 táhly městem tři pluky *Španělů* pod generálem Donem Marradasem a vojáci opět drancovali (kopiář 4 a Militaria I r. 1622). Nejmladší mince nálezu, slezský krejcar Ferdinanda II. z r. 1625, zavlečen byl na Kolínsko asi hordou žoldnéřů Jana Lipanského z Lipan, který se r. 1625 dal v Slezích najmouti k některému pluku španělskému v Čechách ležícímu. Potuloval se se svými vojáky mezi Čáslaví a Kolínem a byl pro zabití kolínského žida jat a souzen hrdelním soudem kolínským (Radní protokol E 29 ke dni 17. dubna a 5. a 8. května 1626).

Z těchto citací vystihne čtenář, jakého asi původu jsou cizí mince v našem nálezu. České mince Rudolfa II. a Matyáše II. byly pro svou dobrou jakost asi dlouho po úmrtí těchto králů platnou, bernou mincí. Mince Fridricha Falckého a stavů českých udržely se, ač byly stahovány přece tu a tam v oběhu. Většina tolarů Ferdinanda II. (15 kusů) jest rázu kutnohorského, jakož i většina všech nalezených českých mincí. Tolary jsou úplně čisté, neporušené, s neporušeným zrcadlovým rázem, přímo z mincovny vyšlé a lze tedy souditi, že majitel jejich byl asi měšťan Hor Kutných, který v posledním okamžiku majetek svůj zakopal, když prchal před nepřítelem. Nevrátil se více a poklad jeho jest dnes ozdobou sbírek městského musea kolínského.[3])

Jos. Štolba.

NÁLEZ V OSADĚ LABI.

Počátkem měsíce května 1931 nalezl zemědělský dělník Tynko Korytnický ze Sněhova čp. 37, okres Semily na palouku výrobce cementového zboží Antonína Kneře v Labi čp. 14, katastr obce Sněhova as 250 kroků severových. od zříceniny hradu Vranova (nynějšího Pantheonu) v zemi zakopané staré stříbrné mince v počtu 77 kusů.

Nález obsahoval ražby těchto panovníků a zemí:

Čechy, Ferdinand I. (1026—1564), *Kut. Hora*, Mates Lidl z Myslova a Ludvík Karel z Řásné, bílý peníz r. 1563.

Rudolf II. (1576—1612), *Čes. Budějovice*, Kryštof Mattighofer, malý groš r. 1587;

Matyáš (1612—1619), *Kut. Hora*, Šeb. Hölzl, malý peníz r. 1619; *Jáchymov*, Cent. Lengefelder, bílý groš r. 1618.

Ferdinand II. (1620—1637), *Praha*, Ben. Hübner, 15krejcar r. 1622 (2k); bílý groš r. 1625 a r. 1626; *Kut. Hora*, Šeb. Hölzl, krejcar r. 1624 (Don. nemá; Čermák III., č. 509); krejcar r. 1624 (Don. 2258, Čermák III., 510); r. 1625 (Don. 2260).

Morava, Ferdinand II. *Brno*, Kryštof Wansidler, krejcar r. 1624.

Slezsko, Ferdinand II. *Vratislav*, Balt. Zwirner, krejcar 1624; vardajn Riedel, krejcar 1625 a 1626; *Nisa*, vardajn Daniel z Bren, krejcar 1624 a 1625; *Ratiboř*, vard. Šimon Dyringer, krejcar 1625.

---

[2]) V letopisech znamenáno „Vallounů".

[3]) Za pomoc při určení mincí děkuji srdečně sl. dr. E. Nohejlové. Nemenším díkem jsem povinován p. doc. dr. Květovi za pomoc při popisu nalezených nádob.

Dolní Rakousy, Matyáš (1611—1619), *Vídeň*, Isaiáš Jesenský, 3kr. (groš) 1618.

Ferdinand II. (1619—1637), *Vídeň*, Mat. Fellner, dlouhý 12kr. 1621; *St. Pölten*, Mat. Fellner, 3kr. (groš) 1624.

Štýrsko, Matyáš (1611—1619), *Št. Hradec*, Šimon Balthasar, fenik 1614.

Uhry, Ferdinand II. (1619—37), *Bratislava*, Matyáš Fellner, denár 1623.

Arcibiskupství Salzburg, Matouš Lang z Wellenburku (1519—40), ½krejcar 1538 a nečit. letopočtu; Wolfgang Theodor z Raitenau (1587—1612), fenik 1598.

Kurf. Falc, Ludvík VI. (1576—83), ½batzen r. 1578.

Falc-Veldenz, Jiří Jan (1544—92) ½batzen 1580.

Město Augsburk, krejcar 1624.

Lehnice-Břeh, Jiří Rudolf sám (1639—1653), 24krejcar 1622 z neznámé mincovny dvou typů.

Nález labský byl ukryt r. 1626, nebo brzy po něm (nejmladší ražbou je pražský bílý groš Hübnerův Ferdinanda II. r. 1626 a krejcar r. 1626 téhož panovníka z vratislavské mincovny vardajna H. Riedla). Nejstarší mincí v pokladu je salzburský ½krejcar r. 1538. Bílý jáchymovský groš Lengefeldrův krále Matyáše I. z r. 1618, který je variantou kusu ve sbírce Národního musea a který zaujal předně pozornost v nálezu vedle kutnohorského krejcaru z r. 1625 (třeba ne zvláště vzácného) není již jediným dokladem, že za působení Lengefeldrova vydávala jáchymovská mincovna také tento druh mince. V nálezu u Lhovic (viz vyobr. v popisu tohoto) se vyskytl bílý jáchymovský groš z r. 1615, ještě zajímavějšího rázu. Snad i v ostatních letech Lengefeldrovy činnosti nechyběla ražba bílých grošů. Je možné, že nás o tom záhy poučí nové nálezy nebo soukromé sbírky.

Em. Nohejlová.

NÁLEZ V ŽERAVICÍCH NA MORAVĚ.

V městečku Žeravicích, okres Kyjov Mor., v čís. 178, patřícím p. Jelínkovi nalezly dne 4. března 1930 děti, hrající si na zahrádce, která končí příkrým svahem, v tomto čerstvě sesutém ve výšce asi 1 *m* od shora dvě hodně prohnilá prkénka a mezi nimi několik starších stříbrných penízků, které tuto popisuji:

Čechy, Čeští stavové, Praha, 24krejcar r. 1619.

Münsterberg-Olešnice, Karel (1587—1617), groš 1617.

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), šesták r. 1626 a poltorak r. 1616, 1617 a 169.

Opaství Murbach a Lüders, Ondřej (1587—1600), groš 1596.

Biskupství Strassbourg, Karel Lotrinský (1592—1607), groš 1604.

Nizozemí, Kampen, 6stüber r. 1611 a 1619.

Arcibiskupství Solnohrad, haléř r. 1570 a nečit. letop.

Město Zug, groš r. 1606.

Město Schafhausen, groš. r. 1597.

Schauenburg, *Arnošt* (1601—1622), groš r. 1618.

Pomořany, *Filip Julius* (1592—1625), groš r. 1597.

Všechny tyto mince mám ve své sbírce. Mimo ně zmizely: 1/8 saského tolaru kolem r. 1600 a 12krejcar moravských stavů. Celkem nalezly děti 19 peněz z nálezu, které byly v Žeravicích, tehdy českobratrských, ukryty krátce po r. 1626.

Ctibor Šťastný.

NÁLEZ ZLATÝCH MINCÍ V ČESKÉM KRUMLOVĚ.

Při bourání domu B. Leopolda Žaluda, obchodníka v Čes. Krumlově, Latrán čp. 41, nalezli dělníci pod podlahou sklepu v hrnečku, který se rozbil, 16 zlatých ražeb těchto zemí a měst:

Korutany, arciv. Karel, dukát 1583, mincovna Celovec, Balt. Geitzkofler.
Salzburg, arcibiskup Jan Jakub Khuen z Belasse (1560—1586), dvoudukát r. 1568, váhy 6·96 *g*; Paris z Lodronu (1617—1653), dukát r. 1643, 1645 a 1646 (4 kusy).
Bamberk, biskup František (1632—1642), dukát r. 1638.
Mohuč arcibiskup Jiří Fridrich (1626—1629), dukát r. 1627.
Město Norimberk, dukát r. 1640.
Město Campen v Nizozemí, dukát r. 1603.
Město Zwolle v Nizozemí, dukát r. 1631, jméno Ferdinandovo: FARDINAN (!).
Záp. Frísko, dukát r. 1588.
Záp. Frísko (konfederace Belgická), dukát r. 1632, minc. znamení lilie.
Kastilie, Ferdinand a Alžběta (1474—1504), dvoudukát bez letopočtu, váhy 6·925 *g*.

Soudím, poněvadž nejstarší mincí jest dvoudukát kastilský a nejmladší salzburský dukát r. 1646, že byl tento zlatý poklad ukryt v posledních letech třicetileté války. Zajímavé jest, že mezi 16 uvedenými kusy není jediné zlaté ražby české. Snad byl majitelem pokladu cizinec. *Em. Nohejlová.*

NÁLEZ V KLATOVECH (polit. okres Klatovy).

Při stavební adaptaci krámu v domě čp. 69 v ulici Legií bylo nalezeno v dubnu 1930 zedníky ve štítové zdi, která dělí dům čp. 69 od čp. 199 ve výši asi 4 *m* od úrovně přízemní místnosti ve zdivu volně položených 5 stříbrných mincí:

český půltolar Ferdinanda II. z r. 1624, minc. *Praha*, Jan B. Suttner a tolary: saský vévody Bedřicha III., Jana a Jiřího (1500—1522) bez letopočtu; falcký Volfganga a Viléma z větve Neuburg (1614—1653) bez letopočtu; brunšvický vévody Bedřicha Oldřicha (1613—1634) z linie Wolfenbüttel z r. 1628; křížový braniborský markrabat Jiřího a Albrechta (1536—43) z r. 1542.

Tento malý poklad pochází zřejmě z poloviny 17. stol. Byl zakoupen pro museum v Klatovech. *fp.*

NÁLEZ V NÁCHODĚ U TÁBORA.

V březnu r. 1931 nalezl p. Janouš v Náchodě u Tábora při kopání v zahradě u domu malý poklad 30 mincí, který je nyní majetkem Městského musea v Táboře. Nálezce si nepovšiml, nejsou-li na místě i nějaké střepy nebo zbytky váčku.

Náchodský poklad byl ukryt v prvých letech Leopolda I. buď 1659 nebo 1660. Neobsahuje žádných numismatických zvláštností, ale svým složením se druží k několika nálezům, v nichž se objevují české široké groše vedle běžných ražeb 17. stol. (jenišovskému, poběžovickému a staršímu budějovskému). V nálezu náchodském jsou pouze dva, ale přece lze jej registrovati jako druhý po poběžovickém, který nám je zachoval i po 30leté válce.

Nález obsahuje tyto ražby:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš, typ koruny Teissinger N. Č. Čsl. VI., str. 138 č. 1; opisy jsou zachovány velmi špatně (1); pražský groš, špatně zachovaný (1).
Maxmilian I. (1564—76), *K. Hora*, Jiří Šatný a Samuel Vodolínský, bílý groš 1574 (1).
Ferdinand II. (1620—37), *Praha*, Hübner, bílý groš 1627 (3); Schuster, bílý groš 1632 (1); *K. Hora*, Hölzl, bílý groš 1624 (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Praha*, Wolker, bílý groš 1640 (1).
Leopold I. (1658—1705), *Praha*, Margalík, bílý groš 1659.
Morava, Ferdinand II. (1620—34), *Brno*, Kryšt. Wansidler, bílý groš 1624 (1) a 1625 (1); *Mikulov*, bílý groš 1628.
Slezsko, Lehnice-Břeh, *Jiří, Ludvík a Kristian* (1639—63), mincm. Krist. Pfahler, 3krejcar 1655.
Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1519—64), *Vídeň*, Adam Hartmann 2krejcar (½batzen) 1651 (1).
Ferdinand II. (1619—37), *Vídeň*, M. Fellner, 3krejcar 1624 (4) a 1630 (1).
Štýrsko, Ferdinand II. (1590—1634), *Št. Hradec*, 3krejcar 1626 (3), 1632 (1) a 1637 (1).
Tyroly, arcivév. Leopold (1619—32,) jako duchovní kníže (1619—25), *Hall*, 3krejcar bez let. (1).
Švýcary, Sv. Havel, groš, bez let. (1).
Bisk. Worms, *Jiří z Schönenberga* (1580—95), ½batzen nečit. letop. (1).
Nizozemí, Geldry, *Filip II. Špan.* (1556—1598), $^1/_5$ écu 1567 (1).
Nizozemí, *Filip II. Špan.* (1556 — 1598), $^1/_5$ écu nečitel. minc. znam. a letop. (1). *Nohejlová.*

NÁLEZ V ŘESTOKÁCH.

V Řestokách, pol. okres Chrudim, nalezl dne 12. července 1928 rolník p. Alois Pešek při planýrce zahrady u čís. pop. 38 asi 15 *cm* pod povrchem dvě nádobky, položené šikmo na sebe (svrchní válcovitá, nepolévaná, spodní džbánkovitá, hnědavě žlutě polévaná), v nichž byl ukryt přesně nezjištěný počet mincí. 808 kusů z nich bylo popsáno ředitelem chrudimského musea p. Fr. Posltem,[1]) z těchto pak bylo 746 kusů zasláno do Národního musea k prohlídce. Jsou to tyto ražby:

Čechy, Ferdinand II. (1620—37), *Praha*, Hübner, bílý groš 1623 (1); Suttner, bílý groš 1624 (10); Hübner bílý groš 1625 (1), 1626 (5), 1627 (6), 1628 (9), 1629 (1),1630 (2); du Bois, bílý groš 1630 (1) a 1631 (4); Šuster, bílý groš, minc. znam. na líci: 1631 (2), 1632 (1) a 1633 (3); minc. znam. na rubu: 1633 (1), 1634 (1), 1635 (2), 1636 (3), 1637 (2); nečit. let. (2); Wolker, bílý groš 1637 (9); *K. Hora*, Hölzl, bílý groš 1626 (1), 1627 (1); krejcar nečit. letop. (1); *Jáchymov*, Steinmüller, bílý groš 1627 (1) a 1632 (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Praha*, Wolker, bílý groš 1639 (1), 1640 (2), 1641 (4), 1642 (5), 1646 (2), 1647 (1) a 1649 (1); *K. Hora*, Hackl, bílý groš 1656 (1), 1657 (1).

---

[1]) Uveřejnil svůj popis s titulem Nález mincí v Řestokách ve Vlastivědném sborníku východočes., sv. 4., 1929, str. 140—147. Tam jsou popsány také kusy, které nebyly zaslány do Národního musea. Poněvadž určení mincí v obou popisech všude nesouhlasí, uveřejňujeme také zde podrobný výčet prohlédnutých mincí. Čtenář si doplní z popisu Posltova ony mince, které jsme sami neviděli, pro úplný obraz nálezu.

Leopold I. (1658—1705), *Praha*, Margalík, bílý groš 1659 (2), 1660 (2), 1661 (1); krejcar 1659 (1); *K. Hora*, Hackl, bílý groš 1659 (6), 1660 (4), nečit. letop. (1); krejcar 1559 (1) a 1660 (3).

Morava, Ferdinand II., *Brno*, Wansidler, bílý groš 1624, na líci B, na rubu na konci opisu CW (3); na líci CW: 1624 (1), 1625 (2), 1626 (3); na líci CV: 1625 (1); Brno? bílý groš 1624 (1); Brno, Wansidler, krejcar CW na líci: 1624 (4), 1625 (1), 1626 (1), nečit. letop. (2); dvojráz na rubu 1624 (1); CW na líci 1625 (1); na líci B, na rubu na konci opisu CW: 1624 (2); totéž, na rubu v opisu znak, 1624 (6); *Olomouc*, Balt. Zwirner, krejcar, na líci BZ: 1624 (1); totéž, na rubu znak, 1624 (3); M. Fritsch krejcar, na líci MF: 1627 (1), 1629 (?), 1632 (2); O v kruhu na rubu, bílý groš 1628 (3), 1630 (1), 1631 (1), 1632 (1), 1633 (1); totéž krejcar 1628 (1); *Olomouc?* krejcar, růžice na zač. opisu na líci, znak na rubu, nečit. letop. (1); *Mikulov*, bílý groš 1627 (1); krejcar 1627 (1), krejcar 1627 (1); *blíže neurč.* krejcar 1626 (1).

Ferdinand III., *Olomouc*, M. Fritsch, bílý groš, O v kruhu na rubu, 1637 (6) a 1639 (2); *Olomouc?*, krejcar, růžice na poč. opisu na líci, O v kruhu na rubu, 1640 (1).

Slezsko, Ferdinand II., *Vratislav*, nájemce B. Zwirner, bílý groš 1624 (3); týž a vard. H. Tuchmann, bílý groš 1624 (1); vard. H. Riedel, bílý groš: H—R, 1625 (2); HR před letopočtem o opisu 1626 (5); letopočet pod poprsím 1627 (1); na líci rozličně zkřížené dva praporce, na rubu HR 1627 (9), 1628 (21); 1629 (15), 1630 (4), 1631 (7). 1632 (2); totéž, ale tři praporce 1631 (1); krejcar, H. Riedel, minc. znam. W 1625 (1), 1626 (?, 1); na líci W, na rubu HR 1625 (2), 1626 (2), 1627, (2) 1628 (1); Petr Hema, bílý groš 1630, (5 o dvou typech); H. Ziesler, na líci tři zkřížené praporce, na rubu H Z, mezi nimi praporec: bílý groš 1631 (1), 1632 (3), 1633 (1), 1634 (1); na líci růžice, rub jako předchozí, bílý groš 1635 (1), 1636 (7); na líci W, na rubu tři zkřížené praporce, krejcar 1632 (1); *Nisa*, Daniel Breen, krejcar 1632 (1); *Ratiboř*, Šim. Dyringer, krejcar 1625 (1).

Ferdinand III., *Vratislav*, Jiří Reichart a vard. Michal Jan, bílý groš 1638 (2), 1639 (6), 1640 (1), 1641 (1), 1643 (3), 1645 (1); Jiří Reichart a vard. Jiří Hübner, bílý groš 1649 (3), 1651 (4); krejcar 1651 (1 k); *bez minc. znam.* bílý groš 1656 (1); *G - H*, bílý groš 1657 (1), 1658 (2); *Vratislav?*, Jiří Hübner (?), bílý groš 1656 (1, av.: — REX · D · S); *Kladsko*, Petr Hema, bílý groš 1628 (3), 1629 (1); krejcar 1630 (1); Hanuš Rössner, bílý groš 1631 (1), 1632 (1); náj. Jiří Werner, bílý groš 1641 (1), 1644 (1), 1646 (1), 1648 (1). 1650 (1), 1651; *Těšín*, Ludvík z Bremen, krejcar 1648 (2); Hanuš Losz, bílý groš 1649 (1); krejcar 1648 (1).

Leopold I., *Vratislav*, Jiří Hübner, 15 krejcar 1660 (1), 1661 (7), 1662 (6); bílý groš 1659 (10), 1660 (10), 1661 (4), 1663 (1); krejcar 1661 (1); *Kladsko*, Jiří Werner, bílý groš 1659 (2).

Slezská knížectví. Lehnice-Břeh, *Jiří, Ludvík, Kristian* (1639—63), bílý groš 1655 (1), 1656 (2 o dvou typech), 1657 (2), 1658 (5), 1659 (1); krejcar 1652 (1), 1654 (1); *Jiří ve Břehu* (1639—64), bílý groš 1659 (1), 1660 (7), 1661 (4); *Ludvík v Lehnici* (1653—63), bílý groš 1659 (7), 1660 (1), 1661 (1); Kristian ve Volavsku, bílý groš 1659 (1), 1660 (1).

Těšínsko, *Adam Václav* (1594—1617), bílý groš 1606 (1), 1609 (1).

Opavsko-Krňov, *Karel Liechtnštejn*, krejcar 1629 (1).

Česká šlechta, *Jindřich Šlik*, bílý groš 1628 (1); J. Kandler bílý groš 1632 (?, 1); *Albrecht z Waldštejna*, Zahaň, bílý groš 1630 (1, minc. zn. S), 1633 (1, čes. lvíček).

Olomouc, bisk. *Leopold Vilém* (1637—62), krejcar 1642 (2).

Dolní Rakousy, Matyáš, *Vídeň*, Jesenský, 3krejcar 1618 (1), 1619 (2).

Ferdinand II., *Vídeň*, Fellner, 3krejcar, širší poprsí, nízká krokev: 1624 (35) nečit. let. (3); úzké poprsí: 1624 (8), 1625 (8), 1626 (6), 1627 (4), 1628 (1), 1629 (3), 1630 (4), 1631 (2); krejcar (jednostranný, 1); Virgilius Constanz, 3krejcar 1637 (2); ward. Stadler, 3krejcar 1637 (8), 1638 (1), 1639 (1), 1640 (1), 1641 (2), 1642 (1), 1643 (2); *St. Pölten*, Fellner a Edling, 3krejcar 1624 (1), 1625 (3); M. Turba 3krejcar 1626 (3).

Korutany, Ferdinand II., *Sv. Vít*, 3krejcar 1624 (5), 1625 (5), 1626 (1), 1629 (1), 1632 (1), 1634 (1), 1635 (1), 1636 (3), 1639 (1), 1643 (1), 1646 (1), 1649 (1); krejcar 1624 (3), 1626 (1), 1649 (1).

Štýrsko, Ferdinand II., *Št. Hradec*, 3krejcar 1624 (12), 1625 (1), 1626 (9), 1627 (7), 1628 (4), 1629 (4), 1630 (4), 1631 (2), 1632 (4), 1333 (2), 1636 (1), 1637 (4); krejcar 1624 (1), 1634 (1), 1635 (1).

Ferdinand III., *Št. Hradec*, 3krejcar 1637 (4), 1639 (1), 1640 (2), 1641 (3), 1642 (1), 1652 (1); krejcar 1639 (1).

Tyroly, Ferdinand I., (1519—64), *Hall*, krejcar bez let. (1). Arcivév. Ferdinand (1564—95), *Hall*, 3krejcar bez let. (1).

Rudolf II. (1595—1611), *Hall*, 3krejcar 1602 (1), 1603 (?, 1).

Arcivév. Leopold (1619—32), jako duchovní kníže (1619—25), *Hall*, 3krejcar bez let. (13); krejcar bez let. (2); jako světský kníže (1625—32), *Hall*, 3krejcar bez let. (10); krejcar bez let. (8).

Arcivév. Ferdinand Karel, (1632—62), *Hall*, 3krejcar 1638 (1), 1639 (10), 1640 (4), 1641 (3), 1642 (13), 1643 (6), 1645 (6), 1646 (7), 1647 (5), 1648 (2), 1649 (2), 1650 (3), 1655 (1), 1656 (2), 1658 (4), 1659 (1), 1661 (1); krejcar bez let. (1).

Blíže neurčené krejcary rakouské (7).

Uhry, Leopold I., *Kremnica*, 3 krejcar 1661 (1).

Salzburg, Paris z Lodronu (1619—53), krejcar bez let. (1).

Město Augsburg, krejcar 1641 (1).

Nizozemí, Brabant, Albrecht Rak. a Alžběta Španě. (1599—1621), *Brusel*, tolar 1616 (1).

Filip IV. Španě. (1621—1665), *Antverpy*, tolar 1633 (1), 1636 (1), 1638 (1), 1654 (1); *Brusel*, tolar 1625 (2), 1632 (1), 1645 (1), 1646 (1); *Maastricht*, tolar 1640 (1).

Horní Geldern, Filip II. Španě. (1556—98), tolar 1591 (1).

Overyssel, Filip II. Španě. tolar, 1594 (1).

Hr. Tournay, Albrecht Rak. a Alžběta Španě., tolar 1621 (?, 1); Filip IV. Španě. tolar 1633 (1), 1647 (1).

Švýcary, Sv. Havel, tolar 1621 (1) nečit. let. (1).

Šafhúzy, tolar 1621 (1).

Brunšvik-Wolffenbüttel, Bedřich Oldřich (1613—1634), tolar 1625 (1).

Branibory-Ansbach, Jáchym Arnošt (1603—1625), tolar 1619 (1).

Nejmladší mince nálezu (vratislavský bílý groš z r. 1663) datuje jeho zakopání do r. 1663 nebo1664. Nejstarší ražbou je hallský krejcar Ferdinanda I. bez letopočtu. Jednotlivé kusy jsou velmi zajímavé svým rázem, neboť, zvláště pro Moravu, dostává se nám tu ne sice vzácného, ale bohatého studijního materiálu.

Nohejlová—Poslt.

NÁLEZ U CHLUMU.

Při dobývání kamene na úpravu obecní silnice v katastru obce Smilovic vykopal rolník a starosta z Chlumu v polit. okrese kutnohorském p. Jaroslav Hroch

(čp. 10) dne 1. června 1931 459 stříbrných mincí. S pokladem bylo zachráněno i několik střepů z nádobky, ve které byl uschován.

Složení nálezu jest toto:

Čechy: Rudolf II. (1576—1612), minc. *Kut. Hora,* Jiří Dominik, $^1/_2$ tolar 1599; *Jáchymov,* Pavel Hofmann, bílý groš 1584.

Ferdinand II. (1620—1637), minc. *Praha,* Bened. Hübner, bílý groš 1625 (1), 1626 (4 o třech kolcích), 1627 (5 o čtyřech kolcích), 1628 (2 o dvou kolcích), 1629 (2), 1630 (3); Jan B. Suttner, bílý groš 1624 (11 o dvou kolcích); Eliáš du Bois, bílý groš 1630 (1) a 1631 (1); Tobiáš Šustr, bílý groš, minc. zn. na av.: 1631 (2), 1632 (1), 1633 (2); minc. zn. na rev.: 1634 (1), 1635 (6), 1636 (2), 1637 (1); Jakub W. Wölker, bílý groš 1637 (4); *Kut. Hora,* Šeb. Hölzl, bílý groš 1624 (1), 1625 (1), 1626 (2 o dvou kolcích), 1631 (1); H. Prunz, bílý groš 1633 (2 o dvou kolcích); *Jáchymov,* Řehoř Steinmüller, bílý groš 1624 (20 o dvou kolcích), 1629 (1).

Ferdinand III. (1637—1657), minc. *Praha,* J. W. Wölker, bílý groš 1639 (1), 1640 (3), 1642 (3), 1643 (3), 1644 (1), 1645 (2), 1646 (1), 1648 (1), 1649 (2), 1651 (1); Kryštof Margalík, bílý groš 1657 (1); *Kut. Hora,* Řehoř Hackl, bílý groš 1657 (4); *Jáchymov,* David Knobloch, bílý groš 1639 (2); Jan Freistein, bílý groš 1650 (1).

Ferdinand III., Jáchymov, Jan Freistein, bílý groš 1650.

Leopold I. (1658—1705), minc. *Praha,* Kryštof Margalík bílý groš 1659 (4), 1660 (3), 1661 (1); *Kut. Hora,* Ř. Hackl, 1658 (1), 1659 (15), 1660 (10); krejcar 1660 (1); bílý groš 1661 (2), 1662 (1).

Jindřich Šlik († 1654), minc. *Planá,* J. Kandler, bílý groš 1634 (2).

Albrecht z Waldštejna († 1634), minc. *Zahaň,* bílý groš 1629 (2).

Morava: Ferdinand II. (1620—1637), minc. *Olomouc,* Martin Fritsch, bílý groš 1628 (na rev. (O), 1), 1630 (znamení kotva, 1); *Brno,* Kryštof Wansidler, bílý groš (CW na av.) 1624 (2), 1625 (5 o třech kolcích), 1626 (5 o dvou kolcích); bílý groš (na av.: (B), na rev. na konci opisu CW) 1624 (6 o dvou kolcích); krejcar (CW na av.) 1624 (1); *s nejasným minc. znamením* (podle opisu Morava), bílý groš 1624 (1), 1627 (1), 1629 (1), 1630 (1), 1633 (1), 1636 (1).

Ferdinand III. (1637—1657), minc. *Olomouc,* Tob. Sonnenschein, bílý groš 1637 (2).

Olomoucké biskupství, František z Dietrichštejna (1599—1636), minc. *Kroměříž,* bílý groš 1616 (1).

Leopold Vilém (1637—1662), minc. *Kroměříž,* bílý groš 1656 (2 o dvou kolcích).

Slezsko: Ferdinand II. (1620—6137), minc. *Vratislav,* vard. H. Riedel, bílý groš (HR na rev. na konci opisu) 1625 (1), 1626 (3); (HR na av.) 1627 (1); (HR na rev. v opisu) 1627 (6); nájemce H. Ziesler (na av. dva zkřižené praporce) a vard. H. Riedel (HR na rev. v opisu), bílý groš 1628 (15), 1629 (2),

1630 (6); (jako předch. na av. tři zkřižené praporce) 1631 (5); nájemce H. Ziesler (na av. tři praporce, na rev. HZ), bílý groš 1633 (1); týž (na rev (HdZ, na av. není značky), bílý groš 1635 (2), 1636 (3); nájemce Petr. Hema, bílý groš 1630 (2 o dvou kolcích, na rev. v opisu |P|); *Nisa,* nájemce B. Zwirner (na av. malá lilie a v opisu BZ), bílý groš 1624 (2); s *nejasným minc. znamením* bílý groš 1631 (1), nečit let. (2).

Ferdinand III. (1637—1657), minc. *Vratislav,* nájemce M. z Gerdorfu, vard. G. Hübner (na rev. lilie a G—H v poli), bílý groš 1649 (2 o dvou kolcích), 1650 (1); nájemce G. Reichart, vard. G. Hübner (G—H v poli na rev.), bílý groš 1657 (7), 1658 (1), nečit. let. (1); *Kladsko,* Petr Hema, bílý groš 1628 (1), 1630 (1); H. Rössner, bílý groš 1637 (1); nájemce G. Werner, bílý groš 1644 (1), 1646 (1); *s nejasným minc. znamením* bílý groš 1655 (1); *bez minc. znamení* bílý groš 1656 (2), nečit. let. (1).

Leopold I. (1658—1705), minc. *Vratislav,* nájemce G. Reichart, vard. G. Hübner (na rev. v poli G—H), bílý groš 1659 (3) a chybně raženého let. 16.669 (1); 15krejcar 1661 (1).

Slezská knížectví. Evangeličtí stavové, minc. *Vratislav* (W), řezák želez Hanuš Rieger (H—R), bílý groš 1635 (1)

Lehnice-Břeh, Jiří, Ludvík a Kristian (1639—1663), mincm. Krist. Pfahler, bílý groš 1656 (1), 1657 (1); týž a vard. Eliáš Weiss (E — W na rev. v poli), bílý groš 1657 (6), 1658 (1), 1659 (1);

Jiří III. *v Břehu* (1639—64), mincm. Krist. Pfahler, bílý groš 1660 (5).

Ludvík *v Lehnici* (1653—63), mincm. Krist. Pfahler, bílý groš 1659 (3); týž a vard. El. Weiss, bílý groš 1660 (1); vard El. Weiss bílý groš 1661 (1).

Kristian ve *Volově* (1639—73), mincm. Krist. Pfahler, bílý groš 1660 (2); týž a vard. El. Weiss, bílý groš 1660 (3), 1661 (1).

Opavsko, Karel Eusebius Liechtnštejn (1627—84), bílý groš znam. (MW) 1629 (1).

Dolní Rakousy, Matyáš (1611—1619), minc. *Vídeň,* Isaiáš Jesenský, groš 1618 (1), 1619 (1).

Ferdinand II. (1619—1637) minc. *Vídeň,* Mat. Fellner, (na rev. krokvice) groš 1624 (34); (na av. krokvice) groš 1625 (4), 1626 (3), 1628 (1), 1629 (1), 1631 (1), 1632 (1), 1635 (1), nečit. let. (1

Ferdinand III. (1637—1657) minc. *Vídeň,* J. Jessinký, vard. H. J. Stadler, groš 1637 (1), 1641 (1), 1642 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1594—1637), minc. *Št. Hradec,* groš 1624 (3), 1625 (3), 1626 (5 o dvou kolcích), 1627 (2), 1628 (2 o dvou kolcích), 1629 (4), 1631 (2), 1635 (1), 1636 (1), 1637 (5).

Ferdinand III. (1637—1657), minc. *Št. Hradec,* groš 1637 (5 o dvou kolcích), 1638 (3), 1640 (1), 1647 (1), 1657 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1619—1637), minc. *Sv. Vít,* Hans Matz, groš 1625 (1); Pavel Siegharter, groš 1624 (bez uv, zn. 1.), 1626 (1); mincmistr? (znam. H. G.) groš 1627 (1), 1628 (2 o dvou kolcích); bez minc. znam. groš 1629 (2 o dvou kolcích, jeden má letopočet na obou stranách), 1632 (1), 1634 (1), 1635 (1), 1636 (2), 1639 (1), 1640 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564—95), minc. *Hall,* tolar bez let.

Rudolf II. (1595—1611), minc. *Hall,* F. Leffler, groš 1603.

arcivév. Leopold (1619—32) jako duchovní kníže (1619—25), minc. *Hall,* groš bez let. (3); jako světský kníže (1625—1632), minc. *Hall,* 10krejcar 1632 (1); groš bez let. (10 o třech kolcích).

arcivév. Ferdinand Karel (1632—1662), minc. *Hall,* groš 1638 (1), 1639 (2), 1640 (1), 1641 (1), 1642 (4), 1643 (5), 1645 (2), 1647 (1), 1648 (4),

1649 (1), 1650 (6), 1655 (3), 1656 (40 o dvou kolcích), 1657 (1), 1658 (1), 1659 (2), 1661 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), minc. *Bydgoszcz*, połtorak 1623 (1).

Benátky, Giovanni Cornelio (1624—1630), scudo della croce (1).
Francesco Erizzo (1631—1646), mezzoscudo della croce (1).

Arcib. Salzburg, Wolfgang Theodor z Raitenau (1587—1612), tolar bez let. (1); Paris z Lodronu (1617—1653), $^1/_2$batzen 1625 (1).

Město Sv. Havel, tolar 162? (1).

Město Norimberk, 15krejcar 1622 (1); groš 1622 (1).

Sasko, Jan Jiří (1611—1656), tolar 1613 (1).

Sasko-St. Výmar-Altenburg, Jan Filip-Fridrich-Jan Vilém a Fridrich Vilém (1601—1625) tolar 1606 (1) a 1617 (1 znam. WA).

Falkenstein, Pavel Sixtus Trautson (1615—1620), groš 1618 (1).

Nizozemí: Brabant, Filip II. Španě. (1556—1598), minc. *Antverpy*, $^1/_5$écu 1563 (1); $^1/_5$écu 1566 (kontramarka holland; 1); $^1/_{10}$écu 1572 (1); $^1/_5$écu 1587 (1); tolar 1592 (2).
Albert a Alžběta (1599—1621), minc. *Antverpy*, lehký tolar bez let. (1).

Flandry, Filip II. Špan. (1556—1598), minc. *Brusel* (?), $^1/_5$écu 1563(1), 1567 (1); *minc. zn: lilie*, $^1/_2$écu 1563 (1); $^1/_5$écu 1566 (1); *minc. zn.nečit.* $^1/_5$écu 1567 (1).

Geldry, Filip II. Špan. (1556—1584), minc. *Geldry*, $^1/_2$écu 1563 (1); $^1/_5$écu 1563 (1); *minc. zn. nečit.* $^1/_5$écu 1564 (1, kontramarka holand.).

Holland, Filip II. Španě. (1556—1584), *minc. znam.* a let. nečit., $^1/_5$ écu (1); bez let. $^1/_5$ écu (2 o dvou kolcích).

Overyssel Filip II. Španě. (1556—1598), $^1/_5$ écu 1563 (1). Bližší určení nečitelné, Filip II. Španě., $^1/_{10}$ écu (1).

Je téměř zbytečno činiti dohady (neboť nemůžeme hovořit o nějakých doložených událostech) o tom, za jakých okolností byl nález ukryt. Nejstarší a nejmladší data mincí (prvé rok 1563, který čteme na několika rozličných nizozemských ražbách, druhé rok 1662 na Hacklově kutnohorském bílém groši Leopolda I. — pakliže nepokládáme chybný letopočet 16.669 na bílém groši Leopolda I. z mincovny vratislavské za rok 1669) určují nám časové rozpětí nálezu do let 1563—1662. V tomto roce, poněvadž nejmladší mince jest kutnohorského původu, nebo krátce po něm byl poklad zakopán. Pro vojáka i kupce skýtal počátek šedesátých let 17. stol., kdy, třeba byla již dávno odzpívána Te deum, slavící mír po třiceti letech vojny, bylo dosti nepokojů a nebezpečí, dostatečnou možnost i potřebu ukrývati majetek ve zbídačelé a vybité zemi.

Bílé groše, zvláště Ferdinanda III. a Leopolda I. jsou velmi zachované a činí dojem mincí vyšlých právě z mincovny. Mezi těmito groši je i bílý groš Ferdinanda III. mincmistra Freisteina z mincovny jáchymovské z r. 1650.

Em. Nohejlová.

NÁLEZ V PELHŘIMOVĚ.

Dne 8. června 1931 nalezl jeden z dělníků na odkopávkach zbořeného domu p. V. Žemličky, stojícího těsně na severní straně pod Dolní branou v Pelhřimově ve zdivu asi 1 *m* pod zemí poklad. Zásluhou p. stavitele Kotrnocha nebyl nález, až na několik mincí, rozptýlen a byl darován majitelem domu p. Žemličkou Městskému museu v Pelhřimově. S 338 mincemi byly nalezeny i střepy ze dvou současných nádobek, okrově žlutě polévaných. Nejzajímavější ražbou tohoto pokladu, který byl

ukryt r. 1669 nebo 1670 (nejstarší je ½ batzen salzburský 1531, nejmladší kutnohorské a lehnicko-břežské bílé groše 1669) je kiprový dvanáctník Hölzlův r. 1621, kus, který znám pouze ze záznamů Vávrových o Eichlerově sbírce, který však je jiného kolku než tento. Jinou zajímavostí je bílý groš Ferdinanda II. r. 1626 (Morava?), jehož jakost jest 100/1000 stříbra. Je tedy téměř z čisté mědi.[1])

Obsah nálezu jest tento:

Čechy, Rudolf II. (1576—1612), *K. Hora*, J. Šatný, bílý groš 1584 (1).
Matyáš (1612—1619), *Praha*, B. Hübner, b. groš 1617 (1).
Ferdinand II. (1620—1637), *Praha*, Suttner, b. groš 1624 (2); Hübner, b. groš 1625 (1), 1626 (6), 1628 (2), 1629 (5) a 1630 (2); du Bois, b. groš 1631 (1) a nečit. letop. (1); Šustr, b. groš 1632 (1), 1633 (3), 1634 (1), 1635 (1); Wölker, b. groš 1637 (1); minc. znam. nečit. (Wölker?), b. groš 1637 (1); *K. Hora*, Hölzl. 12krejcar 1621 (1); b. groš 1624 (1), 1626 (1), nečit. letop. (2); Prunz, b. groš 1632 (?, 1); nečit. minc. znam. a letop., b. groš (1).
Ferdinand III. (1637—1657), *Praha*, Wölker, b. groš 1639 (2), 1604 (2), 1641 (2), 1642 (1) 1650 (1) a nečit letop (1); Margalík, b. groš 1656 (1) a 1657 (1), *K. Hora*, Hackl, b. groš 1655 (2); *Jáchymov*, Knobloch, b. groš nečit. letop. (1).
Leopold I. (1658—1705), *Praha*, Margalík, 6 krejcar 1665 (1); b. groš 1658 (1), 1663 (1) a 1664 (1); *K. Hora*, Hackl, b. groš 1659 (2), 1660 (1), 1662 (3), 1665 (1), 1666 (3), 1669 (2).

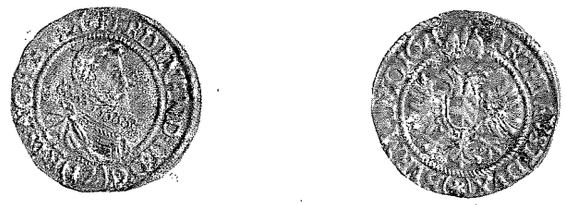

Ferdinand II., Kut. Hora, Šeb. Hötzl, 12krejcar 1621.

[1]) Mezi tiskem zaslal nám p. dr. J. Fried z Pelhřimova zprávu o šesti kusech nálezu, které nebyly dány k popisu. Pokud jest možno vyčísti z tužkových otisků, jsou to tyto ražby:

Čechy, Ferdinand II., *K. Hora*, Hölzl, 15krejcar 1621(1).
Slezsko, Leopold I., *Vratislav*, Šal. Hammerschmidt, 6krejcar 1684(1); M. Wackerl, 3krejcar 1697(1).
Dolní Rakousy, Leopold I., *Vídeň*, Cetto, 15krejcar 1664(1).
Tyroly, Ferdinand Karel, *Hall*, 3krejcar 1642(1).
Uhry, Leopold I., 6krejcar 1669(1).

Mezi uvedenými nás zajímá Hölzlův kutnohorský 15krejcar z r. 1621, třeba, známý, ale hlavně fakt, že dva kusy Leopoldovy, 6krejcar z r. 1684 a 3krejcar z r. 1697 oba z vratislavské mincovny, jsou svými letopočty velmi vzdáleny od jednotného a téměř kompaktního celku nálezu, datovaného původně do r. 1669 nebo 1670. Ozývá se tedy, podle analogie jiných nálezů myšlenka, zda tyto dva kusy nebyly odjinud než z pelhřimovského nálezu. Kdyby se však potvrdilo, že byly opravdu nalezeny s ostatnými, bylo by nutno, třeba s podivem, za dobu ukrytí nálezu považovati rok 1697.

Morava, Ferdinand II. (1620—37), *Olomouc*, M. Fritsch, b. groš 1628 (1); 1632 (2); *Brno*, Kr. Wansidler, b. groš 1624 (4, CW na konci opisu na rubu): nečit. letop. (1, 1626?); nečit. minc. zn., b. groš 1629 (1); *Morava?* b. groš nečit. minc. znam. 1626, dobrého rázu, ale jakost ca 100/1000 stříbra (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Olomouc*, Schälcr, b. groš 1640 (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1620—37), *Vratislav*, náj. B. Zwirner, b. groš 1624 (2); vard. H. Riedel, b. groš 1626 (2), 1627 (1), 1628 (4), 1629 (2), 1630 (2) a 1631 (2); náj. H. Ziesler, b. groš 1636 (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Vratislav*, G. Hübner, b. groš 1658 (! 1); *Kladsko*, P. Hema, b. groš 1628 (1); 1638; G. Werner, b. groš 1643 (1), 1645 (1), 1647 (1) a 1648 (1); *Vratislav*, náj. G. Reichart a vard. M. Jan, b. groš 1638 (1) a 1639 (2); *Těšín*, H. Losz, b. groš 1646 (nebo 1648, 1).
Leopold I. (1658—1705), *Vratislav*, vard. G. Hübner, 15krejcar 1660 (2), 1662 (3 dvou typů), 1664 (1); b. groš 1660 (1) a 1661 (4); Sal. Hammerschmidt, 6krejcar 1665 (2); b. groš 1665 (2), 1666 (3), 1667 (2), 1668 (1).

Slezská knížectví, Lehnice-Břeh, Jiří, Ludvík a Kristian (1639—63), mincm. Kr. Pfahler, b. groš 1656 (1), 1657 (2); týž a vard. E. Weiss, b. groš 1657 (1) a 1658 (2); Jiří III. *ve Břehu* (1639—64), mincm. Kr. Pfahler, b. groš 1659 (1), 1660 (1); týž a vard. E. Weiss, b. groš 1660 (1); El. Weiss, b. groš 1661 (4); Ludvík *v Lehnici* (1653—63), Kr. Pfahler, b. groš 1659 (2), 1660 (1); Kristian (1639—73), 15krejcar 1664 (1); Kr. Pfahler a vard. E. Weiss, b. groš 1660 (2), 1661 (3) a 1662 (4); 1663 (?, 1); Kr. Brettschneider, b. groš 1668 (1) a 1669 (2).

Bisk. Olomouc, Karel II. z Liechtnštejna (1664—1695), b. groš 1665 (1) a 1666 (1).

Česká šlechta, Albrecht z Waldštejna (*f* 1634), *Jičín*, Sonnenschein, b. groš 1628 (1); Steinmüller, b. groš 1632 (1); *Zaháň*, b. groš 1629 (1) a 1630 (1).
Jindřich Šlik († 1650), *Planá*, Kandler, b. groš 1633 (2), 1637 (1), 1639 (1) a nečit. letop. (1).

Dolní Rakousy, Maxmilian II. (1564—76), *Vídeň*, ½batzen 1569 (1).
Matyáš II. (1611—19), *Vídeň*, Jesenský, 3krejcar 1617 (2) a 1619 (1).
Ferdinand II. (1619—37), *Vídeň*, Fellner, 3krejcar 1624 (14), 1625 (3), 1626 (2), 1627 (1), 1630 (1), 1631 (1); nečit. minc. znam. 3krejcar 1637 (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Vídeň*, Stadler, 3krejcar 1637 (3) a 1646 (1).
Leopold I. (1658—1705), *Vídeň*, znam. H—H, 3krejcar 1659 (1) a 1660 (1); 15krejcar (bez minc. zn.) 1660 (1); A. Cetto, 15krejcar 1661 (2), 1662 (3), 1663 (8), 1664 (4); 6krejcar 1665 (2); 3krejcar 1664 (2) a 1665 (3). — *Neuburg am Inn*, Triangel, 3krejcar 1665 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1592—1637), *Št. Hradec*, 3krejcar 1624 (2); 1625 (2), 1626 (6), 1627 (4), 1628 (1), 1629 (1), 1631 (1), 1635 (2), 1636 (1) a nečit. let. (1).
Ferdinand III. (1637—57), *Št. Hradec*, 3krejcar 1637 (1), 1638 (1), 1640 (1), 1643 (1), 1644 (3), 1645 (2), 1647 (1), 1649 (1); C. Khendlmayer, 3krejcar 1656 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1619—37), *Sv. Vít*, H. Matz, 3krejcar 1624 (2); P. Sigharter, 3krejcar 1625 (1); 1629 (1), 1635 (1) a 1636 (3).
Ferdinand III. (1637—57), *Sv. Vít*, 3krejcar 1638 (1) a 1655 (1).

Tyroly, arciv. Leopold, *jako duchov. kníže* (1619—25), *Hall*, 3 krejcar bez letop. (1); *jako světský kníže* (1625—32), *Hall*, 3krejcar bez letop. (1).
Arciv. Ferdinand Karel (1632—1662), *Hall*, 3krejcar 1640 (4), 1641 (2), 1642 (3), 1643 (1), 1645 (4), 1646 (2), 1647 (3), 1649 (1), 1650 (5), 1653 (1), 1655 (4), 1656 (5, dvou typů), 1657 (1), 1658 (1), 1659 (3), 1660 (1), 1661 (5). arciv. Zikmund František (1662—1665), *Hall*, 3krejcar 1663 (4), 1664 (2) a 1665 (1).

Leopold I. (1658—1705), *Hall*, 3krejcar 1668 (1).

Uhry, Leopold I. (1658—1705), *Kremnica*, 15krejcar 1661 (1) a 1664 (1); 6krejcar 1661 (1); 3krejcar 1661 (1), 1665 (1) a 1666 (1).

Arcib. Salzburg, Matouš Lang z Wellenburgu (1519—1540), ½batzen 1531 (1).

Bavory, Maxmilian (1596—1650), *Mnichov*, $^1/_6$ tolaru bez letop. (1).

Město Augsburg, 2krejcar 1625 (1).

Falc-(Zweibrücken?), Jan I. (1569—1604) nebo Jan II. (1604—35), zlomek 3krejcaru (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), Krakov, trojak 1606 (1), 1622 (1) a 1624 (1).

Nohejlová.

NÁLEZ V POBĚŽOVICÍCH.

V obci Poběžovicích (polit. okres holický) bylo 6. května 1930 nalezeno přes sto mincí v hliněné nádobce, světlezelenavě polévané, jejíž svrchní část i úško byly odloupnuty. Z celkového počtu kusů dostal se 101 do Vlastivědného musea v Pardubicích (dík starostlivosti jeho členů) a odtud 99 kusů k popisu do Národního musea.

Popisuji je takto:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš, Smolík, Pražské groše, tab. I. č. 15 (1), váha 2·91 *g*.
Vladislav II. (1471—1516), pražský groš, Teissinger, N. Č. Čsl. VI., typ č. 1. (1), váha 2·551 *g*; typ č. 2, var. v ocasu lva (1), váha 2·255 *g*; typ č. 2, ale var. v ocasu lva a v opisu 1a, který začíná tečkou (1), váha 2·13 *g*; typ č. 20 (3, dva z nich varianty v kresbě), váha 2·24, 2·6 a 2·7 *g*; typ č. 22 (1), váha 2·5 *g*; typ č. 22, v opisu 1a není však vůbec rozdělovacích znamének (1), váha 2·79 *g*; typ č. 23 (1), váha 2·33 *g*; typ č. 30 (1) váha 2·77 *g*; typ koruny č. 8, opisy: 1a: • — • —; 1b: ✻ — ✕ — ✢ —?; 2: ✻ ✻ ✻ —; ocas má tři tečky, které splývají s jeho kresbou (1), váha 2·63 *g*; typ koruny č. 10 (var), opisy: 1a: ✖ —; 1b: ✠ — ? — ✢ — ?; 2 ✻ ? — ✠ —; ocas jako u předch. (1), váha 2·15 *g*; typ koruny č. 11, opisy: 1a: —; 1b: ✻ — + — + — + —; 2: ? — ? — (2), váha 2·527 *g* a 2·13 *g*; typ koruny č. 40, opisy: 1a: ✖ —; 1b: ✻ — ✕ — ✢ — ✕; 2: ✻ ✻ ✻ — ? — (1), váha 2·45 *g*; nejasný typ koruny i opisů (4), váha 2·7, 2·825, 2·58 a 2·45 *g*.
Ferdinand I. (1526—1564), *Kut. Hora*, P. Podivický z Podivic a Jak. Hubáček z Olivetu, pražský groš 1544 (1), váha 2·85 *g*.
Maxmilián I. (1564—1576), *Praha*, T. Gebhart, bílý groš 1574 (1); *K. Hora*, Jiří Šatný a Samuel Vodolínský, bílý groš 1574 (1); *Jáchymov*, J. Geitzkofler, bílý groš nečit. let. (1573; znamení mincmistrovo je na reversu uprostřed opisu dole; 1).
Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, J. Harder (správce), malý groš 1583 (1); L. Ercker, malý groš 1587 (1), 1591 (1) a nečit. let. (podle ražby 1592; 1); Z Erckerová, malý groš 1594 (1) a 1600 (2); *K. Hora*, J. Šatný, bílý groš 1589 (1); malý groš 1580 (2), 1587 (1), 1591 (1), 1592 (1) a nečit. letop. (1580?, 1); Vlk Herolt a Jiří Dominik, malý groš 1592 (1), 1593 (1), 1594 (1) a 1599 (1); Hanuš Špís, malý groš 1601 (1); David Enderle, malý groš 1607 (1) a 1608 (1); *Jáchymov*, Jiří Kádner, bílý groš 1579 (1); Pavel Hofmann, malý groš 1584 (1), 1586 (1), 1593 (1), 1595 (1) a 1599 (2); *Čes. Budějovice*, Kryštof Schönfeld, malý groš 1583 (1); Kryštof Mattighofer, malý groš 1584 (1) a 1591 (1)
Matyáš (1612—1619), *K. Hora*; Jan Šultys, malý groš 1612 (1) a nečit. letop. (1); Šebest. Hölzl, malý groš 1619 (1); *Jáchymov*, Cent. Lengefelder, bílý groš 1618 (1).

Město Svídnice, Ludvík Jag. (1516—1526), půlgroš r. 1526 (1).
Slezsko, Ferdinand II. (1620—1637), *Vratislav*, nájemce H. Ziesler, vardajn H. Riedel, 3krejcar 1627 (1).
Leopold I. (1658—1705), *Vratislav*, mincm. Frant. Baro de Lisola, 15krejcar 1665 (1); vard. Šal. Hammerschmidt, 3krejcar 1665 (minc. zn. S H, 1); 3krejcar 1666 (2), 1667 (4), 1668 (3), 1669 (10), 1670 (9, u všech minc. zn. SHS).
Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619—1637), *Vídeň*, M. Fellner, 3krejcar 1625 (1).
Leopold I. (1658—1705), *Vídeň*, Andrea Cetto, 3krejcar 1662 (1)a 15krejcar, 1663 (1); Fr. Faber, 3krejcar 1668 (1) a 1670 (1).
Štyrsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Št. Hradec*, 3krejcar 1624 (1).
Tyroly, arciv. Zikmund František (1663—1665), 3krejcar 1664 (2).

Mezi popsanými kusy nálezu není žádné neobvyklé zvláštnosti. Upoutá ovšem jáchymovský bílý groš Lengefeldrův z r. 1618, který je třetí svého druhu, který znám (srovn. popis nálezu v osadě Labi a ve Lhovicích) a zajímá i ráz bílého groše Geitzkoflerova, který nemůžeme s jistotou vročiti, ač podle jiných mincí lze tento groš s nejasným letopočtem datovati rokem 1573. Co však zajímá na prvý pohled při studiu tohoto nálezu, je jeho složení. Časové rozpětí určuje groš Václava IV. a vratislavské tříkrejcary Leopolda I. z r. 1670. Tyto slezské ražby (s letopočty 1665—1670) jsou neotřelé, nebyly dlouho v oběhu, takže můžeme předpokládati, že byl nález uchován patrně r. 1671. Osm kusů mincí dolnorakouských, štýrských a tyrolských je přidáno k většímu počtu českých a slezských ražeb. Snad se tedy jedná o nález ukrytý domácím člověkem. Tím spíše, že s ražbami druhé poloviny 17. stol. jsou tu smíchány i pražské (české) groše. Dostáváme se tím opět k jedné z těch mnohých otázek, kterým nebylo dosud věnováno dosti pozornosti: proč, v jaké hodnotě, a v jakém poměru k tehdejší současně ražené minci obíhaly pražské groše. Nemyslím, že byly sbírány jako pagament ať k jakémukoli účelu. Neodvažuji se také pokusu, abych odpověděla na tuto otázku. Poznamenávám ji jen proto, abych na ni upozornila a abych podtrhla význam poběžovického nálezu, se kterým lze srovnati nález učiněný v Jeníšovicích, ač tento byl ukryt daleko dříve. Poběžovický nález je, podle mých vědomostí, první, který třeba byl ukryt po třicetileté válce, obsahuje ještě české groše.

Nohejlová.

NÁLEZ V POOHŘÍ U PLÁNICE (politický okres Klatovy).

Při bourání stodoly usedlosti čp. 10 domkáře Václava Rouba bylo nalezeno 7. března 1930 v rozkopaných základech budovy mezi kamením 23 stříbrných dvacetníků z let 1765 až 1830 těchto panovníků:

Marie Terezie (1740—1780), minc. *Vídeň* r. 1765 (bez minc. znam.), 1767 a 1770 (IC—SK); *Kremnica* r. 1765 (K—B);
František Lotrinský (1745—1765), *Kremnica* r. 1765 (BF EVM—D);
Josef II. (1780—1790) *Praha* r. 1776 (C, EvS—IK); *Kremnica* r. 1777 (B, SK—PD) a 1787 (B);
Leopold II. (1790—1792), *Kremnica* r. 1791 (B);
František I. (1792—1835), *Praha* r. 1830 (C, 3 kusy); *Vídeň* (A) r. 1803, 1804, 1806, 1820, 1830; *Kremnica* (B) r. 1802, 1804, 1806 (2), 1811; *Nagy Banya* (G) r. 1806.
Mince byly koupeny od nálezce Klatovským museem. *Jp.*

V letních měsících roku 1931 byl **v Přepeřích nad Jizerou** učiněn nález hlavně pražských grošů na zahradě stavení č. 5, kdysi Burjankova, nyní Seidlova.

Přišlo se na 145 mincí, uschovaných asi 50 kroků od břehu řeky Jizery, na místě, kde se nachází množství hradišťních a pozdních střepů. Ze 145 nalezených mincí bylo 18 míšeňských grošů (Fridrich I., Vilém II., Fridrich II. a Vilém III.), zbývajících 127 grošů mělo jméno Václava IV. (III.). Z variant, Smolíkem popsaných (viz „Pražské groše, str. 19 a 20) našlo se (identifikace jest ovšem někdy nejistá): č. 1: 3 kusy; č. 4: 23 kusů; č. 6: 29 kusů; č. 7: 7 kusů. Zbytek tvoří rozličné varianty. Vzhledem k eventuelnímu pozdějšímu studiu a srovnání těchto ražeb jest nutno vésti přesné záznamy o podobných nálezech. *Cln.*

Menší nález pražských grošů o 15 kusech byl učiněn na poli blízko **Hořenska**; obsahoval groše Václava IV., z nichž byl 1 kus Smolík č. 1 a po 2 kusech č. 4 a č. 6; ostatní nelze blíže určiti; jsou špatně zachovalé. Podobným nálezem **z Bořeňovic** získán jeden groš Karla IV. a 40 kusů Václava IV. Z typů Smolíkem popsaných byly zde zastoupeny č. 1 (2 kusy); č. 2 (4 kusy); č. 3 (1 kus); č. 6 (13 kusů); zbytek se nedal blíže určiti. *Cln.*

V Lednici u Kralovic byly nalezeny koncem června 1931 při vyvážení půdy v ovčíně, náležejícím k domku p. Kučery 4 tolary ležící volně v půdě: Rudolfa II. z r. 1601 z mincovny jáchymovské (značka lilie Taubenreutter) a z r. 1589 zn. K—B (Humnice), tyrolský tolar Ferdinanda I. (1526—1564) bez letopočtu a tolar mansfeldský z r. 1593. *Dr. Jos. Ječný.*

Ve Vstiši u Dobřan (okres Stříbro) učiněn v domě čp. 6, náležejícím p. Matějovcovi nález baňatého džbánku částečně poškozeného ze šedé tuhované hlíny, 11 *cm* vysokého, jehož dno má v průměru 7 *cm*. Průměr baňky činí 10·8 *cm*. Džbánek byl naplněn pražskými groši v počtu 401 kusů, z nichž 4 náležejí Karlu I. a 397 Václavu IV. Jsou vesměs velmi otřelé, kontramarkován není žádný, z čehož možno usuzovati, že jde o poklad ukrytý ke konci vlády Václava IV. asi po roce 1400. Uložen je v museu ve Stodě. *Dr. Jos. Ječný.*

V Újezdě u Kasejovic bylo v březnu r. 1929 nalezeno 12 grošů, které získalo berounské museum.

Sasko-Míšeň: Fridrich II. (1428—64) s Fridrichem IV. (Duryňským) míš. groš (1); Fridrich II. (1428—64) *sám*, míš. groš, zn. lilie (1); Fridrich II. (?), míš. groš, zn. nečit. (1); Fridrich II. s Markétou 1463—1464), míš. groš. značka ‡ (3); Fridrich II. (1428—64) a Vilém III. (1428—1482), míš. groš (1); Vilém III. (1428—1482), míš. groš (1).
Hessen-Kassel: Ludvík III. (1458—1471), groš (3).
Arcibiskubství Mohuč: Dietrich von Isenburg (1459—1463), groš Heiligenstadt (1). *E. N.*

U Berouna byl v listopadu r. 1929 nalezen při kopání silnice saský tolar Jana Fridricha (1532—1547) z mincovny Annaberské s letopočtem 1546. *E. N.*

Ve Lštění u Vimperka pod hradištěm Kozlí nalezl v prosinci r. 1930 chalupník p. Petr Hanuš pražské groše, z nichž 26 kusů zaslal k prozkoumání. Jsou to vesměs groše Václava IV., tak špatně zachované, že lze těžce přečísti opisy, velmi těžce lze stanoviti některá rozdělovací znaménka v nich a popsati tvar koruny. *E. N.*

Podle sdělení p. ředitele Jana Kouta v Březnici nalezlo se v r. 1930 u rolníka J. Dražana v **Kleticích** pp. Chraštice 180 pražských grošů Václava II. v nádobce. Nebyly však zaslány k popisu. *E. N.*

LITERATURA.

FRIEDRICH FRHR. v. SCHRÖTTER: WÖRTERBUCH DER MÜNZKUNDE. In Verbindung mit N. Bauer, K. Regling, A. Suhle, R. Vasmer und J. Wilcke. Verlag von Walter de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig 1930, str. 777 a 28 tab.

Kniha děkuje za svůj vznik snaze nakladatelství, aby byl znovu vydán oblíbený Münzwörterbuch Halkeho. Ukázalo se záhy, že by to bylo podnikání zcela zbytečné, neboť populární dílo diletantovo, poskytující zcela nedostatečné informace zejména o numismatice středověké a antické, vyžadovalo úplně nového zpracování. Proto přikročeno správně k podniku novému, samostatnému.

Práce byla rozdělena tak, že redakci a současně zpracování hesel novověkých, dílem i středověkých střední a západní Evropy, k tomu i kolonie, mincovní techniku převzal Schrötter, Reglingovi připadla ovšem numismatika antická, Suhle sestavil hesla středověká, Wilcke (z Kodaně) skandinávská a mincovní terminologii, leningradští Bauer a Vasmer hesla ruská a orientální. Některé články obecného rázu připadly několika odborníkům současně, někdy na škodu jednotného pojetí a stejnoměrného zpracování. Již jména těchto odborníků a rozdělení práce naznačují přednosti, avšak i stíny díla. Důraz je na mincovnictví antickém, zde vůbec nejlépe traktovaném, předpokládáme-li ovšem značnou již vyspělost čtenářovu, dále na mincovnictví německém, zejména pruském.

S hlediska celkového a pro praktický postup bylo zajisté velmi výhodné, že největší část práce konali tři úředníci státní sbírky berlínské Regling, Schrötter a Suhle. Berlínská orientace zavinila však tu a tam jednostrannost v rozvrhu a uspořádání látky, v některých sporných otázkách pak, v nichž Berlín stál téměř proti všemu ostatnímu učenému světu německému, přes chvályhodnou snahu vyhnouti se polemikám, jisté tendenční zabarvení. Krátce, ale výstižně se jedná o poměrech v zemích severních a východních. Zato neuspokojí výběr a zpracování hesel francouzských, anglických a zvláště vlašských. Shledáváme tu vážné mezery i nedopatření. Nové vydání, které dílu upřímně přejeme, nemůže se obejíti bez specialistů západních a jižních. Jednostrannost celkové koncepce se projevuje i v bohatém seznamu literatury, uvedené na str. VIII—XVI., v níž postrádáme dokonce základní práci Babelonovu, La médaille. Tam lze viděti i nedostatečný zřetel k zemím jihovýchodním. Nejsou uvedena obě významná díla Hómanova o středověkém mincovnictví uherském a z Luschina jediné „Umriß". Z literatury o novodobém mincovnictví zemí habsburských, které bylo německému v mnohém vzorem, není v seznamu vůbec nic. Polská hesla jsou pracována na základě zastaralého a již v době vydání nedostatečného díla Kirmisova. Ze starší literatury není uvedena ani základní práce Stronczyńského, z novější známá příručka Gumowského. Autoři neznají jediného polského numismatického časopisu. O českých heslech promluvíme zvláště.

Základní charakter díla jest dán tím, že chce býti vědomě slovníkem v ě c n ý m, tedy nikoli životopisným, zeměpisným anebo uspořádaným po způsobu katalogu. Budiž hned řečeno, že nový Wörterbuch ční vysoko nad hojně užívaným slovníkem Halkeho, avšak i nad práce Martinoriho a Freye. Jediné výtečný starý Schmiederův Handwörterbuch der gesamten Münzkunde z l. 1811 a 1815 nebyl překonán bohatstvím, výběrem a uspořádáním látky. Není tu nekritického opisování, povrchního zevšeobecňování i nebezpečné popularisující metody. Vládne v něm svědomitě přísná věda. Pisatel těchto řádků rád potvrzuje, kolik užitečné služby mu Slovník prokázal v krátké poměrně době. Ví též velmi dobře, že právě takové dílo nemůže vyhověti všem přáním a požadavkům s různých hledisk na ně kladeným. Na druhé straně však musí s těmi přáními počítati a oprávněné z nich v dalších vydáních vyplniti. Právě dobré, užitečné dílo má býti stále zdokonalováno.

Na počátku úvodu cituje Schrötter slova Menadierova, že numismatika je přístupna lexikálnímu traktování, spíše nežli ostatní historické discipliny. Nikoliv však — dodáváme — bez obtíží a nebezpečenství proto, poněvadž se numismatika více nežli kterákoliv jiná věda historická zabývá úžasným množstvím pramenů, k jejichž zvládnutí je třeba přispění a znalosti celé řady disciplin pro ni pomocných: politických, právních, náboženských, uměleckých dějin, zejména ikonografie, církevního práva, liturgiky, dále heraldiky, sfragistiky, paleografie, epigrafiky, chronologie, metrologie a konečně i metalurgie a věd jiných. Redaktor prohlašuje v úvodě, že bylo zasaženo do těchto oborů, jen pokud bylo třeba k vysvětlení vzniku a osudu druhů mincí. Avšak, kde jsou hranice této potřeby? Mám dojem, že autoři zůstali státi na poloviční cestě (vyjímám však hesla antická) a postupovali ve výběru látky poněkud libovolně, bez pevného, vědecky zdůvodněného plánu, spočívajícího na poznání podstaty a úkolů vědy numismatické. Není zde místa, abych to ukazoval na jednotlivostech. Uvedu jen heslo „medaile" a vše, co s medailí souvisí na jiných místech. Soudí-li se, že medaile patří do Wörterbuchu der Münzkunde, měla býti zpracována po všech stránkách, také po stránce technické, kde nejvíce souvisí s mincí. Proto měla býti také věnována zejména větší pozornost otázkám, vížícím se k jejímu vzniku. Totéž lze říci o poměru autorů k otázkám peněžně-historickým. V plánu knihy bylo podle úvodu omeziti se na oblast mince. Měly tedy zůstati stranou způsoby placení před ní a po ní, po případě vedle ní. Ukázalo se ovšem, že nelze nikterak tlustou čarou odděliti minci a peníz. Byla proto vsunuta hesla (srv. zvláště „Geld", „Papiergeld", „Scheck", „Währung", „Wechsel" a j.), při nichž bohužel postrádáme dostatečného výkladu o hospodářském a právním významu i hlavních jevů kreditního hospodářství. Je to náhoda, že není citována práce Schwinkowského, Numismatik und Geldwissenschaft (Num. Ztschr. 1929)?

Tolik o celkové koncepci a osnově díla. Jest dále povinností referentovou, probírati jednotlivá hesla, zejména nejbližší jeho pracovnímu oboru, v našem případě především hesla česká, ukázati na mezery, které by měly býti v novém vydání doplněny, a na chyby, které jest opraviti.

Z h e s e l v š e o b e c n ý c h uvádím se zřetelem na nedostatek místa jen:

„Cras tibi dabo", heslo na kolínském denáru z 2. pol. 12. stol. Proč nejsou jinde uvedena hesla podobná, přicházející na středověkých a novověkých mincích?

Eisenbahn-, Post- und Verkehrswesen auf M. und M. Proč vybrána tato skupina medailí, když jiných, důležitějších není ani dotčeno? Totéž platí o heslu Freimaurermedaillen.

Hammerprägung. Výklad jest až příliš stručný. Zejména postrádám zmínku o chybných ražbách.

Heller. Libra haléřů byla početním penízem již na konci 13. stol., nikoliv teprve v 2. pol. věku 14.

Karlspfund. Autor hesla nezná výkladu Hómanova, jenž otázku probral dosud nejdůkladněji.

Livre. Hodnota libry (početní mince) se zde přepočítává na franky podle tabulek, které sestavil Dieudonné. Jinde zase (srv. hlavně Münzwert) se hodnota starých mincí převádí na říšské marky. Jest žádoucí, vyjádřiti zrno mince v gramech, nikoliv v kterékoliv měně dnešní, což vede k nebezpečným omylům.

Mark. Není všude vahou $^2/_3$ početní libry. Vídeňská marka váží v 1. pol. 13. stol. 241—243, v 2. pol. 275—281 g.

Matapan není první grošová mince italská; před ním, r. 1172, byl grossus ražen v Janově a pak v Miláně.

Metrologie. Proč je po obšírném výkladu poměrů v době řecké a římské jen několik řádek věnováno metrologii středověké, která ukládá řadu otázek pro vývoj mincovnictví tak důležitých? Totéž lze říci o heslu Münzbeamte.

Punzen. Není správné, že punce lze doložiti až na konci středověku. U nás prokázal Šejnost jejich užívání již v 10. stol. zcela bezpečně.

Sachsenpfennige. Vratislavský denár s hlavou Jana Křtitele není z konce, nýbrž ze začátku 11. stol.

Stempelgleichheit. O významu zjištění, vyšly-li středověké, avšak i novověké mince z téhož páru razidel, pro mincovní, hospodářské a vůbec kulturní poměry a časový sled jednotlivých emisí, není pověděno nic. Zejména tu není upozorněno na velmi charakteristické po této stránce ražby polské 10. a 11. věku, ač o nich bylo Z. Zakrzewskim několikrát pojednáno i v jazyku německém. Viz i moji práci Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví, str. 31n.

Vormundschaftsmünzen. Proč i tu je tak málo pověděno o mincích středo- a novověkých, zvláště po výborné práci Menadierově?

Českých hesel jest ovšem málo a českých poměrů se slovník dotýká jen letmo; výběr a zpracování látky našemu čtenáři, hledajícímu poučení o věcech domácích, mnoho neposkytne. Těžko žádati více a podiviti se některým omylům, když autoři neznají základních prací Smolíkových ani díla Čermáka-Skrbka. Uvedeme proto jen věci důležité i pro německého čtenáře, jemuž je kniha hlavně určena.

A — O (α et ω). Měla býti uvedena veliká skupina českých denárů ethelredského typu, které nesou po obou stranách ruky boží toto znamení božství.

Breitegroschen. Není mně známo, že tak sluly pražské groše již ve 14. stol.

Frauen auf M. V článku jsou nepoznatelně smíšeny ražby, které nesou jen jméno kněžny, s těmi, které nesou i její obraz (srv. odstavec o fenikách Otto-Adelheidských). Z prvních neměly chyběti denáry se jménem Boleslava I. a jeho manželky Biagoty, které jsou z nejstarších. Uvedeny jsou ražby Emmy na Mělníce, která jest tu nazývána bez další poznámky „die Burgunderin". Nevíme však, že by tam byly razily i kněžny jiné. Doba panování jejího chotě Boleslava II. jest tu ohraničena lety 967 a 998, z nichž poslední letopočet jistě není správný. První pak je nejistý.

Geschichtsmünze. Článek je vlastně apologií pojmu t. zv. pamětních mincí, z nichž jsou uvedeny i české denáry. Středověk jistě pamětní mince znal. Zdá se mi však, že bylo spíše třeba bojovati proti zneužívání tohoto pojmu a ukázati, že námět, vyskytující se v různých obdobách na mincích rozličných zemí, jest vzat ze středověké symboliky křesťanské, nikoliv z dějin.

Gröschel. Tu mohly býti uvedeny grešle Marie Terezie se znaky českých zemí, ražené ve Vídni.

Groschen. Praví se omylem, že je v Čechách razil po prvé Václav III. po r. 1300. Významné úlohy, kterou hrály v hospodářském životě střední Evropy ve 14. stol., není vzpomenuto vůbec.

Hacksilber. V pokladech sekaného stříbra jsou české denáry ze složek nejvýznamnějších. Nejsou však uvedeny.

Heilige auf M. Neměl jistě býti opomenut český světec, sv. Václav, který se jménem a obrazem připomíná na českých denárech po dvě století téměř nepřetržitě.

Hohlpfennige. Veliké němé brakteáty byly českými králi raženy v 1. pol. stol. 13. také v samých Čechách, nikoli jen v Horní Lužici. V seznamu literatury o brakteátech nemůže chyběti důležitá publikace Buchenaua-Picka, Der Münzfund von Gotha.

Hussitenpfennige nejsou jen z doby husitské, nýbrž i z doby předchozí a pozdější. Byly raženy jistě ještě za panování Jiřího z Poděbrad.

Judenmedaillen nevznikly v Praze. Jsou to asi práce nizozemské. Viz článek Katzův v Kalendáři českožidovském 1926/7.

Knopfbrakteaten známe také z Čech, nikoliv jen z Míšně.

Maleygroschen zní česky ovšem malý groš, pl. malé groše. Nápis na mincích těch zní MALEY GROSS. Na líci je český lev, korunovaná iniciálka jest na rubu nad nápisem.

Mark. Pražská hřivna, jeden z nejvýznačnějších markových typů, není vůbec zaznamenána.

Münzbild. Praví se nesprávně, že se mince jiných států v 11. a 12. stol. krásou německým nemohou rovnati. Nezná autor českých denárů z 1. pol. 12. stol.? Či je zahrnuje — což je možné — do mincí německých?

Parvi denarii Pragenses. Vzájemný poměr parvi a haléřů třeba teprve vyšetřiti. Nelze říci: „Schon im J. 1327 gingen sie (totiž parvi) im Heller auf". K r. 1327 praví zbraslavská kronika pouze, že král Jan dal raziti nové lehké peníze. Nevidím, proč právě tyto, které ostatně asi brzy z trhů zmizely, mají býti nazývány haléři.

Prager Groschen. Václav II. povolal k zaražení grošů nikoliv „florentinische Münzarbeiter", nýbrž florentské bankéře a podnikatele. Číslo grošů je v článku vysvětleno nesprávně. Viz můj článek Pražská a moravská marka na rozhraní stol. 13. a 14., NČČsl. III., str. 39—60.

Rechenpfennige. Mělo býti uvedeno, že z nejstarších jsou početní peníze Jana Lucemburského, ražené podle vzoru francouzského. Německé a rakouské jsou známy až z poč. 15. stol.

Schrift (Sprache). Důležitým a velmi rozšířeným druhem mincí s nápisem v národní řeči jsou dotčené již malé groše.

Weißgroschen. Nebyly ovšem raženy v Čechách německými císaři, nýbrž českými králi. Není malicherné připomenouti, že toto tvrzení jest historicky nesprávné.

Dotkli jsme se jen některých bodů, vyžadujících opravy a doplnění i v rámci autory Slovníku zamýšleném. Má-li se však v obecném vývoji mincovnictví české složce dostati místa, které jí spravedlivě náleží, bylo by třeba součinnosti českého odborníka již proto, že žádný z dosavadních spolupracovníků neovládá českého jazyka a nezná české literatury numismatické. Spolupráce by se dala snadno uskutečniti alespoň v rozsahu, v jakém si redakce vyžádala pomoci Schwinkowského pro hesla, týkající se poměrů saských. Totéž lze říci o článcích, věnovaných mincovnictví polskému, jejichž nedostatečnost vedle pečlivě zpracovaných hesel ruských jest až příliš nápadná.

K textu je přidáno 28 tabulek. Medaile vyobrazeny nejsou. Výběr mincí celkem vyhovuje. Nebyly však, jak se zdá, voleny vždy originály dobře zachované a odlitky jsou někdy nezřetelné. V číslování se tu a tam vyskytnou chyby (tab. 6., 14.). Český numismatik musí vytknouti, že mezi denáry (tab. 9. a 10.) není jediné české mince, ač sem svým významem patřil denár sv. Václava anebo mečový denár Boleslava I., jistě však některý z vrcholné doby uměleckého tvoření našich řezáčů železa. Není tu ovšem ani mince polské. Mezi brakteáty jest umístěn jediný český, malý (tab. 11., č. 208), jehož česká provenience jest však dosud pochybná. Postrádáme i některé z charakteristických zlatých ražeb českých, středověkých i novověkých. Z doby tolarové jest tu z českých jen tolar šlikovský a malý groš. Z cizích neměla scházeti některá z prvních rakouských hrubých mincí, ražených v Tyrolsku. Fotografie jsou někde příliš hustě stlačeny, čímž vzniká nepřehlednost.

Povaha takového díla, jako jest tento Slovník, svádí, ba nutí přímo referenta, aby se zabýval spíše jeho nedostatky nežli jeho přednostmi. Proto není jen aktem zdvořilého uznání, opakuji-li na konci, že se nám jím dostala do ruky práce veliké ceny, užitečná pro všechny, kdož hledají o numismatických otázkách poučení skutečně vědeckého.

Gustav Skalský.

BERNHARD LAUM: ÜBER DAS WESEN DES MÜNZGELDES. Eine sach- und begriffsgeschichtliche Studie. Verlag der Münzhandlung A. Riechmann u. Co., Halle a. d. Saale 1930, str. 72. — **A. LOEHR: ÖSTERREICHISCHE GELDGESCHICHTE.** Antrittsvorlesung am 12. Mai 1930 im Münzkabinett. Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien 1930, str. 130 n.

O počátcích mince jest již literatura velmi bohatá. Byly v ní vysloveny rozličné názory o tom, vznikla-li mince z důvodů obchodních, v ovzduší náboženském anebo byla-li produktem zájmů státních. Laum patří k nejhorlivějším a k nejjednostrannějším zastáncům these druhé, jíž věnoval r. 1924 spis „Heiliges Geld". Myšlenky tenkráte vyslovené rozpřádá nyní do šíře a hloubky. Vychází opět z okruhu kultury antické, zejména z poměrů římských, a ukazuje, že již předchůdci mince a mince sama nebyla v starém, avšak ani v středním a ještě hluboko v novém věku především prostředkem směny, nebyla, jak zní obvyklá definice, kusem kovu určitého tvaru, sloužícím placení a oběhu, za jehož stříž a zrno ručí stát obrazem a nápisem, nýbrž jako kroužkové peníze, prý vlastní její předchůdci, a věnce jakýmsi čestným darem, jakousi magickou, sakrální „Gebühr", kterou ctil dárce sebe i obdarovaného. Kov, váha, jakost byla přizpůsobena postavení obdarovaného a dárce. Aby to dokázal, vykládá autor nejdřív, že římské mince a medailony jsou stejné podstaty, ba že se v medailonech povaha „monetae" projevuje zřetelněji než v menších nominálech. Obrazy a nápisy jejich nesvědčí o jejich hospodářské funkci. Zato prý vede příbuznost pojmů „aequitas" a „moneta" a nový filologický výklad tohoto slova do ovzduší rozdílení statků: moneta jest mu „Verteilerin" jako νέμεσις, νόμοι a monetae jsou podíly. S tohoto hlediska zkoumá pak předchůdce mince, obětní podíly i kroužky a mince samé jakožto čestné odznaky, pamětní a náboženské známky i jakožto symbol společnostní a dochází závěrů již krátce uvedených.

Laum nazývá svou práci „eine sach- und begriffsgeschichtliche Studie". Měl se tedy zabývati nejen oblastí antické civilisace, nýbrž projevy rozličných kultur primitivních a dále proměnami obsahu pojmu „peníz" v historickém vývoji. Polemisuje proti formulaci národohospodářské, nevysvětluje však pojmu „mince" anebo „peníz", připouštěje na několika místech jeho významnou hospodářskou úlohu. A tak rozbíjí někdy otevřená okna. Mince jest jistě pro historika více než penízem minulosti a musí býti předmětem badání po všech stránkách. Nikdo nebude také tvrditi, že se objevila jako jednoznačný, do všech důsledků promyšlený platební prostředek a jako takový se projevovala v starém a středním věku. Lze pochopiti, že v silně nábožensky zbarveném prostředí náboženská stránka mince alespoň vnější podobou byla vyjádřena nejnápadněji. Laum však zapomíná, že tato podoba měla zakrýti velmi světský, hmotný její účel. Sám jsem měl příležitost ukázati, že mince byla v středověku také symbolem svrchovanosti, samostatnosti a měla jistě často i ráz pamětní. Uplatňovaly se ovšem, i v novém věku, vlivy umělecké, politické a jiné. Plně třeba s autorem souhlasiti, že mince není kulturním zařízením jednotným a konstantním. Jde však o to, čím byla svou podstatou. Vytýká-li Laum historikům závislost na definici, lze mu vytknouti lpění na filologické interpretaci, ostatně, jak se ukázalo, pochybné. Medailony, alespoň zlaté a stříbrné, jsou v určitém poměru k váze mince zrovna tak, jako násobky dukátů a tolarů v 16. a 17. stol., které byly čestnými dary a měly býti ukázkou blahobytu a skvělých poměrů jako starověké medailony. To však nebylo hlavním úkolem menších nominálů, vlastní mince. A jak vysvětlí autor vysoce vyvinuté peněžní hospodářství římské říše a její i v této věci nástupkyně, říše byzantské, i to, že Platonovi a Aristotelovi byla mince především prostředkem směny, ač znali dobře jiné její stránky? Byla tedy i jim svou podstatou — penízem. „Monetäres Geld" ji nazval dobře Max Weber. Toť hlavní z úkolů, které plnila a k nimž byla všelijak vystrojena.

Výklady autorovy jsou místy velmi zajímavé a jeho snaha vysvětliti peněžně-historické problémy jest při chudobě literatury o teoretických otázkách naší vědy

sympatická. Projevuje se však nedostatečná znalost materiálu a vady metodické. Dokládá na př. náboženskou povahu mince v novém věku svatostkami, nazývanými i jím „Weihemünzen". Ty však nesloužily oběhu, nebyly mincemi, nýbrž medailemi. Ukazuje se, jak nesprávné a nebezpečné jsou obvyklé názvy „Schaumünzen", „Weihemünzen" a pod. a jak důležité je čistotné odlišení mince od medaile. Práce Laumovy jsou užitečným příspěvkem k poznání jedné z důležitých stránek mince, totiž její sakrální povahy. Nedovedou však vysvětliti její podstaty.

Zcela jinak hledí na minci a proto i na úkoly numismatické vědy Laumův antipod Loehr. Mince mu jest nositelkou hospodářských funkcí a jen složkou, byť významnou, peněžního problému. Peníz pak obsahuje nejen minci, nýbrž i naturální způsoby placení a všechny jevy kreditní. Proti deskriptivní, statické nauce o mincích (Münzkunde) zdůrazňuje Loehr dynamickou povahu dějin peněz, které jest stále se zabývati vztahy peníze ke všem zařízením kulturním, poněvadž různé peněžní jevy nevznikly náhodně, nýbrž v organické souvislosti s kulturní oblastí, k níž náležejí. Nepotřebuji snad ani říci, že Loehrovy názory plně sdílím a že jeho formulaci považuji za bezpečný základ vědeckého prospěchu numismatického. Sám jsem podobně pojal podstatu a úkoly numismatiky. Kladl jsem však větší důraz na to, že t. zv. nauka o mincích jest jen formálním předpokladem k dějinám mince a k dějinám peněz vůbec a nesmí býti stavěna vedle nich a mimo ně.

Stať „Österreichische Geldgeschichte" jest obsah zahajovací přednášky, konané Loehrem na stolici numismatiky vídeňské university, od r. 1863 neobsazené, na níž před tím učili slavný Eckhel a Arneth. Mincemi se pak zabývala jen kolegia v rámci klasické archeologie, která se ovšem týkala výhradně antické numismatiky. Vítáme s radostí nové zahájení přednášek i to, že novému profesorovi není numismatika jen pomocným prostředkem v antikvářském smyslu, nýbrž dějinami peněz.

Gustav Skalský.

GUSTAV SKALSKÝ: O PODSTATĚ A ÚKOLECH NUMISMATIKY. Sborník prací věnovaných prof. dru. G. Friedrichovi k šedesátým narozeninám. Praha 1931, str. 374—395.

Do sborníku profesora pomocných věd historických na Karlově universitě píše Skalský své numismatické credo. Nikdo nemůže pochybovati o vhodnosti toho. Neboť propracování se k definicím, co jest úkolem numismatiky, jaké jest její místo v souboru historických věd a jaká jest její pracovní methoda, jest jistě upřímnou potřebou numismatického, historicky školeného pracovníka. Skalský rozděluje svou studii na dva díly. V prvém ukazuje nejprve, jaké poněkud zvláštní postavení má numismatika dík sběratelům mincí. Sběratelství má své velké přednosti i vady, které Skalský zvláště vytýká. Nezamlčuje v nich ani fakt, že sice právě sběratelé zpopularisovali jméno numismatiky, ale na druhé straně odcizili tuto disciplinu ostatním historickým tam, kde sběratelství zachází až do krajností. Ostře se staví Skalský proti pojmu pomocné vědy historické, kterým bývá numismatika povětšině uváděna, ukazuje, že vlastně každá věda je pomocnou druhé a dovozuje, jak a proč má numismatika právo na název samostatné vědecké discipliny. Ukazuje tu na její poměr k příbuzným historickým vědám a probírá pak známou přednášku (Die Münze in der Altertumswissenschaft, 1921), ve které sestrojil Pick theorii numismatiky. Skalský s ním nesouhlasí v učení o čisté a užité numismatice, přisvědčuje mu naplno jen v tvrzení, že mince jest historikovi více než peníz minulosti, ale podtrhuje ihned s německým badatelem Jessem a rakouským Loehrem, že mince byla především penízem minulosti a proto má býti v numismatickém badání stanovena její funkce v hospodářském životě. Všechno ostatní studium, hlavně vnější stránky mince, jsou jenom přípravné, třeba naprosto nutné stupně k vytčenému konečnému cíli. Ve smyslu těchto úvah a definicí mince formuluje Skalský úkoly numismatiky

jako peněžní vědy, pro niž je mince pouze jedním, třebaže po staletí nejdůležitějším pramenem poznání.

Druhý oddíl své studie věnuje Skalský úvaze o medailérství, vlastně úvaze, patří-li studium medaile do numismatiky, kam je odedávna zařazováno. Dospívá, poněvadž vidí v medaili část drobné plastiky, po probrání úlohy medaile v minulosti a uvedení styčných bodů mezi mincí a medailí, záporné odpovědi. Studium medaile patří podle jeho mínění do dějin umění, při čemž však je numismatika nejdůležitější jeho pomocnou vědou (ve smyslu nahoře uvedeném), jako je toto studium důležitou pomocnou vědou numismatiky. Za dnešních poměrů se však vyjadřuje Skalský rozhodně proti oddělování studia medailí od numismatiky. *Em. Nohejlová.*

GUSTAV SKALSKÝ: O PŘEVODECH STARÝCH CEN S HLEDISKA NUMISMATICKÉHO. Od pravěku k dnešku. Sborník prací věnovaných prof. dru J. Pekařovi k šedesátým narozeninám, 1930, str. 445—461.

Théma této studie dra Skalského jest velmi vhodné. Neboť kupní síla peněz, zvláště pak stanovení peněžní hodnoty v Čechách od 14. až do 17. stol., to jsou problémy, které nejednou zaujaly sama prof. dra Pekaře. Skalský se pokouší osvětliti tuto otázku se stanoviska numismatika, kterému častěji než jinému odborníku bývá kladena otázka, jakou sumu v našich penězích představuje některá částka, uvedená v starých záznamech. V prvém všeobecném díle své studie uvádí k tomu cíli bohatou národohospodářskou a peněžně historickou literaturu o tom, v čem spočívá kupní cena peněz. Ukazuje jednotlivé methody propočtů, jejich přednosti a obtíže, a podtrhávaje Luschinovy „Vorschläge und Erfordernisse für eine Geschichte der Preise in Österreich", úkol, jehož splnění očekává hospodářský dějepis od numismatiky. V druhém díle ukazuje na praktických příkladech, že je dnes nemožno stanoviti výši hodnoty peněz od 14. do 17. stol. a ostře vytýká nesprávnost jednání těch, kteří přepočítávají starou cenu na dnešní, ačkoli je tu nutno se spokojiti jen s přepočtením na gramy stříbra nebo zlata. Tímto uzávěrem dospívá studie Skalského vlastně negace, ale autor zároveň ukazuje cestu, kterou by mohla numismatika připravovati správnému ocenění nějaké částky, vyjádřené v některé starší měně. Tím se zápor mění v klad a vyznívá v program, který snad jednou bude možno naplniti podle přání autorova. Do té doby bude jistě sneseno i daleko větší množství materiálu pro srovnání hodnot rozličných valut. Tak se na př. dosud ozývají stálé nesrovnalosti v rovnicích mezi dvěma druhy mince. Skalský uvádí, že se r. 1610 rovná kopa grošů (česká) jednomu uherskému dukátu a ten 140 krejcarům. Jiné prameny však udávají rovnici 1 kopa česká = 1 tolar. Ten byl téhož roku počítán po 82 kr. I cena dukátu není zajištěna. Skalský uvádí jeho zdražení během 17. stol. ze 140 na 240 kr., některé prameny v prvých desetiletích téhož stol. jej kladou na roveň 112 kr. Tyto nesrovnalosti ovšem nejsou nikterak vinou autorovou. Uvádím je jen, abych dokumentovala, jak potřebné by bylo, následovati program Skalským přednesený a připravovati materiál k určitějším propočtům. *Em. Nohejlová.*

W. GIESECKE: DAS PTOLEMÄERGELD. Leipzig-Berlin 1930 (Teubner), 98 str. s 4 tabulkami.

Podtitul této knížky „Eine Entwicklungsgeschichte des ägyptischen Münzwesens unter Berücksichtigung der Verhältnisse von Kyrene" naznačuje její obsah. Giesecke se zabýval mincovnictvím egyptským původně pouze s hlediska svých prací o římském mincovnictví; poznav později zajímavost a spletitost studia ptolemaiovských mincí, jakož snad i neúplnost našich poznatků, snažil se pak propracovat celé mincovnictví egyptské samostatně. Výsledek těchto studií máme před sebou. Giesecke se zabývá látkou hlavně po stránce peněžní a věnuje svou pozornost zejména otázkám měny, mincovního systému a vzájemnému poměru jednotlivých emisí.

S pronikavostí skutečně vzornou se snaží uvésti výsledky, kterých dosáhl sám anebo již předchozí badatelé (Hultsch, Svoronos, Wilcken a mn. j.), v souvislost s poznatky, získanými z papyrů a ostrak. Neboť v tom právě tkvěly — a tkví snad částečně ještě, přes výbornou práci Gieseckovu — obtíže, že ražby a serie Ptolemaiovců přes svou podobnost a přes všechny nesnáze byly připisovány jednotlivým králům, že však v mnohých případech takto získaná fakta nesouhlasila s údaji a výpočty současných listin.

Má to svůj důvod částečně v používání názvu drachmé současně pro jednotky stříbrné a měděné, částečně v častém započítávání ažia neustále se měnícího, i v těžkopádnosti a nepřesnosti antického způsobu počítání. Proto jest mincovnictví egyptské z nejobtížnějších kapitol numismatiky vůbec. Giesecke se snaží dosáhnouti pokud možno nejvíce jasnosti v těchto poměrech; postupuje tak, že se pokouší stanoviti poměr mezi zlatem a stříbrem, jakož i mezi drahým kovem a mědí v té či oné době. Z tohoto poměru a z vah jednotlivých ražeb se získá vzájemný poměr mincí i hodnota v drachmách, kterou představovaly mince zlaté, stříbrné neb měděné, a opačně. Značnou úlohu mají při tom, jak opětně zdůrazňuje Giesecke, váhy mincí, hlavně měděných, souvisící se staršími egyptskými jednotkami deben a kite, u mincí stříbrných pak obsah drahého kovu. Giesecke používá proto v rozsáhlé míře záznamů vah egyptských mincí v díle Svoronosově, které sám obohacuje mnohými analysami egyptských tetradrachem; podařilo se mu tím řešiti mnoho otázek. I když nemůžeme ve všem s ním souhlasiti, není snad příliš mnoho řečeno, považujeme-li jeho monografii podle postupu a výsledků za jednu z nejdůležitějších prací o antické numismatice posledních let, přidružující se skvěle k dřívějším dílům tohoto autora, „Sicilia numismatica" a „Italia numismatica". I tabulky s vyobrazeními hlavních typů mincí egyptských a kyrenských, papír a tisk této práce jsou vzorné.

C. O. Castelin.

PAUL L. STRACK: UNTERSUCHUNGEN ZUR RÖMISCHEN REICHSPRÄGUNG DES ZWEITEN JAHRHUNDERTS. Teil I. Die Reichsprägung zur Zeit des Traian, Stuttgart, W. Kohlhammer, 1931. XII + 308 str., 10 tab.

Římská numismatika doby císařské věru si nemůže v poslední době stěžovati do nějakého zanedbávání. Neméně než čtyři veliké generální soupisy materiálu z té doby se objevily skoro současně na knihkupeckém trhu. Společné dílo Mattinglyho a Sydenhama, Coins of the Roman Empire, které bylo svého času uvítáno jako opravdu vědecká náhrada Cohenovy známé Description, dospělo letos k dílu III. (po 1. části dílu V., která vyšla již r. 1927), když si poptávka sběratelů a přehnaná cena Cohenovy Description v antikvariátech vynutila mechanický otisk tohoto opravdu populárního díla. A zatím co Mattinglyho katalog sbírky Britského musea (Coins of the Roman Empire in the British Museum) dospěl r. 1930 k II. svazku, obsahujícímu ražení dynastie Flaviovců v letech 69—96, oznámil M. Bernhart po dlouhé mezeře 9 let, která uplynula od vydání úvodního dílu jeho Münzkunde der römischen Kaiserzeit, vydávání nového Corpus numorum romanorum, pracovaného zase podle mechanického principu Cohenova, t. j. podle abecedního pořadí legend na reversech mincí.

Nehledíme-li k dílu Mattinglyho, jehož samostatnost si vynutil již přední účel jeho díla, popis jediné sbírky, jsou oba zbývající soupisy stále ještě v zakletí starého Cohena: to, co platí o Bernhartově systému, platí do veliké míry o Mattinglyho-Sydenhamově materiálu (viz zde str. 2nn.). Proti těmto epigonním pracím znamená dílo Strackovo, jeho habilitační práce pro docenturu v Bonně, opravdovou epochu.

P. Strack, žák znamenité hallské školy Wilh. Webera, z níž po příkladě učitele samého vyšly v poslední době ještě dvě vzorné práce numismatické, Vogtovy Die alexandrinischen Münzen (v Č. Č. N. II., 1926, str. 144n.) a Wruckova Die syrische Provinzialprägung von Augustus bis Traian, zamýšlí v svém díle nejen popsati všecky

říšské ražby římského císařství v letech 98—192, nýbrž vyčerpati z nich všecko poučení, kterého z nich vůbec lze dosáhnout, a to nejen pro obor numismatiky vlastní, ale, a to především, i pro historii v nejširším rozsahu, od přesné chronologie událostí až k širokým perspektivám nejvyšší synthesy, pro dějiny kultu, umění (zvl. stavitelství), topografii, hospodářství, státní právo atd. Za počátek svého studia si zvolil dobu Traianovu, k jejímž pramenům literárním se osud zachoval nejnemilosrdněji a pro jejíž rekonstrukci tedy nabývají zvýšené ceny prameny primární, a zase především mince jako pramen nejofficiálnější. S. správně zdůrazňuje velikou výhodu badatele, pracujícího s prameny numismatickými, neboť lze říci, že operuje s materiálem takřka úplným. Důkaz toho je nepatrný celkem počet typů zachovaných jediným exemplářem. A třebas nové badání objevuje stále ještě tu a tam nové unikáty, zmenšuje se jejich procento v poměru k celkovému počtu mincovních typů stále více. S. má plné právo mluviti v té příčině jako autorita, neboť snad žádný badatel v oboru římské numismatiky doby císařské nepracoval dosud s materiálem tak rozsáhlým jako on. Užil totiž nejen veškerého publikovaného materiálu,[1]) pokud se dal ověřiti (vypustil na př. na 80 čísel Cohenových, ale i četná čísla, kterými Cohenův materiál rozmnožili Mattingly-Sydenham), ale prostudoval a zkontroloval osobně neméně než 25 velikých sbírek evropských (Basilej, Berlín, Bologna [Museo communale a Universita], Brescia, Bruxelles, Budapešť, Florencie, Gotha, Kodaň, Leningrad, Londýn, Milán, Mnichov, Modena, Neapol [Fiorelli a Santangelo], Oxford, Palermo, Paříž, Řím [Museo dei Conservatori, Museo Nazionale], Stuttgart, Vatikán, Vídeň), 5 velikých soukromých sbírek anglických a sklady dvou největších firem pařížských. Výsledek tohoto heuristického studia je nejen nový katalog Traianových mincí, mnohem bohatší u srovnání s Cohenem i Mattinglym-Sydenhamem, ale i zcela nová jejich chronologie.

Vlastní katalog (str. 239—286) je proveden stejně jednoduše jako prakticky ve formě tabulek, obsahujících po řadovém čísle tyto rubriky: Odkaz na číslo Cohenovo [škoda, že scházejí konkordance s M.-S.], odkaz na vyobrazení (ať na přílohách nebo v starších publikacích), nominál, typ portrétu, legenda líce, legenda rubu, typ rubu, odkaz na stránku, kde se o příslušném čísle jedná, a konečně sbírky, v kterých je mince zastoupena. Pro posouzení vzácnosti je tato rubrika přímo neocenitelná (na rozdíl od velmi libovolného oceňování u Cohena i M.-S., většinou závislých na Cohenovi), neboť ukazuje hned, která mince je známa jen z unikátu nebo ze dvou exemplářů. Sběratelé budou ovšem litovati, že autor, když už podnikl tak rozsáhlé studium sbírek, neučinil ze své poslední rubriky jakýsi jejich katalog, který by dovolil odhadnouti stupeň vzácnosti i u typů ostatních, známých nejméně ze 3 exemplářů. Neboť S. se pro svůj vědecký účel spokojil většinou jen 3 doklady a ostatních již neuvádí. Sběratelům bude také vaditi, že S. nepřihlíží v svém katalogu při popisu aversů vůbec k variantům poprsí s náznakem paludamenta [tuto novou nuanci zavedli do katalogisování M.-S.], ba ani s aegidou, poněvadž mu z rozeznávání těchto nuancí, se stanoviska systematikova jistě nikoli bezvýznamných, *pro jeho účel* nevyplýval žádný zisk (str. 24 pozn. 54). Výhoda tabulkovitého uspořádání mincí je očividná: každý typ je popsán na jediné řádce a v sloupcích pod sebou jsou všecky legendy i typy. Přehlednost celého ražení v chronologickém pořádku, dosažená tímto způsobem, by byla ideální, kdyby ražení v ušlechtilých kovech nebylo rozděleno od ražení bronzových. S. sice již nedělí t. zv. ražení císařské od senátního ostrou čarou, jak se dělo ještě do nedávna, a správně uznává vzájemné zasahování obou stran do domnělého monopolu strany druhé, ale potíže tu činila patrně stránka technická [tyto potíže se budou v následujících svazcích díla jistě ještě stupňovati]. Do svého katalogu nepojal S. t. ř. mince hybridní, vzniklé z razidel k sobě nepatřících, ražení

[1]) Pod čís. 476 je v katalogu uveden unikát sbírky pražského Národního musea, který jsem uveřejnil v tomto časopise V (1929), str. 24 čís. 6, Tab. VII. 6.

barbarská a chybná, bronzové ražby z razidel pro denáry a konečně subaeraty. Ze všech uveřejnil jen charakteristické ukázky v doplňcích ke katalogu, stejně jako seznam těch čísel Cohenových i Mattinglyho-Sydenhamových, která nepřipustil do svého katalogu jako nedostatečně doložená nebo pochybná, vše s podrobným odůvodněním. Vítaným doprovodem katalogu jsou reprodukce hlavních typů Traianových (je jich na půl třetího sta!) na 10 světlotiskových tabulkách. Provedení není stejnoměrné: drobné formáty aureů a denárů se zdařily lépe nežli reprodukce nominálů ražených z bronzu, často velmi silně retušované.

Strackův katalog je ovšem pořízen podle systému chronologického, jediné vědeckého. Takovým způsobem katalogisovali Traianovy mince již M.-S.; ale mezi jejich soupisem a novým seznamem jsou veliké rozdíly: Dosud byly skoro jedinou pomůckou pro chronologii Traianových mincí jeho tituly, především konsuláty, kombinované s jeho četnými kognominy, *Pater patriae, Dacicus, Optimus* a *Parthicus*. Podle těchto pomůcek bylo možno zjistiti v ražbách Traianovy 19leté vlády 15 chronologických skupin, ale rozdělených velmi nerovnoměrně. Na př. XII. období (*Cos. V.*) zaujímalo neméně než 8 let, XIII. 2½ roku atd. Strackovi umožnila však jeho očitá znalost ohromného materiálu užíti i kriterií, o kterých žádný dosavadní popis nepodával nejmenšího poučení, t. j. stylu a techniky mincí, hlavně v portrétech na aversu, i forem písma, a tím způsobem se mu podařilo dojíti k chronologii mnohem přesnější, než jakou bylo možno podat dosud: Místo 15 chronologických skupin obsahuje jeho nová přehledná tabulka (str. 40) skupin 22. Přímo frappantní (a při tom naprosto přesvědčující) je změna v chronologii prvních emissí. Podle zásady, na první pohled správné, že titulů časem přibývá, byly dosud pokládány za nejstarší emissi Traianovu mince bez titulu P(ater) P(atriae), za druhou s tímto titulem atd. S. však ukázal, že zprvu byly raženy Traianovy mince s tímto titulem, v druhé emissi že jej císař odmítl a připustil až zase do emisse třetí. Důkaz je hotové Kolumbovo vejce: V době svého nastoupení byl Traian daleko od Říma, v Gallii, a ryjci, neznající jeho podoby, ryli ji ve formách skoro shodných s portretem jeho předchůdce Nervy. A na těchto nejstarších mincích Traianových titul P. P. *jest*. Patrně mu tedy senát v době, kdy neměl ještě dobré předlohy pro jeho portrét a kdy ještě neznal ani jeho oficiální jméno, odhlasoval a bez jeho schválení dal i na mince rýti titul *Pater patriae*, který si císař, aby zachoval běžnou tradici (Strack 20 pozn. 46), teprv potom zakázal (srov. Plin. ml., Paneg. 21, 3: *Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriae esses ante quam fieres*), a ukázav tím svou *moderatio*, po nedlouhém čase zase přijal.

Stejně přesvědčivé je rozčlenění dlouhého období V. konsulátu (103—111) podle formy portretu na dvě hlavní skupiny: α (dolní linie poprsí skoro vodorovná, rozdělená ve 3 části) a Δ [δ_1, δ_2] (s dolní linií běžící šikmo dolů vpravo a rozdělenou ostrým zubem v levé třetině). Kombinací tohoto rozdílu, jehož relativní chronologie je zajištěna vztahy k období předcházejícímu i následujícímu, s formami písma (s počátku velikého, později drobného, ozdobného), s rozdělením legendy na líc a rub mincí i s jinými kriterii, která tu pro jejich subtilnost nelze reprodukovati, podařilo se Strackovi celkem přesvědčivě rozděliti dlouhé období V. konsulátu na 5 chronologických skupin.

Těžiště celé práce leží v nejobšírnějším oddíle, věnovaném výkladu jednotlivých typů (str. 43—233). Protože se ani tu nedrží pořádku věcného, nýbrž zachovává zase postup chronologický, stává se tento oddíl knihy takřka historií vlády Traianovy, pokud ji lze rekonstruovat z jeho mincí. Ale nejen z nich: S. operuje nejrozsáhlejším apparátem historickým, archeologickým i literárním a mnohá z jeho málem tisíci poznámek, kterými dokumentuje svá tvrzení, je vlastně hotová monografie příslušné detailní otázky v zhuštěné formě. Všude je v nich rozseta spousta nových výkladů, drobných oprav i materiálií k otázkám chronologickým, topografickým, archeologickým, kultovním atd. Vedle hojného poučení drobného, jdoucího do nejsubtilnějších podrobností, najdeme tu i rozhledy s nejvyšší perspektivy (na př. str. 178 pozn. 780

o duchu dominátu). I se stanoviska čistě numismatického obsahuje Strackova kniha poučení z časové oblasti mnohem širší, nežli jakou naznačuje její titul. S. totiž sleduje u každého typu jeho starší vývoj až k jeho nejpůvodnějšímu prameni a užívá této příležitosti i k výkladům a kritickým úvahám o ražbách Traianových předchůdců [z jeho zcela mimochodem uvedených údajů je vidět, kolik materiálu schází v M.-S.], ale i z dob ještě starších.

Není možné v stručném referátě naznačit ani krátce všechny cenné výtěžky tohoto oddílu Strackovy knihy. Jako zvlášť zdařilé partie jest vytknouti jeho výklad aureů s alegorií mírumilovné Germanie v souvislosti s celou zahraniční politikou Traianovou (str. 69 nn.), výklad o congiariu, které S. proti poslednímu zpracování Bervovu právem ztotožňuje s liberalitou (str. 84 nn. a 141 nn.). Ve vedení důkazu operuje S. tu jako i jinde (*Aequitas, Moneta, Providentia*) s neuveřejněným dosud materiálem Thesauru linguae latinae. Mnoho nového pověděl S. nejen o četných stavbách zobrazených na Traianových mincích, ale i o methodě, s jakou jest postupovat při pokusech o jejich rekonstrukci podle reliefů zjednodušujících skutečnost pro formát mince způsobem často velmi subjektivním (str. 13 nn.). Zvlášť důležité je datum r. 100, získané z sesterciu č. 331 pro zbudování triumfálního oblouku před branou Appiovou, známého pod jménem oblouku Drusova (str. 92 nn.). Pro dějiny římského kultu je velmi záslužný výklad Herkula na mincích čís. 32, 59 a 428 jako foinického Melkarta ze španělských Gades, kterého uvedl Traian jako přední božstvo své vlasti i do kultu římského (*Hercules Gaditanus*). Z rozdílu mezi typy I. a II. války dácké vyvozuje S., jak těžká a ne právě příznivá byla pro Římany válka I., že II. válku podnikl Traian z vlastní iniciativy, nikoli vyprovokován Dáky, a teprv jí pokládal za proveden cíl, který si vytkl již ve válce I. Kdežto po 1. výpravě schází v jeho ražení vůbec alegorie míru (*Pax*), objevuje se v něm po II. tažení hned několik jejích typů. Opoždění oslavy dobytí Arabie r. 106 na mincích o 2 léta vykládá S. velmi pravděpodobně tím, že ji Cornelius Palma až do svého konsulátu (109) spravoval ze své provincie syrské, teprv potom že dostala místodržícího samostatného. Duchaplný a přesvědčující je i výklad o Silvanovi na assu č. 430 jako o symbolu Illyrika (v širokém smyslu toho slova), po skončení II. války dácké úplně pacifikovaného, podobně jako na Traianově oblouku v Beneventu.

Je ovšem přirozené, že ne všecky výklady reversů jsou stejně přesvědčivé. Leckde z nich S. v interpretačním zápalu vyčítá víc, nežli snad samy mince měly povědět. To platí zvlášť o příliš všeobecných alegoriích (na př. *Felicitas, Salus, Securitas, Spes*), jež prostě přecházely z vlády do vlády, aniž patrně činily nárok na výklad konkretní. Nelze však zamlčet, že S. si je sám dobře vědom problematičnosti některých svých výkladů a že je předkládá jen jako návrhy, které potřebují ještě přesnějšího ověření.

Veliká přednost Strackova je, že mu ani nejpodrobnější výklad mincí, tím méně pouhý jejich popis, není posledním účelem, nýbrž jen stupněm k závěrům vyšším, které si ovšem reservuje až do posledního svazku svého díla. Ale již v úvodě své monografie o Traianovi (str. 11 nn.) naznačuje leccos z toho, co můžeme očekávati od jeho konečné synthese římského mincovnictví II. stol. po Kr. pro poznání státního práva, hospodářství i umění tohoto zajímavého období, do kterého připadá nejen zenith materiální kultury římské, ale již i počátky úpadku. Sem patří na př. Strackova skepse nad názorem, který je dnes takřka communis opinio doctorum, jako by se zlehčování mince, jemuž dal počátek již Nero, ale k němuž přispěl i Traianus sám, dělo za zištným účelem obohatiti fiscus; výklad o hranicích mezi ražením „císařským" a „senátním", úvaha o proměnách v titulatuře panovníků, uvedené již methodologické úvahy o poměru mezi zobrazením uměleckých děl na mincích a jejich předlohami atd.

Přívlastek epochální, kterým jsem charakterisoval dílo Strackovo, není tedy jistě přehnaný. Běží o práci zakládající se na nově ověřeném, ze značné části pak docela novém nebo dosud vůbec nepoužitém materiálu, který dovedl S. nejen s nesmírnou pílí sehnat, ale i vzorně komentovat, s podivuhodným rozhledem po jiných pramenech i literatuře, s bystrou kritičností, ale co více, s velikým rozsahem zájmu a nikdy nespouštěje s očí vyšší cíl své minuciésní analysy. Jeho kniha je pro období vlády Traianovy dílo základní nejen po stránce numismatické a není to tedy fráze, nýbrž projev upřímného přesvědčení, pravím-li, že na slíbené pokračování se můžem opravdu těšit.

S. nemá dnes v ovládání svého numismatického materiálu vůbec konkurenta. Připojuji-li tedy k jeho výkladům několik poznámek, týkají se jen z menší části několika podrobností mincovnictví Traianova, ostatek se vztahují na otázky obecnější, kterých se S. dotkl hlavně v svých poznámkách.

Na str. 64 bych nesouhlasil se Strackovým názorem, jako by *corona civica* s nápisem S.P.Q.R. OB CIV*es* SER*vatos* mohla znamenat i uznání císařova chování k přemoženým nepřátelům. Jediný doklad, Vespasianovy sestercie s legendou VICTORIA AVGVSTI a reliefem Victorie, píšící slova OB CIV. SER. na štít zavěšený na palmu, pod kterou je schoulena alegorie přemožené Iudaie (M.-S. II. 71, čís. 464, 466 a 467; Mattingly, Coins II. 126, čís. 582—585; 191, čís. 785 [Pl. 36. 1]), lze vyložit docela jinak: vítězstvím nad Židy byli zachráněni římští občané usedlí v Iudaii, ohrožení za židovské vzpoury opravdu na životech.

Na str. 110, popisuje aurey a denáry s alegorií přemožené Dacie sedící na štítě, vykládá S. předmět zobrazený ve volném segmentu pod touto scénou jako zlomený oštěp. Ten je opravdu znázorněn na mincích Domitianových, představujících přemoženou Germanii, které sloužily mincím Traianovým za vzor (srov. na př. M.-S. II. Pl. V. 79; Mattingly, Coins II. Pl. 62, čís. 1, 6, 9, 11, 16; Pl. 63, čís. 13; Pl. 64, čís. 8; Pl. 65, čís. 6; Pl. 66, čís. 5 a 15). Ale vyobrazení na tab. I. 64 a 70 ukazují, že pro mince Traianovy tento výklad neplatí. Zobrazený předmět není oštěp, nýbrž srpovitě zakřivený meč, právě pro Dáky charakteristický (srov. *Paul Couissin*, Les triomphes de Domitien. Révue archéologique V. Ser. XXVIII., 1928, str. 79 nn., který však minci Traianovu neuvádí) a jenž je mezi dáckými zbraněmi zobrazen i na jiných mincích Traianových (Strack 117 s pozn. 453, 120, 125 a 211). Takový výklad má ostatně již Cohen II. 45, čís. 259 n. a podle něho i M.-S. II. 250, čís. 89. Popis Strackův je patrně jen lapsus calami, vzniklý associací s mincemi Domitianovými.

Na str. 116 v pozn. 450 se S. v příčině výkladu známých sesterciů Markových s chrámkem Mercuriovým a legendou RELIG AVG drží výkladu svého učitele W. Webera, jako by běželo o chrám zaslíbený r. 171 a zbudovaný r. 173. Myslím, že jsem takovému výkladu odňal půdu novou chronologií počátečních scén Markova sloupu v sborníku Přátelé starožitností českoslov. prof. J. V. Šimákovi k 60. narozeninám. V Praze 1930, str. 21 nn.

Na str. 215 pozn. 923 operuje S. mezi důvody, proč Traianovu válku s Parthy pokládá za defensivní a vnucenou, také se zprávou, že do rukou vzbouřenců padla r. 116 i „das nahe gelegene Seleukeia"; ztotožňuje totiž s Dierauerem toto město s Seleukeií nad Eufratem, známější pode jménem Zeugma. Ale ukázal jsem jinde (Séleucie sur l'Euphrate. Syria VI., 1925, str. 267 n. pozn. 4), že tu běží patrně o vzdálenou Seleukeii nad Tigridem, takže s ní pro účel Strackův operovati nelze.

Legendu REGNA ADSIGNATA a příslušný relief bych nevykládal tak přísně jako S. (str. 222) na potvrzení vlády třem drobným králům ani na přidělení několika drobných království jedinému králi, provázenému dvěma průvodci. Jako v jiných hromadných výjevech (na př. adlokučních a akklamačních) jde i tu o pouhé schema a stylistickou zkratku, při níž počet figur nemůže být brán za podklad interpretace. Z téhož důvodu bych také nesdílel Strackových pochybností o tom, na jakou historickou událost jest tento rub vztahovati: O datu ražení samého (r. 115/6) není pochyby. Ale to neznamená, že právě do té doby musila připadnout událost jím zvěčněná. Zjednodušením, jaké je na historických reliefech římských mincí běžné, tu mohlo být

shrnuto několik událostí časově odlehlých, spojených jen věcnou souvislostí, potvrzením vasalských králů. Potom však lze pomýšlet nejen na události tažení mesopotamského r. 115, jak soudí S., ale i na podrobení knížat kavkazských po dobytí Armenie r. 114 a dokonce i na starší holdy orientálních knížat (Cass. Dión LXVIII. 18, 2 a 19, 2).

Z podobného důvodu bych se nerozpakoval (jako S. 221) ztotožňovati VII. akklamaci Traianovu, zvěčněnou na aureích č. 219, s akklamací v Elegeii. Namítá-li S. proti ztotožnění dále, že na aureích není zobrazen Parthamasiris, který podle Cassia Dióna byl při akklamaci přítomen, lze odpověděti, že relief nemusil být zcela přesným obrazem skutečné události. Faktum, že k akklamaci v Elegeii došlo u příležitosti kapitulace parthského pretendenta, mohlo být na mincích rozloženo ve dvě schematisující scény. Z rozdílu v titulatuře [čís. 209 ještě bez titulu OPTIMVS, č. 219 již s ním] nelze činiti závěrů, neboť čís. 209 je známo jen z *jediného* exempláře. Že se k minci s legendou REX PARTHVS bez titulu *Optimus* nezachoval parallelní aureus s legendou IMPERATOR VII, může tedy být holá náhoda. Neboť *s tímto titulem* byly raženy *oba* typy paralelně (čís. 219 : 220, 450, 465). Ostatně není nemožno viděti Parthamasirida v osobě pod tribunou, obrácené tváří k akklamujícím vojákům, kterou S. vykládá jako vojáka (liktora). Je sice pravda, že při akklamacích VIII. a IX. je tato osoba rovněž na scéně, ač tu o přítomnosti Parthamasiridově nemůže být řeči. Ale upozorňuji na relief z Constantinova oblouku (Papers of the British School at Rome III, 1906, tab. XXVIII, čís. X), kde osoba, zaujímající stejné místo pod tribunou Markovou, je patrně nějaký germánský král.

Na str. 226, popisuje neapolský unikát sestercie s hromadou parthských zbraní na rubu, ukazuje S. správně, že je to první doklad tohoto typu, který se potom objevuje zase v ražení Markově a Commodově. Stejný revers má však také ještě sestercius Hadrianův Coh. 469 = M.-S. 643. S. jej vynechal patrně proto, že nemohl ověřit jeho originál (Cohen jej cituje z unikátu Rollinova, po kterém jsem se u Feuardenta marně sháněl); ale právě sestercius Traianův, známý také jen z unikátu, zdá se svědčiti i pro authentičnost typu Hadrianova. Nevydaný sestercius Markův, který cituje S. 226 pozn. 958 z mé sbírky, je nyní doložen druhým exemplářem Britského musea (M.-S. III. 309, čís. 1221). Je zajímavé, že oba jsou raženy jediným párem razidel.

Na str. 233 popisuje S. věnec na rubu čís. 477 jako vavřínový nebo olivový. Z vyobrazení na tab. IX. se však zdá, že běží spíš o věnec dubový.

Vytýkat několik chyb tiskových, zvlášť v cifrách, by byla malichernost. Na str. 196 v pozn. 851 je však anachronismus snad zbytečný, „Kilometersteine" místo „Meilensteine".

Nakonec jest třeba upozornit na žádost, s kterou se S. obrací na všecky správce a majitele sbírek, aby mu posílali opravy a doplňky k jeho materiálu (pokud možná, s odlitkem nebo fotografií), aby jich mohl užíti v pokračování svého díla. Je jisté, že k ideálnímu splnění požadavku *úplného* katalogu římských mincí císařských síly jednotlivcovy při sebe větší píli nestačí. I nejmenší soukromá sbírka může obsahovati nový typ nebo variant, o kterém by se badatel bez upozornění majitele nikdy nedověděl. Bylo by dobře, aby si i naši sběratelé zkontrolovali své sbírky podle práce Strackovy a pomohli mu tak přiblížit se ideálu úplnosti, o který se zasloužil sám nejvíce, také svým dílem. Počátek učinil prof. A. Salač, uveřejniv právě v Listech filologických LVIII (1931), str. 385 [Tab. II. 92] denár s triumfální quadrigou na rubu z V. konsulátu Traianova, který zajímavým způsobem opravuje Strackův výklad na str. 109.

Jos. Dobiáš.

HENRY COHEN: DESCRIPTION HISTORIQUE DES MONNAIES FRAPPÉES SOUS L'EMPIRE ROMAIN, COMMUNÉMENT APPELÉES MÉDAILLES IMPÉRIALES. 2. vyd., 8. sv., Paris 1880—1892. Mechanický otisk, Leipzig, G. Fock G. m. b. H., 1930.

Dílo Cohenovo, vydané po prvé v letech 1859—1868 a v novém, přepracovaném a rozmnoženém vydání v letech 1880—1892 (od III. svazku, po smrti Cohenově r. 1882, pokračoval ve vydávání Felix Feuardent), bylo svého času pro poznání rozsahu i rozmanitosti římského mincovnictví v době císařské pokrokem tak velikým, že se stalo rázem populární, ba snad nejpopulárnější knihou numismatickou vůbec. Většina velikých sbírek byla pořádána podle jeho velmi pohodlného systému (ačli lze mechanické seřazení mincí podle abecedního pořadu legend na rubu mincí nazvat systémem), všecky katalogy sbírek soukromých i katalogy aukční se držely a drží jeho čísel, jeho údaje cen se staly standardem, který platí až dodnes (podléhá mu i nové dílo Mattinglyho-Sydenhama) a kterým nedovedly otřást ani nové nálezy pokladů, třeba někde přinesly radikální korekturu, ba i naprostý obrat starších představ o početnosti jednotlivých ražení, ani rozsáhlejší znalost obsahu světových sbírek. Přes to, že pokrok badání rozmnožil za půl století, které uplynulo od posledního vydání Description, daleko materiál Cohenův, těšilo se jeho dílo neomezené úctě, která se obrážela i v ceně, jaká byla žádána za antikvární výtisky (6—8 tisíc Kč). Za těch poměrů bylo lákavé a jistě i obchodně výhodné vydat Cohenovo dílo znova. Přes to, že jeho abecední založení je těžkou překážkou při vědeckém užívání jeho materiálu, mohlo konat dobré služby aspoň jako abecední katalog k dílu zpracovanému methodou vědecky jediné oprávněnou, t. j. pořadem chronologickým. Ovšem za předpokladu, že nové zpracování užije aspoň všech nových poznatků, publikovaných od roku 1880, když už by se zdála cesta samostatného studia heuristického, podniknutého *ad hoc*, příliš zdlouhavou a obtížnou. Místo toho vydala lipská firma Fockova starého „Cohena" se všemi jeho tiskovými chybami, nepřesnými popisy a ilustracemi i zastaralými dnes výklady a ovšem i se všemi jeho velikými mezerami — ve fotograficky věrné reprodukci. Jest sice vzdáti neomezenou chválu dokonalému zdaru této reprodukční methody, která ušetřila nakladateli drahou sazbu, ale přes to nelze Fockův podnik nikterak vítati. V době, kdy nové dílo Mattinglyho-Sydenhama slibovalo způsobit změnu v uspořádání nejen veřejných, ale i větších soukromých sbírek, způsobí „nový Cohen" jistě aspoň zdržení na této cestě. Ale i pro ty, kdož se neobírají mincemi římského císařství jen ze zájmu historického, znamená nový Cohen škodu. Neboť nadlouho svou konkurencí zabrání, aby mohlo vyjíti dílo sice stejně pohodlně založené, ale odpovídající aspoň pokroku, který učinilo naše poznání císařských mincí v posledních 50 letech. Před půldruhým rokem oznámila firma Kress & Comp. v Mnichově takové dílo z pera Maxe Bernharta, konservátora kabinetu mnichovského, které slibovalo, zvlášť také svým ilustračním materiálem, být cenným obohacením numismatické literatury. Od té doby není však o tomto díle ani slechu. Nemá na utuchnutí všech zpráv o něm vinu „nový Cohen"?

Jos. Dobiáš.

JOSEF DOBIÁŠ: K CHRONOLOGII T. ŘEČ. VÁLEK MARKOMANSKÝCH. V sborníku „Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dr. J. V. Šimáka. (Časopis společnosti přátel starožitností čsl. v Praze, roč. 38, č. 2—3) 1930, str. 21—38, s 4 tab.

Autor, který se zabývá již po delší dobu dějinami druhého století po Kr. (viz referát o jeho článku „Expeditio germanica secunda et tertia" v roč. VI., č. 1—4, str. 149 tohoto časopisu), věnuje tento článek chronologii válečného tažení císaře M. Aurelia proti germánským kmenům v Zádunají. Datum této expedice, z níž jsou scény — zvláště scéna představující „zázračný déšť" — vyobrazeny na známém sloupu Markově na Piazza Colonna v Římě, bylo dosud různě stanoveno. Proti mínění Petersena, von Domaszewského a historiků jiných dospěl prof. Dobiáš k výsledku, že offensivní válka, vedená na území barbarském, se nepočala r. 171 po Kr., nýbrž pravděpodobně r. 172, a že zázračná záchrana římského vojska se stala asi r. 173. Dovolává se při tom mimo jiné i svědectví mincí, hlavně současných ražeb, na př.

s postavou Mercuria a s legendou RELIG AVG. — Tuto práci, jako ostatně všechny předešlé práce jmenovaného autora, nutno považovati za velmi cenný doplněk našich dnešních vědomostí o této době. Vyslovujeme přání, aby autor vydal brzy souvislé zpracování celého tohoto období ve formě knižní. *C. O. Castelin.*

DR. H. PREIDEL: DIE GERMANISCHEN KULTUREN IN BÖHMEN UND IHRE TRÄGER. Kassel 1930, 2 svazky, celkem 660 stran, četná vyobrazení v textu.

Autor popisuje nálezy předmětů v Čechách od doby 300 př. Kr. až 550 po Kr., za jejichž výrobce nebo aspoň uživatele považuje germánské národy, kteří se kolem r. 300 př. Kr. z Duryňska začali stěhovati do Čech. Jména kmenů nejsou známa. Krátce př. Kr. obsadil Marobud se svými Markomany Čechy a podrobil starousedlé Germány a keltské Boje. Kolem r. 400 po Kr. odtáhli Markomani z Čech a kolem r. 450 zaujali jejich sídla Durynkové. Po r. 500 byly Čechy obsazeny Langobardy, kteří se odstěhovali kolem r. 550, a po nich zaujali zde svá sídla Slované, patrně za vedení Avarů. Zvláštní kapitola jest věnována mincím, jejich nálezy jsou vypočítány v soupise dosti úplném. Lze říci, že všechny ražby západořímských císařů u nás nalezené pocházejí z období germánského, zvláště markomanského. Jen některé pozdně-římské a raně-byzantské mince náležejí období langobardskému. Zato jsou mince t. zv. barbarské patrně výrobky zdejších Keltů z doby prvého vnikání Germánů do Čech (před r. 200 př. Kr.), kdežto mince východořímské pocházejí z doby slovanské.

Autor připouští domněnku, že hradiště nad Stradonicemi u Berouna jest hledané velké sídlo Marobudovo, zvané Marobudum (Marobudon). Myslím však, že právě s numismatického stanoviska se dá tato domněnka vyvrátiti. Je známo, že se na dvoře krále Marobuda zdržovalo mnoho Římanů, kteří v Marobudu dleli buď jako obchodníci nebo jako političtí uprchlíci. Proto by se musely na městišti Marobuda nacházeti pozdní mince republikánské a rané císařské. Tyto však známe hlavně z poříčí dolní Ohře a dolního Labe, jakož i od Otavy, kdežto v Stradonicích byly nalezeny mince „barbarské", tavicí tyglíky a valounky zlata, pak teprve mince pozdně císařská. Z toho soudím, že hradiště stradonické, rozbořené asi před r. 100 př. Kr., v dobách Marobudových již neexistovalo. *K. Turnwald.*

DR. FERDINAND KLOSS: GOLDVORRAT UND GELDVERKEHR IM MEROWINGERREICH. Veröffentlichungen des Seminars für Wirtschafts- und Kulturgeschichte an der Universität in Wien. Herausg. von Alfons Dopsch. Wien 1929, str. 105.

Otázka, která tvoří podstatu problému, kterým se autor obírá, je funkce drahých kovů, speciálně pak ražení mince v hospodářství franském za doby Meroveovců.

V úvodu je postupně probrána celá řada theorií o formách naturálního a peněžního hospodářství na počátku středověku (theorie Inamova, Steinhausenova, Gruppova, Belowova a j.). V druhé kapitole buduje už autor obraz o zásobách drahých kovů v merovejské společnosti na původních pramenech dobových, hlavně na zprávách Řehoře Tourského a Fredegara, líčí zejména bohatství panovnické rodiny a vyšších společenských vrstev. V textu na str. 17 třeba opraviti tiskovou chybu. Je tu uvedeno, že hrob franského krále Childericha a manželky jeho Baseny v Tournai na Šeldě byl objeven v r. 1853. Datum nálezu je nesprávné. Tento dvojitý hrob byl odkryt už r. 1653 a popsán Chiffletem r. 1655. Nejen panovnická rodina oplývala v těchto dobách bohatstvím uloženým v drahých kovech, ale také v nejširších kruzích obyvatelstva cirkulovalo zlato a stříbro. — Třetí kapitola je věnována mincovnímu názvosloví, zachovanému v textech Řehoře Tourského. Pro ražený kov užívá názvu numisma a specifikuje aureus, solidus, trians. Název denár se u něho nevyskytuje.— V kapitole čtvrté je veden důkaz o značném rozvoji peněžního hospodářství za Mero-

veovců a probrány způsoby, jak byl hromaděn a ukládán drahý kov (v truhlách, skříních a vacích).

V závěrečných oddílech se autor pokusil syntheticky zachytiti pramenné poznatky o významu peněz v hospodářském životě západoevropské společnosti na počátku středověku. Nechce rozvíjeti národohospodářských theorií, nýbrž se drží zásady Dopschovy, nechat mluvit prameny. Mezi soukromým majetkem královým a majetkem státním nebylo tehdy rozdílu. Zajímavé jsou zmínky o vybírání daní a cel, zejména pak o způsobu tehdejšího obchodu. Kromě kupců domácího původu se tu uplatňovali hlavně Židé, obchodníci šperky, a Syrové, prodávající tkaniny.

Práce Klossova právě tím, že vyčerpává dobové prameny s krajní pečlivostí, je důležitou pomůckou pro studium hospodářských poměrů v říši franské. *Josef Schránil.*

HANS SEGER: DIE SCHLESISCHEN SILBERFUNDE DER SPÄTSLAVISCHEN ZEIT. Altschlesien. Breslau 1928, II., 129, 162 a **NACHTRÄGE,** tamtéž 1930, III., 67—75.

Známý vratislavský prehistorik, profesor Hans Seger, poskytl v tomto článku zajímavý pohled do hospodářských poměrů v Slezsku v X. a XI. věku. Kriticky sebral veškeré nálezy sekaného stříbra a mincí a sestavil je statisticky tak, že vynikl jejich počet i časové rozvrstvení.

Sekané stříbro a mince se počínají objevovati v Slezsku teprve od X. stol. a nejprve mají v nálezech převahu arabské dirhemy východního původu (z říší při Kaspickém moři). Od poloviny X. stol. se tu vyskytují mince evropské, zejména německé a české. V druhé polovici XI. stol. mají naprostou převahu mince české, moravské, uherské a polské. Během XII. stol. nálezy sekaného stříbra pozvolna slábnou, až zmizely úplně. Statistická tabulka časového rozpjetí nálezů ukazuje, že nejstarší je poklad z Schosnitz z r. 940, nejmladší pak z Hlohova a Musternicku z doby kol. r. 1200.

Na přiložené mapce pak pěkně vystupuje koncentrace nálezů v jednotlivých krajích. Seger si klade otázku, proč právě v XII. stol. nálezy sekaného stříbra počínají mizeti. Obyčejně se uvádí, že to byl následek úpadku obchodního spojení arabsko-nordického a ne poslední příčinou že byla změna způsobu počítání. Přešlo se od vážení nestejných jednotek k odpočítávání kusů. Tyto výklady Segera neuspokojují, poněvadž nevysvětlují ten zjev, že z nálezů nevymizely jen arabské dirhemy, ale nálezy přestávají vůbec. Tuto okolnost hledí vysvětliti výkladem o předchozích silných vlivech zvyků skandinávských, které vedly k zakopávání pokladů sekaného stříbra. Rozborem zpráv historických pak ukazuje, že asi většina sekaného stříbra přišlo do země za zboží tehdy v slovanských zemích nejhledanější — za otroky.

Doplněk obsahuje popis nálezů sekaného stříbra, uložených jednak v numismatickém kabinetě v Zhořelci, v prehistorickém oddělení Kaiser-Friedrich-Museum v Berlíně i v majetku soukromém. Pocházejí z těchto nalezišť: Tillendorf, Mahnau, Musternick, Zhořelec, Königshein, Liebenau, Stroseck, Canth. *Josef Schránil.*

N. BAUER: DIE RUSSISCHEN FUNDE ABENDLÄNDISCHER MÜNZEN DES 11. UND 12. JAHRHUNDERTS. Vyšlo v Zeitschrift für Numismatik, Berlin 1930, též jako zvláštní výtisk (228 stran).

V úvodu líčí autor, jak se v Rusku dříve zacházelo s nálezy středověkých mincí pocházejících z doby, kdy se na ruském území ještě peníze nerazily. Všechny nalezené poklady musely býti odevzdány carské archeologické komisi, která mince, jež považovala za zajímavé, určila pro sbírky Eremitáže, všechny ostatní mince pak odevzdala mincovně k roztavení nebo je rozprodala. Jsou obavy, že tím byla vědě často způsobena nenahraditelná škoda. Ovšem uvedené komisi se dostalo jen malé části

nálezů. Pokud se však dostaly do museí provinciálních, kde nikdo numismatice nerozuměl, byl celý poklad obyčejně založen a tak se zachoval na naše časy neztenčený. Pro studium středověkých mincí nebylo dlouho na Rusku vhodných pomůcek. Starší již rozebrané nálezy vykazují příliš mnoho mincí neurčených, které by se dnes daly snadno zjistiti. Avšak většinou nejsou mince řádně popsány, a kde jest nález náhodou zachován, doporučuje se obyčejně přezkoušení správnosti určení. Teprve v poslední době se určují nálezy středověkých mincí s větší přesností. Autor vypočítává spisy, jichž používá; pro mince české má dílo Fialovo.

Pak vypočítává 120 nálezů mincí v zemích pobaltických, Finsku, Estonsku a Lotyšsku, pokud se autoru podařilo zjistiti jejich popis. Někde jsou uvedeny popisy s určením jednotlivých mincí, někde jen dochovaná zpráva, zjištěná z některého časopisu. V další kapitole jsou podobné popisy 134 nálezů středověkých mincí na území dnešního sovětského Ruska (Velké, Malé a Bílé Rusi a Povolží). U každého ze všech uvedených nálezů jsou citace příslušných zpráv anebo obšírnějších popisů po případě s udáním, kde se nález ještě chová. Pro přehlednost jsou nálezy sestaveny podle dřívějších gubernií.

V konečných úvahách pojednává autor nejprve o všeobecném složení denárových nálezů v zemích pobaltických. Nálezy se skládají hlavně z denárů německých mincoven úvodí rýnského, anglosaských, méně dánských, severoitalských a českých, výjimečně skandinávských. Jest zajímavé, že úplně chybějí denáry polské. Dále se v nálezech objevují byzantské miliaresiny a mohamedánské dirhemy, jakož i sekané stříbro, jednou i denár Lucillin. Autor předvádí zajímavou statistiku poměru jednotlivých zemí, jak jsou v různých obdobích v pokladech zastoupeny. Zvláštní pozornost věnuje obsahu nálezů z vlastního Ruska, v nichž k mincím svrchu jmenovaným přistupují ještě denáry uherské, severoněmecké a výjimečně východofrancouzské a irské. Velká část mincí jest špatně zachována, denáry z hrobů bývají ponejvíce opatřeny dírkou nebo úškem. V další kapitole vyvozuje Bauer ze zeměpisného rozložení zajímavé závěry, že se denáry dostaly do Ruska ne kratší cestou po suchu přes Polsko, nýbrž oklikou po moři z pobřeží estonského, a že se nálezy odtud šíří po toku horní Volhy, v poříčí Dviny a horního Dněpru. — Jako dodatek jest připojeno 8 dosud nepopsaných nálezů z Polska, podobného obsahu jako nálezy předešlé.

Důležité pro nás jsou nálezy českých denárů. Poněvadž nebyly u nás většinou uveřejněny, uvádím je podle Bauerova soupisu: *Finsko*, č. 15 Luurila, 2 denáry Břetislava I., č. 27 Pänniömäki, 1 denár Břetislava I.; *Estonsko*, č. 46 Edise, denár Oldřichův a denár Břetislava I., č. 77 Rannu, 1 denár Spytihněva II., č. 91 Allatzkivvi, 1 denár Břetislava I.; *Lotyšsko*, č. 106 Wenden, 1 denár Břetislava I., č. 113 Ipsche, 1 denár Oldřichův, č. 116 Eversmuisha, 1 denár Boleslava I. (F. IV. 2), 1 Boleslava II. (typ s rukou) a 1 Oldřichův (F. VII. 4), č. 119 Neumoken, 1 denár Boslelava II. nebo III. a 1 Břetislava I.; *Rusko* (Sověty), č. 1 Padmozero (Karelie), české denáry, špatně zachovalé., č. 3 Lodejnoje Pole (gub. olonecká), 10 denárů Boleslava I., 4 Jaromírovy, 3 Oldřichovy, 4 Břetislava I., č. 25 Kirilina, (gub. petrohradská), 1 denár Václavův (1034—55), správně tedy Břetislava I., č. 43 Sobačji Gorby (gub. novgorodská), 1 denár Boleslava II. (F. II. 11), č. 50 Molodi (gub. pskovská), zlomek denáru Boleslava II., č. 56 Vaskovo (táž gub.), 1 denár Boleslava II. (F. II. 12) a 2 zlomky téhož (F. III. 4 a 18), zlomek mezivládí 1003 (chybně 1005) F. V. 7., 1 zlomek Jaromírův (F. VI. 11), 1 denár téhož (F. VI. 21), č. 61 Saki (gub. smolenská), 1 denár Jaromírův, č. 65 Polock (gub. vitebská), 1 denár Břetislava I. (F. VIII. 8), č. 67 Novyj Dvor (gub. minská), ve Fialově spise nález č. 19 Minsk, 1 denár Boleslava II. (F. II. 9), č. 77 Denisy (gub. poltavská), 3 denáry Boleslava II. (F. II. 9), zlomek denáru téhož (F. II. 14), 1 denár Boleslava Chrabrého (F. V. 16), č. 99 Rostov, ve Fialově spise nález č. 31 Rostov, 2 denáry Boleslava III. (F. č. 349 a 350), 1 denár prý mezivládí r. 1003 (F. č. 367), správně Boleslava Chrabrého, 3 denáry Jaromírovy (F. č. 446, 469 a 470), č. 115 Šokšovo (gub. vladimirská), 1 denár Boleslava III. (F. typ III., tab. IV. č. 21, nesouhlasí),

č. 116 Ves (táž gub.), 1 denár Boleslava I. (F. typ XIX., označení tab. 10, 13 nesouhlasí); *Polsko*, č. 2 Pržibranovo, 1 denár Boleslava III. (ve Fialově spise nález č. 20 Przybranowo uvedeno více českých denárů), č. 3 Vyšgorod, 2 české mince, č. 5 Mikolajevicy, zlomky denárů Oldřichových a Břetislavových, č. 6 Apollonia, malé pražské „grošiki", patrně denáry s opisem PRAGA CIVITAS.

Ke spisu jest přiložena mapa Ruska, v níž jsou všechna naleziště zakreslena.

K. Turnwald.

I. L. ČERVINKA: NÁLEZY MINCÍ Z MORAVY. Zvláštní otisk z Časopisu Vlast. spolku musejního v Olomouci, r. XLV, č. 169 a 170, str. 141.

Práce Červinkova jest první díl soupisu nálezů mincí učiněných na Moravě, obsahující jednak zprávy o nálezech jinde neuveřejněných (Morasice, Mor. Krumlov, Čejč), jednak popis nálezů již známých, avšak novými typy doplněných, jinak přidělených a vročených. Badatelům přijde jistě vhod i soupis denárů jednotlivě a v hrobech objevených. Popisy nejsou bohužel všude dosti přesné a zpracování formálně a obsahově dosti pečlivé a stejnoměrné. Máme-li jedinou dobrou speciální práci o denárech údělných knížat moravských, čekali bychom vždy odkazy na ni. Cituje se však jednou podle Smolíka, podruhé podle Fialy, jinde podle obou. Moravské ražby se od českých někdy oddělují, jindy nikoliv. V kapitole o denárech v hrobech nejsou často české a moravské mince blíže určeny, ač by nebývalo nesnadno tak učiniti, jsou-li uloženy ve Státním museu ve Vídni, v archeolog. kabinetě pražské university anebo dokonce v museích v Přerově, v Kloboukách a v moravském Zemském museu(!). Chtěli bychom také podle Réthyho Corpus nummorum Hungariae věděti, které mince uherských králů sv. Štěpána, Petra či Ondřeje byly v hrobech objeveny. S povděkem konstatuji, že autor nyní vedle rozměrů a váhy obyčejně uvádí i počet kusů jednotlivých typů, přidržuje se tak „nesprávné metody kvantitativní". Proč však od toho upustil při popisu nálezu králického a pokladu z Blanska? Metodou „kvantitativní", mně na str. 16 vytknutou, míní Červinka asi časové zařadění typů podle toho, jak četně byly v nálezu zastoupeny. Nelze jí ovšem, jak jsem sám několikráte ukázal, užívati vždy a za všech okolností. Máme-li však před sebou poklad celý anebo téměř celý, jest soud, že hojněji zastoupené typy jsou z jeho složek mladších, z nejspolehlivějších metodických pomůcek při jeho zpracování, která nesmí býti zanedbána, ani jde-li o trosky nálezu, poněvadž jiné se mohou objeviti jinde a jindy. Referentovi není skutečně příjemné, musí-li pronášeti vědecké locos communes. — K řádnému popisu náleží ovšem, pokud možno, i vyšetření jakosti. Konečně budiž vysloveno přání, aby druhý díl práce byl provázen ilustračním materiálem co nejbohatším, poněvadž popisy, zvláště ovšem popisy nepřesné a příliš povšechné, mincí jinde nevyobrazených anebo vyobrazených špatně, dalšímu badání prospívají málo.

Z denárové doby měla býti věnována m o r a s i c k é m u pokladu zvláštní péče. Měly býti přesně vyšetřeny a popsány všechny varianty a shrnuty mince, vyšlé z týchž razidel. Celý nález pak měl býti uložen ve veřejné sbírce, kde by byl předmětem zkoumání s nových hledisk, která otvírá pokrok vědecký a zdokonalující se metodická výzbroj. Zatím se části nálezu 1000 denárů českých (Vratislava II.), brněnských, olomouckých a zvláště znojemských, nejdůležitějšího moravského po slavném rakvickém, učiněného r. 1910, potulují podle svědectví Fialova a Červinkova r. 1919 někde ve Vídni! Z popisu je zřejmé, že neznáme přesných hranic mezi ražbami českými a moravskými (není č. 2 ražba moravská a nevztahuje se jméno Břetislavovo na otce Vratislava II.?). Proč denárek č. 14 vznikl na Olomoucku r. 1090, není zcela jasno. Bořivoj, jmenovaný na něm s Vratislavem (II.), byl přece v l. 1099—1100 údělným knížetem na Brněnsku a Znojemsku. Příklady ukazují, že bylo užíváno podobných obrazů v různých údělech. Rovněž nevím, proč je č. 5 půldenár (váha není udána). — Poklad z B l a n s k a popsal již r. 1906 Smolík a pokládal jeho obsah za nejstarší olo-

moucké ražby Oty I. Sličného. Červinka je nyní podle opisu na reversu, jmenujícího sv. Petra, klade do Brna a do let 1058—1061. K tomu třeba říci, že nevíme o samostatné vládě Otově v Brně. R. 1055 rozdělil Břetislav I. Moravu, dávaje polovinu (Olomoucko) Vratislavovi, druhou část, tedy asi Brněnsko a Znojemsko, Konrádovi a Otovi. R. 1061 slyšíme pak, že Vratislav, stav se českým vévodou, pustil Olomoucko Otovi a svěřil Brno Konrádovi. Brněnské denáry z těch let nesou jméno Otovo i Konrádovo. Zůstává tedy zatím otázkou, náleží-li denárky se jménem Otovým do Brna či do Olomouce.

Brakteáty nálezů z Mor. Krumlova, Jezdovic, Čejče a z Králic jsou přibližně z téže doby. Červinka ovšem tvrdí, že králický nález byl zakopán na konci 13. stol., což je jistě správné, jak ukázal již Smolík; moravské brakteáty čejčské klade do doby druhé poloviny vlády Přemysla II., české až do doby Václava II. (lze skutečně tak přesně odděliti české od moravských?), brakteáty jezdovické do první poloviny 13. věku, poněvadž nález, obsahující i dvoustranné denárky, byl prý zakopán kol. r. 1250 (já jsem v Studiích o českých a moravských brakteátech, NČČsl. V., str. 57 n., hledal dobu jejich vzniku v posledních asi čtyřech desetiletích 13. stol.). O době zakopání krumlovského se nezmiňuje. Rozpor mezi námi se tedy týká jediné vročení nálezu jezdovického. Právě tu však pochybnosti alespoň o době zakopání býti nemohou. V nálezu byly totiž i feniky rakouské, které Luschin, nejlepší znalec rakouského mincovnictví, jehož přiděleními se řídí všecka vědecká literatura, klade do doby vlády Bedřicha II. Babenberského, císaře Bedřicha II., Rudolfa Habsburského a Albrechta I., tedy až do počátku 14. věku. Nepotřebuji zajisté našim čtenářům říkati, kdo jest Luschin a že roztřídění rakouských feniků je výsledkem jeho životního úsilí badatelského. Čekali bychom tedy, že Červinka bude polemisovati s ním (nikoliv se mnou, jenž jsem přirozeně přijal přidělení Luschinovo) a ukáže, že mince odkázané jím na základě podrobného studia celé řady nálezů do druhé poloviny 13. stol. a na rozhraní věku 13. a 14., jsou ve skutečnosti nejméně o 50—60 let starší. Toho však neučinil, nýbrž popsal pod nápadným titulkem „Pfeninky Frýdrycha II. Hohenstaufa (1236—1250)" dva feniky, z nichž první (kterého jsem neznal) klade Luschin do doby Přemysla II. jakožto krále, ostatní pak uvádí pod souhrnným názvem Skupina „vídeňských pfeningů", aniž říká, komu je Luschin přiděluje, ač jej při každém kusu cituje. Čtenáři, který nemá při ruce dílo Luschinovo, zůstává tak utajeno jeho přidělení. Toto počínání zbavuje mne vlastně povinnosti polemisovat s autorovými výklady. Podotýkám jen, že Červinka měl přehledně konfrontovati obsah nálezu jezdovického a krumlovského s čejčským, který klade do druhé poloviny 13. stol. Bylo by se zřetelně ukázalo, že se tyto poklady řadou společných ražeb hlásí k sobě a že již počet typů brakteátů Přemysla II. s rakouským štítkem terminus ad quem kolem r. 1250 vylučuje. To mělo býti předním úkolem jeho práce. Může to však učiniti každý kritický čtenář sám pomocí jeho popisů, byť nepřesných a neúplných.[1])

[1]) V úvodě k popisu jezdovického nálezu píše Červinka (na str. 16), že pan Štrejbar „větší díl nálezu zatajil a odvezl do Prahy". Aby nevzniklo nepříznivé mínění o postupu páně Štrejbarově i mém, musím konstatovati, že tato část nálezu byla jím mně odevzdána, aby mohla býti cele a řádně prozkoumána a popsána, což se stalo na jaře r. 1929. Je zatím cele uschována v numismatickém oddělení Nár. musea a zde přístupna každému vážnému zájemci, pokud nebude rozhodnuto o právech majetkových, která jsou sporná. O zatajení nálezu nemůže tudíž býti řeči. Naopak je panu Štrejbarovi numismatické badání zavázáno díky za to, že se snažil, aby byl jeden z nejdůležitějších brakteátových nálezů moravských vědecky zpracován, a že projevil porozumění pro to, aby nález, který dá budoucímu studiu jistě nové podněty k uvažování, byl uložen ve veřejné sbírce ať již moravské či české. Větší díl nálezu, odevzdaný mně, bude, doufám, zachován cele a zpřístupněn dalšímu badání. To ovšem dnes již nelze říci o té části, která byla převzata Státním památkovým úřadem v Brně a zpracována panem drem Červinkou.

Takové srovnání ukáže také jasně příbuznost velikého pokladu, zdviženého r. 1919 v Salesche ve Slezsku, který byl podle Friedensburga majetkem jakéhosi význačného slezského bojovníka, jenž se súčastnil bitvy na Moravském poli, s nálezy právě uvedenými. Chápu plně, že Červinka musil vměstnati také obsah tohoto nálezu do první poloviny 13. stol. Hlavní oporou jsou mu při tom brakteáty s opisem Otakarus rex (Fiala, tab. XX., č. 1 a 2), přidělované Fialou Přemyslovi I., na něž se odvolával i při datování nálezu jezdovického, poukazuje na jejich stylovou příbuznost s některými ražbami tohoto pokladu. Brakteáty se jménem Otakarovým jsem pokládal vždy za mince Přemysla II. Nyní se vyskytl zlomek tohoto brakteátu v nálezu kolínském, popsaným mnou v tomto čísle NČČsl., v němž potkáváme jen ražby Přemysla II. a Václava II., z nichž daleko nejhojněji byly zastoupeny typy s harpyí, které klade i Červinka se Smolíkem při popise pokladu králického na samý konec 13. stol. Tím se ovšem úplně zhroutil důvod, jenž mohl poskytovati názoru Červinkovu vzhledem k autoritě Fialově jakousi oporu.

Soupis Červinkův jest jistě prací užitečnou v tom smyslu, že doplňuje nálezové zprávy starší a přináší materiál nový, zvlášť budou-li dodatkem vyobrazeny mince dosud neznámé. Nevyhovuje však požadavkům, kladeným dnes na vědecký popis nálezů, a zkresluje někdy fakta postupem, s nímž se v práci s aspiracemi vědeckými setkáváme jen s politováním. *Gustav Skalský.*

EM. NOHEJLOVÁ: DUKÁT MORAVSKÉHO MARKRABĚTE JOŠTA. Sborník prací věnovaných prof. dru Gustávu Friedrichovi k šedesátým narozeninám, Praha 1931, str. 281—290 (dvě tab.) a **NOHEJLOVÁ-BUCHENAU-LOEHR: DER DUKAT JODOKS, MARKGRAFEN VON MÄHREN.** Num. Ztschr. 1931, str. 133—160, tab. VII.

Jediný dukát Joštův, patrně Eggerův, byl prodán r. 1904 ve veřejné dražbě Hirschovy sbírky a přešel do majetku vídeňského mincovního kabinetu. Není divu, že bylo českými numismatiky s radostí uvítáno objevení nového exempláře této vzácné a historicky důležité numismatické památky r. 1930 v katalogu firmy Helbing. Numismatická společnost československá mým popudem podnikla ihned akci, aby tento svědek slavné naší historie byl zakoupen pro sbírku Národního musea v Praze. Poněvadž však vyobrazení dukátu v dražebním katalogu nečinilo na mne dobrý dojem, informoval jsem se u několika cizích odborníků, kteří dukát v Mnichově viděli a tvrdili, že nelze o jeho pravosti pochybovati. Teprve když byla mince zakoupena a předložena ve schůzi Numismatické společnosti, označil ji pan K. Chaura za falešnou. Aukční firma ovšem odepřela vzíti minci zpět na pouhé toto prohlášení a žádala provedení důkazu nepravosti.

Úkolu prozkoumati pravost dukátu se podjala Dr. Nohejlová s nevšední obezřetností a pílí. Výsledkem její práce byl článek ve Friedrichově Sborníku. Aukční firma dostala překlad článku a vrátila peníze, přes to, že znamenitý znalec numismatiky, prof. Dr. Buchenau v Mnichově, prohlásil dukát za pravý. Po jeho bok se postavili i jiní mnichovští numismatikové a tak byla o věci uveřejněna ve vídeňské „Numismatische Zeitschrift" polemika, která, bohužel, náhlým úmrtím prof. Dr. Buchenaua nebyla dokončena tak, jak by si bylo přáti. Podle mého mínění patří nesporně vítězství názoru Dr. Nohejlové. Dukát jest sice ražen, ale není z doby Joštovy († 1411), nýbrž jest to padělek, patrně romantické doby.

Dr. Nohejlová ve své práci neopominula nic, co by mohlo býti ve prospěch či v neprospěch této mince. Rozebrala a podřídila správné kritice každou její podrobnost, ukázala, že přímou předlohou dukátu jsou uherské dukáty císaře Zikmunda

s orlicí ve 2. a 3. poli štítu na rubu. Zhotovitel kolků znal však dobře i dukáty florentské nebo jejich napodobeniny. Váha, velikost a jakost odpovídají sice ražbám okolo r. 1400, zato však ráz mince i provedení ražby se podstatně liší od předlohy, které se v celku úzkostlivě drží. Charakter obrazů a hlavně charakter písma není časový. Zvláště pozvednutí levé ruky k požehnání velmi překvapuje a autorka nenachází pro ně vysvětlení ve středověku, jehož ikonografie byla velmi přesná. Velmi důležitým a řekl bych snad hlavním důvodem nepravosti Joštova dukátu je historicky naprosto nemožný znak, jímž falsátor obdařil tuto minci, nechtěje slepě následovati svůj uherský vzor. Sváděti nemožné obrazy mince na jejich nepravidelnost, jak to učinil Buchenau, je sice velmi snadný a ve středověké numismatice často užívaný argument, v našem případě však nelze mluviti, jak prokázala Nohejlová, o nepravidelnosti mince, ba nelze také vysvětliti nepochopitelný znak theorií o t. zv. Beischlagech.

Už v práci pro Friedrichův Sborník postřehla Nohejlová, že způsob rytí, kterým byla pořízena písmena a obrazy na Joštově dukátu, neodpovídá obvyklému způsobu fabriky kolků starých zlatých ražeb. Viděla, že okraje obrazů a písmen se na Zikmundových (i jiných současných) dukátech pomalu svažují k základní ploše mince, takže výsledný dojem celé ražby je měkčí než na dukátu Joštově, kde tyto okraje spadají přímo dolů k ploše mince. Loehr definoval toto pozorování na základě posudku znalců rytecké techniky, které vyznělo v tvrzení, že razidla pro Joštův dukát nebyla puncována, jak bylo v době tohoto panovníka obvyklé, nýbrž přímo ryta. Tento důvod nepravosti Joštova dukátu by mohl vyvrátiti jenom ten, kdo by prokázal, že existují dukáty XIV. století, jejichž razidla nejsou puncována, nýbrž ryta. Pochybuji, že se kdy někomu tento důkaz podaří. Prozatím považuji Loehrovu definici za jeden z velmi důležitých důvodů proti pravosti dukátu.

Odpověď prof. Buchenaua je psána s širokým rozhledem vědce, který velmi mnoho zná. Bohužel však přílišná míra vědomostí svedla ho leckde k nedosti doloženému tvrzení o některých detailech Joštova dukátu, jimž věnuje velmi mnoho pozornosti. Nejzávažnějším důvodem pro pravost dukátu jest vysvětlení jeho vzniku jako t. zv. Beischlag (napodobenina některé běžné mince s obchodním posláním), čímž vysvětluje Buchenau i neobvyklý znak na rubu mince. Ten by se mohl podle jeho mínění vysvětliti i nápadem na landsberskou marku, v jejímž znaku, jak Nohejlová upozornila, jsou dva kůly. Tyto dva nejdůležitější důvody, jakož i spolehlivost zprávy o nálezu jednoho kusu v Uhrách vyvrátila Nohejlová v břitké, ale jemné odpovědi Buchenauovi, bohužel napsané už po jeho smrti. Ukázala, jak pochybné jest vysvětlovati Joštovu zlatou ražbu jako napodobeninu se zúmyslně změněným znakem, zjistila, jak je ne-li nemožno, tedy nejvýše pravděnepodobno, že Jošt vůbec někdy vyslovil nápad na Landsberg, a znovu ukázala, že z romantického prostředí českého nebo moravského mohla vyjíti myšlenka, aby byl oslaven Jošt domnělou zlatou mincí.

Snad se přece jednou objeví ztracený dukát Přemka Opavského, který jest patrně výrobkem téže dílny, ba jsem přesvědčen, že řada těchto numismatických padělků dukátů bude ještě rozšířena o některý kus z řady dukátů Václava IV., a doporučoval bych, aby tato perioda našich zlatých ražeb byla důkladně probrána.

Viktor Katz.

DR. WILHELM WEIZSÄCKER: SÄCHSISCHES BERGRECHT IN BÖHMEN. Vydal Anstalt für Sudetendeutsche Heimatforschung v Liberci 1929, stran 310.

Široce založená a důkladná práce prof. Weizsäckra je po nejedné stránce velmi důležitým přínosem pro dějiny českého hornictví v 16. stol. Referujeme-li o ní v časopise věnovaném českému mincovnictví, činíme tak vědomě (a není to prvý referát tohoto druhu). Neboť dějiny českého hornictví jsou přirozeným předpokladem dějin

českého mincovnictví, jehož rozkvět a vzestup byl přímo závislý na bohatství českých dolů. Prof. W. si dává za úkol stopovati saské horní právo v Čechách. Činí tak v jednotlivých kapitolách, které celé věnuje některému z hesel saského práva, a probírá tak velmi důkladně vznik, formu a právní náplň pojmů, jako jsou horní regál, důlní svoboda atd. Podle těchto pojmů vychází od majitele horního regálu, ukazuje, jaký byl jeho poměr k dolům, jaký jeho zisk, ať ve formě t. zv. desátku nebo jiné, za jakých podmínek byla udělována horní svoboda. Krásné jsou kapitoly o kvercích a jejich společnostech, historii těchto, jejich složení, právním postavení i krajní formě, horním nájmu. Není-li v krátkém referátu možno blíže vypisovati bohatý obsah uvedených kapitol, není to možno ani pro další, ve kterých W. sleduje postup a způsoby dlouhého děje, kterým teprve mohlo dojíti k vlastní horní práci, a v nichž, po zásluze, probírá ve zvláštním oddílu dědičné štoly, postavení, práva i povinnosti jejich majitelů. Další velký oddíl práce studuje právní vztahy horních podnikatelů navzájem a vztahy jejich k horníkům, jména a úkoly, postavení, odměny a mzdy těchto, počátky a složení horních bratrstev, konečně i jejich pokladnic. Po širokém uvedení povinností důlních podnikatelů k stálé horní práci, která měla být intensivní a dobře vedena, a po ukázkách, jakými způsoby mělo být zakročováno na plnění těchto požadavků, vykládá W. o organisaci důlního úřednictva ve všech jeho stupních i o správě při jednotlivých dolech nebo malých okrscích a ukazuje konečně práci horního soudu.

Tyto velmi hrubé obrysy obsahu knihy Weizsäckrovy daleko nevystihují. Každá stať je samostatnou studií (na př. právě kap. o organisaci horního úřednictva), ač teprve z celku jasněji se rýsuje vlastní saské právo. W. neopomine nikde srovnávati jeho předpisy s požadavky kutnohorsko-jihlavského práva. Vychází sám z naprosté znalosti obou a jen tato mu umožňuje snadné a lehké srovnávání jednotlivých horních instrukcí, práv i porovnání navzájem i s nejdůležitějšími prameny českého důlního práva vůbec od dob Václava II. počínaje. W. se tu opírá nejen o znamenitou znalost literatury, ale i o vlastní pečlivé studium archivní (takže jen vypočítání pramenů, v němž u netištěných správně připojuje kratičké zprávy o nich, mu zabírá na dvacet stránek jeho knihy). Vzácné zmínky o vztahu českých dolů (v našem případě jáchymovských) k mincovně u nich vábí naši pozornost nejvíce. Kladli bychom však nemístné požadavky na knihu, která má jiný úkol, kdybychom od jejího autora chtěli čísti tyto zmínky rozšířené a prohloubené. To je již úkolem historika českého mincovnictví, pro kterého kniha Weizsäckrova bude vždy bohatým pramenem poznatků.

Em. Nohejlová.

DR. KÄTHE DETTLING: DER METALLHANDEL NÜRNBERGS IM 16. JAHRHUNDERT. V Mitt. des Ver. für Geschichte der Stadt Nürnberg 1928, str. 97—241, tři mapky.

Uvedená studie si zasluhuje plným právem pozornosti, i když zůstává věrna pouze svému thematu a když nechceme polemisovati s jasně vysloveným přesvědčením, že Čechy jsou podle své kultury německou zemí (str. 213). Autorka probírá nejprve všeobecně norimberský obchod, jeho bezpečnost (v dopravě zboží), obtíže celní na hranicích, věnuje zajímavou partii jednomu z předpokladů dobrého obchodu: vahám, jimiž (přesněji: závažími) Norimberk proslul, důležitosti přesnosti závaží a dochází tak k vlastnímu thematu, obchodu s kovy, zpracovanými i nezpracovanými, v 16. stol. O tomto časovém období připojuje několik zajímavých úvah, třebaže ne nových a samostatných. V odvětví obchodu, jehož zpracování si vytkla, probírá nejdříve předměty jeho, nejrozličnější výrobky řemeslníků norimberských, kteří potřebovali pro své práce kovů (drahých i méněcenných). Ukazuje, jak potřeba drahých kovů na běžnou minci často zaviňovala nedostatek materiálu pro zlatníky (při čemž se nám naopak vynořuje stížnost právě norimberského obchodníka B. Albrechta z r. 1589, kde že by bylo zlato pro zmincování na dukáty, nebýti jeho, Albrechta, když v Augsburce a No-

rimberce je na 100 a v Paříži na 800 zlatníků a když jeden spotřebuje pro svou práci týdně 1.000 rýnských zl. (viz Nohejlová, Z příběhů, str. 51), jak však na druhé straně často byli řemeslníci a obchodníci zakládáni penězi lidí, zúčastněných nějak na dolování a jsoucích tedy v nepřímém spojení s mincovnou. Tím se dostává autorka k otázce, kdo byli norimberští obchodníci s kovy a kovovým zbožím, a v odpovědi na ni správně poukazuje především na kverky u jednotlivých dolů. V Čechách to byly hlavně doly v Jáchymově a ve Slavkově, kde měli norimberští kverkové hlavní slovo a kde jméno Welserů bylo často vyslovováno. Jiným velmi důležitým činitelem jmenovaného obchodu byli kupci mědi. V Čechách běželo předně o kutnohorskou měď, jejíž prodej je spojen se jmény Ebnerů a Tichtelů. S českou mědí, která měla velmi dobré jméno (vedle mansfeldské, saské, uherské a tyrolské) a která byla nazývána prostě kutnohorskou, stálo a padalo několikeré odvětví norimberského řemesla a tím i obchodu. Škoda, že tu autorka nepročetla i stránky Lemingerovy Král. mincovny v K. Hoře, které jsou věnovány obchodu s mědí! Pro český obchod užívali norimberští hlavně dvou cest, které autorka uvádí mezi přehledem všech ostatních: Cheb—Praha a Tachov—Plzeň—Praha. I do Čes. Budějovic jezdili obchodníci přes Prahu. V celém obchodě byly tři velké celky: dovoz (hlavně nezpracovaný kov nebo některé součásti výrobků), zprostředkovací obchod a vývoz (hlavně zbraní, jejichž důležitým odběratelem byl císař). Poslední odstavec této studie je věnován cenám jednotlivých částí materiálu i výrobků i způsobu placení. Nemůžeme se při pročítání této zajímavé a dobré studie ubrániti pocitu neosobní lítosti, že české prameny tištěné i netištěné zůstaly i pro partie o obchodu s Čechami nepoužity. *Em. Nohejlová.*

EM. NOHEJLOVÁ: PODZIM ROKU 1620 V PRAŽSKÉ MINCOVNĚ. Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze, ročník XXXVIII., 1930, soubor prací vydaných na počest 60. narozenin prof. dra J. V. Šimáka, str. 107—123.

Dr. Nohejlová píše tuto stať jako další výsledek svých archiválních a numismatických studií českého novověku, líčí trudné poměry, jež zavládly v pražské mincovně v roce tom, vyvolané nedostatkem dobré vůle i nepostačující dodávkou materiálu, špatné jakosti, třeba číselně značně velikou. Vedle několika stavovských dodavatelů dobrého stříbra, k němuž přispěl i král svou měrou, dodáváno mnoho stříbra přepáleného a pagamentního pražským židovstvem. Placeno bylo rozličně, nejen podle mincovního řádu z roku 1619 a podle čistoty, ale zdá se, i podle postavení dodavatelů: židům nejméně, králi nejvíce. Cena stříbra během roku značně stoupala. Zlato bylo zpracováno pouze t. zv. cizí. Ražba stříbra toho roku je trojí: 1. čtyřiadvacetníků stavovských se Škrétovou lilií, 2. čtyřiadvacetníků a osmačtyřicetníků Fridrichových, mezi nimiž jest i známá varianta s obráceným D, z níž ex post bylo usuzováno na neblahý osud jeho kralování, 3. asi pokusných tolarů a dvanáctníků. I ražba dukátů je trojí: 1. s poprsím krále se značkou Škrétovou, 2. téhož typu bez značky, 3. s obrazem stojícího krále. Vedle toho byly raženy zlaté i stříbrné medaile i jetony korunovační. Běžné mince bylo vydáno dosti, ale ta po neblahém 8. listopadu byla houfně stahována a je proto dnes tak vzácnou.

Po uvedení cen jednotlivých druhů ražeb, kde je zajímavá poznámka o vzájemném vztahu české kopy a tolaru líčí autorka podrobně celý provoz mincovny v těžké době, kdy byla nouze o vhodné dělníky i o pořádek v mincovně a podává přesná data o jednotlivcích, zaměstnaných při ražbě i o jejich platech a deputátech. V neklidných dobách bylo se mincovně starati i o zabezpečení provozu a opatřeny dokonce i muškety a vše k nim patřící k odražení případného útoku. Není tudíž divu, že snad pomýšlel král Fridrich zřídit mincovnu přímo na pražském hradě, kde byla, soudě podle záznamů o nářadí, aspoň gysárna. Jak byla obsazena staroměstská mincovna císařskými, není známo. Hned v zápětí 8. listopadu byly z rozkazu knížete

Liechtenštejna zabaveny všechny zásoby stříbra, bylo zakázáno bráti Fridrichovu minci i vyvážeti stříbro a počato s ražbou mince Ferdinanda II. Nejvyšším mincmistrem znovu jmenován Vilém z Vřesovic, Škréta vypuzen a jeho znamení lilie zaměněno půlměsícem s hvězdou mincmistra Hübmera, který při nejlepší vůli nemohl zameziti, aby po trudném podzimu roku 1620 nenastala v budoucích létech nejbídnější zima českého mincovnictví v podobě dlouhé mince Ferdinanda II. a nešťastných konsorcií. *Antonín Mastný.*

A. CHANAL: MONNAIE ET ÉCONOMIE NATIONALE EN TCHÉCOSLOVAQUIE (1918—1928). Text str. VIII + 312 s 22. tab. Paris 1929, Marcel Giard.

Vlastnímu dílu jest předeslána krátká česká a francouzská předmluva JUDra Karla Engliše o vývoji naší měnové a finanční politiky, kde se upozorňuje na to, že autor, ač cizinec, se naučil českému jazyku, což mu umožnilo proniknouti do celého našeho hospodářského života. Následuje úvod, v němž autor uvádí, že se bude alespoň v hrubých rysech zabývati také vývojem hospodářského života a hlavně ovšem finanční politiky ostatních evropských států i Ameriky v prvním desetiletí po světové válce, aby tím lépe vynikly zvláštní cesty, jimiž se bral vývoj v Československu. Ve vlastním díle pak rozděluje státy do čtyř skupin, podle toho, jakým způsobem zajistily za hospodářského a finančního zmatku po skončení světové války stabilitu své měny. Do první skupiny patří státy, jichž měna byla válkou jen nepatrně znehodnocena a které ji přivedly zpět ke předválečné zlaté paritě, totiž Anglie a Spojené státy. Ve druhé skupině naopak jsou státy, jichž měna byla úplně znehodnocena a cena peněz poklesla tak, že se rovnala téměř nule, pročež bylo nutno následkem inflace zavésti měnu novou. Tak tomu bylo v Německu, Rakousku, Maďarsku, Rusku a státech pobaltských. Následují státy, jež podržely svou starou měnu, byť i částečně znehodnocenou, totiž Francie (u níž zvláště vystižně jest vylíčeno zotavení franku po poválečném kolísání), Belgie a Italie. Konečně ve čtvrté skupině jsou státy, zrozené z války, které, vzhledem k tomu, že neměly měnové jednotky, byly nuceny v dobách poválečné hospodářské nejistoty si zavésti vlastní, novou měnu. To byl případ Polska a Československa. Tím se autor dostává k vlastní věci, t. j. k vývoji československé měny a vůbec finančního sociálního, národohospodářského i politického života v Československu do r. 1928. Na počátku píše s velikým obdivem o Dru A. Rašínovi a o jeho energické činnosti v prvních dnech po převratu, bezvýsledném jednání s Rakousko-uherskou bankou o zachránění měny, až se dostává k Rašínovu plánu a jeho provedení, jímž byl učiněn první a nejdůležitější krok k osamostatnění naší měny, totiž k okolkování starých rakouských bankovek. Následuje pak vylíčení, jak byl získáván první podklad pro krytí papírových peněz drahými kovy, jak byly skupovávány cizí devisy, jakým způsobem byl sděláván první rozpočet a sjednávána jeho rovnováha a jak byl založen a fungoval Bankovní úřad ministerstva financí, předchůdce Národní banky československé. V dalším oddíle jest pojednáváno o tom, jak nově založená československá měna, odloučená od měny rakouské, začínala zaujímat své postavení mezi ostatními měnami, přichází se k době od května r. 1919 do ledna r. 1925, kdy kurs naší koruny kolísal a podléhal ustavičným změnám. Toto období se počíná prvním záznamem čsl. koruny v Curychu dne 18. března 1919 kursem 29.5 švýc. centimů. Autor se zmiňuje o spekulaci na pokles naší měny i o způsobu, jakým se tomuto poklesu bránilo a důkladně probírá pak vnitřní a sociální politiku našeho státu, jakož i všechny příčiny rázu politického i finančního a konečně i psychologické důvody, které vyvolaly pokles čsl. koruny koncem r. 1919 a počátkem r. 1920. Následující období až do října r. 1921 vzhledem ku zlepšení vnitropolitické situace i situace zahraniční se vyznačuje relativní stabilisací čsl. koruny a má za následek vzrůst důvěry v úspěšnou budoucnost našeho státu. S tím souvisí pak vzestup koruny, počínající v listopadu 1921 a vrcholící v říjnu 1922, kdy bylo dosaženo nejvyššího kursu.

K tomuto vzestupu zajisté také, jak správně vystihuje autor, nemálo přispěla v každém ohledu neutěšená situace sousedních států. Všeobecný pokles cen v této době v jiných státech v Československu byl celkem nepatrný.

Tato haussa měla pak v zápětí za následek krisi v letech 1922 a 1923, která začala v exportním průmyslu, hlavně v textilu a sklářství, a přenesla se záhy do celého hospodářského života. Vláda za účinné pomoci Bankovního úřadu ministerstva financí se snaží zabrániti zhoubným následkům krise, což se jí znenáhla daří a po letech hospodářského zmatku přichází pak období stabilisace poměrů a konsolidace čsl. měny od r. 1925 do r. 1928. Z této doby nejdůležitějším činem jest založení Národní banky československé, o jejíž formě, organisaci a funkcích bylo uvažováno již od roku 1920, jež však svou významnou činnost započala až v době konsolidace a poměrného hospodářského klidu.

Založení Národní banky mělo pak pronikavý vliv na konsolidaci poměrů s hlediska finančního. Obšírně se mluví o rozpočtu vůbec a o úspěšné snaze o zajištění a upevnění jeho rovnováhy, což se od r. 1926 podařilo a přispělo značně k upevnění postavení státu, hlavně v ohledu vnitropolitickém. Stejně podrobně pak jest popisována konsolidace hospodářská, snaha po dosažení levného úvěru, podporování průmyslu, hlavně průmyslu stavebního, péče o vývoz a související s tím uzavírání obchodních smluv s ostatními státy a konečně snaha státu i výrobců o snížení hlavně výrobních nákladů.

V závěru shrnuje autor stručně vše, co bylo řečeno dříve, a zdůrazňuje opětně zásluhy našich dvou nejvýznamnějších finančních ministrů Dra Rašína a Dra Engliše a poukazuje na to, jak vývoj hospodářského a finančního života v prvním desetiletí trvání našeho státu má v sobě mnoho poučného a zajímavého i pro státy ostatní, pro nás pak že pohled zpět může a má býti důležitým poučením a vodítkem i pro všechny časy budoucí. *Antonín Mastný junior.*

A. BLANCHET ET A. DIEUDONNÉ: MANUEL DE NUMISMATIQUE FRANÇAISE. TOME TROISIÈME: MÉDAILLES, JETONS, MÉREAUX. PAR A. BLANCHET. Paris 1930, str. VIII. + 610. Cena 90 fr.

Po 14tileté přestávce vyšlo konečně dlouho očekávané pokračování velké příručky numismatiky francouzské. O prvních dvou dílech tohoto vzorného díla bylo podrobně referováno v 1. čísle našeho časopisu na str. 139—144.

V třetím díle líčí Blanchet hutným slohem s podrobnými poukazy na příslušnou literaturu monografickou celou historii vývoje a produkce ohromného množství medailí, jetonů a kovových známek francouzských. V úvodu hodnotí význam všech těchto malých historických dokumentů, na něž je Francie tak bohatá, líčí, jak jejich výroba podléhala blahobytu a zlým dobám finančním jak co do množství tak co do vzhledu a srovnává jejich vztah k současnému malířství i sochařství.

Kniha první jedná ve 14 kapitolách o vývoji medaile francouzské. Prvními francouzskými medailemi, nehledě na problematické zlatnické práce v podobě medailí ze sbírek vévody Jeana de Berry z prvních let 15. století, jsou asi ploché, současným mincím podobné ražby z let 1451—1453, jež byly vydány Karlem VII. na památku vypuzení Angličanů z Francie. Vzorem tu byla asi italská medaile ve formě mince z roku 1439, ražená na pamět sjednocení řecko-arménského, prohlášeného na synodu ve Florencii. Vedle tohoto vlivu italského je dále nesporný vliv flámský na počátky medailérství francouzského. První medailí, navrženou a litou rodilými Francouzy, je medaile z r. 1500, věnovaná městem Lyonem Ludvíku XII. a jeho choti Anně z Bretagně. Zajímavo pro nás, že medaile tato byla později podrobně napodobena pražským zlatníkem neznámého jména. Pak popisuje autor řadu medailí honosných (médailles munéraires) s podobou krále, jež byly, zavěšeny na zlatých řetězech, udělovány vynikajícím současníkům i cizincům jako druh jistého řádu, zmiňuje se o medailích ražených na

památku noci bartolomějské a na jiné důležité události politické. Uvádí dále první publikaci odbornou z roku 1636, popisující soubor medailí francouzských rodin většinou existujících jen ve fantasii autorově, a připomíná některé řídké případy ražeb medailí na události neskutečné, ale vytoužené, na př. na přistání Napoleona I. v Anglii v roce 1804 nebo na dobytí Paříže Němci v roce 1914 a pod. Líčí založení pařížské mincovny medailí roku 1585, způsob výroby, při níž největší úlohu hrála vůle Ludvíka XIV., aby serií medailí byly vylíčeny všechny jeho činy válečné a vladařské. Starost o formu, velikost, znázornění podoby královy i líčených výjevů, opisů na rubu i líci svěřena byla zvláštní instituci známé pod jménem: Académie des Inscriptions. Za zmínku stojí, že hlavní úlohu při zhotovování seriových, oslavných medailí těch měl vedle sboru akademie malíř, navrhující celý umělecký styl medaile, a ne medailér, který návrh přijatý jen ryl do železa. Jako u nás vidíme, že i ve Francii bylo umění medailérské často rodinným dědictvím. Tak koncem 16. století jsou známými medailéry otec a synové Olivier, zeť téhož, jehož vdova si pak vzala vynikajícího medailéra Warina. Veliká péče byla věnována různým heslům na medailích jak oficielních tak i privátních. Pro nás zajímavo, že heslo „Te stante virebo", jež vidíme na olomouckých ražbách moravských stavů z roku 1620 i s pyramidou ověnčenou révovím bylo heslem kardinála Charlesa de Guise a bylo umístěno i nad portálem opatství Cluny, bývalého to jeho majetku. Heslo „Pietate et Iustitia", známé z ražeb Ferdinanda III., přichází často na medailích Karla IX. Autorem hesla je J. Anyot, vynikající překladatel latinských spisovatelů a vychovatel Karla IX. a Jindřicha III.

Pak popisuje autor různé druhy medailí úředních a soukromých, při čemž podotýká, že datum na medailích je skorem bez výjimky udáno římskými číslicemi na rozdíl od jetonů, kde je skorem vždy udáno číslicemi arabskými. Následuje podrobná chronologická katalogisace medailí rodu královského, počínaje medailí na Karla Velikého, raženou počátkem 16. století, jež jako dříve uvedená a některé jiné francouzské medaile byla později napodobena neznámým pražským zlatníkem, výčet seriových uniformních medailí (vesměs 41 mm v průměru), z dob Ludvíka XIV. atd., medailí z doby Revoluce, z nichž mnohé znovu raženy v roce 1840 se značkou „Copie", z doby Napoleona I., jichž se čítá na 2000, a dále až do doby nejnovější. Autor pokračuje seznamem medailí, jež byly udělovány různými pařížskými i provinciálními akademiemi jako odměny za pochvalné řeči na krále, za vědecké a umělecké práce (na př. Prix de Rome Akademie malířské a sochařské), medailí ražených na památku kladení základního kamene k různým stavbám, medailí měst a provincií, řádů a odznaků (na př. na dobytí Bastilly), odznaků jednotlivých korporací (na př. i potulných muzikantů v podobě harfy, odznak komediantů atd.) a knoflíků v podobě mincí (na př. Národní gardy.). Po výčtu poutních odznaků a svatostek uvádí autor medaile zvané „Treizains de mariage", soubor to třinácti různých stříbrných medailek, jež byly podle pradávného zvyku dávány novomanželům při svatbě a mají případné scény a hesla. Později dávána při svatbě jen jedna medaile svatební, z nichž zlatá s dvěma postavami a opisem vztahujícím se na svatební spojení je podle názoru autora původu pražského. Výčtem medailí jednotlivých rodin francouzských, serií medailí na vynikající Francouze známých pod jménem „Galerie historique des grands hommes français" z doby Restaurace a medailí na Francouze 19. století končí autor díl o medailích.

Kniha druhá je věnována francouzským jetonům. Přesná definice toho, co vše lze nazvati v numismatice jetonem, je dosti obtížná. V první řadě jde o „početní groše" používané k různým početním výkonům na zvláštních tabulkách zvaných „abacus". Způsob počítání toho zachoval se ve Francii skorem do konce 17. století a byl tam velmi rozšířen, jak o tom svědčí ohromná spousta jetonů těchto, jichž se čítá na 15.000. Slovo „jeton" nepochází, jak se většinou za to má, od slovesa „jeter" (házeti), nýbrž od starofrancouzského „jetter" tolik co „compter" (počítati). Nejstarší francouzské jetony jsou z polovice 13. století, vesměs

měděné, stříbrné objevují se teprvé ve 14. století, zlaté ještě později. Během doby ztrácejí jetony svého původního určení prostých známek početních, stávají se z nich známky presenční a gratifikační a používá se jich, ovšem ražených v kovu hodnotném, jako darů, zvláště k Novému Roku. Tím se měnil také jich vzhled. Původně šlo většinou o ražby podobné běžným mincím s příslušným opisem vyjadřujícím jejich účel a kursovní bezcennost, později používány motivy současných událostí, takže se tím blíží svým vzhledem medailím; ovšem jde vždy o ražby ploché malého formátu s daty skorem vesměs v číslicích arabských. Zlaté jetony dostával každého roku k Novému roku král a jeho dvůr, stříbrné pak a z kovů méně cených mnoho veřejných úřadů. V roce 1683 bylo rozdáno o Novém Roce 800 zlatých a 26.000 stříbrných jetonů. Byly podávány ve zvláštních tobolkách a pouzdrech, při korunovaci a svatbě krále byly házeny lidu. Většina jetonů byla ražena v mincovně pařížské, ale i v Nancy a Tournai. Později zaplavily Francii jetony německé hlavně norimberské ze známých dílen Lauera, Laufera, Malera a jiných, takže mincovna v roce 1672 vydala rozkaz, že smí býti používány jen jetony ražené v mincovně v Louvru. Stojí za zmínku, že některé jetony jsou kontramarkované. Veliká péče byla věnována heslům na jetonech, zprvu latinským, hojně čerpaným z Ovida, Virgila, Horáce i Homéra, později francouzským. Mezi navrhovately hesel každoročně nových na oficiálních jetonech novoročních shledáváme Racina, Boileaua a jiné vynikající básníky. Vedle jetonů účelů již udaných uvádí autor dále jetony užívané jako hrací známky, často s hesly milostnými, kulaté, ale i osmihranné a zmiňuje se o prvních sběratelích jetonů. Následuje podrobná katalogisace jetonů královských, královského dvora, královské domácnosti (kuchyně, stájů, honby, pokladnice atd.), královských paláců, kancléřství, dvoru královny, dále jednotlivých úřadů správních, finančních, právních, mincovních, válečných, jednotlivých útvarů vojenských (artilerie, mariny, galér), řádových, kanceláří, parlamentu, úřadů městských a konšelských, představených, obchodníků, otců chudých, kleru, kostelů, akademií, university, různých společností, děkanů fakulty medicinské, abecední seznam jetonů všech možných zaměstnání od bankovních agentů až po prodavače drůbeže atd. atd., nepřehledná řada to podrobného soupisu s příslušnou literaturou monografickou. Zdá se, že nebylo ve Francii jediného veřejného neb privátního podniku, který by nebyl měl svůj jeton. Autor katalogisuje dále jetony z provincií, měst, šlechtických rodin se znaky nebo s pouhými hesly. Výčtem jetonů s hesly řeckými a s hesly dříve nezařazenými končí autor svůj seznam, v němž nahromaděno tolik materiálu, že soupis ten stává se skvělou a nezbytnou pomůckou k určení kteréhokoliv jetonu francouzského.

Poslední díl této práce zabývá se francouzskými kovovými známkami (méreaux). Kovovými známkami rozumíme v nejširším smyslu v numismatice vše, co není ani mincí oběžnou ani medailí ani jetonem a má vzhled mince. V užším smyslu slova toho jde většinou o olověné, řídčeji mosazné a jiné známky podobné antickým „tesserae". Nejstarší francouzské méreaux jsou z 13. století, ač již ve 12. století je zmínka o známkách, jež byly odevzdávány jako stvrzenky při různých příležitostech jako při opouštění přístavů, při různých platech, jako legitimace vyvolávačů prodávajících víno a p. Během času však byly téměř výhradně používány ve službě náboženské. Tak byli jimi podělováni klerikové, kteří se súčastnili určitých obřadů ať již při mších neb rekviích neb církevních zpěvech a j. Známky ty byly v určených dobách vyměňovány za stanovenou peněžní hodnotu neb za potraviny a nápoje. Jiné byly dávány chudým, kteří se súčastnili slavnosti mytí nohou na Zelený čtvrtek, jiné choristům za zpěv o půlnoční mši neb při hodinkách ranních a večerních. Jindy jde o známky mající smysl našich almuženek, jiné měly hodnotu určitého množství gratis nápoje neb jídla, jiné opět byly přechodnou náhradou běžných drobných mincí v určitém okruhu případně i s kontramarkou. Vyskytují se i falsa. Některá náboženská bratrstva vydávala známky, jimiž byli podělováni kněží, sloužící jim mše. Jiné byly legitimací ke vstupu jinak nepovolenému, ať už šlo o dělníky lijící kostelní zvon neb o přístup na dvorní

balet Ludvíka XIII. anebo o některé církevní slavnosti. Skorem každý cech a každé sdružení mělo své známky k rozmanitým, většinou již uvedeným účelům. Zvláštní zmínky zasluhují známky olověné, jež byly v 16. a 17. století rozdávány věřícím vyznání evangelického, kteří byli připuštěni ku přijímání pod obojí. Jsou většinou němé s obrazem kalicha a pod. Zajímavé jsou dále vstupní známky zřízenců mincoven, z nichž některé i zlaté pro mincmistry, do dolů a p. a olověné malé známky hrací, časté v nálezech učiněných při bagrování řeky Seiny, jichž valná část je uložena v Musée Cluny v Paříži. Konečně známky, jež byly rozdávány při vážných církevních slavnostech chrámových choristů na den sv. Mláďátek i při burleskních slavnostech „bláznů a neviňátek" tak oblíbených ve Francii, pozůstatku to dřívějších mysterií. Výčtem nápisů na známkách těchto končí autor dílo, jež je svým přebohatým obsahem nepostradatelnou pomůckou jak pro sběratele tak i pro vědeckou numismatiku. V poznámkách pod čarou je uvedena hojná literatura, již by bylo těžko jinde pro jednotlivé druhy hlavně jetonů a známek shledávati. Četné ilustrace v tekstu doplňují vhodně dílo, škoda jen, že je přidáno tak málo tabulek při tak úžasném množství popisovaného materiálu. Závidíme Francouzům jejich obsáhlý „Manuel", ale doufáme, že i my v dohledné době budeme míti podobné příručky, k níž se monografickými pracemi kladou základy. *Antonín Mastný.*

GEORG HABICH: DIE DEUTSCHEN SCHAUMÜNZEN DES XVI. JAHRHUNDERTS. I. Band 2. Hälfte, str. XLIII—LXXVI, 131—262, tab. CX—CXCVI; II. Band 1. Hälfte, str. LXXXI—CXXIV, 263—460, tab. CXCVII—CCCII. München 1931—1932, F. Bruckmann A. G. München.

Pohlížíme-li na skupinu dosud vyšlých 3 svazků Habichova díla, obdivujeme se síle a energii autora, který sám sestavil tuto mohutnou práci, imponující nejen svým rozsahem, nýbrž daleko více svým obsahem. Kolik Habich dovedl snésti látky a nových poznatků, může posouditi hlavně ten, kdo se zabývá týmž materiálem a zná, na jakém stupni byla odborná věda před vznikem díla. Práce Habichova bude na sta let nevyčerpatelnou studnicí pro ty, kdož se budou zabývati německou medailí a i těm, kdož budou pilovati na zdokonalení této práce v jednotlivých detailech, bude se vždy vrátiti ke knize, vynikající a imponující i formální jednotností zpracovaného materiálu.

Autor předesílá každému dílu zvláštní studii o vývoji medailérství. Druhý svazek I. dílu jest zahájen úvodem, o němž Habich sám říká, že jest pokusem obnažiti kořeny celé evoluce a podati, pokud je to možno při nedostatku jakýchkoli přípravných prací v tomto oboru, umělecko-historické vylíčení předchůdců a samých začátků německé medaile. Habich slibuje, že i příští svazky budou se v úvodech zabývati důležitými otázkami, jež vyplývají z historicko-uměleckého zkoumání medailí. Kdežto první polosvazek I. dílu byl věnován více jižnímu Německu, patří druhý polosvazek střednímu Německu, kde bylo druhé středisko medailérského umění, Norimberk. Tam zapouští medailérství asi v roce 1525 své kořeny a tam se vyvíjí medailérská tvorba, representovaná hlavně jménem Mathes Gebel. O rozsahu jeho díla svědčí, že jeho práce zabírají 37 tabulek, na nichž jest vyobrazeno 335 medailí. Činnost Gebelova zasáhla i do Čech, neboť vytvořil medaile na Jiřího z Lokšan a Floriana Griespecka. Habich neuvádí mezi Gebelovými pracemi medaili na Krištofa Jandorfa (B. M. P. č. 86), která byla pak vzorem i jáchymovskému řezači Nicklu Miliczovi pro jeho Jandorfské medaile. Právě tak jako Gebelův portret Karla V. a Jana Friedricha Saského byla i tato napodobena rudohorskými řezači želez. Pro nás zajímavější je sestavení prací Ludvíka Neufahrera, o němž se bájí, že byl řezačem želez v Jáchymově. Pro domněnku tuto není žádných dokladů a biblické medaile, jež se přičítaly Neufahrerovi, pokud nejsou jím signovány, jsou dávno přiděleny jednotlivým řezačům želez, pracujícím v Rudohoří. Habich stopuje činnost Neufahrerovu od r. 1530—1552. Přičítá však

Neufahrerovi i výše zmíněné dvě medaile Krištofa z Jandorfu z jáchymovské miliczovské dílny. Mezi raženými medailemi uvádí i Kempfovu medaili Jiřího Geitzkoflera, o níž soudí, že podkladem pro ní byl Neufahrerův model, a medaili na Jeronýma Schlicka z r. 1544, jež podle nepotvrzeného udání Fialova má Neufahrerovu signaturu, která však podle mého názoru jest výrobkem dílny jáchymovského zlatníka Concze Welcze.

Velikého medailéra vytvořil Habich z schafhausenského zlatníka a řezače Lorenze Rosenbauma, od něhož pochází několik zajímavých alegorických medailí a ražený tolar augsburský na Karla V. Podle mého názoru neprávem přiřadil mu však Habich řadu Deschlerových prací, vykládaje zvláštní Deschlerův monogram LR jakožto monogram Lorenze Rosenbauma. Nezáleží ani na tom, zda stojící monogram R lze vykládati tak, jak jsem jej svého času vyložil, t. j. stejně jako ležatý monogram R. Jest však jisto, že J, jež se dostalo do ležatého monogramu, nedostalo se tam náhodou a že něco znamená. Není také nahodilé, že právě Deschler má podobné J ve své signatuře. Nelze si také dobře představiti, že by vladař, jenž měl svého dvorního medailéra v osobě Joachima Deschlera, byl by si dal dělati medaili v Schafhausen u Rosenbauma, stejně jako k němu měl asi trochu příliš daleko August Saský, pro něhož podle Habicha ještě Rosenbaum v letech 1566—67 pracuje, kdežto archiválně zjištěná práce, jeho augsburský tolar Karla V, je z roku 1546. Z okolnosti, že se v r. 1563 zdržuje ještě ve Sv. Havlu a stěžuje si na nezaplacení razidel, nemůžeme věru souditi, že by byl pracoval krásné lité práce, tak podobné Deschlerovským.

Význačnou vlastností Joachima Deschlera jest jeho znázorňování znaku. Typičnost takového znaku spočívá hlavně ve vyvýšení středního štítku. Můžeme tuto známku deschlerovské práce stopovati na velmi četných jeho pracích, z nichž snad nejtypičtější je známá medaile na Ferdinanda, jež se několikráte objevuje odlita na Jarošových pražských zvonech. Na zvonu Zikmundu je habsburský znak typicky deschlerovsky vytvořený s vyvýšeným středním štítkem. Uznáme-li tuto známku za charakteristiku práce Deschlerovy, musíme z prací Lorenze Rosenbauma, tak jak je sestavil Habich, vyřaditi v prvé řadě medaili na badenského markraběte Karla II. (Habich 1505). Medaili na Maxmiliána a jeho manželku Marii (č. 1489), jejíž vznik Habich klade asi do r. 1554 a přiděluje Lorenzi Rosenbaumovi, znám se třemi rubními stranami. Jednu z nich, znázorňující vyzvědače vycházející ze země Kanaan, uvádí Habich, druhou znázorňující alegorii smrti a třetí znakovou, jejíž rub považuji za původní k této medaili, vyobrazil jsem ve svém pojednání o prvních sto letech české portretní medaile. Tento rub má letopočet 1558, medaile jest patrně z tohoto roku. Posléze uvedený znakový rub má zase typicky deschlerovský štít s vyvýšeným středním štítkem a nelze si mysliti, že by pocházel z jiné ruky, než Deschlerovy. I oba druhé ruby jsou podle mého soudu deschlerovské plastiky. Rub s alegorií smrti jest táž práce jako rub na medaili saského vévody Augusta z r. 1567 (Habich 1527). Soudím, že již toto spojení stačí, aby z něho mohlo býti vyvozeno, že nelze medaili Maximiliánovu považovati za práci Rosenbaumovu, ale že jest ji přiděliti dílně Deschlerově, nehledíc k tomu, jak se čte monogram.

Habich rozmnožením díla Lorenze Rosenbauma okleštil činnost Joachima Deschlera, jednoho z nejlepších medailérů u Habsburského dvora. Myslím, že v tomto ohledu bude nutno Habichovu práci zrevidovati. Soudím, že při této přehlídce Rosenbaumových prací nezbude mu mnoho i z alegorických medailí, kromě těch, jež označeny jsou LR, a že hlavně dvorské medaile nutno vrátiti zase Deschlerovi.

První svazek II. dílu pokračuje v úvodě dílu předcházejícího a pojednává o hlavních mistrech ranné doby, Hans Daucherovi a Hans Schwarzovi a jeho nástupci Hanuši Weiditzovi a Fridrichu Hagenauerovi, jakož i o dosud nepřesně zjištěném Joachimu Forstrovi a o Kelsovi, otci a synu. Ačkoliv se zde jedná hlavně o Augsburk, přece líčí se i vliv těchto mistrů na širší okolí, jejich souběžné zjevy na dolním Rýnu

a v dolním Sasku, ba i v Nizozemsku. Úzký kruh badání medailérského překročuje se místy tím, že autor se dotýká i malé plastiky, zvláště pak vývoje portretů v malbě a plastice. Popisová část tohoto dílu jest zahájena saskými pracemi a věnuje jen několik stránek ražené medaili rudohorské, pro níž odkazuje na moji práci. Střediskem jest zde umělec zvaný Meister des Kardinal Albrecht, jehož dosud nebylo možno ani lokalisovati, ani jménem zjistiti, a jehož práce patří k nejkrásnějším renaissačním pracím německým. Již ve své knize jsem řekl, že nemohu se spřáteliti s tím, že by mistr tento byl totožný s Hieronymem Magdeburgrem. Zeměpisně a časově řadí se sem i neobyčejně plodný saský mistr Tobiáš Wolf, v severním Německu Hans Schenck, jehož práce jsou vzhledem k jich obsáhlosti rozděleny regionálně. Po prvé se uvádějí zde práce jihlavského rodáka Valentina Malera, jenž koncem 16. století ujímá se vedení s Mathesem Karlem v Norimberce. V té době pracuje Baldwin Drentwett v Augsburku, při čemž oba, jak Drentwett tak i Maler, jsou ovlivňováni hlavně dvorním medailérem Antoniem Abondiem. Průlom italismu, jenž opanoval pole v jižním Německu a alpských zemích, má býti předmětem čtvrtého polodílu Habichovy veliké práce.

Žel, že náš časopis neposkytuje pro posouzení tohoto Habichova díla tolik místa, aby bylo možno zájemce v řadách čtenářů informovati o předmětu Habichově práci tak, jak by to bylo zapotřebí již proto, že toto dílo vzhledem k svému velikému nákladu, stává se téměř nepřístupným širší veřejnosti. Jediný svazek stojí téměř 1.800 Kč.

Je samozřejmo při tak veliké práci, že v mnohých věcech není vyslovené slovo slovem posledním. Není to ani možno, aby tato obsáhlá látka při dosavadních tak skromných archivních zprávách mohla býti dnes vyčerpána definitivně. Jsem přesvědčen, že sám Habich při svých úžasných odborných znalostech, leckterou záhadu rozluští ještě sám. Než malé posuny a opravy, jež přivodí čas, nezmenší ničeho na velikosti tohoto díla a nedovedou zmenšiti obdiv, jež nutno mu věnovati. Žádný badatel o medaili se napříště neobejde bez této práce, na niž autor může býti hrdým a k níž třeba mu blahopřáti. Nemohu opominouti, abych se nezmínil zde i o mimořádně pěkné výpravě tohoto díla, již věnovala mu nakladatelská firma F. Bruckmann v Mnichově. *Viktor Katz.*

PROF. DR. JINDŘICH BARVÍŘ: ZE ZLATÝCH HOR JÍLOVSKÝCH. O HLAVNÍ ČÁSTI ŽÍLY ŠLOJÍŘSKÉ. S doklady o možnosti nového rozkvětu dolování na zlato u Jílového. Nákladem Spolku rodáků a přátel města Jílového a okolí v Praze, 1927, str. 119, 1 mapa a 14 příloh. — Dr. Barvíř probírá jednotlivá pásma okrsku jílovského (hlavně šlojířské, radlické a kuklickotobolské), jejich žíly, štoly, místa jednotlivých dolů, uveřejňuje svoje studia o povaze žilování, o šířce žíly šlojířské, o zlatonosnosti jílovských dolů (jejím původu, zvětšení, hloubce, o místech největšího jejího bohatství a hlavně ovšem o zlatonosnosti šlojířské žíly) a o důlní vodě, která byla příčinou ukončení prací na jmenovaných dolech. Poněvadž celá kniha je psána pod zorným úhlem opětného vzkříšení jílovských zlatých dolů (v jejichž výnosnost autor na základě svých studií okrsku jílovského upřímně věří), vyplývá jeho návrh na zřízení svislých dolů a aspoň některé pokusné vrty a závěr celé knihy velmi přirozeně. I když pak nerozumíme dobře, nejsouce odborníky, geologickým postřehům autorovým, nacházíme v knize Barvířově velmi mnoho zajímavého: jsou zde, pěkně psané, historie jednotlivých období prací na Jílovém; hlavně 16. stol. jest poutavě zachyceno a v něm dobře oceněn vedle arciknížete Ferdinanda (v padesátých letech zakladatele těžařstva na Radlíku) i Lazar Ercker, schopný nejvyšší perkmistr českého království a pražský mincmistr. Jsou tu velmi zajímavé zprávy o ocenění jílovského zlata pro mincování dukátů v prvé polovině 16. věku, zprávy, které historik mincovnictví 16. stol. oceňuje v celém jejich dosahu. Zprávy o zlatých handštejnech mají svou důležitost pro historika umění. Vyjímám ještě zprávu o listině Vladislava II. z r. 1516, kterou autor už sám doplnil uveřejněním této r. 1928 ve

„Vltavských proudech". Pro porozumění nejen hornickým, ale i mincovním poměrům 16. stol. (zlaté ražbě) jest kniha Barvířova velmi poučná. *Em. Nohejlová.*

Jahrbuch des Numismatischen Vereins zu Dresden auf die Jahre 1921 bis 1928 (Dresden 1928) přináší monografii *G. Täuberta Christogramm und Kreuz* (str. 69 s mnoha obr.). V 1. díle se autor zmiňuje o zavedení monogramu Kristova Konstantinem Velikým v roce 312 po Kr. a o obměnách jeho tvaru jak na mincích, tak i všeobecně v umění starokřesťanském. Promlouvá o předkřesťanských tajných znacích života v podobě kříže různých forem, o podobě kříže jako nástroje mučicího, přechází pak k různým tvarům kříže křesťanského od formy nejjednodušší až k typu krucifixovému, v umění ustálenému. V 2. díle podrobně na velkém množství schematických obrazů podává různé změny typů monogramu Kristova i kříže od doby rozdělení římské říše r. 395 po Kr. až po dobu novou, pokud se jeví na mincích v pořadu časovém a zeměpisném. Z českých popisuje kříže na denárech Jaromíra, Oldřicha a Břetislava I. *Mý.*

V Hlídce Archeologické (Příloha k Listům filologickým LVIII.) roč. IV. 1931, č. 2, jsou uveřejněny vedle článků archeologických a epigrafických i dva články obsahu numismatického. *A. Salač „Base puteolská"* (s 1 tabulkou) pojednává o basi k soše Tiberiově, postavené v městě Puteoli r. 30 po Kr., t. zv. „Augustaly", korporací k úctě božství císaře Augusta. Base ta se nám zachovala a odpovídá, jak se domnívá autor, svou disposicí podobnému pomníku, postavenému v Římě; obraz sochy císařovy, umístěné na této basi, zachoval nám velký bronz císaře Tiberia. To, že se nápis dedikační nachází na straně boční, lze podle mínění autorova vysvětliti zvláštním umístěním původního pomníku na foru Juliově v Římě. I datum postavení tohoto pomníku jest možno přesněji určiti podle uvedené mince, a to r. 22 po Kr. — V druhém článku *„Několik zajímavých mincí římské doby císařské"* (s 1 tabulkou) popisuje týž autor 4 mince říšské, 8 ražeb řeckých měst (z doby římské) a 1 stříbrný medailonek čtvrtého století po Kr., ražby nevšedního rázu, mezi nimi i jeden velmi vzácný exemplář (unikát?), a to denár Traianův s opisem TRP COS V PP (panovník stojí na triumfálním voze, taženém čtyřspřežím koní, vlevo, atd.). *Cln.*

Andreas Alföldi počal vydávati široce založené dílo *Siscia. Vorarbeiten zu einem Corpus der in Siscia geprägten Römermünzen.* Vyšel dosud první sešit, obsahující ražby Gallienovy (Budapest 1931). O práci uveřejníme referát, jakmile bude ukončena. *Ský.*

Nedlouho po díle Cohenově vydalo lipské nakladatelství Fockovo r. 1930 také známý soupis *Sabatierův, Description générale des monnaies byzantines frappées sous les empereurs d'Orient depuis Arcadius jusqu'à la prise de Constantinople par Mahomet II* z r. 1862 v mechanickém novotisku, přesně přizpůsobeném originálu. Dvousvazkové dílo Sabatierovo jest, jak známo, dávno rozebráno a objevuje se na knihkupeckém trhu jen v exemplářích antikvárních. Nebylo dosud nahraženo pracemi, zabírajícími časové úseky jen poněkud rozsáhlejší, poněvadž široce založené ruské dílo J. J. Tolstého, vydávané v l. 1912—1914, se zastavilo u vlády Michala III. (842—867). Nové, ovšem úplně nezměněné a leckde zastaralé vydání Fockovo nepůsobí tedy vážnému numismatickému badání ani zdaleka těch škod, o nichž promlouvá Doliášův referát v tomto čísle NČČsl. o novotisku Cohena. Sběratelé je uvítají jistě s radostí, a právem, poněvadž si mohou za poměrně malou částku 60 marek opatřiti příručku, podle níž lze dosud nejspolehlivěji určiti a zařaditi byzantské mince. *Ský.*

N. A. Mušmov popisuje v článečku *Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre* (v časopise Byzantion, Bruxelles r. 1931, díl VI., 2 str. a 2 vyobr.) z Bulharska do Ameriky prodanou, dosud neznámou stříbrnou minci byzantskou. *Twd.*

A. Anzani vydal r. 1926 výbornou a velmi důležitou studii o mincích králů axumitských. Asi rok po této první monografii vyšla práce C. Conti Rossiniho, pojednávající též o mincích vladařů habešských a krátce na to uveřejnil C. C. Rossini i recensi o původní monografii Anzaniově v časopise „Oriente moderno". Jelikož se vyskytly po vydání první práce A. Anzaniho i některé nové varianty jím popsaných mincí, doplňuje nyní A. svůj dřívější seznam axumitských ražeb článkem *Numismatica e storia d'Etiopia.* Note bibliografiche e nuove osservazioni di numismatica axumita (zvláštní otisk z Rivista ital. di numismatica, V.—VI. svazek (III. serie), 1928—29, 66 stran + 2 tab.) a hájí při tom své teorie a přidělení tam, kde Rossini ve výše uvedených článcích vyslovil názory odchylné. Rozebírá kriticky práci a recensi Rossiniovu a zařazuje mince tímto autorem popsané i nové varianty do svého chronologického systému. Oba autoři, Anzani a Rossini, jsou dnes snad nejlepší znalci mincovnictví axumitského a lze s jistotou očekávati, že jejich souběžné badání ponese pro historickou a numismatickou vědu hojné ovoce. *Cln.*

V VI. ročníku tohoto časopisu opomenuli jsme upozorniti na brožuru *Karla Chaury, Pravda o denáru svatováclavském* (V Praze 1929, vlastním nákladem). O jeho obsahu nebylo tenkráte a není ani dnes třeba podrobněji referovati, poněvadž jsem se jím ve spise Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví, vydaném Českou akademií r. 1929, podrobně zabýval, jej doplňoval a některá příliš smělá tvrzení vyvracel. Pochybuji, že by bylo lze dnes komukoliv říci o věci více. Proto zde jen na Chaurovu práci čtenáře upozorňujeme, vybízejíce je k pozorné četbě a k srovnávání. *Ský.*

V Obzoru živnostenského družstevnictví, r. 1930, čís. 7, str. 8—10, uveřejňuje *Dr. G. Skalský* krátkou zprávu o nálezu českých denárů t. r. *„Poznámky k nálezu českých denárů ve Štěpánské ulici v Praze"*, kterému hodlá věnovati v příštím čísle N. Č. Čsl. podrobnou studii. Nález tento byl zachráněn vhodným zakročením úředníků Zemského svazu živnostenských záložen. Obsahoval 550—560 českých mincí Vladislava I. (1109, 1110—1118, 1120—1125), Soběslava I. (1125—1140) a Vladislava II. (I., 1140—1173). Skalský je roztřídil podle typů (Vladislav I. 16 kusů čtyř typů, Soběslav I. 367 kusů šesti typů, Vladislav II. 148 kusů tří typů) a ponechávaje si bližší popis pro náš časopis, připojil pěknou úvahu o umělecké koncepci i technickém provedení českých a moravských denárů z prvé poloviny 12. stol. a jejich hospodářské ceně v téže době. *E. N.*

Úsilí *W. Haupta* o poznání hornolužických ražeb 13. stol. jest našim čtenářům známo hlavně z jeho studie Literární záznamy o královských brakteátech z hornolužických nálezů, uveřejněné v NČČsl. VI. (1930), na str. 51—62. V článku *Ein Oberlausitzer Münzkabinett. Zur Umgestaltung des Bautzener Museums* (Bautzener Geschichtshefte 1930, str. 115 n.) rozvíjí program sběratelské činnosti na tomto poli, která má býti soustředěna v městském a provinciálním (pro saskou Horní Lužici) museu v Budyšíně a která musí ovšem býti založena na vědeckém poznání vývoje hornolužického mincovnictví a medailérství. Jemu slouží další práce Hauptovy, obírající se především velmi obtížným úsekem, totiž dobou brakteátovou 12. a 13. věku. Dvěma malými, dosud nevysvětlenými ražbami z doby kolonisace ve 12. stol. zabývají se dvě krátké studie *Ein unbekannter Oberlausitzer Brakteat* (l. c., 1929, str. 59 n.) a *Ein neuer Bautzener Burgbrakteat* (l. c., 1930, str. 82 n.), z nichž první přiděluje Buchenau našemu Vladislavovi II., Haupt však Konrádovi z Wettinu kolem

r. 1150. Také brakteáty s obrazem jakéhosi hradu anebo hradní brány po obou stranách chráněné věžemi mohou ovšem náležeti zhořelecké či budyšínské mincovně za panství Přemyslovců ve 12. věku. Obě tyto mincovny byly ještě v první pol. 13. stol. v českých rukou, pak se staly majetnictvím markrabat braniborských (více o tom viz v mých Studiích o českých a moravských brakteátech v tomto čísle NČČsl.). Odděliti brakteáty Přemysla I. a Václava I., vzniklé v uvedených mincovnách hornolužických, od jejich ražeb českých jest úkolem nesmírně obtížným, ba na ten čas pro nedostatek cele zachovaných a dobře zpracovaných nálezů nesplnitelným. I tu snažil se Haupt připraviti půdu prací uveřejněnou v našem časopise, ve které sestavil všechny, dnes někdy téměř nepostižitelné zprávy o nálezech, v nichž se takové hornolužické ražby mohly vyskytnouti. Navazuje na starší literaturu obrátil pak pozornost k hornolužickým brakteátům doby braniborské, jichž lze dnes rozpoznati celou řadu. Východiskem pozorování jsou vedle znaků stilistických ovšem hlavně nálezy. Z nich popsal Haupt sám znovu starý, velmi důležitý nález, učiněný r. 1800 v Reichenbachu, jehož ražby klade velmi pěkně na rozhraní panství českého a braniborského (*Der Brakteatenfund von Reichenbach O. L. 1800*, l. c., 1929, str. 119 n.), nález ve zřícenině hradu Kirschau, v němž se vyskytly mísky na brakteáty a jeden brakteát s braniborským helmem (*Die Brakteatenbüchsen vom Schloß Kirschau, Über den Brakteaten vom Schloßberge Kirschau und Oberlausitzer Helmbrakteaten im allgemeinen*, l. c., 1927, str. 93 n., str. 276 n., *Die Brakteatenschalen von Kirschau O.—L.*, Bl. f. Münzfreunde 1928, č. 10), nález, zdvižený ve Straßgräbchen, obsahující vedle míšeňských brakteátů Jindřicha, zv. der Erlauchte (1222—1288), Dětřicha II. z Landsbergu (1265—1285) a biskupských ražeb míšeňských z l. 1266—1293 braniborské brakteáty hornolužické z posledních čtyř desetiletí 13. věku s helmem, orlicí a dvěma lvy (*Der Brakteatenfund von Straßgräbchen O. L.*, l. c., a Bautz. Geschichtshefte 1928, str. 49 n.), a konečně nález v Niederullersdorf v Dolní Lužici, kde byly hornolužické brakteáty s poloměsíci a hvězdami a s opeřeným kopím (*Der Brakteatenfund von Niederullersdorf*, Berl. Münzbl. 1931, str. 316 n.). Studiem těchto nálezů a v různých sbírkách vznikly pak články *Oberlausitzer Brakteaten mit Monden und Sternen* (Bautz. Geschichtshefte 1928, str. 47 n.), *Oberlausitzer Brakteaten der Brandenburgerzeit, Oberlausitzer Helmbrakteaten* (Bl. f. Münzfr. 1928, č. 7/8 a 1931, č. 2) a *Oberlausitzer Helmbrakteaten* (Frankf. Münzzeitung 1930, č. 9), v nichž Haupt sestavuje, jak z jejich názvů vyplývá, skupiny ražeb braniborských markrabí v Horní Lužici podle obrazů, které nesou, anebo jedná o nich souhrně (v práci Oberl. Brakt. d. Brandenburgerzeit), uváděje pak i mince s jedním či dvěma křídly, s křídlem a korunou, s jednou či dvěma korunami proti sobě postavenými. Ražbám s korunovanou hlavou zpředu (l. c., č. 24 a 25) dal jsem v uvedeném svém článku v tomto čísle NČČsl. výklad jiný. Konečně se Haupt zabývá i brakteáty, které jsou bezpečně či pravděpodobně městskými ražbami zhořeleckými (*Brakteaten der Stadt Görlitz*, Bautz. Geschichtshefte 1929, str. 57 n.).

Tyto Hauptovy práce, založené na pilném pátrání a svědomitém zkoumání pramenů, zajímají přirozeně také českého numismatika a prospívají, byť nepřímo, badání o vývoji českého mincovnictví středověkého. V druhé pol. 13. stol. razili v sousedství Budyšínska a Zhořelecka, totiž v Žitavě, čeští králové Přemysl II. a Václav II. Zjišťováním současných braniborských ražeb zhořeleckých a budyšínských uvolňují se jaksi skupiny brakteátů, které se celým svým rázem hlásí do jejich blízkosti a které pak lze podle některých znaků přiděliti mincovně žitavské, jak jsem se o to pokusil v uvedeném svém článku. *Gustav Skalský.*

W. Schwinkowski vydal zatím 1. svazek *Münz- und Geldgeschichte der Mark Meißen und Münzen der weltlichen Herren nach meißnischer Art (Brakteaten) vor der Groschenprägung* (Aus dem Schriften der sächsischen Kommission für Geschichte, 1931, Verlag Adolph Heß Nachf., Frankfurt am Main), obsahující 63 tabulek s 1089 vyobrazeními mincí od vlády Eckeharta I. (985—1002) až do počátku 14. stol. Jak

již titulem knihy řečeno, neomezuje se autor na ražby míšeňských markrabat, nýbrž vyobrazuje též brakteáty hrabat a pánů sousedních, jejichž mince jsou raženy po způsobu míšeňském, které tedy lze od nich velmi nesnadno odlišiti a jež tvoří s nimi po stránce vnitřní i vnější jednu skupinu. Sch. vydal nejdříve svazek s tabulkami proto, poněvadž je přesvědčen, že se jistě mnoho takových ražeb skrývá ve sbírkách, které mu nejsou známy, a žádá, aby mu o nich byly poslány zprávy. Pro českou numismatiku má práce Sch. zvláštní význam, protože také brakteáty Přemyslovců, ražené v mincovnách českých a hornolužických, k nimž počítám i mincovnu žitavskou, mají v první i druhé polovině 13. stol. míšeňský ráz. Jsou ovšem ražbami královskými, nesou obraz panovníka korunovaného. Proto nebyly pojaty do díla Sch. Jest však zajímavé sledovati vnější vývoj míšeňských brakteátů, v mnohém podobný vývoji českému. — O práci Sch. uveřejníme podrobný referát, jakmile vyjde i její svazek s textem. *Ský.*

Již po smrti Friedensburgově bylo vydáno jím ještě připravené dílo *Die schlesischen Münzen des Mittelalters, Im Auftrage des Schlesischen Altertumsvereines bearbeitet von Ferdinand Friedensburg.* Mit 15 Tafeln in Lichtdruck, Breslau 1931. Jest to vlastně doplněné zpracování známé práce Friedensburgovy Schlesiens Münzen im Mittelalter z l. 1887 a 1904 ve formě katalogu a pohodlné příručky pro musea a sběratele, tedy seznam středověkých ražeb slezských, provázený krátkým úvodem o vývoji slezského mincovnictví. Jest uspořádán podobně jako seznam novověkých slezských mincí a medailí, vydaný společnou prací Friedensburga a Segera v r. 1901 (Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit). V prvním sloupci je zaznamenáno běžné číslo, v druhém číslo vyobrazení, ve třetím doba ražby, pokud ji bylo lze vyšetřiti, ve čtvrtém označení původu mince, její hodnoty a jejich ražebních značek, v pátém číslo uvedeného staršího díla Friedensburgova, v šestém konečně počet kusů, nacházejících se ve Slezském museu vratislavském. Přidělení mincí řídí se celkem staršími výzkumy Friedensburgovými, zůstala ovšem i rozsáhlá skupina neurčitých denárů a brakteátů. Jako č. 1 jest uveden známý mečový denár Boleslavův s opisem Vratsao (Fiala, tab. I., č. 4), přidělený Friedensburgem vratislavské mincovně v době vlády našeho Boleslava III. Ve skutečnosti jde o minci Boleslava I. ať již z mincovny vratislavské či vratslavské ve východních Čechách. Č. 93, brakteát s opisem Heinricus dux, nenáleží Jindřichovi I., nýbrž Jindřichovi IV. vratislavskému (viz můj článek v tomto čísle NČČsl.). — Při takovém katalogu záleží ovšem nejvíce na vyobrazeních. Zcela nově byly pořízeny fotografie neurčitých brakteátů. Jest litovati, že k ostatním vyobrazením bylo použito podle přání Friedensburgova starých, byť dobrých kreseb. Pro numismatické badání koná i špatná fotografie lepší službu, nežli dobrá kresba. Také některé z neurčitých brakteátů, které nejsou ve sbírce vratislavské, byly bohužel vyobrazeny podle kreseb dokonce tušových, čímž je původní ráz mince porušen ještě více nežli kresbou obyčejnou. Tabulky pak poskytují pohled příliš pestrý. Přes tyto technické nedostatky třeba knihu doporučiti jakožto příručku nezbytnou pro studium slezského mincovnictví středověkého.

Ský.

Upozorňujeme na článek *N. A. Mušmova, Monětyte na Ivan Asjena II. i na něgovoto sjemjejstvo* (vyšel v Bulharské Historické Knihovně, díl IV., r. 1930, o 13 stranách a 8 vyobrazeních) v němž se ukazuje, že stříbrné mince tohoto bulharského cara (vládl 1218—41), jeho vdovy Ireny se synem Michalem (1241—46) a Michala Asjena samotného (1246—56) podléhají úplně vlivu benátskému a sice vzoru matapanů, měděné byly raženy na způsob mincí byzantských. *Twd.*

Ivan Rengjeo, Novci Nikole Iločkog. Sarajevo 1929, 16 stran. — Když Turci v polovině XV. století upevňovali své panství v zemích jihoslovanských, činil uherský

král Matiáš Korvínský marné pokusy, aby jim tyto země vyrval. R. 1463 dobyl na nich hlavního města království bosenského, Jajce, a jmenoval bosenským titulárním králem velmože Iločského (Ujláky-ho). Ten dal v době své krátké vlády raziti denáry, které jsou svým rázem i kresbou přechodem mezi denáry aquilejskými a uherskými. Jejich typy jsou ve spise pěkně vyobrazeny a přesně popsány. Na líci mají většinou znak s titulem panovníkovým, na rubu Bohorodičku s oslovením PATRONA nebo MATER REGNI. *Twd.*

Ivan Rengjeo, Novci grofa Nikole Zrinskog. Sarajevo 1930, 16 stran. — Autor vypisuje obšírně působení členů rodu Zrinských, zvláště za válek tureckých, popisuje jejich znak (2 orlí křídla) a věnuje hlavní pozornost hraběti Mikuláši III. Zrinskému (1493—1534), otci sigetského hrdiny. Tomuto Mikuláši III. připisuje známé uherské denáry Ludvíka II. a Ferdinanda I. na líci se znakem a titulem panovníkovým, na rubu s Bohorodičkou jakožto patronkou Uher, pokud mají na rubu jako mincovní značku štítek se dvěma křídly anebo písmena N—S. Mimo to razil Mikuláš III. Zrinský groše na líci s vlastním poprsím a heslem DOMINVS.ADIV.ET.PROT.MEVS, na rubu se znakem zdobeným helmem a opisem MONETA NICOLAI COMITIS ZRINI, a to bez letopočtu nebo s rokem 1527. S letopočtem 1533 jest pak známý tolar, jenž má na líci v hořejší polovině Davida hrajícího na harfu, v dolejší polovině několikařádkový nápis; rub tolaru jest podobný jako u groše. Všechny mince jsou vyobrazeny a popsány. *Twd.*

V Bautzener Geschichtshefte, 1929, roč. VII. seš. 2, str. 64 podává *W. Haupt* krátkou zprávu o tolarovém nálezu v Kleindrebnitz. Mezi uvedenými mincemi je i kutnohorský tolar Ferdinanda II. z r. 1624 (Hölzl). *E. N.*

V Bautzener Geschichtshefte, 1929, roč. VII. č. 4. str. 145—147 otiskuje *W. Schwinkowski* svůj příspěvek ze sborníku Buchenauova 1922 „Die „*Rechnungsmünzen*" *in Kursachsen, der Lausitz, Schlesien und Böhmen im Anfang des 18. Jahrhunderts*". Uvádí tu řadu počítacích jednotek českých (ne tedy ražených mincí) a jejich částí, jak je nalezl zapsány ve spise „Reduction der Sächsischen Müntzen in sich selbst und in die gebräuchlichen Sorten der benachbarten Länder, Budiszin Anno 1713. Bey Johann George Hüneln". *E. N.*

V článku *Beschreibung eines Münzfundes aus dem Erzgebirge aus dem Jahre 1715* (Mitteilungen d. Vereines f. Geschichte d. Deutschen in Böhmen, Praha 1931, str. 115) popisuje *H. Zinke* po obšírném úvodě o důležitosti dobrého zpracování nálezů zevrubně obsah nálezu objeveného r. 1930 ve vsi Troschig u Chomutova. Bylo v něm přes 650 mincí převážně grošů a několik tolarů a jejich dílů z doby 1580 až 1715. Úplně chyběly mince kiprové. Zastoupeny jsou hlavně Čechy, Slezsko, Rakousy, Sasko a několik jiných zemí německých. Zajímavou jest chybná ražba groše Ferdinanda II., na líci s poprsím a mincovní značkou Prunsovou, na rubu s orlem, letopočtem 1637 a značkou Geronisovou; zvětšený groš jest vyobrazen na tabulce, z níž jest patrna rozdílnost práce řezačské obou jeho stran. *Twd.*

V Hornickém věstníku a Hornických a hutnických listech, roč. XIII., čís. 23, str. 385—387 informuje *Dr. Em. Nohejlová* čtenáře kratičce o všem, co je třeba věděti o *Kutnohorské mincovně.* Dozvídáme se tu o počátcích mincovny, o zaražení pražských grošů, o postupu mincířského díla, o úřednících a jiných zaměstnancích mincovních, o dodávkách nejrozličnějších potřeb, o budově mincovny, jejích přístavbách a opravách, ale i o dolech, které svými výtěžky podporovaly práci v mincovně. Autorka neopominula ani ukázati druhy mincí ražených v K. Hoře a aspoň se zmíniti o mincovních řádech, podle nichž bylo mincováno. V krátkém přehledu je instruktivně

a živě vykresleno, jak plnila staroslavná mincovna svoje poslání až do uzavření v r. 1726. *Viktor Katz.*

V českém časopise historickém, r. XXXVII., 1931, str. 354—361, uveřejnil *Zdeněk Kalista* článek *Charles Patin a jeho návštěva v Čechách let sedmdesátých XVII. v.*, v němž vypravuje, jak si syn slavného francouzského lékaře a chirurga, sám doktor mediciny, jenž měl též zálibu v klasické archeologii a v starověké numismatice, kde se uplatnil i řadou prací, povšiml na pražském hradě několika vitrin s antickými mincemi a medailony, mezi nimiž shledal mnoho padělků, vyrobených vlašskými falsátory, které tenkráte zaplavovaly i francouzské sbírky. Byly to bez pochyby zbytky proslulých kdysi pokladů rudolfinských, které se snad dostaly později do sbírek vídeňských. Zpráva Patinova svědčí, že také numismatická věda byla zle postižena loupežnými vpády kořistníků v l. 1618—1648 a poškozena patrně i centralisujícími snahami habsburskými. *Ský.*

V krátkém přehledu vývoje jihoslovanského mincovnictví líčí *Ivan Rengjeo* (*Naši stari novci*, Sarajevo 1926, 112 stran) počátky ražení peněz v Dalmacii kolem r. 1200 s typem friesašským a ve Slavonii s typem vlastním. Italský a byzantský vliv vykazují mince bosenské. Ojediněle se razí ve Splitu a Zadaru. Nejdéle se razily vlastní mince v Dubrovníku, a to až do r. 1803. Ze soukromých osob razil jedině Mikuláš Zrinský. Na 4 tabulkách jsou vyobrazeny nejdůležitější druhy popsaných mincí. Ke konci jest uvedena odborná literatura (Brunšmid, Truhelka, Stockert, Celestin, Rešetar). *Twd.*

Henryk Mańkowski: Fałszywe monety polskie. Poznań, 1930. — Tuto posmrtnou práci známého polského numismatického pracovníka vydal Dr. M. Gumowski. Kniha sleduje falsifikáty polských mincí (od poč. 15 stol.), ukazuje jak se falšování dělo (použitím starých kolků, galvanicky, odléváním, změnami na starých originálech, nebo vybitím falešnými kolky), probírá životopisy a činnost několika známých falsatorů a konečně popisuje podle kovů jednotlivá polská falsa, která dělí i na falsa, jež se připojují k některé skutečné minci nebo jsou zcela vymyšlená. Celek je dobrou příručkou pro studium fals vůbec a ovšem polských zvláště. *E. N.*

Umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory v Praze zaslalo nám svou *Zprávu kuratoria za správní rok 1930*, vydanou nákladem Uměl.-prům. musea r. 1931, stran 31, 3 tab., která vedle dat o nových ziscích musea, jeho činnosti v uvedeném roce a finanční zprávy obsahuje i pěknou studii ředitele ústavu *Dra F. X. Jiříka*, Sklenice Wolffovy ve sbírkách musejních. Pro numismatika je zajímavý seznam předmětů věnovaných museu v roce 1930 i proto, že tam nalezne některé mince, medaile a plaketu. *E. N.*

Varšavská mincovna (Mennica państwowa w Warszawie) rozeslala dvojjazyčné (polsky a francouzsky psané) *Sprawozdanie z działalności w latach 1927/1928/1929/1930* o 87 str., 6 tab. Je-li pro nás četba všech zpráv o práci v mincovně nemalé zajímavosti, je zvláště zajímavý odstavec o museu mincí a medailí, založeném při mincovně. Bylo otevřeno 1928 a je podporováno dary hlavně Koła Miłośników Mennictwa Polskiego przy Mennicy Państwowej. Obsahuje prozatím na 4.800 katalogisovaných kusů. Nejvýznačnější částí jest serie razidel z konce XVIII. stol., kdysi odvezená ruskou vládou do Petrohradu a r. 1927 vrácená Polsku. Museum má také celou serii mincí a medailí z ředitelství stát. sbírek. *E. N.*

Ředitel vídeňské Stát. sbírky mincí prof. dr. *A. Loehr* podává zprávu o činnosti této za rok 1930 ve zvláštním, sedmistránkovém otisku (*Bundessammlung von Medaillen, Münzen u. Geldzeichen in Wien: Jahresbericht 1930*). Tato stará sbírka s výbornou tradicí trpí sice svými vlastními bolestmi, ale zpráva o způsobu, druhu, roz-

třídění a pokroku práce v ní za jediný rok je vždy nejen velmi poučlivá, ale i bolestná pro nás, kteří nemáme tak výhodných pracovních podmínek, ani tak jasně a určitě vytčených pracovních povinností a práv, jako vědečtí pracovníci vídenští. Prvá polovina zprávy jest věnována vlastní sbírce. Za rok 1930 přibylo 8655 kusů (darem, výměnou a koupí), při čemž s kabinetem spolupracovala řada veřejných institucí: Rak. Ministerstvo školství povolilo zvláštní obnos 1000 Š na nákup rakouských medailí, kancelář čestného řádu za zásluhy (Ehrenzeichen für Verdienste) doplnila serii řádů ve sbírce, Rak. kreditní ústav a Poštovní spořitelna se staraly o cenné papíry, řada jednotlivců pamatovala na sbírku pěknými dary, součinnost s mincovnou ve Vídni, hlavně pro technické otázky, nebyla menší než se Stát. památkovým úřadem, při čemž hlavně *dr. Dworschak* často zajížděl na rakouský venkov, aby pomohl zachytiti nálezy a *dr. Loehr*, povolaný do čela numismatické sekce všech německých historiků a požádaný o referát o památkovém zákoně, uskutečnil jeden ze svých výborných plánů: vydávání zpráv o nálezech. Zpráva ukazuje dále pomalou přeměnu rázu kabinetu ve sbírku peněžně-historickou a vnitřní práci v ní: změny ve výstavních sálech, postup v nedokončené dosud inventarisaci i provoz ústavu, hlavně v návštěvě cizích vědeckých badatelů (z Čechů jsou jmenováni Nohejlová a Katz). Druhá část zprávy se detailně obírá vědeckou činností všech tří odborných úředníků sbírky, činností, která je stavěna na roveň úřední práci v kabinetě, často však před ni a podporována bohatou odbornou knihovnou, jejíhož nového urovnání a přírůstků ředitel Loehr zvláště vzpomíná. Na konec jsou podrobně uvedeny všechny dary za rok 1930. *E. Nohejlová.*

Fundberichte aus Österreich. Vydává Památkový úřad ve Vídni. Roč. I., 1—5, Vídeň 1930 a 1931. Tyto souborné zprávy o nálezech, jejichž zvláštní, třeba jen přehledovou publikaci Rakousku závidíme, navazují na „*Mitteilungen des Bundesdenkmalamtes*" (1919—1924) a měly být vydávány již od r. 1925. Zprávy se dělí na dvě skupiny: o archeologických nálezech praehistorických, římských a středověkých (které počínají už r. 1925) a o numismatických nálezech (od r. 1928). Prvé rediguje konservator *J. Caspart*, druhé ředitel stát. numismatické sbírky univ. prof. *dr. A. Loehr*; jednotlivé zprávy jsou podepsány referenty. Archeologické nálezy jsou řazeny podle zemí a pak abecedně, numismatické chronologicky podle doby zakopání. Uvedení jednotlivých nálezů v těchto zprávách nevylučuje podrobnější popis v kterémkoli časopise (viz n. př. Pleising, Gschiesz v N. Z.). V sešitě 3—5 přidal *dr. E. Beninger* přehlednou skizzu Beiträge zu einer Materialaufnahme germanischer Funde. Nelze než s radostí uvítati tento podnik Památkového úřadu rakouského, který se tak snaží, aby zachytil v publikaci všechny nálezy a sám tím dokazuje, že má správné pochopení o důležitosti tohoto počínání pro vědeckou práci. *E. Nohejlová.*

Těsně před uzávěrkou tohoto čísla vyšlo dílo *Dra Viktora Katze: Die erzgebirgische Prägemedaile des XVI. Jhdts.* (292 str., 72 světlotiskových tabulek a 118 ilustrací v textu, Praha 1932, nákladem Uměleckého ústavu M. Schulz, akc. spol. v Praze VII.), obsahující soupis všech t. zv. jáchymovských biblických a s nimi souvisících portretních medailí, ražených v Rudohoří. Kniha, vynikající již znamenitou grafickou úpravou, obsahuje obšírné pojednání o vzniku a vývoji tohoto medailérského odvětví, rozděluje poprvé systematicky medaile do jednotlivých dílen a přináší velikou řadu dřevorytů a mědirytin, které byly předlohami medailí. Všechny medaile jsou vyobrazeny na 72 světlotiskových tabulkách. Přehlednost knihy podporuje rejstřík o 32 stranách, který obsahuje i veškeré opisy a nápisy na medailích v abecedním pořádku. Dílo bylo vydáno bez jakékoliv podpory, proto lze jeho cenu, 400 Kč, označiti za nízkou. Ke knize, velmi důležité pro každého, kdo se zabývá dějinami medailérství, mincovnictví a dějinami umění té doby, vrátíme se v příštím čísle. *Redakce.*

ČASOPISY.

Arethuse. Řídí J. Babelon a P. d'Espezel, vydává J. Florange, roč. VI. Paříž 1930, — Články numismatické: *J. B.: Legs Schlumberger* (str. I.—III. a tab.). Výpočet mincí a jiných starožitností, které zesnulý numismatik odkázal státnímu kabinetu mincí. — *Dons* (str. IV.—V. a vyobr.). Výpočet mincí, jež darovali státnímu kabinetu numismatickému pp. M. Poiret, farář v Puchévillers, a M. Génin v Mexiku. — *S. Ronzevalle: Hélioseiros* (str. 6—17, vyobr. a 3 tab.). Delší studie o tomto syrském božstvu, přicházejícím hlavně na rubech různých syrských mincí za císařů Traiana až Commoda. — *P. Pradel: Henry Dropsy* (str. 18—20 a tab.). Biografie a výpočet děl tohoto medailéra, poctěného čestnou medailí za r. 1929. — *R. P. Bourriau: Les cachettes de monnaies romaines en Aunis-Saintonge et leur signification* (str. 21—28). Popisy dosud neznámých nálezů římských mincí ve Francii. — *M. Dayet: Divinité nabatéenne sur une monnaie parthe* (str. 39—40 a vyobr.). — *P. P.: Jetons provenant de la collection Feuardent* (str. XIV.—XVII. a vyobr.). Popis přírůstků kabinetu. — *C. Albizzati: Diva Julia Pia* (str. 45—48, tab. a vyobr.). Ikonografická studie podle mincí. — *N. A. Mouchmov: Une trouvaille de monnaies antiques près du village de Reka-Devnia (Marcianopolis)* (str. 49—52). Pojednání všeobecné, ježto veliký nález římských císařských denárů ještě není zpracován. — *J. Babelon: Les médailles à l'exposition romantique de la Bibliothèque Nationale* (str. 65—72 a tab.). — *J. B.: Le Salon international de la Médaille* (str. XXV.—XXIX. a vyobr.). Autor hájí význam pravidelných výstav moderního medailérství a těší se, že výstava Salonu byla letos zvláště četně obeslána, hlavně z Německa. — *?: Les dessins de Jean et Benjamin Duvivier au Cabinet des Médailles* (str. 73—77 a 4 tab.). Soupis nákresů pro medaile uvedených umělců. — *S. Lambrino: Deux types monétaires d'Historia* (str. 101—108 a 6 vyobr.). Ve vykopávkách histrijských byly nalezeny 2 podstavce se zřetelnými stopami soch, jež na nich stály, a s nápisy, podle nichž jedna socha náležela Apollonovi, druhá Leto. Podle rubů histrijských mincí z doby císařské se podařilo autorovi zjistiti, že obě sochy těchto božstev a patronů města byly vzorem mincím. — *J. Babelon: Dieux Fleuves* (str. 109—115, tab. a vyobr.). Soupis antických mincí s božstvy řek. — *S. Schiffer: Les monnaies des Hébreux en Palestine* (str. 132—145 a tab.). Po delším úvodě metrickém popisuje autor mince od doby vlády Šimona Makabejského po Heroda Agrippu, předesílaje vždy životopis panovníka. — *G. Lion: Billets de banque chinois* (str. 146—148 a tab.). Papírové peníze byly v Číně zavedeny za dynastie Tang (618—907). Zajímavé jsou zprávy Marka Pola. — Z vyobrazení na mincích čerpají články: *R. Eisler: Deux sculptures de l'antiquité classique représentant des Juifs* (str. 29—38 a vyobr.) a *Ct. Lefebvre des Noëttes: Les représentations modernes de l'attelage* (postroj) *antique* (str. 85—93 tab. a vyobr.). Pak jsou uveřejněny popisy a vyobrazení nových medailí, přírůstky numismatické v Bibliothèque Nationale, nálezy, nekrology, obsahy nových spisů a jiné. *Twd.*

Berliner Münzblätter. Vydává Tassilo Hoffmann, Roč. LI., Berlín 1930. — *J. Liegle: Die Bulla der Knaben auf römischen Münzen* (str. 1—6 a 19—24). Autor podává vysvětlení bully, odznaku římských chlapců, který podle jeho znalostí jest vyobrazen jen na trojí římské ražbě: denáru M. Lepida, denáru C. Maria a aureu i denáru Augusta. — *N.: Eine Münzen- Auktion zu Stralsund i. J. 1725* (str. 6—9). Jediný exemplář jejího katalogu nalezl autor v univ. bibliotéce v Greifswaldě. Obsahovala hlavně pomořanské mince. — *R. Vasmer: Zur Goldmünze Sapors II. von Persien* (str. 9). Doplňuje Draegerův článek v předch. roč. tohoto časopisu. — *Dr. V.*

Katz: Eine St. Georgsmedaille des Antonio Abondio (str. 17—19). Autor ukazuje, jak tato medaile byla vzorem pro cínaře D. Enderleina v Norimberce a patrně i pro kremnické svatojiřské tolary. — *P. Schulz: Die Danziger Preismedaille von 1929* (str. 25). — *B. Peus: Werne-Münster* (str. 33—36, 52—55). Používá zařazení tří známek do Münsteru (chybně kladených do Werne) k popisu dvou z Werne a k uveřejnění několika zajímavých archivních zpráv, týkajících se obou skupin. — *T. Hoffmann: Ein unbekannter pommerscher Vierteltaler* (str. 36—37). Čtvrttolar Jana Fridricha 1580. — *F. v. Schrötter: Zur brandenburg-preuszischen Münzkunde* (str. 38—39). Kralovecký dukát Velikého kurfirsta, berlínský desetidukát r. 1651 téhož a falsum dobrého groše r. 1760. — *n: Fälschung oder Beischlag?* (str. 39—41). Tolar 1577 a půltolar 1565 Augusta Saského, které autor vyobrazuje, jsou podle jeho mínění t. zv. „Beischlagy" pro orientální obchod. — *H. Seeger: Ferdinand Friedensburg* † (str. 49—52). — *Dr. C. Küthmann: Die römisch-kampanischen Didrachmen und das Schwerkupfer* (str. 55—57). Datování jednotlivých kusů vede autora k závěru, že teprve srážka s Pyrrhem donutila Římany, aby vydávali ražené mince pro jižní a lité velké bronzy pro střední část svého panství. — *Dr. H. Buchenau: Hessische Geldverhältnisse um 1470* (str. 65—68, 89—91 a 100—104). Autor používá několika záznamů o platech uvedených ve Fritzlarských annalistických zápisech z XV. století („Fritzlarer annalistische Aufzeichnungen aus dem 15. Jahrhundert") k tomu, aby vysvětlil jednotlivé názvy některých peněžních údajů a aby stanovil, kterých druhů ražeb se užívalo podle těchto záznamů. — *Der Hindenburgtaler* (str. 68—70). Odpověď prof. R. Bosselta, autora tohoto tolaru, otevřeným listem řed. Waldmannovi na jeho kritiku téhož tolaru. — *W. Unus: Medaillen von Carl Milles* (str. 70—73 a 104—107, tab. 119). — *Zu Adolf Ermans Biographie* (str. 73—74). — *Dr. W. Schwabacher: Christoph Ambergers Visierungen" zu Münzen der Reichstadt Augsburg* (str. 81—85). Autor uvádí Ch. Ambergra mezi umělci-navrhovateli mincí. Dělal návrhy pro kolek augsburgského dukátu r. 1558 a zlatníku r. 1560. Kolky řezal H. Rung. — *W. Giesecke: Zur Zeitbestimmung der älteren römischen Geldausgaben* (str. 85—89). Polemika s nahoře uvedeným článkem Küthmannovým. — *Dr. V. Katz: Die ältesten Hofprägemedaillen Valentin Malers* (str. 97—100). Autor datuje nejstarší práce umělce do počátku sedmdesátých let 16. stol. a vysvětluje přestávku v jeho činnosti (do r. 1589) přízní, kterou dvůr věnoval Ant. Abondiovi. — *F. v. Schrötter: Der Elbmünzfund von Werben* (str. 107—110). Nález, uložený patrně v bedně, byl provezen z Čech a po středním toku Labe a skládal se z ražeb vydaných mezi r. 1734 a 1830, mezi nimiž byly i tři zlaté. — *P. Feiland: Die Münzprägungen der „Freien Stadt Danzig" 1927 und 1929* (str. 110—112). — *P. Bamberg: Eine Probation von Münzen des Kardinals Albrecht von Brandenburg, Erzbischofs von Mainz und Magdeburg* (str. 112—113). — *Dr. B. Pick: Eine Erinnerung an den zweiten Kreuzzug* (str. 129—132). Prof. Pick líčí velmi zajímavě poměry, za kterých asi došlo k uložení nálezu ražeb Hohenštaufů u Drinopole za druhé křížové výpravy, z něhož vybírá jako největší vzácnost nejstarší mince norimberské, mezi nimi jednu, která na rev. má postavu Gottfrieda, norimberského purkrabí. — *K. Saatmann, E. Jüngst u. P. Thielscher: Der pons sublicius auf einem Medaillon des Antoninus Pius* (str. 132—136). — *E. Unger: Zwei neue Goldmünzen von Narses und Sapor II.* (str. 137—139). Sasanovci: Narses (293—303) a Sapor II. (310—379). — *Dr. V. Katz: Eine goldene Denkmünze auf den Tod Maximilians II.* (str. 145—147). Podle mínění dra Katze, dobře odůvodněného, jest tato medaile pozdní falsum, pracované podle vyobrazení úmrtního jetonu Maxmilianova, které poznal autor článku jen na vytrženém listu knihy, aniž ji mohl stanovit. — *J. Liegle: Funde römischer Münzen bei Steinort am Mauersee* (str. 147—150 a 166—170). — *Dr. S. Rühle: Die Numismatik im alten Danzig* (str. 150—153). Autor vychází ze 17. a probírá hlavně 18. stol. až do poč. 19. stol. — *B. Peus: Bemerkungen zu einigen Gegenstempeln auf böhmischen Groschen* (str. 161—166). Určuje kontramarky Katz č. 4 pro Frankenberg, č. 10 pro Marburg, kam patří snad i č. 9, a č. 118 pro Tübingen. — *Dr. H. Rinnebach: Über antike Münzfälschungen* (str. 170—171 a 186—188). Autor o nich pojednává všeobecně. — *F. v. Schrötter: Die Freudenthalsche Kupfermünzsammlung* (str. 177—185). Článek je druhá část práce téhož názvu a týká se početních peněz, které s jmenovanou sbírkou získal berlínský kabinet. Ukazuje řadu velkých vzácností a je tím velmi zajímavý. — *Spolkové zprávy.* — *Nálezy.* — *Literatura.*

Roč. LI., Berlín 1931. — *J. Menadier: Ein Binger Hälbling Herzog Konrad des Rotten* (str. 193—197). — *Dr. M. Gumowski: Wallhausen?* (str. 197—199). Autor vyhrazuje ražby, které Menadier (Blm. Mzbl. č. 314) přiřkl do Wallhausen, polským biskupům v 2. pol. 11. stol. — *Dr. H. Fründt: Der erste Gulden des Herzogtums Mecklenburg-Strelitz* (str. 200—201). Jest z r. 1703. — *P. Bamberg: Bemühungen Herzogs Philipp I. von Pommern-Wolgast um einen Münzmeister* (1551) (str. 201—203). — *J. Menadier: Wallhausen* (str. 209—214). Autor dokazuje proti Gumowskému (viz výše), že sporné denáry s vysokým okrajem jsou opravdu ražba mincovny ve Wallhausen. — *Dr. V. Katz: Zur Joachimsthaler Medaillen-Erzeugung I.* (str. 214—216). Autor popisuje několik známých biblických medailí z černého kovu, smíšeniny antimonu a vismutu. — *E. Person: Der Malmöer Münzmeister Hans Sever* (str. 216—217). — † *H. Wefels: Fund römischer Münzen* (str. 217—219). Autor popisuje 102 antoniniany Galliena a Claudia Gotika ze sbírky dra Willa v univ. knihovně v Erlangen. — *Dr. V. Katz: Zur Joachimsthaler Medaillen-Erzeugung II.* (str. 225—226). Dr. K. věnuje pozornost několika biblickým medailím s širokým okrajem, na němž jsou dvě značky, patrně města (Jáchymova?) a zlatníka. — *K. Regling: Fund römischer Groszbronzen in der Normandie* (str. 226—228). Hadrian, Sabina, Aelius, Pius, Faustina st., Marcus, Verus, Faustina ml., Lucilla, Commodus, Crispina, Sept. Severus, Albinus, Sev. Alexander, Mamaea, Gordianus III. Celkem 470, v tom 201 nečitelných kusů. — *F. P. Karnthaler: Ein antiker Münzfund aus Rumänien* (str. 228—229). Autor vyobrazuje a popisuje jednu z barbarských ražeb, nalezených u Fellae. — *P. Bamberg: Eine Mansfeldische Münzstätte in Leutenberg in Thüringen* (str. 229—231). V Leutenbergu byla kratičký čas i mansfeldská mincovna za Albrechta II. (1486—1560). — *J. Menadier: Der Münzschatz von Gleina* (str. 241—245). Nález v Gleině přináší řadu německých feniků s vysokým okrajem s názvy Halle a Magdeburk, i ražby královny Richenzy polské i některé jiné velké vzácnosti a je tak pro autora důkazem, že jeho tvrzení o mincovně ve Wallhausen (viz nahoře) proti řed. Gumowskému je správné. — *Dr. V. Katz: Eine Medaille auf den Joachimsthaler Bürgermeister Stephan Hacker* (str. 245—247). Autor uvádí nové doklady, mezi nimiž vyobrazená medaile a několik knih z bohatých darů Štěp. Hackra jsou na prvém místě, pro své dřívější tvrzení, že monogram SH je vytvořen ze začátečních písmen tohoto jáchymovského starosty. — *W. Schwabacher: Ein verschollener Taler des Erzbistums Köln* (str. 247—250). Autoru se podařilo dokázati, že tolar r. 1587, který uvedl ve své sbírce Merle, byl vskutku ražen, a doplniti tak Nossovu knihu o kolínském mincovnictví. — *Dr. E. W. Braun: Zu dem angeblichen Joachimsthaler Beschauzeichen* (str. 250—251). Polemisuje s drem Katzem o značce na širokém okraji některých jáchymovských medailí. Čte značku města B. B. a soudí, že tato patří Čes. Budějovicům. — *P. Bamberg: Beiträge zur Münzgeschichte der Grafen von Mansfeld und der Stifter Magdeburg und Halberstadt* (str. 257—262, 288—291, a 320—323). Autor, který se věnuje hodně archivnímu studiu, uveřejňuje z něho řadu zajímavých zpráv z 16. stol. — *Tornau: Von den Münzen des Grafen Albrecht VII. von Mansfeld* (1480—1560). — *E. Witte: Münzfund von Kerkow (Kreis Angermünde)* (str. 265—266). Obsahoval dvě zlaté a přesně neurčený počet stříbrných mincí 16. stol. — *Dr. V. Katz: Das Beschauzeichen von Schneeberg* (str. 266—267). Upozorněn p. Rudolphem, může dr. Katz rozluštiti značku města na širokém okraji některých biblických medailí jako značku Schneebergu. Zároveň polemisuje s Braunovými vývody v předchozím čísle Brl. Mzbl. — *J. Menadier: Die Saalfelder Hochrandpfennige der Richenza von Polen* (str. 274—281 a 297—304). Autor se vrací k svému

pojednání o ražbách jmenované polské královny, dokazuje, že opravdu razila, ale teprve po vypuzení z Polska po smrti Měška II. (1034), s nímž zároveň zemřel její otec, falckrabí rýnský Ezzo. Po tomto zdědila Saalfeld, kam se uchýlila po smrti svého chotě, kde setrvala a kde dala raziti i denáry se svým jménem. — *Fr. v. Schrötter: Nachtrag zu den Stettiner Münzen Friedrichs des Groszen* (str. 281—288). — *O. Engelhardt: Römische Münzfunde in Thüringen* (str. 305). Uvádí některé velm. staré nálezy jednotlivých mincí. — *T. H.: Das Stempel-Archiv in der Staatsmünze Berlin* (str. 305—307, 303—315). Dr. Hofmann vybírá velmi zajímavé podrobnosti z této sbírky kolků, která je veřejnosti nyní přístupna a jejíž hlavní část činí sbírka kolků braniborsko-pruských. — *W. Haupt: Der Brakteatenfund von Niederullersdorf* (str. 316—318). Popisuje přesně pět druhů brakteátů z uved. nálezu, při jehož popisu v r. 1924 byl E. Bahrfeldt uveden v omyl chybnými vyobrazeními. — *O. Tornau: Saalfeld als mansfeldische Prägestelle* (str. 318—320). Znamení S na mansfeldských mincích je znamení Saalfeldu a ne Schraplau, jak dosud bylo uváděno. — *O. Dahl: Die Arbeitsmethoden der antiken Münztechnik, insbesondere der Falschmünzerei* (str. 329—338). — *A. John: Ist der Brakteat des Markgrafen Otto II. von Brandenburg (Berl. Mzbl. Tfl. 60/3) eine Gedächtnismünze?* (str. 345—348 a 367—370). Autor sám doznává, že o tom mohou snadno vzniknouti pochyby. Dovozuje však, že kostel v levé ruce panovníkově na brakteátu je zřejmě kostel v Jerichově a že snad ražba brakteátu souvisí s jeho vystavěním. — *W. Giesecke: Die ältesten Münzsysteme, ihre Herkunft und ihre Beziehungen zueinander* (str. 348—354 a 361—366). Autor uvádí jako základ všech peněžních systémů antických s výjimkou aiginského babylonskou libru váhy 982.45 *g*. — *E. Rudolph: Schneeberger Medaillen mit dem Meisterzeichen D. F.* (str. 370—371). Autoru se podařilo archiválně rozluštiti značku D. F. jako znamení zlatníka Davida Freitaga ve Schneebergu. — *Dr. S. Rühle: Das Danziger 25-Guldenstück in Gold: 1930* (str. 371—372). — *Nové mince a medaile.* — *Nálezy.* — *Literatura.* — *Spolkové zprávy.*

E. N.

Blätter für Münzfreunde. Řídí Dr. E. Mertens, ročník 65, Halle a. S., 1930. — *Dr. Engelke: Die Anfänge einer gräflichen und erzbischöflichen Münzprägung in Stade* (str. 1—3). Běží o denáry XI. století. — *E. Nöbbe: Der Brakteatenfund von Eutin 1904* (str. 4—10 s tab.). Zastoupeny jsou Lübeck, Hamburk, Meklenbursko, Brunšvicko a Hildesheim v 173 kusech. — *M. v. Bahrfeldt: Verzeichnis der Schriften münzwissenschaftlichen Inhalts Dr. Emil Bahrfeldts* (str. 10—16, 82). — *M. v. B.: F. Friedensburg* † (str. 17.). — *M. v. Bahrfeldt: Die Notmünzen der Provinzen Ost- und Westpreussen 1916—1921* (str. 18—27, 36, 59, 86, 4 tab.). Podrobný soupis kovových nouzových peněz okresů, měst, obcí a soukromých podnikatelů. V úvodě uveřejněn obsah příslušných vládních nařízení. — *W. Hävernick: Der Heller am Mittelrhein* (str. 27—31, 33). Uveřejněná přednáška, pojednávající jako první povšechně o haléřích XIV. a XV. století s hlediska finančního a hospodářského. — *H. Freydank: Eine Nachricht über das englische Münzwesen im Jahre 1599* (str. 44—45). — *B. Pick: Die Kunstmuseen und die Münzen* (str. 49—58). Autor uveřejňuje přednášku, v níž četnými a vážnými důvody dokazuje veliký význam znalosti mincí a medailí pro dějiny vzdělanosti lidské s každého hlediska a doporučuje vřele vystavování numismatického materiálu v ústředních a zvláště ve venkovských museích. — *M. v. B.: Ludwig Frhr. v. Spiegel zu Diesenberg* (str. 58). Uveřejněný dopis z roku 1782, týkající se ražení pamětní medaile na tohoto halberstadtského děkana. — *H. Buchenau: Münzverleihungen und Nachrichten über Geldwesen aus den Regesten des Königs Pfalzgraf Rupprecht III.* (str. 65—69). — *P. Bamberg: Der Münzforscher Christian Jacob Götz aus Dresden* (str. 76—80 a vyobr.). Životopis pilného sběratele a autora několika numismatických spisů a článků zvláště o mincích středověkých a saských. Byl obuvníkem, narodil se v Drážďanech 1756, zemřel tamt. 1837. Začal koupí sbírky brakteatů a denárů věhlasného J. C. Olearia a stýkal

se s rodinou Erbsteinovou. Na jeho počest ražena medaile (která vyobrazena) a na jeho domě v Drážďanech, An der Frauenkirche 6/7, zasazena pamětní deska. — *E. Neubauer: Medaille der Stadt Magdeburg 1675* (str. 81—82 s vyobr.). Ražena na počest osvobození města od Švédů bitvou u Fehrbellina. — *E. Rahnenführer: Die Kippermünzstätte zu Weida* (str. 93—96). Autor dokazuje existenci této saské mincovny v l. 1621—22 na základě písemných dokladů a za mincmistra označuje Kryštofa Sundtheima. Razily se hlavně menší hodnoty, mincovní značka však není bezpečně určena. — *H. Gebhart: Skizzen zur Medaillenkunst um die Wende des 19. zum 20. Jahrhundert* (str. 97—101, 122). Po všeobecném úvodě pojednává autor o medailích francouzských, vídeňských a mnichovských. — *H. Buchenau: Die Stale des wendischen Münzvereins von 1392 und andere spätmittelalterliche Probegewichte* (str. 101—106 a vyobr.). — *B. Hilliger: Der Unterschied Mainzer und Kölner Gewichts* (str. 106—109). — *H. Buchenau: Münzmeisternamen auf den letzten Saalfelder Hohlpfennigen* (str. 109). — *A. Gerhardt: Die Kippermünzstätte Merseburg* (str. 110—112). Autor uvádí soudobé písemné doklady o existenci saské mincovny v Merseburce v l. 1621—22, v nichž je zmínka o mincmistru Jiřím Sömmerligovi, a pojednává o mincovních značkách merseburských doby kiprové. — *M. v. B.: Klippen. Goldabschläge* (str. 112) Na základě soudobých zpráv dokazuje autor, že neběží o ražby pokusné, nýbrž o pamětní a čestné dary. — *M. v. Bahrfeldt: Bemühungen des Herzogs Philipp I. von Pommern—Wolgast um Sicherstellung der Silberlieferung für seine in Aussicht genommene Münzprägung 1552* (str. 113—116). — *H. Buchenau: Die sächsischen — angeblich Koburger — Heller der Münzreform von 1475* (str. 116—120). Popis s udáním a nákresy mincovních značek. — *H. Buchenau: Geldsorten in Mühlhäuser Kämmereirechnungen* (str. 120—122). Týká se počátku XV. století. V oběhu, po příp. v pokladnách, byly i české groše. — *Dr. Engelke: Zur Münzgeschichte der Stadt Stade bis zum Ende des 14. Jahrhunderts* (str. 129—133). — *E. Rahnenführer: Die Kippermünze zu Pirna* (str. 133—135). Uveřejněny listiny z let 1622—23. — *Standtke: Der Fund von Pokkuschel (Kreis Sorau)* (str. 135—136). Nalezeno asi 300 grošů a haléřů, poslední z r. 1541, hlavně braniborských, saských, slezských, českých, polských a uherských. — *J. Lückger: HITARC und RA-ARINI Denare des Erzbischof Philipp von Heinsberg* (str. 136—144 a vyobr.). Vznikly 1167—91 za zápasů mezi kolínským měšťanstvem a arcibiskupem o nadvládu. — *W. Jesse: Helmstedter Witten nach dänischem Vorbild* (str. 145—146 a vyobr.).— *W. Diepenbach: Ein Nachtrag oder ein Parallelfund zum Marburger Brakteatenfund von 1922?* (str. 146—149 a vyobr.). 13 brakteatů a 7 denárů, zastoupeny Kolín, Paderborn, Hesensko, Mohuč a Branibory. — *M. v. Bahrfeldt: Reiseberichte des Valentin von Eickstedt, Rates des Herzogs Philipp von Pommern—Wolgast, über seinen Besuch mitteldeutscher Münzstätten (1552)* (str. 149—156). — *Dr. Engelke: Geschichtliches Merkblatt zu einer Stader Münzgeschichte* (str. 156—158). — *E. Mertens: Münzen der Grafen von Lauterberg-Scherzfeld* (str. 161—164). Popisované brakteaty jsou vyobrazeny. — *V. Katz: Die Nürnberger Gegenstempel auf Prager Groschen* (str. 164—168, 4 vyobr.). Po všeobecném úvodě popisuje autor norimberské kontramarky podoby znaku nebo písmena N a na základě nálezového materiálu rozlišuje norimberské kontramarky písmena N od podobných kontramarek jiných měst, tímto písmenem začínajících. — *M. v. Bahrfeldt: Münzverhältnisse in Stralsund und Rostock 1553* (str. 168—170). — *L. Frede: Ein Weimarer Zinngießer der Goethezeit als Medailleur* (str. 170—172). Popis medailí a životopis G. Schillera. — *Dr. Engelke: Die Stader Münze vom Ende des 12. Jahrhunderts bis zu ihrem Uebergang an die Stadt* (str. 172—173). — *M. v. Bahrfeldt: Die Kippermünzstätten des Herzogs Friedrich Ulrich zu Braunschweig-Lüneburg* (str. 174). Uveřejněna listina z r. 1620, mincovní znaménka udána nejsou. — *M. v. B.: Die Goldprägung im Niedersächsischen Kreise von 1602—1617* (str. 177—178). — *B. Hilliger: Pondus Karoli* (str. 179—184). V obšírném pojednání jsou popsána zachovaná závaží. — *H. Buch: Münzen und Medaillen aus Fluß- und Berggold* (str. 184—188, 229, 308, 328, 351). Soupis 542 zlatých mincí,

ražených prokazatelně z výtěžku ryžovišť nebo dolů, i když tato věc nebyla na ražbách vyznačena. Z bohemik jsou uvedeny mince ze zlata Jílovských hor Josefa I., Karla VI. a kn. Fürstenberka, Šlikovské z dolu sv. Anny, dále minsterbersko-olešnické a rožmberké mince z dolů reichensteinských a ražby biskupství vratislavského z dolů v Cukmantlu. V soupise nejsou obsaženy zlaté výpomocné peníze amerických podnikatelů. — *H. Buchenau: Der Kölner Pfennig* (str. 189—192). — Zprávy osobní, o menších nálezech, numismatických výstavách, nových medailích, z mincoven, spolkové, obsahy nových numismatických spisů a přednášek (Numismatischer Verein in Dresden.) — *B. Hennig: Kriegs-, Not-, und Belagerungsmünzen* (str. 158).

Ročník 66, r. 1931. — *E. Mertens: Die Königsberger Ortprägung Kurfürst Georg Wilhelms von Brandenburg im Jahre 1621, Anfang 1622 und 1626* (str. 194—203 a 10 vyobr.). — *F. v. Schrötter: Ein „törichtes" Münzpromemoria* (str. 203—205). Anonymní návrh z r. 1789 vládě ansbašské, aby ve Schwabachu razila prostřednictvím zamýšleného konsorcia zlehčenou minci s pruskou ražbou hlavně pro vývoz do Polska. Poznámka na listině zve návrh „töricht". Autor vysvětluje tehdejší hospodářské poměry. — *H. Buchenau: Der Münzvertrag des Grafen Johann XIV. von Oldenburg mit Groningen von 1502* (str. 209—214). Zajímavé obšírné autorovo vysvětlení tamních peněžních poměrů jest připojeno. — *Týž: Aus den Sammler-Erinnerungen eines niedersächsischen Münzfreundes* (str. 214—217). Historky ze sběratelské činnosti význačných numismatiků. Ke konci si autor stěžuje na nedostatek dorostu a ze svých vzpomínek dovozuje, že studující mládež nutno k sbírání povzbuzovati přidělováním materiálu a půjčováním literatury. — *W. Haupt: Oberlautsitzer Helmbrakteaten* (str. 218—221 a vyobr.). Dodatky k dosavadním autorovým studiím. — *S. Rühle: Die Herkunft des Danziger Medaillen-Künstlers Johann Höhn des Aelteren* (str. 221—223). Podle publikované listiny se narodil r. 1607 v Štrasburku. — *E. Rahnenführer* a *W. Schwinkovski: Die Kippermünzstätte Chemnitz* (str. 225—229). Další částečný krok k zjištění nejasných poměrů saského mincovnictví doby kiprové: značka **CS** a **GS** nenáleží Kamenici, nýbrž Pernu, m. m. Georg Stange. — *W. Pieper: Westfälische Seltenheiten* (str. 232—233 a vyobr.). — *M. v. Bahrfeldt: Römische Goldmünzen* (str. 241—247, vyobr. a tab.). Popis několika Augustových násobků aureů a jiných zvláštností. — *Dr. Engelke: Die Münze zu Stade vom Ende des 11. bis zum Ende des 12. Jahrhunderts* (str. 248—250). — *S. Rühle: Ein Bild des Danziger Medaillen-Künstlers Johann Höhn's des Jüngeren* (str. 250—252 a tab.). Mistrný obraz malíře A. Stecha (1635—97), na němž Höhn ml. (zemř. 1693), syn medailéra téhož jména, jest znázorněn se zlatou medailí v levici, jest v gdaňském museu. — *A. Voigt: Ein Beitrag zur Geschichte der Flöte* (str. 252—254). Studie z rubů mincí města Caesareie Paniady s Panem, hrajícím na flétnu. — *H. Buchenau: Hohlpfennige der Münzstätte Eisenberg in Ostthüringen* (str. 254). — *M. v. Bahrfeldt: Die französische Harzmedaille von 1804* (str. 258—260 a tab.). Popis medaile a uveřejnění dokladů, týkajících se její ražby. — *H. Gebhart: Der Münchener Medailleur Josef Bernhart* (str. 263—265, 281, 295 a 4 tab.). Příznivá kritika pilného portretisty s výpočtem jeho dosavadních medailí a plaket. — *H. Buchenau: Leonardo's Entwurf einer Prägebüchse* (str. 266—267). Nákresy jsou vyobrazeny. — *E. Rahnenführer* a *W. Schwinkowski: Die altenburgische Kippermünzstätte zu Münsa* (str. 267—268). Z uveřejněné listiny vysvítá, že se razilo se značkou **M**. — *M. v. B.: Die neuen Münzen des Vatikans* (str. 268—270 a tab.). — *E. Mertens: Heinrich Buchenau†* (str. 273—276). — *M. v. Bahrfeldt: Die Harzmedaillen des Königs Hieronymus von Westfalen* (str. 267—281 a tab.). Uveřejněny jsou též příslušné listiny. — *E. Rahnenführer* a *W. Schwinkowski: Die Kippermünze zu Langensalza* (str. 283—285). Mincmistr A. Becker razil se značkou 3 věží. — *M. v. Bahrfeldt: Ein „Schaupfennig" des Domkapitels Magdeburg von 1604* (str. 286). Uveřejnění korespondence o ražení 200 dukátů, z nichž se žádný nedochoval anebo s ražby sešlo. — *W. Hävernick: Ein Pfennig des Grafen Adolf von der Mark (1199—1249)* (str. 289—290 a vyobr.). — *M. v. Bahrfeldt: Die Ausmünzung von $^1/_{24}$ und $^1/_6$ Talern mit Hessischem Gepräge und der Jahreszahl 1807 auf Kgl. Westfälischen Münzstätten in den Jahren 1808 und 1809* (str. 290—295 a vyobr.). — *E. Rahnenführer* a *W. Schwinkowski: Die Kippermünzstätten zu Meuselwitz, Camberg, Dornburg und Rossla* (str. 298—302). Dochované listiny nepřinášejí úplného vysvětlení. — *B. Hilliger: Nochmals die angebliche Kölnische Mark von 229 g* (str. 302—305). — *H. Nevermann: Das Steingeld von Yap* (str. 305—307). Hospodářská studie o finančních poměrech na tomto ostrově Tichého oceánu, jež dává nahlédnouti i do poměrů našich předků, když ještě neznali peněz. — *M. v. Bahrfeldt: Richtpfennig* (str. 315—316). Autor doplňuje řadu známých nařízení ze XVI. stol. o ražbě mincí. — *L. Bunzmann: Ein Augsburger Halbbrakteat des 12. Jahrhunderts* (str. 316 a vyobr.). — *M. v. Bahrfeldt: Die Sedisvakanzprägung 1801 des Donkapitels zu Münster* (str. 321—328 a tab.). — *A. Voigt: Die Dattelpalme auf Münzen* (str. 332—335 a vyobr.). — *B. Hilliger: Augustalis—Florenus—Ducatus und das Grundgewicht der mittelalterlichen Goldprägung* (str. 337—344). — *E. Rahnenführer: Die Kippermünzstätte Düben* (str. 344—349). Ze zachovaných listin jest znám mincmistr C. Ulm, avšak jeho značka na saských mincích doposud zjištěna nebyla. Mincovna byla v činnosti několik měsíců r. 1621. — *Niquet: Ein Fund römischer Denare bei Bad Liebenwerda, Prov. Sachsen* (str. 349—350). U žárového pohřebiště nalezena nádobka z černé hlíny s 50 denáry od Vespasiana po Marka Aurelia. — *F. Rahnenführer* a *W. Schwinkowski: Ein Beitrag zur Geschichte der Kippermünzen Leipzig und Osterode am Harz* (str. 350—351). Listina týkající se dodávky poživatin. — *K. Regling: Der Schatz römischer Goldmünzen von Diarbekir (Mardin)* (str. 353—365, 369—381 a tab.). Důkladné zpracování nálezu 302 aureů od Nerona po Kommoda. Autor konfrontuje s tímto pokladem 46 dalších hlavně evropských a asijských (indických) nálezů aureů týchž panovníků. — *A. Voigt: Das Sylphium auf den Münzen von Kyrene* (str. 366). Autor poznává v této antické rostlině druh thapsia garganica. — *V. Bornemann: Geschichte der Münzstätte Eisenach* (str. 381—383, vyobr. a tab.). — Dále zprávy o nálezech, osobní (úspěchem pro numismatiku jest, že ředitel numismatického kabinetu v British Museum, náš čestný člen George Francis Hill, byl jmenován generálním ředitelem tohoto musea), zprávy spolkové a obsahy přednášek (Numismatischer Verein v Drážďanech, *W. Haupt o žitavské mincovně*, založené za Přemysla II. a přenesené za Václava II. s ostatními mincovnami do Kutné Hory, str. 239—240), obsahy knih a časopisů (Čsl. numism. časopis 1931 str. 255), nové ražby, zprávy o dražbách a jiné. *Twd.*

Buletinul. Vydává Societatea numismatica română, roč. XXIII, București, 1928. — *M. C. Sutzu: La numismatique archaïque d'Athènes et les statères anépigraphes d'argent au type de la tortue de mer* (str. 1—4). Studie metrologická. — *G. Severeanu: Podoabe și valori monetare geto-dace* (str. 5—22 a 3 tab.). Autor rozděluje dáckou prehistorii na tři období: ryzí getské (1000—700 př. Kr.), geto-skythské (—300 př. Kr.) a geto-keltské. Jako podkladu používá nálezů a domnívá se, že některých předmětů kovových bylo užíváno k placení. — *V. Anastasiu: Medaliile președinților republicei franceze* (str. 23—42 a 3 tab.). Popisy medailí a životopisy francouzských presidentů, kromě Deschanela, na jehož počest nebyla žádná vydána. — *C. Moisil: Jubileul Dobrogean și numismatica 1878—1928* (str. 43—47). Autor líčí pokrok v numismatice, týkající se nálezů mincí v Dobrudži za posledních 50 roků. — *M. Popescu: Monetele intrebuințate in țara românească la sfârșitul veacului al XVIII-lea* (str. 48—51). Na podkladě dekretu rakouského maršálka Coburga z r. 1789 o výměně peněz rakouského vojska ve Valašsku líčí autor, jaké peníze byly tehdy v Rumunsku v oběhu. Byly to především peníze turecké, rakouské, ruské a benátské.

Roč. XXIV, r. 1929. — *G. Severeanu: Un mobilier funéraire, trouvé à Kallatis et datant du II. siècle apr. J.-C.* (str. 1—10 a 2 tab.). Mince se nenašly, toliko zlatý

medailon s poprsím ze předu. — *G. Severeanu: Monetele impăratului Traian referitoare la războaele cu Dacii şi la cuceritea Daciei* (str. 11—38 a 12 tab.). Obšírný soupis mincí císaře Trajana se vztahem k jeho tažení do Dakie, vítězným návratům do Říma, k dobytí Dakie a jeho oslavám. — *G. Severeanu: Despre o greutate tracă* (str. 39—40 a vyobr.). Týká se thráckého olověného závaží půl italské libry. — *G. Severeanu: O greutate dublu unicială bizantină* (str. 41—42 a vyobr.). Popis bronzového závaží o dvou uncích. — *G. Severeanu: Un nou pond Kallatian* (str. 46—48 a vyobr.). Popis nového kallatijského olověného závaží. — *E. Vârtosu: Documente privitoare la calpuzani şi calpuzanlâc* (str. 49—52). Uveřejňuje listiny z r. 1813, 1818 a 1819, týkající se padělání peněz. — Zprávy spolkové, nové medaile a j. *Twd.*

Der Münzensammler. Vydává Ig. Wodiczka v Č. Budějovicích r. 1930. — *Die gräflich Schlickische Münzstätte in Joachimsthal* (str. 1—7). Pokračování z minulého ročníku, obsahuje doplňky k dosavadním poznatkům. — *A. Luschin: Wertbezeichnung von Münzen* (str. 7—11). Týká se mincí římských, byzantských a z doby stěhování národů. — *W. Haupt: Haben die Hussiten in der Oberlausitz geprägt?* (str. 1 — 12). Autor to popírá. — *H. B.: Ferdinand Friedensburg* † (str. 19).— *W. Ohm: Russische Notmünzen* (str. 20—21 a vyobraz.). — *C. Turnwald: Übersichtliche Geschichte der Numismatik* (str. 21—24). Přehledný vývoj sběratelství a literatury. — *A. O. Loehr: Prägestempel und Gepräge* (str. 29—39). — *V. Katz: Die Pesttaler* (str. 44—46 a vyobr.). — *E. Person: Zahlungsmittel der Wikingerzeit* (str. 47). — *St.: Zwei seltene Medaillen der Grafen Trczka von Lippa* (str. 48). — *F. Striebe: Das ehemals bestandene Denkmal der Münze in Brüx* (str. 55—57). Autor upozorňuje na kamenný znak Mostu ve Vlašském dvoře kutnohorském. — *B.: Schöneres Geld!* (str. 57—58). Německé numismatické společnosti se zasazují o lepší vzhled kresby na mincích. — *R. Guber: Die Zweiguldenstücke (Doppelgulden) Oesterreichs von 1859 bis 1892* (str. 67—73). Výpočet a popis dvouzlatníků běžných i pamětních. — *R. Guber: Die Gulden von Oesterreich und Ungarn unter Franz Josef I. von 1848 bie 1892* (str. 73—82). — *A. Luschin: Serbische Beischläge venezianischer Matapans* (str. 82—83). — *W. Haupt: Die Münzensammlung als kulturgeschichtliches Bilderbuch* (str. 83—86). — *Zur Geschichte der gräfl. Schlick'-schen Münzstätte in Böhmen* (str. 87—89). Letopočet 1517 jest opraviti na 1522. — *H. Teisinger: Die Münzstätte in Budweis* (str. 89—90 a vyobr. značek). — *H. Teisinger: Die Münzstätte in Joachimstal* (str. 91 a vyobr. značek). — *E. Person: Die Münzmeister Stralsunds und Wismars unter schwedischer Herrschaft* (str. 92). — *R. Guber: Die Viertelgulden von Oesterreich* (str. 111—113). — *R. Guber: Die Silbersechser Oesterreichs vom Jahre 1849* (str. 113—114). — *W. Haupt: Der Talerfund von Niederliebich 1930* (str. 114—116). Podrobný popis nálezu u Dolní Libchavy u Čes. Lípy. Obsahuje 57 tolarů hlavně saských, ale i jiných německých; z českých tolary Rudolfa II. a Matyáše. Nejmladší jest tolar města Basileje z r. 1623. — *H. Buchenau: Zur Geschichte der gräfl. Schlick'schen Münzstätte in Böhmen* (str. 117). — *H. Buchenau: Die Münzstätte in Brüx* (str. 117—118). Autor vyslovuje přesvědčení, že se v Mostě razily jen velké brakteaty. — *Striebe: Ein bisher unbekannt gewesener Gedenkjeton a. d. J. 1612* (str. 119). Popis zlatého jetonu na stavbu kostela v Neuhaus, Dol. Rakousy. — *W.: Die Tiroler Landesdenkmünze 1914—1918* (str. 119—120a vyobraz.). — *P. P.: Fund einer byzantinischen Goldmünze* (str. 121). Zpráva o nálezu Anthemiova aureu v germánském hrobě u Čelákovic. — *H. Petzsch: Tierdarstellungen auf Münzen im Wandel der Zeiten* (str. 138—143 a četná vyobraz.). — *R. Guber: Die Silber-Zwanziger von Oesterreich unter Kaiser Franz Josef I. von 1852 bis 1872* (str. 144—146). — *R. Guber: Die Zehnkreuzerstücke aus Silber von Oesterreich unter Kaiser Franz Josef I. von 1852 bis 1872* (str. 146—149). — *P.: Medaille auf H. G. Porthan* (str. 150). Ražena na počest nestora finské numismatiky. — Zvláštní přílohy: *J. Ječný: Das Münzwesen der Herren von Rosenberg.* Hojnými citacemi doložená studie o 10 str. — *J. Ječný: Die Prägungen der mährischen Teilfürsten im XI. und XII. Jahrhunderte.* Přehledné pojednání s udáním literatury, 6 str. — Popisy a vyobrazení nových medailí, mincí a papírových peněz, zprávy spolkové a osobní, obsahy numismatických spisů a časopisů, nabídky mincí s cenami a j.

R. 1931. — *E. Person: Medaillen auf Dr. Sven Hedin* (str. 1—10 a vyobr.). Popis 32 medailí, vydaných většinou různými zeměpisnými společnostmi na Dra. Hedina. Zajímavá jsou vyobrazení medailí východoasijských. — *K. Chaura: Ein falscher Jobst von Maehren* (str. 10—13 a vyobr.). Pojednává o obou dosud zjištěných falsech. — *R. Guber: Die Fünfkreuzerstücke aus Silber von Oesterreich unter Kaiser Franz Josef I. von 1858 bis 1867* (str. 13—14). — *F. Striebe: Die landesfürstliche Münzstätte zu Linz a. d. Donau* (str. 14—16). — *F. Striebe: Die Protest- oder Bittschriftskrone aus der Zeit Karl II.* (1661—85) *von England* (str. 16—17). — *W. Haupt: Was sind Brakteaten?* (str. 25—29 a vyobr.). — *Dr. C. Turnwald: Die Einteilung einer Münzensammlung* (str. 33—35, 45, 67, 85 a mapa). Autor doporučuje sbírání mincí všech zemí a věků a rozdělení všeobecné sbírky na podkladě territoriálním; vychází při návrhu systematického rozdělení v menší sbírky speciální se stanoviska numismatika středoevropského. — *J. Wodiczka: Die Kupfermünzen Kaiser Karl VI.* (str. 48 a tab.). — *Dr. H. Zinke: Wem gehört der Schatz?* (str. 55—58). Autor vysvětluje práva a povinnosti nálezce pokladu a majitele dotyčného pozemku podle starších a nynějších ustanovení občanského zákona a různých nařízení. Poukazuje jak na škodu, způsobenou vědě rozebráním nálezu před jeho řádným prozkoumáním, tak i na hmotnou škodu vlastníků pokladu, kteří se tak za cenu kovu zbavují třebas cenných vzácností. — *J. Wodiczka: Die Münzen der ungarischen Malcontenten unter Franz Rákóczy II., 1703—11* (str. 58). — *R. Ohly: Umlauf österreichischen Geldes in Hessen-Darmstadt zwischen 1790—1815* (str. 63—66). Největší škody způsobily tamnímu obyvatelstvu nově zavedené peníze měděné z habsburských mincoven, obzvláště z Günzburgu, později pak peníze papírové, vesměs zavlečené rakouským vojskem, používajícím Hessenska jako nejbližšího zázemí. Stejné nesnáze způsobily papírové ruble. — *P. Bamberg: Schrot und Korn böhmischer Kleinmünzen 1527* (str. 77—78). Soupis soudobých zkoušek ze státního archivu výmarského. — *F. Striebe: Das Hart- (Metall-) und Papiergeld Palästinas* (str. 78—79). — *F. Striebe: Das neue Münz- und Währungssystem in Albanien* (str. 79—81). — *R. Guber: Münzfund Holletitz* (str. 86). V okolí Nýřan vykopána hliněná nádobka, do tkaniny zabalená, s 496 denáry Vratislava II., Břetislava II., Bořivoje II., Svatopluka a Vladislava I., sestavenými v sloupce. Blízko místa nálezu byly ve hlíně ohořelé kusy dřeva. Autor uvádí čísla dle Fialy a udává počet kusů. — Zvláštní přílohy: *W. Haupt: Der Brakteatenfund von Grubschütz 1896* (3 str.). Popis 44 brakteatů z nálezu asi 550 kusů, většinou rozebraných, objevených u hornolužického hradiště. Jsou vyobrazeny na tabulce a vesměs českého původu. — *P. Bamberg: Beiträge zur Münzprägung der Grafen Schlick* (14 stran). Na podkladě bedlivých studií hlavně archivu výmarského dospěl autor k závěru, že Šlikové v Jáchymově razili daleko více mincí, než se doposud myslilo, a více než Sasové v Annabergu. — *C. O. Castelin: Die Weisspfenige Wladislaus II. und Ludwigs v. Böhmen* (9 stran). Autor navazuje na předchozí práce své a jiných autorů v tomto oboru a na základě bedlivého studia nálezů, ryzosti a váhy mincí, jakož i kresby lvíčka a písmen opisů, kterou srovnává s dukáty a groši týchž panovníků, přichází mimo jiné k závěru, že dvoustranné bílé peníze Vladislavovy byly raženy v letech 1483—85, jednostranné pak 1486—1516, že tedy došlo ke zhoršení drobné mince. Mezi bílými penězi Ludvíkovými, raženými dle dosavadního názoru jen v Kutné Hoře, zjistil autor podle kresby mincí typ, jehož počátek lze klásti k r. 1520 a do šlikovské mincovny v Jáchymově, ač zatím v písemných dokladech o tamní ražbě bílých peněz není nic známo. — *Dr. J. Ječný: Die Münzstätte Pilsen* (22 strany). Monografie o mincovnictví v Plzeňském kraji, kde původně asi vládli Drslavici a v dobách historických občasná údělná knížata z rodu Přemyslovců. Do r. 1295 se razilo v nynější Staré Plzni (Plzenci), případné pozdější ražby by pocházely z dnešní Plzně. První

jsou denáry Jaromíra typu byzantského, denáry Přemysla I. a jeho manželky Konstancie a dále denár Václava I. z l. 1224—29. Konečně to jsou různé feniky typu bavorského a řezenského, ražené podle smlouvy Václava II. s mincmistrem Eberlinem pro obchod jihoněmecký, zatím co se v ostatních mincovnách českých razily brakteaty pro obchod severoněmecký. Mince jsou pečlivě popsány a vyobrazeny na 2 tabulkách. Zpracovány jsou všechny příslušné nálezy mincí, staré doklady listinné i novodobá literatura. Plzeňské feniky nelze ovšem od jihoněmeckých předloh vždy přesně rozeznati. Poučení poskytnou další nálezy. Zajímavé jest, že se r. 1467 dostalo jednotě Zelenohorské od císaře Bedřicha III. práva raziti v Plzni minci obvyklou v Čechách a z r. 1470 se dochovaly zprávy o tamní mincovní agendě. R. 1507 pak obdrželi plzenští měšťané od Vladislava II. práva raziti po 10 roků mince stejné jako kutnohorské. — Následuje obsah nových numismatických knih a časopisů (Čsl. numismatický časopis 1931 str. 59—60), zprávy osobní a spolkové (průběh valné schůze 1931 Numismatické společnosti čsl., str. 50), popisy a vyobrazení nových mincí, medailí a peněz papírových (bankovka o Kč 500·— str. 36—38), nabídky mincí a jiné.

Twd.

Frankfurter Münzzeitung. Frankfurt n. M., roč. 1, r. 1930. — *Úvod* (str. 1). Časopis vycházel 1901—21, zanikl, v letech 1924—29 vycházely Mitteilungen für Münzensammler, v r. 1930 byly zastaveny a zahájeno opět vydávání časopisu pod starým titulem. — *Knitterscheid: Die Reisen Kaiser Hadrians* (str. 2—4, 20, 41). Podle opisů na Hadrianových mincích a podle obrazů na rubu sleduje autor cesty císařovy. — *W. Diepenbach: Münzfund bei Ober-Mörlen (Oberhessen)* (str. 4—6). Kolínské a anglické mince z poloviny XIII. století. — *J. C.: Genauere Datierung des Gittelder Löwenpfennigs* (str. 6). — *K. Regling: Zum plattierten Solidus Valentians II. aus Kärnten* (str. 6). — *J. Cahn: Ein goldener Schmuckbrakteat des mervingischen Münzmeisters Landwald* (str. 17—18 a vyobr.). — *W. Brambach: Rätselhafte Namen im römischen Münzwesen. Dichryson. Decargyrus. Singula.* (str. 18—20, 58, 91). Vysvětlení antických početních jednotek. — *W. Schwabacher: Ein Augsburger Batzenstempel des Hans Apfelfelder* (str. 22—24 vyobraz. a poznámka). Z toho v augsburském museu chovaného razidla nejsou mince dosud známy. — *J. Cahn: Ferdinand Friedensburg†* (str. 37—38). — *B. Hilliger: Zur Herkunft der nordischen Mark* (str. 38—41). — *H. Buchenau: Einige Turnosgroschenprobleme* (str. 43, 59 a vyor.) — *J. Lückger: Neue Münzen von Siegen* (str. 44—45) a vyobr.). — *B. Peus: Beiträge zur Münzkunde Westfalens* (str. 45—47, 78, 162 a vyobr.). — *J. Lückger: Der älteste frankfurter Goldgulden unter König Ruprecht v. d. Pfalz (1400—10)* (str. 57 a vyobr.). — *A. Koenig: Beitrag zur Münzgeschichte der Grafen von Löwenstein-Wertheim-Virneburg* (str. 62). — *Schroeder: Brandenburg-Preussisches* (str. 63—64). — *W. Kubitschek: Ein Goldmedaillon aus dem Funde von Arras 1922* (str. 73—74). — *Knitterscheid: Hofrat Becker* (str. 74—77). Zajímavý životopis padělatele mincí, jenž se narodil ve Špýru 1772 a zemřel v Homburgu (Hessy) 1830. Působil hlavně ve Frankfurtě n. M. a Offenbachu a byl ve spojení s významnými osobami své doby (Göthe, kn. z Isenburgu a j.). Dodával mince i do Orientu. Byla o něm vydána řada knih i pojednání. — *O Schulenburg: Der Wittenfund von Meldorf* (str. 77—78). Drobné mince severoněmeckých měst z počátku XV. století. — *V. Katz: Der Pfauentaler* (str. 89—91 a vyobraz.). Autor připisuje tento nádherný pamětní dvoutolar Maxmiliána II. z r. 1563 Valentinu Malerovi. — *A. Koenig: Ein unbekannter Turnosgroschen* (str. 93—94 a vyobr.). — *A. Suhle: Die Münzprägung der Franken unter Merowingischen Königen* (str. 105—113, vyobr. a tab.). — *R. Ohly: Die landgräflich hessischen Münzstätten in der Provinz Oberhessen* (str. 113—116). Byly to: Grünberg, Homberg, Alsfeld, Nidda a Giessen. — *H. Buchenau: Ein niedersächsischer Petruspfennig um 1170* (str. 130). — *H. Buchenau: Ein früher markgräflich Meißnischer Brakteat der Gruppe Leipzig* (str. 131 a vyobr.). — *W. Haupt: Oberlausitzer Helmbrakteaten* (str. 131—134 a vyobraz.). — *W. Jesse:*

Ein Dicktaler der Stadt Braunschweig von 1591 (str. 134 a vyobr.). — *K. Kennepohl: Zur Geschichte der Groschenmünze in Westfalen* (str. 134—136). — *K. Hebbeler: Die neuen Münzen des Freistaates Irland* (str. 136 a vyobr.). — *K. Sieburg: Das Gebäude auf den Otto-Adelheitpfennigen* (str. 145—149 a vyobr.). Autor se snaží zrekonstruovati budovu, vyobrazenou na těchto denárech, a cituje velmi bohatou odbornou literaturu. — *H. Buchenau: Münzbezeichnungen in den Göttinger Statuten* (str. 149). — *R. Schildmacher: Stadt Magdeburgs letzte Münzprägung und die Pesttaler von 1682 u. 1683* (str. 151—152). — *J. Cahn: Tagung des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine in Wien 1930* (str. 161—162). Stručný obsah numismatických přednášek. — *W. Kubitschek: Die Münzensammlung Apostolo Zenos und die Einrichtung numismatischer Beiräte* (str. 163—166). Autor prostudoval v Benátkách rukopisy tohoto sběratele a slavného básníka, jehož sbírka 11.000 antických mincí byla asi před 200 lety prodána do kláštera St. Florian v Hor. Rakousích, a soudí, že obsahuje mnoho vzácností. Při této příležitosti lituje, že tam leží tato sbírka vůbec nekatalogisována a že není dostatek odborně vzdělaných mladých sil, které by takovou práci prováděly i v jiných, hlavně klášterních sbírkách. — *J. Cahn: Germanische Schmuckbrakteaten* (str. 166—167 a vyobr.). — *F. Apell: Schwarzburg-Sondershausensche Medaille auf die II. Jubelfeier der Augsburgischen Confession 1730* (str. 167). — *J. Cahn: Unbekannte und seltene süd- und westdeutsche Mittelaltermünzen* (str. 177—178, vyobr.). — *H. Rinnebach: Ueber Fälschungen antiker Münzen* (str. 179—181). — *T. Mabbott: Zwei anscheinend unedierte römische Kaiserdenare* (str. 181). — *R. Ohly: Die hessen-darmstädtischen Zollpfennige* (str. 181—182). — Dále zprávy osobní, stálé referáty spolkové (Frankfurter Numismatische Gesellschaft, Verein der Münzforscher und Münzfreunde für Westfalen und Nachbargebiete, Magdeburger Verein für Münzkunde, Vereinigung Thüringer Münzfreunde, Numismatische Gesellschaft Wiesbaden-Mainz, Vereinigung niederrheinischer Münzfreunde, Würtembergischer Verein für Münzkunde, Gesellschaft für Münzkunde in Karlsruhe), popisy a vyobrazení nových medailí, zprávy o nálezech, obsahy numism, knih a časopisů (Čsl. num. časop. str. 138) a j.

Twd.

Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft, XLVIII. ročník 1930. — Krátká výroční zpráva. — *H. E. Gielow: Die Silberprägung von Dankle-Messana* (str. 1—54, 7 tab.). Mincovnictví řecké dosud nebylo stejnou měrou považováno a využito jako historický pramen jako na př. historická literatura a epigrafika řecká. Zdá se však, že se právě nyní význam naší vědy pro poznání antických dějin lépe chápe, neboť se množí práce, v nichž učenci studiemi numismaticko-historickými docházejí důležitých výsledků, kterých cestou ryze numismatickou anebo historickou dosáhnouti nelze. Mnichovská numismatická společnost uveřejnila ve svých „Mitteilungen" již r. 1925 takovou práci o tetradrachmách sicilského města Selinuntu, r. 1929 studii o ražbách sicilského města Himery a v nejnovějším ročníku nalézáme dissertaci doktorky filosofie mnichovské university o nejstarších ražbách antického předchůdce dnešního města Messiny. Postup těchto prací jest vždy podobný: jednak přehledné zpracování historického, archeologického a epigrafického materiálu s použitím nejnovější literatury, jednak sestavení „corpus nummorum", seznam nejen všech známých typů, ale podle možnosti i všech známých exemplářů dotyčné mincovny. Změny v razidlech těchto mincí, chyby, jež se používáním razidel zvětšovaly, střídavě nahražené kolky aversů a reversů, změny stilu a písma, vše to poskytuje znalci možnost, sestaviti s poměrně velkou pravděpodobností chronologii dotyčných ražeb. Porovnání pak výsledků numismaticky získaných s materiálem historickým a archeologickým jest jakousi kontrolou a doplňkem. Spisovatelka výše uvedené práce dělí starší dobu, ve které se v Zankle razily stříbrné mince, na čtyři epochy: I. as 515—493 př. Kr., nejstarší ražby; II. 493—as 490 př. Kr., ražby samské; III. as 490—461 př. Kr., ražby Anaxily a jeho

synů; IV. 461—396 př. Kr., ražby z doby demokracie až do zničení města Karthagem. Uveřejňuje tu první dvě kapitoly této práce. Úvodem obou kapitol jsou vždy odstavce „Stadtgeschichte", pak se pojednává obšírně o „Münzgeschichte" a konečně následuje seznam ražeb s popisem všech kusů spisovatelce známých. Ražby města Zankle — autorka používá tvaru Dankle místo dosud obvyklého Zankle — vykazují mnoho zajímavostí. Jsou raženy částečně podle měny euboeiské, částečně podle attické a první emise jsou podle vzorů velkořeckých měst inkusní. Nesou skoro vesměs obraz delfína v polokruhu, symbolisující Zankle jako město s přírodním přístavem, úzký to poloostrov, jenž svým tvarem (ζάγκλον = srp) dalo celému osídlení jméno. Některé exempláře mají polokruh, ozdobený malými čtverci, které snad představují věže nebo jiné stavby na přístavní zdi; je-li tento výklad správný, pak by to bylo snad nejstarší vyobrazení tohoto druhu na mincích. Co se týče ražeb typu samského, avšak váhy attické, s lví hlavou a lodní přídí, jejichž původ se dosud hledal často na ostrově Samu, přidržuje se autorka mínění Babelonova a soudí, že pocházejí z let 493— as 490 př. Kr., kdy město Zankle bylo v moci vystěhovalců z ostrova Samu. Na tuto a řadu jiných otázek, spojených s mincovnictvím messanským, snaží se autorka najíti nejsprávnější odpověď a můžeme se těšiti na druhý díl a dokončení této práce. Je to důkladná a svědomitá monografie a jest zase malý krok k uskutečnění všeobecného corpus řeckých mincí. — *E. Pridik: Ein Goldmedaillon des Kaiser Konstantin des Großen im Münzkabinett der Eremitage* (str. 55—63, 1 vyobr.). Otisk, resp. překlad článku ze Zpráv ruské Akademie věd, ročn. 1930. Autor popisuje krásný zlatý medaillon průměru 48 *mm*, váhy 43·76 *g*, nalezený ve světové válce ve Francii; medaillon lze dosti přesně datovat (r. 324—326 po Kr.) a Pridik jej řad k ostatním známým medaillonům sbírek v Paříži, Římě, Gothě a t. d. — Následují krátké správy o přednáškách 6. sjezdu německých numismatiků v Mnichově dne 24.—28. IX. 29. — II. ročník 1931 obsahuje nekrolog známého numismatika prof. dr. Buchenaua, výborného to znalce spletité středověké numismatiky německé; dále tři menší články: *H. Geyer: Der Fund Roding* (str. 11—26) nález řezenských a norimberských feniků z XIII. stol.; *M. Bernhart: Der Römerfund von Marnbach* (str. 27—34). Římské denáry hlavně z doby Septimia Severa až Severa Alexandra. — *E. v. Marabini: Lockfinger — nicht Schwurhand* (str. 35—36) vysvětluje zdviženou ruku císařovu na některých brakteátech Fridricha Barbarossy jako znamení pro sokola (při lovu sokolem), ne jako symbol přísahy. Příspěvek k těmto otázkám by se snad i našel na českých denárech. — Hlavním obsahem tohoto ročníku jest obsáhlý s různých hledisk sestavený rejstřík k ročníkům 21. až 48. (1902—1930) mnichovského časopisu. *Cln.*

Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien. Svazek XVI., roč. 1930. *L. v. Berg: Der Münzfuß der schweren Grazer Soldi* (str. 113—115). — *G. Elmer: Beitrag zur Diocletianischen Währungspolitik* (str. 121—123). — *A. Loehr: Oesterreichische Geldgeschichte* (str. 130—134). Viz zprávu dra Skalského. — *A. Luschin-Ebengreuth: Zur Geschichte der Preise in früherer Zeit* (str. 138—139). Autor srovnává výsledky všeobecného studia s detailními příklady, obsaženými v knize dra Fr. Popelky „Lebensmittelpreis und Löhne in Graz vom. XVI. bis zum XVIII. Jahrhundert". — *J. Cahn: Zur Technik der germanischen Schmuckbrakteaten* (str. 139—140). Popud k této úvaze dal zajímavý kus ze sbírky Pieper-Soest. — *W. Diepenbach: Medaillen auf Oesterreichs Waffenhilfe vor Mainz* (str. 141—144). — *A. v. Loehr: Höchsleistungen der Münz- und Medaillenkunst, Schaustellung im Münz-Kabinett, Saal II.* (str. 144—145). Vídeň vděčí tuto stálou výstavu myšlence autorově. Krátký katalog uveřejňuje prof. Loehr sám. Pro nás je dobrým svědectvím, že v oddělení moderních ražeb je zařazena i Gutfreundova pětikoruna čsl. — *K. Pink: Die Sammlung Herzfelder im Wiener Münzkabinett* (str. 146). Přehled kusů, které získal kabinet ze sbírky E. Herzfeldra. — *F. Dworschak: Das Corpus der geprägten österreichischen Schaumünzen* (str. 146—147). Dr. Dvorschak podává přehled toho, co bylo vykonáno a program dalšího postupu pro uvedený Corpus. Velmi uznale vzpomíná prací Katzových o jáchymovských a kremnických medailích. — *F. Koch: Neue Münzen Abessiniens* (str. 150). — *Müller-Wandau: Kriegsgefangenen-Lagergeld* (str. 151—154, tab.). Podtitul vymezuje thema blíže: Im Rahmen russischer und sibirischen Papiergeld-Emissionen 1915—1919. — *Buchenau: Zur Datierung der Wiener Steinbockpfennige* (str. 155.) — *A. L.: Bericht über die Hauptversammlung des Gesamtvereines deutscher Geschichts- und Altertumsvereine* (str. 155). — *A. L.: Die zeitgenössische Medaille in Deutschland und Oesterreich. Wanderausstellung des Reichsverbandes für Werkkunst* (str. 156—157). K této myšlence došlo ze snahy, aby veřejnost věnovala opět více pozornosti medailérství. — *Spolkové zprávy,* v kterých jsou zajímavé krátké záznamy o přednáškách. — *Mitteilungen der Direktion des Hauptmünzamtes in Wien.* — Svazek XVI., roč. 1931. *W. Kubitschek: Leon Ruzicka†* (str. 161—163). — *K. Hollschek: Numismatische Inedita* (str. 163). Diocletian, Follis, Nicomedia; Gorice, Leonhard (1454—1500); Dol. Rakousy, Matyáš, Vídeň, jednostr. fenik 1612. — *Fr. Mayreder: Zur Datierung der Wiener Steinbockpfennige* (str. 169—170). — *O. Bernheimer: Dr. Josef Brettauer* (str. 170—171). — *Faludi: Das Leben und Wirken Dr. Josef Brettauers* (str. 171—172). Znamenitá sbírka Brettauerova (zvláště lékařských medailí) byla v r. 1928 přenesena z Ústavu pro dějiny lékařství do vídeňského minc. kabinetu. Obě uvedené studie se zabývají životními osudy jejího tvůrce. — *Redakce: Hofrat Luschins 90. Geburtstag* (str. 177—178). — *Fr. Dworschak: Heinrich Buchenau †* (str. 179—180). — *K. Hollschek: Inedita und numismatische Seltenheiten II.* (str. 180—181). Aureus Maximina II. Dazy, groš Ferdinanda II. Št. Hradec 1624, dicken bez let. z Elmu, kanton Glarus, Böhmova medaile hr. R. Černína jakožto premie umělecké akademie ve Vídni. — *Fr. Mayreder: Zur Friesacher Prägung zu Völkermarkt* (str. 181). — *Týž: Ein unerkannter Kremser Pfennig* (str. 172). — *Týž: Ein König Heinrich von Kärnten zugeschriebener Friesacher Hohlpfennig* (str. 182—184). Hájí proti Luschinovi, který přiděluje známý fenik s orlicí v pravo hledící a opisem Moneta · Regis · B · Jindřichu Korutanskému, svůj názor, že tato ražba patří Přemyslu II. — *A. Loehr: Die Zertrümmerung der niedersächsischen Münzensammlung des Provinzialmuseums in Hannover* (str. 185—188). Prof. Loehr publikuje svou korespondenci jakožto předsedy IV. sekce Gesamtverein deutscher Geschichts- u. Altertumsvereine, vedenou na záchranu numismatické sbírky v Hannovru před rozprodejem. — *Müller-Wandau: Die Donner'sche Medaille auf die Eroberung von Belgrad im Jahre 1789 und deren Nachprägungen* (str. 188—189). — *Sokoll: Die 15-Kreuzer-Klippe des Erzb. Guidobald von Salzburg* (str. 189). — *Fr. Mayreder: Ueber einige Fragen des mittelalterlichen Münzwesens der Steiermark* (str. 190—192). — *Literatura. Spolkové zprávy.* — *Mitteilungen der Direktion des Hauptmünzamtes in Wien.* *E. N.*

Numismatische Zeitschrift. Vydává Numismatická společnost ve Vídni. Nové serie sv. 23, 1930 (str. 195, tab. 3). — *A. Barb: Zur antiken Münztechnik* (str. 1—7). Autor podává zajímavé vysvětlení techniky hotovení střížků antické mince i vzniku t. zv. quadratum incusum, nummi subaerati a významu prohlubeninky uprostřed některých měděných mincí Ptolemaiovců, Seleukovců i římské republiky. — *K. Pink: Die Silberprägung der Diocletianischen Tetrarchie* (str. 9—38, tab. I.). Autor probírá nejprve ražby jmenovaného období podle typů aversu a reversu, pak sestavuje katalog mincí podle jednotlivých mincoven do tří větších skupin: západní [1.) Řím, Karthago, mincovna T, Aquileja; 2.) Lugdunum, Treveri]; východní [1) Cyzicus, Heraclea, Nicomedia, Thessalonice, Serdica; 2.) Antiochia, Alexandria] a Siscii. Pak věnuje pozornost napodobeninám a měnovému systému. — *G. Elmer: Ein Fund römischer Goldmünzen aus Borča* (str. 39—46, tab, II). Nález učiněný již před 50 lety obsahoval 18 zlatých vzácnějších římských mincí

(Carinus, Constantin Vel., Constantinus ml. a Constantius II.). Podle druhu ražeb byl v nálezu jeden aureus, ostatní jsou všechny solidy a jejich násobky. — *W. Jesse: Die deutschen Münzer- Hausgenossen* (str. 47—92). Autor velmi zajímavě ukazuje, jak došlo patrně v polovině XII. stol. k těmto institucím v několika německých městech, ve kterých se samostatně vyvíjely. Probírá krátce, ale výstižně římské a byzantské společnosti mincířů a směnárníků, ukazuje vývoj mincovních poměrů v říši Meroveovců a Karlovců a líčí, jak t. zv. Hausgenossen, společnosti podnikatelů, majících peněžní obchod v ruce, vznikly vlastně na duchovních panstvích, ale vyrostly z hospodářského i politického ovzduší století, v kterém přední úloha připadala městům, jak ukazují i ryze numismatické předpoklady, které autor řadí za úvahu o sociálním postavení t. zv. Hausgenossen, pro kteréžto jméno sám v své stati přináší vysvětlení. — *R. Scherer: Die Doppeltaler Rudolf II. vom Jahre 1604 aus Hall im Inntale* (str. 93—95, tab. III.). Bylo pro ně použito dvou válců (které jsou dosud zachovány v sbírce kolků ve Vídni), z nichž každý měl čtyři kolky. — *Fr. Bastian: Die Wiener Pfennige im bayrischen Geldsystem des XIV. Jahrhunderts* (str. 97—107). Autor sleduje jednotlivé druhy mincí v peněžním systému bavorském XIV. stol., hlavně víd. feniky. Krátce upozorňuje i na poměr českého groše po reformě Václavově v tomto systému. — *Dr. V. Katz: Die Kremnitzer Medaillenreihen 1530—1600* (str. 109—116). Článek jest vlastně německé zpracování studie autorovy „Kremničtí řezači želez —" v NČČsl. V., 139 sl., ve formě polemiky s článkem L. Huszára v Numismatikai Közlöny XXVI—XXVII, známé nám z přednášky v Num. spol. čsl. — *A. Luschin-Ebengreuth: Aus den Erinnerungen eines alten Numismatikers* (str. 117—130). Svěží vypravování velkého vědce: 1. Wie ich Münzsammler wurde. 2. Meine Bekanntschaft mit Josef Karabacek. 3. Gründung der Numismatischen Zeitschrift und der Wiener Numismatischen Gesellschaft. — *R. Vasmer: Über die Münzen der Saffāriden und ihrer Gegner in Fārs und Ḫurāsān* (str. 131—162). — *K. Miyashita-Kobe: Einige Kapitel aus der japanischen Geldgeschichte* (660 v. Chr. bis 958 n. Chr.) (str. 163—176). Pojednání jest rozděleno v pododdělení: I. Warengeld. II. Metallgeld. V tomto líčí nejprve dobu před Wadô (před r. 707 po Kr.), pak odděleně 1. stříbrné a zlaté, 2. měděné ražby v době Wadô a po ní (od r. 708 po Kr.). — V obsáhlé *literatuře* jsou Loehrovy vesměs velmi příznivé zprávy o Šustových Dvou knihách čes. dějin, Katzově článku Kremničtí řezači želez a Nohejlové knize Z příběhů pražské mincovny. *E. N.*

Numizmatikai Közlöny. Vydává Maďarská numism. společnost a Maďarské Nár. museum. Řídí Dr. Alföldi András. Budapešt. Svazek XXVI—XXVII, roč. 1927—1928. — *Harsányi P.: Dr Gohl Ödön†* (str 3—13). Životopis zasloužilého jednatele Maďarské numismatické společnosti a bývalého ředitele numismatického kabinetu Národního musea v Budapešti se soupisem jeho publikací. Narodil se 1859 v Budapešti a zemřel tamže 1927. — *A. A.: Siscia: Vorarbeiten zu einem Corpus der in Siscia geprägten Römermünzen* (str. 14—48 a 7 tab.). Po všeobecném úvodě pojednává její první kapitola o mincích císaře Galliena. — *A. Alföldi: Materialien zur Klassifizierung der gleichzeitigen Nachahmungen von römischen Münzen aus Ungarn und den Nachbarländern* (str. 59—71, vyobr.). Autor pokračuje v pečlivém soupise a probírá napodobeniny zlatých mincí z doby Diokletianovy a Konstantinovy. — *Amant Z.: Két kiadatlan Árpádházi denár-változat* (str. 72 a vyobr.). Popis dvou nepopsaných arpádovských denárů. — *Huszár L.: Körmöcbányai éremvésök és emlékérmek a* XVI—XVII *században* (str. 72—115 a 6 tab., dodatek str. 122—124) Po delším úvodě líčí autor počátky medailérství v Kremnici kolem r. 1500, probírá pak jednotlivé medailéry až po dobu Ferdinanda III. kolem r. 1650, popisuje jejich díla a uvádí jejich značky, cituje i literaturu. Po vývodech dr. V. Katze v Čsl. numism. časopise 1929 a ve Wiener Numism. Zeitschrift 1930 byl autor nucen poříditi zvláštní dodatek, v němž většinou

opravuje svůj dříve leckdy odlišný názor, jen v několika případech nesdílí mínění Katzova. — *Jeszensky G.: II. Lajos denárai* (str. 127—143). K článku rázu metrologického jest připojen obsáhlý soupis mincovních značek Ludvíkových denárů, které byly raženy v Kremnici, Budíně, Vyšehradu, Košicích, Velké Báni, Sibini, Záhřebě a v mincovně hrabat Zrinských. Autor sem počítá také Ludvíkovy denáry ražené v Slezsku. Některé značky nedovede určiti, leč nemůže najíti důvod, aby je připsal Bratislavě, ač se tam podle jeho mínění také mince razily. — *Elmer G. a Jonás E.: A viminácium pénzverde történetéhez* (str. 144—147). Týká se ražeb císařů Philippa st.: Trajana Decia, Aemiliana, Galliena a Pacatiana z mincovny Viminacia. — Dále zprávy spolkové a osobní, přírůstky musea a j. *Twd.*

Rassegna numismatica, roč. XXVII. (1930—VIII.) — č. 3. *Lodovico Laffranchi: Le zecche dell'Italia superiore al tempo di Roma imperiale* (mincovny horní Italie v dobách císařského Říma, str. 87—91). Podle nálezů byla již v III. století po Kr. mincovna v údolí řeky Pádu; tato mincovna byla zřízena přibližně r. 259 po Kr. císařem Gallienem. Začaly se raziti antoniani. Jsou zastoupeni císaři Valerianus, Saloninus, Caesar Gallienus a Salonina. Jakožto značky se užívá písmene M s řadovým označením P, S, T. Následují pak bez značek ražby císařů Postuma (Aureola), Claudia II., Quintilla a Aureliana, který dává kol. r. 274 po Kr. opatřiti mince značkou T s čísly dílny P, S, T, Q, V, VI, skoro vždy XX. Jsou tu antoniani nesoucí obrazy císařů: Aureliana, Severina, Tacita, Floriana, Proba, Cara, Magny Urbiky, Numeriana, Diocletiana, Maximiana Hercula. Na zlatých mincích se však dosti zřídka nalézá značka SMT (Sacra Moneta Ticinum). V článku jest pak pěkně líčen přechod tohoto mincovnictví v horní Italii do mincovnictví barbarů. — *Mario Lanfranco: I progetti e le prove di conio del Regno d'Italia* (Návrhy a ukázky ražeb království italského, str. 92—99). — Pak čteme referáty o pracích A. Galeottiho: Le monete del Granducato di Toscana (Mince velkovévodství toskanského) a G. Castellaniho: *Un pontifice numismatico* (Papež numismatik, totiž Pius VIII). — č. 4. *Luigi Rizzoli: Italianità comprovata dalle monete* (Italství v mincích), pokračování: Malta (str. 132—137). — V kronice je noticka o krádeži razítka k puncování zlatých předmětů z čsl. puncovního úřadu (na sr. 153). V tomto sešitě věnuje V. Hoffsilber vzpomínku životnímu dílu a působení † Josefa Brunšmida (str. 138—139). — č. 5. *Alessandro Lisini: Sulla monetazione di Sienna e Volterra* (O mincovnictví měst S. a V., str. 173—176). — *Giuseppe Gerola: Numismatica serbo-veneta* (na základě nálezu z Verony z r. 1929, str. 177—182). — č. 6. *M. Rešetar: La fine della zecca di Ragusa* (konec mincovny dubrovnické, str. 203—207). Autor líčí poslední ražby a zánik mincovny v Dubrovníku r. 1808. — *Mario Lanfranco: I progetti e le prove di monete del Regno d'Italia* (Návrhy a ukázky ražeb království italského, pokračování, str. 209—219 s vyobraz.). — Důležitý je referát o knize Montiho: Zecche monete e legislazione monetaria angioina (Mincovny, mince a zákonodárství o mincovnictví vladařů z rodu Anjou). — č. 7. *Condurier de Chassaigne: Les médailles de Pie VII* (str. 251—254). — č. 8. *Paolo Orsi: Monete in bronzo di Siracusa con sigla d'artista* (Bronzové mince syrakuské se značkou umělcovou, str. 275—279 s vyobraz.). — *Antonio Patrignani: La medaglia annuale della S. Sede, anno IX.* (Každoroční medaile Sv. Stolice, r. IX., str. 295—297 s vyobraz.). Důležitá je recense o knize Conte Rossiniho Monete Aksumite. — č. 9. *A. Patrignani: La nuova bolla plumbea di Pio XI.* (nová olověná pečeť papeže Pia XI., str. 341—343 s vyobraz.). — č. 10. *A. G. Golifor: Didrachme de la ville d'Elaeus de la Chersonese de Thrace* (str. 361, 362 s vyobraz.). — Zaznamenáme recensi o spise Ricciardiho: Medaglie del Regno delle due Sicilie (Medaile království obou Sicilií). — č. 11. *Luigi Rizzoli: Italianità comprovata dalle monete.* (Italství v mincích, pokračování: Švýcarsko, str. 391—405 s vyobraz.). — č. 12. *Antonio Boschi: Moneta ossidionale di Cremona* (Mince ražená v obleženém městě Cremoně r. 1526; str. 437 a 438 s vyobraz.). Vedle těchto článků jest v tomto ročníku

ještě řada jiných, na př. v č. 3. pokračování článku *G. Carboneriho: I systemi monetari*, o mincovních systémech jednotlivých států (Bolivie, Brazilie, Bulharska), pak zprávy o nálezech, napodobeninách a velmi zajímavá anketa o tom, mají-li veřejné sbírky prodávati své duplikáty. *Cln sen.*

Revue belge de numismatique et de sigillographie. 80. ročník. 1928. Bruxelles. — *Gilleman Ch.: Les premières frappes de grosse monnaie à Gand* (str. 5—9). — *Hoc. M.: Le monnayage de Charles II en Flandre* (*str. 11—35 s 2 tab. a obr.*). Líčí se opatření, jež byla učiněna proti invasi cizí zlehčené mince a o ražbách mincovny v Bruges za panování Karla II., posledního vládce v Nizozemí z rodu španělského. — *Mahiel A.: Numismatique du Congo* (*str. 37—45 s 1 tab.*). Autor pokračuje v zajímavých zprávách o numismatice v Kongu líčením praktik získávání pozemků od domorodých vládců výměnou za věci potřebné, ale i za značná množství lihovin, a popisuje některé moderní kovové známky, používané v Kongu jako stvrzenky zaplacených poplatků berních a pod. — *de Man M.: Quatre boîtes de dénéraux d'ajusteurs Middelbourgeois* (*str. 47—58*). Popis čtyř schránek s vahami a příslušnými závažími oficielních zkoušečů správné váhy mincí. — *Tourneur V.: La médaille des funérailles de l'archiduc Albert* (*str. 59—64*). — *Leconte L.: Une médaille de la Révolution Liégeoise de 1789—1791* (*str. 65 - 67*). Krátká zmínka o medaili, jež měla býti ražena a darována stavy provincie Liège pruskému komandantu generálu baronu de Schlieffen jako odměna za pomoc při povstání proti vládě rakouské. Vítězný vpád Rakušanů zmařil provedení toho úmyslu. — *de Beer J.: Méreau de la famille de Ryckel d'Oirbeeck* (*str. 69—72 s obr.*). — *de Bocarmé A. V.: Les sceaux et les medailles des Augustins de Bruges* (*str. 73—87 se 14 obr.*). — *Phillipen L.: Le sceau d'Henri d'Hérénthales* (*str. 89—96 s obr.*). — *Tourneur V.: Les sceaux échevinaux d'Ohain* (*str. 97—106 s 5 obr.*). — Poslední 4 práce sigillografické. — *Mélanges.* Krátká zmínka o 18 plaketách holandského zlatníka Paula von Vianen z dob Rudolfa II., v Praze zemřelého, jež publikoval a popsal M. R. Verres v časopise Pantheon 1928. — *Trouvailles. Faits divers.* Zpráva o ustavení stolice numismatiky na universitě v Louvain, jež byla svěřena známému belgickému numismatiku M. Hocovi. *Bibliographie. Société royale de numismatique.*

81. ročník 1929. — *Baillon F.: Un médaillon de Mylasa au type de Zeus Labraundos* (*str. 5—10 s obr.*). — *de Schaetzen M.: Trois deniers inédits de Hugues de Pierrepont* (*str. 11—15 s obr.*). — *Tourneur V.: Jean de Brederode et l'atelier monétaire brabançon de Waelwijck* (*1400*) (*str. 17—23 s obr.*). — *de Beer J.: La médaille de la prise de Lierre* (*1595*) *gravée par Jacques Jonghelinck* (*str. 25—31*). — *Dilis E.: Plaques de mendiants d'Anvers* (*str. 33—52 se 7 obr.*). Popis několika kovových známek značných rozměrů, jež vydalo město Antverpy v 17. a 18. století. Tyto olověné, železné, cínové neb měděné známky, skoro vesměs se znakem města, musili nosit žebráci jako legitimaci, aby jim mohla býti udělena almužna. — *de Beer J.: Méreaux Anversois. Essai descriptif* (*str. 53—173 s 15 tab.*). Počátek obšírné studie o kovových známkách antverpských. Autor popisuje a katalogisuje nejprve známky, jež zove méreaux obituaires. Byly rozdávány chudým při fundačních mších sloužených za duši zesnulého, který za tím účelem odkázal určitému kostelu nějakou sumu. Známky ty byly vyměňovány za potraviny neb peníze. (Českého názvu pro známky toho druhu není. Referent navrhuje jako nejlépe vyhovující název „známky fundační"). Jsou většinou z olova, řidčeji z cínu neb mědi, skoro vesměs z počátku 18. století. Na líci je obyčejně znak neb jméno zakladatele fundace, na rubu pak datum jeho úmrtí (obiit etc), velmi často pak prosba, by bylo modleno za jeho duši (bid voor de zielen), neb přímé označení fundace. V soupise 89 katalogisovaných známek těch je i měděná známka s písmenami P. P. R. a datem 1640, již autor na základě přesných pramenů připisuje fundaci známého malíře Petra Pavla Rubense. V druhém díle popisuje autor méreaux de la chambre des pauvres, česky asi „známky sboru otců chudých".

V Holandsku účelně organisovaná charitativní činnost se starala intensivně o chudinu a rozdávala známky domácím chudým. Známky ty byly pak na příslušných místech vyměňovány za peníze (nesou značku A, G a pod.), za chléb (B neb S) a do cela i za hrob neb rakev. V líci mají rozevřenou ruku, znak města nebo rakev, na rubu příslušné začáteční písmeno přídělu. Popsáno je 40 takových známek od roku 1504 do 1708. Podrobně je líčeno celé zřízení komory otců chudých, jejich volby, funkce, práva, ceremonie atd. — *Mélanges.* V referátu podepsaném V. T. o práci Katzově o kremnických řezačích želez namítá referent, že lze sice připustiti přidělení posmrtné medaile na smrt Ludvíka u Moháče, datované 1526, kremnické mincovně k roku 1531, ne však K. Füsslovi, který tam pracoval teprvé od roku 1536. Přidělení celé této skupiny medailí Füsslovi uznal však i Huszár v svém dodatku. — *Trouvailles.* — *Faits divers.* — *Bibliographie etc.* *Mý.*

Revue numismatique, dirigée par G. Schlumberger, A. Blanchet, A. Dieudonné. IV. série. XXXI. 1928. — *Mirone S.: Les divinités fluviales sur les monnaies antiques de la Grande Grèce* (*str. 1—19 s 1 tab.*). Konec práce o vyobrazení říčních bohů v podobě býků, psů, ryb, krabů, ptáků a pod. na řeckých mincích jižní Italie. — *Allote de la Fuye C.: Une monnaie musulmane d'un type inédit trouvée à Suse* (*str. 20—27 s obr.*). — *Couissin P.: L'équipement de guerre des Gaulois sur les monnaies romaines* (*str. 28—55 a 101—186 s mnoha obr.*). Důkladná studie o válečné výzbroji bojovníků galských dle vyobrazeních na římských mincích různých rodů z dob římských výbojů v Galii. — *Lapparent C.: Quelques notes sur la numismatique de sainte Barbe* (*str. 56—76 s 1 tab. a obr.*). Popis mincí, medailí, jetonů, známek i pečetí různé provenience s vyobrazením sv. Barbory, patronky dělostřelců, horníků, ochránkyně při náhlém ohni a patronky města Mantuy. — *Esperel P.: La collection Smith-Lesouef du Cabinet des Médailles* (*str. 77 82 s 2 tab.*). Popis několika dosud neznámých medailí, mezi nimi Dedlerovy na Ferdinanda III. a mír vestfálský. — *Olivier P.: Les monnaies féodales du Puy* (*str. 83—100 s 2 tab.*). — *Bonnet E.: Un triens mérovingien inédit* (*str. 101—105 s obr*). — *Reinach T.: Kollybos* (*str. 145—160*). Pokus o vysvětlení řeckého slova „kollybos", jež původně znamenalo malé jedlé zrno, později tím jménem označováno malé závaží, postupem času znamená nepatrný zisk při výměně peněz, a konečně lidově malý penízek čtvrtobolový, který vzhledem připomíná zrno. Zajímavé pojednání se opírá o četné citáty antické. — *Leddet P.: Le journal du sire de Gouberville. Noms de monaies et évaluations* (str. *187—211 s 2 obr.*). Analysa jmen a hodnoty různých mincí, které byly v oběhu v 16. století v Normandii, dle záznamů z přesně vedeného deníku bohatého statkáře francouzského z let 1553—1562. — *Dieudonné A.: Récentes acquisitions du Cabinet des Médailles. Monnaies royales françaises. Louis XIV et Louis XV* (*str. 212—215 s 2 tab.*). — *Castellane C.: Jeton de Raoul Hurault, général des finances de la reine Claude de France, 1519—1524* (*str. 216—224 s obr.*). — *Prinet M.: Sceau de la prévoté d'Erblay* (*str. 225—230 s obr.*). — *Mélanges et documents. Chronique. Bulletin bibliographique. Procès-verbaux des séances de la Société françaises de numismatique.*

IV. série, XXXII: 1929. — *Procopé-Walter P.: Deux monnaies de l'Ermitage et la série attribuée a Evagoras II* (*str. 1—14 s 1 tab.*). Studie o dvou mincích z musea leningradského s jezdci a král lučištníkem, jichž přidělení určitému panovníku autor popírá. — *Dieudonné A.: Les monnaies grecques de Syrie au Cabinet des Médailles* (*str. 15—26 a 131—152 s 3 tab.*). Pokračování popisu mincí od Hadriana až po Valeriana, ražených pro Antiochii. — *Dieudonné A.: La mission de Suse* (*str. 27—34 s 1 tab. a obr.*). Poznámky k některým mincím nalezeným v posledních letech v Susách. — *Forrer R.: Une variété des bronzes d'Atisios Remos* (str. *35—36 s obr.*). Popis varianty barbarské mince galské. — *Bailhache J.: La Monnaie de Narbonne pendant la Ligue* (*str. 37—68 s obr.*). Podrobná historie osudů mincovny a její úředníků v Narbonne ve válečných letech 1585—1594,

kdy tam byla přestěhována mincovna z obsazeného Montpellier. — *Dieudonné A.: Le legs du Dr. Pitois au Cabinet des Médailles* (*str. 69—76 s 1 tab. a obr.*). — *Dory C.: Jeton de présence de l'Académie delphinale pour l'année 1800* (*str. 77—81 s obr.*). — *Mouchmoff N. A.: Monnaies inédites de Moesie et de Thrace* (*str. 153—157 s 1 tab.*). Popis několika mincí z musea sofijského. — *Bailhache J.: Un atelier monétaire inconnu. Maringues* (*1591—1593*) (*str. 159—180*). Studie o dosud neznámé mincovně francouzské, která razila špatnou minci pouze několik měsíců v době válek hugenotských. — *Lhéritier L. E.: Numismatique des cardinaux Robert de Lénoncourt et Charles de Lorraine, évêques de Metz* (*str. 181—200 s obr.*). Počátek obsáhlé studie o potížích a sporech, jež měli biskupové v Metách s ražbou vlastních mincí v polovině 16. století. — *Blanchet A.: Contributions à l'étude des origines de la médaille française* (*str. 201—207 s 1 tab.*). Několik poznámek o nejstarších „medailích" ze sbírky vévody de Berry, jež byly spíše emailovými portréty, pocházejícími ze společné práce zlatníka a malíře, než medailemi v pravém smyslu slova, a o vlivu italských medailí renesančních i prací současných řezačů pečetí na první počátky medailérství francouzského. — *Mélanges et documents. Chronique.* Příznivý referát o III.—V. ročníku našeho Časopisu. *Bulletin bibliographique.* A. Blanchet referuje o práci Chaurově o denáru sv. Václava, přijímá jeho vývody a kloní se k mínění, že denár ten je mince imitační. Dává v úvahu, nelze-li čísti tři písmena na líci jako HLV? Týž autor referuje o Katzových Kontramarkách, srovnává kontramarky ty se současnými punci zlatníků a připisuje marku č. 78 s kolem spíše Mülhusám než Osnabrücku. — *Procès-verbaux de la Société Française de numismatique.*

IV: série XXXIII: 1930: — *Paruck J.: Sur les monnaies du roi sassanide Varahran III* (*str. —16 s 1 tab.*). — *Allotte de la Fuÿe L. T.: La monnaie du tyran Domitianus* (*str. 7—8 s obr.*). — *Roehrich A.: La première monnaie des comtes d'Albon* (*str. 9—25 s obr.*). Numismatická studie s historicko-genealogickou předmluvou o rodu Albonů, sídlících blíže důležitého přechodu přes Alpy, jimž prozíravý Bedřich II. povolil raziti minci počátkem 12. století. Známo je pouze několik exemplářů s opisem: Fridericus-S. Mauricius. — *Dieudonné A.: La collection Poiret, don au Cabinet des Médailles* (*str. 27—37 a 203—220 s 2 tab.*). — *Lhéritier L. C.: Numismatique des cardinaux Robert de Lénoncourt et Charles de Lorraine évêques de Metz* (*str. 39—69 s 1 tab. a obr.*). Pokračování a dokončení rozpravy o ražbě mincí biskupů metských v mincovně ve Vic v 16. století. — *Bailhache J.: L'atelier temporaire de Melun* (*1592—1594*) (*str. 71—84 s 1 tab. a obr.*). Historie přenesení činnosti mincovny pařížské Jindřichem IV. na krátkou dobu do Melunu v čase, kdy se Paříž vymkla pravomoci krále a přešla do rukou Ligistů. — *Dieudonné A.: La donation Rockfeller au Cabinet des Médailles* (*str. 151—157 s 1 tab.*). — *Mirone S.: Contributions à la numismatique byzantine. Evolution d'art* (*str. 159—171 s 1 tab.*). Zajímavá rozprava o vlivu jednak hellenisticko-orientálním, jednak současného umění musivního a miniaturního na vývoj ražeb slohu byzantského. Vlivem tím se mění profilové znázornění panovníků v obraz en face na líci, na rubu pak časté vyobrazení bohyně vítězství se mění v podobu andělů, Krista, až konečně vlivem obrazoborců nabývá vrchu prosté znázornění kříže. — *Longuet H.: Les triens mérovingiens au buste de face* (*str. 173—190 s 1 tab. a obr.*). Autor dokazuje, že obraz barbarských poprsí z předu na drobné minci Merovců není pod vlivem prototypů visigothských a byzantských, nýbrž, že jde pouze o vliv byzantský, z něhož převzaty dva hlavní typy, a to typ poprsí vládce s odulými tvářemi i typ poprsí s dlouhými, uprostřed rozčísnutými vlasy. Tento druhý typ povstal přetvořením špatně kopírovaného typu Victorie z křídel stojící bohyně. Řada vyobrazení postupu změny křídel ve vlasy a prsů v oči vladaře dobře důkaz ten podporuje. — — *Macé Ch.: La trouvaille de Saint-Nicolaus-du Pélem* (str. *191—202 s obr.*). — *Bailhache J.: L'atelier ligueur du Puy* (*1590—1592*) (*str. 221—231 s obr.*). Historie přechodného vybíjení mincí Ligistů z dob válek Jindřicha IV. — *Mélanges et documents.* Přinášejí postupnou chronologii dokumentů a ediktů královských z mincovnictví francouzského od počátku až do poloviny 14. století a dvě krátké zprávy o jetonech privátních. *Chronique.* Zprávy o nálezech, darech a pod. Zmínka o prvním filmu numismatickém, znázorňujícím s příslušnými titulky numismatiku všeobecnou i francouzskou. *Bulletin bibliographique.* Mezi jinými referát o práci Skalského: Denár knížete Václava, v němž Blanchet uznává obtížnost celé otázky a neodvažuje se problém definitivně rozřešit. *Nécrologie.* Přináší zprávu o smrti dvou brzy po sobě zesnulých redaktorů Revue M. Schlumbergera a M. Prou. *Procès-verbaux de la Société Française de numismatique.* *Mý.*

Rivista italiana di numismatica e scienze affini, vol. V.—VI., serie terza XLI.—XLII., 1928—1929. *A. Anzani: Numismatica e Storia d'Etiopia* (str. 5—69 s 2 tab.). Tato práce vyšla též jako zvláštní otisk; viz o ní samostatný referát v tomto časopise. — *A. Calabi a G. Cornaggia: Medaglie e placchette* (str. 71—90). Zajímavý článek, ve kterém autoři, známí svými pracemi o italské medaili renesanční („Matteo dei Pasti" a „Pisanello") pojednávají s hlediska umělecko-historického o vzniku italských medailí. Líčí jejich vztahy k současné plastice, vliv malířství, skulptur, bronzů, architektury církevní a profanní na volbu sujetů a na provedení. Studii doplňuje velká řada vyobrazení, jež vzbudí svým skvělým technickým provedením obdiv. — *M. Smoquina: Una medaglia Commemorativa di Fiume* (str. 91—95, 1 tab.). Popis velké (95 *mm*) lité bronzové medaile z r. 1638 s poprsím Ferdinanda II. a Ferdinanda III. Medaili pracoval v Sv. Vítu (St. Veit v Korutanech) Giov. G. Perro na paměť budování chrámu v Rjece. — *G. Cornaggia: Carlo Vicenzi* (str. 97—98). Krátký životopis zemřelého ředitele milánského numismatického kabinetu. — Literatura. *Cln.*

Sběratel. Vydává Fr. Kunc, Čes. Lípa. Roč. I. a II., 1929—1931. — Články numismatické: *Inž. —n: Ražby kremnické mincovny na oslavu sv. Václava* (seš. 1.). — *Oslavné tří- a pětimarky nového Německa* (seš. 1.). — *Dr. K. Turnwald: Přátelům numismatiky* (seš. 2.). K oslavám desítiletí trvání Čsl. numismatické společnosti v Praze. — *Jaroměřská medaile na oslavu sv. Václava* (seš. 2.). — *H. Würfel: Antické mince* (seš. 3.). — *Mašek: Národohospodářská stránka sběratelství* (seš. 4.). — *Nález tolarů v Libchavě u České Lípy* (seš. 4.). — *Ing. Hříbal: Zakládejte musea!* (seš. 5.). — *Dr. K. Turnwald: Čištění mincí* (seš. 7.). — *Dr. K. Turnwald: Sbírejte měděné mince!* (seš. 8.). — *Dr. K. Turnwald: Vývoj numismatiky* (seš. 9. a 10). — *C. Štěrba: Vážně a hravě* (seš. 9). — *Politické motivy německých plaket* (seš. 1). — *Dr. V. Skalský, Dr. Katz a J. Šejnost: O denár sv. Václava* (seš. 1). — *Ing. B. Augst: O denár sv. Václava* (seš. 2). — *Dr. K. Turnwald: Některé mincovní značky* (seš. 2). — *C. Štěrba: Vzpomínka na zesnulého archeologa a numismatika ředitele Klimenta Čermáka z Čáslavě* (seš. 3). — *Přehled mincí, ražených ve vídeňské mincovně v letech 1857—92* (seš. 3 a 4). — *F. K. S.: Nouzová platidla válečná a poválečná* (seš. 4). — *A. Mělnický: Ještě jeden poklad* (seš. 4). — *Dr. Turnwald: Popis mincí* (seš. 5). — *K. Chaura: Dukát Joštův — padělkem* (seš. 6). — *Dr. E. Nohejlová: Ještě Joštův dukát* (seš. 7). — *Twd: Kolem numismatiky* (seš. 7). — *Šra: Umřel numismatik* (seš. 7). Nekrolog V. Koláře. — *I. L. Závodský: Pia desideria?* (seš. 8). Autor se přimlouvá za ražbu pamětních mincí. — *Twd.: Kolem numismatiky* (seš. 8). — *K. Chaura: Stále ještě Joštův dukát* (seš. 8). — V každém sešitě jsou obsaženy v rubrice NUMISMATIKA menší zprávy o nových ražbách, nálezech, zprávy spolkové a osobní, zprávy o dražbách a prodejích mincí, vysvětlení mincovních značek pro sběratele-začátečníky, návody k zakládání sbírek, nabídky ke koupi, prodeji a k výměně, dotazy a j. *Twd.*

Schweizerische Numismatische Rundschau. Svazek XXV., Bern, roč. 1930. — *O. Bernhard: Ueber Tiere Afrikas auf griechischen Münzen* (str. 5—36 a 5 tab.). Popis mincí, na nichž jsou obrazy afrických obratlovců i nižších živočichů nejen jako hlavní obraz, nýbrž i jako doplněk nějaké scény nebo jako značka. —

—*P. F. Hofer: Das Werk Hans Frei's* (str. 37—68 a 7 vyobr.). Soupis medailí tohoto švýcarského umělce jakožto pokračování a doplněk soupisu, uveřejněného v tomto časopise z r. 1909 a 1910, s udáním jeho značek. — *A. Michaud: La Médaille des maîtres tireurs et la Médaille de mérite de la Société suisse des Carabiniers* (str. 69—73 a vyobr.). — *A. Michaud: Médailles cantonales de Maîtres-tireurs* (str. 74—85 a vyobr.). Soupis nových pěkných medailí pro vítěze střeleckých závodů. — *A. Blanchet: Notes sur des „balanciers" lyonnais* (str. 86—93). Autor pojednává o lyonských směnárnických krabicích na závaží, označených jmény výrobců.— *R. Wegeli: Münzfund von Balsthal* (str. 94—95). 69 dukátů převážně německých. — Dále zprávy osobní, spolkové (valná hromada 1929 se konala ve Švycu, 1930 v Neuenstadtu), literární a j. *Twd.*

Spink & Son's Numismatic Circular. Svazek XXXVIII., Londýn r. 1930. — *H, Goodacre: The Byzantin coinage* (str. 8—13, 58, 339, 427, 521), Při popisu byzantských mincí dospěl autor k vládě Alexia I. Komnéna (1081—1118). — *E. Rogers: The copper coinage of Thessaly* (str. 13—15, 65, 97, 145, 241, 289, 337). Dokončení podrobného ilustrovaného soupisu měděných thessalských ražeb. — *E. Sydenham: The coinage of Caesarea in Cappadocia* (str. 1—8, 49, 185, 342, 377, 425). Po všeobecně poučném delším úvodě s udáním literatury následuje podrobný soupis domácích i římských ražeb v Kappadokii. — *A. Magnagutti: Hadrianus in nummis* (str. 246—250, 387, 427). Soupis i s úvodem psán italsky. — *S. Mirone: La Vittoria volante su un tetradramma di Catana con il tipo del toro androcefalo* (str. 294—301). — *H. Garside: Coins of the British Empire* (str. 152—153, 250, 346, 525). Pokračování soupisu mincí britských osad. — *H. Garside: A rare Australian copper token* (str. 16). — *L. Messenger: Roman bronz pattern coins* (str. 68). Autor považuje bronzové Neronovy mince bez SC za pokusné. — *E. Sydenham: Roman bronz pattern coins* (str. 150). Autor vyvrací názor Messengerův a uvádí důvody pro to, že uvedené Neronovy bronzové mince bez SC jsou běžné ražby z r. 60—63. — *H. Garside: Vine branch reverses on Australian tokens* (str. 436—437). Soupis australských tokenů, majících nápisem nebo kresbou vztah k vínu. — Dále menší zprávy spolkové (Royal Numismatic Society, British Numismatic Society, Kent Numismatic Society, Yorkshire Numismatic Society, Australian Numismatic Society, Numismatic Society of Victoria, Pacific Coast Numismatic Society), vyobrazení a popisy nových medailí a ražeb, obšírné obsahy a recense knih i časopisů (Čsl. numismatický časopis str. 394), zprávy o nálezech, výstavách mincí, jakož i cenník mincí hlavně antických a anglických, ale i všech jiných oborů (100-drachma Jiřího 1876 asi Kč 12.000). *Twd.*

The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society. Vydává Král. numismat. společnost, řídí G. F. Hill, G. C. Brooke a I. Allan. London 1929, part I.—IV. (Fifth Series Nos. 33—36). — *Whitehead R. B.: The Potrait Medals of the Emperor Jahangir* (str. 1—25 s 1 tab. a obr.). Popis několika zlatých portretních medailí Džehangira, vládce říše Mogulské, syna velkého Mogula Akbara s počátku 17. století, jež proti všem náboženským zvykům mohamedánským zobrazují panovníkovu věrnou podobu dokonce i s pohárem zakázaného vína. — *Stokes E.: Tables of Bullion Coined from 1377—1550* (str. 27—69). Tabulky s přesnými záznamy o množství zpracovaného zlata a stříbra v mincovně londýnské za vlády Richarda II. až Edvarda VI. — *Dieudonné A.: L'angelot de Louis XI* (str. 70—72 s obr.) — *Emden C. S.: The Law of Treasure-Trove, Past and Present* (str. 85—105). Právnická studie o vývoji názoru v různých právních řízeních, zda nález pokladu patří nálezci, majiteli půdy či koruně. Na jednotlivých příkladech nálezů probírá autor otázky: 1. materiálu nalezeného pokladu, 2. způsob původního uschování, 3. místo uložení, 4. neznámou osobu původního majitele a uschovatele pokladu. — *Lawrence L. A.: The Coinage of Edward III. from 1351* (str. 106—168 s 5 tab.). Podrobný popis mincí se všemi varianty v kresbě i písmě.

— *Oman C. W.: Notes on Certain Anglo-Saxon Coin-Types* (str. 169—179 s 1 tab.). Úvaha o několika anglosaských denárech typu solidů Valentiniana I. s třemi postavami na rubu, o nichž autor soudí, že byly asi raženy na památku uzavření míru tří panovníků, sídlících v té době v nynější Anglii. — *Hill G. F.: Greek Coins acquired by the British Museum in 1928* (str. 181—190 s 1 tab.). Popis 16 řeckých mincí, nových to přírůstků většinou anonymně darovaných Britskému Museu. — *Webb P. H.: The Pre-Reform Coinage of Diocletian and His Colleagues* (str. 191—217 s 2 tab.). Studie o ražbách a typech zlatých mincí Diokleciána a jeho spoluvladařů z prvních let jeho vlády r. 284—290 po Kr. — *Alföldi A.: The Numbering of the Victories of the Emperor Gallienus and of the Loyalty of His Legions* (str. 218—284 s 10 tab. a obr.). Obsáhlá studie o chronologii ražeb císaře Galliena, majících vztah k jeho vítězstvím nad Germány, k projevům věrnosti jeho legií a některým rodinným událostem. — *Alföldi A.: The First Gold Issues of the Tetrarchy at Siscia* (str. 280—284 s 1 tab.). — *Brooke S. H.: A Find of Nobles at Horsted Keynes, Sussex* (str. 285—295 s 1 tab. a plánem nálezu). — *Hodivala S. H.: The Chronology of the Zodiacal Coins of Jahangir* (str. 296—309). Podle přesných výpočtů astronomických i kalendářních a podle současných záznamů historických itinerářů snaží se autor určiti chronologii ražeb mogula Džehengira ze 17. století, jež mají různé obrazy kruhu zvířetníku. Tyto převzácné mince, velmi často napodobované, kterých se pro jejich zvláštní ražbu brzy používalo jako talismanů a amuletů, byly raženy v jednotlivých místech dočasného pobytu mogulova (Kašmír, Ajmir, Lahore etc.) a mají vždy obraz zvěrokruhu (rak, štír, vodnář a j.), v jehož znamení stálo slunce v té době. Srovnáním s daty pobytu panovníka s obrazem a značkou místa ražby dá se tedy zjistiti jak chronologie, tak i pravost, ježto falsa nebrala v úvahu záznamy itinerářů. — *Miscellanea.* — *Reviews.* — *Proceedings of the Royal Numismatic Society.*

1930. part. I.—IV. (Fifth Series Nos. 37—40.) — *Robinson E. S.: Sinope* (str. 1—15 s 2 tab.). Popis nálezu mincí města Sinope s hlavou bohyně města na líci a orlem držícím delfína na rubu. — *Wade-Gery H. T.: The Ratio of Silver to Gold during the Peloponnesian War* (str. 16—38). Na základě rozboru řeckého tekstu na nápisu na kamení pocházejícím z let 431 před Kr., chovaného v Britském Museu, pokouší se autor stanoviti poměr hodnoty stříbra k zlatu v době války peloponeské. Poměr ten byl asi 10 : 1. — *Carlyon-Britton P.: A Penny of Beorchtric King of Wessex* (str. 39—43 s obr.). — *Brooke G. C.: Privy Marks in the Reign of Henry V.* (str. 44—87) s 5 tab.). Popis různých změn jednotlivých písmen na mincích Jindřicha V., jež byly asi tajnými, vždy po 3 měsících se měnícími značkami úředníků mincovny, kteří se tímto způsobem zaručovali za pravost i správnou hodnotu ražby. — *Robinson E. S.: A Find of Archaic Greek Coins from the Delta* (str. 93—106 s 2 tab.). Nález mincí v ústí Nilu, většinou thrakomakedonského původu z let asi 485 před Kr.; mají vesměs hluboké zářezy dlátem, které neznamenají snad jich znehodnocení, nýbrž ochranu před podvodným napodobením. — *Vlasto M. P.: The Late Mr. E. J. Warren's Hoard of Tarentine Horsemen and other Contributions to Tarentine Numismatics* (str. 107—163 s 3 tab.). — *Baldwin A. H.: A Find of Coins of Carausius and Allectus from Colchester* (str. 173—196 s 1 tab.). — *Webb P. H.: A Note on the Colchester Find of Carausius* (str. 196—198). Vesměs popisy nálezů. — *Whitehead R. B.: Some Notable Coins of the Mughal Emperors of India* (str. 199—220 s 2 tab.). — *Evans S. A.: Some Notes on the Arras Hoard: Inception of Solidus Standard on British Model in Medallions of Constantius Chlorus* (str. 221—274 s 3 tab. a obr.). Několik poznámek k pověstnému pokladu arraskému z roku 1922, nejskvělejšímu to a nejbohatšímu nálezu posledního desítiletí. Bylo již mnoho psáno o nálezu tom, hlavně o překrásném medailonu Constantia Chlora, raženém na pamět poddání se Londýna římskému imperiu. Podle pátrání autorova bylo v pokladu původně asi 50 podobných i větších medailonů, byly však vesměs roztaveny obchodníkem starožitnostmi v Gentu, jemuž vynesly asi kilogram čistého zlata. Vědě numismatické

byla tak způsobena nenahraditelná ztráta mnoha unikátů. Zajímavé a nepochopitelné je, že expert musea v Gentu, jemuž obchodník podloudně získané medailony ukazoval, prohlásil je za falsa, jsa překvapen jejich nezvyklou velikostí, a sám radil k zničení. Zlatých „aureů" bylo v nálezu přes 400, vedle toho množství šperků zlatých i stříbrných; vše uloženo v jedné hliněné a jedné stříbrné nádobě. Autor právem zve způsob, jímž bylo naloženo s tímto pokladem, numismatickou tragedií. V dalším pojednává o svatozáři jako attributu římských imperátorů (ojediněle asi od doby Antonina Pia 145 po Kr.), o peněžní hodnotě medailonů a jejich poměru k basi solidů i aureů na základě tohoto nálezu a konečně udává rok 306 po Kr. jako pravděpodobné datum uschování pokladu. — *Hill G. F.: Greek Coins acquired by the British Museum in 1929* (str. 285—299 s 3 tab.). — *Milne J. G.: Egyptian Leaden Tokens* (str. 300—315 s 1 tab.). Olověné tokeny egyptské používané jako náhrada drobné mince v oblasti horního a středního Nilu v době Ptolomaiovců. Jsou většinou bez opisu s obrazy bohů typů řeckých, ale i s lokálními bohy egyptskými. — *Farquhar H.: The Forlorn Hope Medal of Charles I.* (str. 316—329 s 1 tab. a obr.). Několik poznámek o t. zv. medaili „ztracené naděje", již dal Karel I. anglický raziti v Oxfordu v roce 1643 a která byla udělována vojínům zúčastnivším se marného odboje králova proti parlamentu jako válečné vyznamenání. Dosud se mělo za to, že medailí tou je ražba s portrétem krále a jeho syna, autorka dle archivních dokumentů uvádí, že jménem tím má býti zvána medaile s portrétem syna Karlova. — *Mattingly H.: Brittanicus and Titus* (str. 330—332) — *Miscellanea.* — *Review.* — *Index I.—X. svazku 1921—1930.* — *Proceedings of the Royal Numismatic Society.* *Mý.*

The Numismatist. Vydává American Numismatic Association. Svazek XLIII., roč. 1930. — *Berta Holmberg: Coinage of Swedish plate money* (str. 3—9 a četná vyobrazení). Popis výroby a druhů kontramarkovaných měděných plátů, jichž se užívalo ve Švédsku k placení ve měně tolarové (daler). — *R. H. Lloyd: The standard classification and its purposes* (str. 9—11). Autor navrhuje jednotné označení zachovalosti mincí. — *T. J. Venn: Rarity of some of our early silver coins* (str. 11—12). Soupis ročníků a hodnot severoamerických vzácných mincí. — *D. C. Wismer: Descriptiv list of obsolete paper money* (str. 13—21, 76, 143, 216, 286, 370, 446, 510, 570, 626, 742, 802. a vyobraz.). Pokračování soupisu severoamerických papírových peněz. — *T. Elder: Ancient counterfeits* (str. 44—45). Týká se starých napodobenin antických mincí i nových padělků. — *E. Corteau: The coins and tokens of Newfoundland* (str. 69—72 a vyobr). — *E. W. Thwing: Chinese coin collecting* (str. 73—74). — *New commemorativ dollar of republic of China* (str. 88 a vyobr.). Na dolaru provincie Kvei-ču z r. 1928 je na rubu zobrazen automobil, první to případ v mincovnictví. — *Attempt made to Rob Byron Reed collection* (str. 90 a vyobr.). Tato sbírka mincí v obecní knihovně města Omaha, ceněná na Kč 7,000.000, byla předmětem nezdařeného loupežného útoku. — *M. Schulmann: Medals relating to American History* (str. 134—137 a vyobraz.). Medaile týkají se dějin Severní i Jižní Ameriky. — *D. Butler: Captain John Smith of Virginia as a Transylvanian soldier* (str. 140—142 a vyobr.). Životopis dobrodružného kapitána Smitha a popis mincí Báthory-ho, v jehož armádě bojoval. — *American Numismatic Society* (str. 166—177 a vyobr.). Obšírné zprávy z valného shromáždění této společnosti s vyobrazením nádherného klubovního paláce. Překvapuje řada dárců. — *A. M. Rackus: South American Inca gold money* (str. 210—211 a vyobr.). Autor uvádí důvody, proč považuje vyobrazené zlaté drobné figuriny za peníze, ač to jiní učenci popírají. — *E. Person: How shall I catalogue My collection?* (str. 212). Autor podává návod ke správnému katalogisování sbírky. — *C. Schmall: Two short numismatic notes* (str. 213—214 a vyobr.). Poznámky se týkají hranáčů na obležení Pavie 1524 a německých gotických dukátů. — *R. Hubel: Notes on early Roman republic coins* (str. 214—215). Přehledné pojednání o aes grave. — *Coins found on west coast of Sweden* (str. 215). V nálezu jsou zastoupeni

Nero, Galba a Otho. — *More commemorative issues?* (str. 228—231). Názory různých numismatiků na ražení pamětních peněz, vesměs kladně znějící. — *O. Eklund: Italian copper coins* (str. 273, 363, 434, 505, 565, 621, 738, 793 a vyobr.). Obšírný soupis měděných mincí zaniklých italských států, italského království a jeho osad. — *J. Watson: Numismatic rambles* (str. 279—280 a vyobr.). Autor uvádí, že odvážených a označených kusů kovu jakožto peněz se po prvé použilo v Číně, kteroužto novotu uzákonil císař Čeng z dynastie Ču kolem r. 1090 př. Kr. Kolem r. 700 př. Kr. pak byly v Číně zavedeny peníze v podobě nožů atd., ponejvíce z mědi a bronzu, opatřené příslušnými nápisy. — *A. Spencer: Types of the republic denarius* (str. 281—283). — *G. Galster: Paganism or christianity on the Vikings' coins* (str. 353—356 a vyobraz.). V pojednání jsou popisovány nejstarší mince dánské a anglosaské. — *A. Larson: The copper plate money of Sweden* (str. 356—357). — *R. Lloyd: Temporary listing of the new currancy* (str. 438—439). Soupis druhů papírového platného oběživa USA. od 1 do 10.000 dolarů. — *C. Turnwald: A thousand years of Bohemian coinage* (str. 440—442 a vyobr.). Přehledné pojednání o českých denárech, brakteatech a groších, jakož i o prvních jáchymovských tolarech. — *J. Gillespie: Some thoughts on numismatic literature* (str. 444—445). — *A. Rackus: The origin of kopeck* (str. 501—503 a vyobr.). Přehledné pojednání o litevských kopějkách XIV. století. — *Proceedings of the Annual Convention of the American Numismatic Association* (str. 634—686 a vyobr.). Průběh sjezdu, konaného v srpnu 1930 po 6 dní, tentokráte v Buffalo, za přítomnosti více než 100 účastníků. Pořádány výstavy mincí, výlety, přednášky, dražby atd. Předsedou zvolen George Bauer. — *Elizabeth Wismer: Eagles on old paper money* (str. 735—736 a vyobr.). — *M. Powills: Did the Incas use gold money?* (str. 736—737). Odvolávaje se na článek Rackusův, popírá autor, že Inkové měli vlastní peníze, a dovolává se mimo jiné i starých spisů španělských. — *C. Forster: Origin and history of the two mottoes used on modern United States coins* (str. 799—800). Jsou to hesla E PLURIBUS UNUM a IN GOD WE TRUST. — *W. Schulz: Origin of the Pound Sterling* (str. 801). — Dále četné zprávy o nálezech (španělské mince v Mexiku atd.), výstavách mincí (s vyobrazeními výstavních sálů), zprávy osobní a spolkové (American Numismatic Association, American Numismatic Society, Numismatic Society of Montreal, Atlanta Numismatic Society, Beaver Valley Coin Club, Boston Numismatic Society, Buffalo Numismatic Association, California Coin Club, Chautauqua Coin Club, Chicago Coin Club, Cincinnati Numismatic Association, Dallas Coin Club, Detroit Coin Club, Greenville Numismatic Society, Long Island Numismatic Association, New York Numismatic Club, Pacific Coast Numismatic Society, Pittsburgh Coin Club, Rochester Numismatic Association, St. Louis Numismatic Society, Springfield Coin Club, Numismatic Society of Philadelphia, Washington Numismatic Society, Western Pennsylvania Numismatic Society, Western Reserve Numismatic Club, Youngstown Numismatic Club, vyobrazení a popisy nových ražeb mincí (čsl. 10ti- a 5tidukát str. 157) a medailí (svatováclavská medaile Roudného str. 158, Šejnostův denár str. 233, pres. Masaryk str. 384, Dr. Katz str. 526), četné všeobecně poučné články a návody pro sbírání mincí s výpočty odborné literatury, nabídky amerických i západoevropských obchodníků mincemi a j. *Twd.*

Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne Kraków. Vydává Towarzystwo numizmatyczne v Krakově r. 1924. Redaktor Dr. Roman Grodecki. — † *Henryk Mańkowski,* (str. 1—5) nekrolog — *Piekosiński: O stopie menniczej u starożytnych* (str. 6—23). Jedná o měnách národů starověkých, o měně říše francké, o groších českých, které se staly za Kazimíra podkladem měny polské. — *Dr. Gumowski: Studja nad gdańską sztuką medaljerską XVII. w.* (str, 23—64). Autor promlouvá o gdaňských medailérech Filipu Klüwerovi, Samuelu Ammonovi, Stanislavu Bermanovi, Jindřichu Hemovi a o neznámém umělci, značícím I. R., Sebastianu Dadlerovi, Janu Höhnovi starším i mladším. K článku jest připojeno

8 tabulek. — *Przypkowski: Wykopalisko monet XIII. w. w Brzegach n. Nidą* (str. 65—71). Obsahuje popis části nálezu, jež se nachází v diecesním museu v Kielcích, v níž jsou 4 české mince. — *Protest Towarzystwa numizmatycznego w Krakowie* (str. 71—74). Stížnost zahraničnímu ministerstvu o nevrácení polských sbírek vyvezených úřady ruskými. Dle podrobného výpočtu jde o více než 75 tisíc mincí a medailí ze starých a velmi vzácných sbírek. — *Zpráva o výroční schůzi Towarzystwa numizmatycznego v Krakově.* — *Zpráva sekcije numizmatyczne tow. Miłośników historji ve Varšavě.* — *Recense. Nálezy. Zprávy,* zde zmínka o smrti našeho Dr. Ed. Fialy.

1925. Redaktor Dr. Zykmunt Zakrzewski: † *Piotr Bieńkowski,* nekrolog (str. 1—5). — † *Ludwik Karol Gorski,* (str. 5—6) nekrolog. — *Zakrzewski: O najdawniejszych monetach biskupów i arcybiskupów gnieźnieńskich* (str. 7—19). Přináší popis biskupských denárů hnězděnských s 1 tabulkou. — *Semkowicz: Materjały do sfragistyki litewskiej* (str. 20—25). — *Dr. Żurowski: O dotychczasowym stanie badań przedhistorycznych okolicy Krakowa, o ich postępie w latach ostatnich i o planie na przyszłość* (str. 25—35). — *Zakrzewski: Język polski na naszych monetach średniowiecznych* (str. 36—41). Legendy na mincích často nejsou latinské, nýbrž čistě polské, třebas byly negramotností rytce železa zkresleny. Článek doplňuje stejnojmennou práci Dra Gumowského. — *Zakrzewski: Numizmatyka jako nauka* (str. 41—45) poukazuje na důležitost badání numismatického pro historii a uvádí konkrétní příklady. — *Dr. Solecki: Polska bibljografja numizmatyczna z lat 1914—1925* (str. 45—56). — *Kuczyński: Rozwój i spis znaków pieniężnych m. Gdańska od 1914 do 1923 r.* (str. 56—62). Soupis nouzových peněz papírových a kovových vydaných městem, obcemi ke Gdaňsku patřícími, bankami, korporacemi i jednotlivci. — *Zakrzewski: W sprawie szkicu historyczno-numizmatycznego dra M. Gumowskiego: Boleslaw Chrobry współrządca cesarstwa* (str. 63—69). Podává četné námitky proti zmíněnému článku uveřejněnému ve lvovských Zapiskach numizmatycznych. Zajímavé jest, že některé mince, o nichž se mluví, jsou z mincovny pražské. — *Kronika: nález v Zálesí* okres Słupy ve vojvodství lodžském přinesl 4 české denáry Boleslava II. (Smolík č. 47). — *Nález v Karně,* okres Wolsztyn, ve vojvodství poznaňském po denáru Břetislava I. a Spytihněva, *nález v Markově,* okres Gostyń, v témže vojvodství denár Břetislavův a dva Spytihněvovy. — *Protokol valného shromáždění Towarzystwa numizmat. v Krakově.* — *Zpráva o činnosti Towarzystwa numizmat. v Poznani.*

1926. Redaktor Dr. Z. Zakrzewski. — † *Karol Plage,* (str. 1—2), nekrolog. — *Zakrzewski* ve článku *Gniezno i Kalisz. Dwie mennice wielkopolskie za czasów Mieszka III.* (str. 2—51) popisuje mince vyšlé z mincovny ve Hnězdně a Kališi (2 tabulky). — *Ks. Majkowski: Przyczynki do sfragistyki polskiej okresu Piastów* (str. 51—58). — *Kuczyński: Poznanskie i Pomorze. Spis bonów wydanych w latach 1919—1920* (str. 59—63). Seznam nouzových peněz. — *Zakrzewski: O pewnej właściwości niektórych brakteatów śląskich* (str. 64—66). Některé vratislavské brakteáty mají vyraženou polovinu obrazu do výšky, druhou do hloubky. Pisatel to odůvodňuje tím, že brakteaty se půlily a proto volen tento způsob ražby napodobením podobných brakteátů magdeburských. — *Zpráva towarzystwa numizmatycznego v Krakově.* — *Stanovy Koła Miłośników mennictwa przy mennicy państwowej.* — *Zpráva o činnosti společnosti numismatické ve Varšavě.* — *Kronika.*

1927. Redaktor Dr. Z. Zakrzewski. — *Ks. Majkowski: Ze studjów nad średniowieczną numizmatyką Polską* (str. 1—8). Autor popisuje dosud neznámý denár Boleslava Chrabrého, nacházející se v našem Národním museu. — *Dr. Jakimowicz: Skarby srebrne wczesno-średniowieczne i znaczenie ich badania dla historji* (str. 8—11). Poukazuje na důležitost nálezů pro historika, zabývajícího se nejstaršími dějinami národa polského. — *Dr. Solecki: Podstawowe zagadnienia Numizmatyki Polskiej* (str. 11—20). Vytyčuje program práce numismatické. — *Dr. Solecki: Rozporządzenie o opiece nad zabytkami i jego znaczenie dla numizmatyki* (str. 20—36). Rozbor polského zákona na ochranu památek a jeho kritika. V článku jest seznam všech veřejných

sbírek numismatických v Polsku. — *Zakrzewski: Sposoby badań monet średniowiecznych* (str. 36—51). Líčí postup, jímž se třeba říditi při studiu mincí středověkých. — *Kostrzewski: Nowe znaleziska Wikińskie z Pomorza* (str. 51—54). Týká se archeologických nálezů. — *Dr. Solecki: Polska bibljografja numizmatyczna* (str. 54—61). — *Zpráva o valné schůzi towarzystwa numizmat. v Krakově.* — *Zpráva o činnosti Towarzystwa numizmat. v Poznani.* — *Zpráva o činnosti Sekcji numizmatycznej przy Tow. Miłośników Historji ve Varšavě.* — *Kronika, nálezy, přehled ražeb státní mincovny do r. 1928.*

1928—1929. Redaktoři Ludvík Piotrowicz a Vladislav Semkowicz. Provolání k členům Num. spol. v Krakově, sepsané *Adamem Volańskim* (str. 1—2). — *Dr. Karel Piotrowicz: Działalność Towarzystwa numizmatycznego w Krakowie w okresie 40-lecia.* (str. 3—13). — Přehled činnosti Společnosti krakovské za 40 let 1889—1929. — *Dr. Gumowski: Moneta w starożytności* (str. 13—51). Obšírné pojednání prozatím o mincích starověkých. — *Dr. L. Piotrowicz: Monety rzymskie znalezione w Krakowie* (str. 52—56). — *Dr. Gąsiorowski: Znalezisko z Boroczyc na Wołyniu.* (str. 56—58). Velký nález římských mincí (8 *kg*). — *Dr. Zakrzewski: Sposoby badań monet średnowiecznych* (str. 58—65). Pokračování článku z roku 1927. — *Dr. Grodecki: Dzieje zwierzchności menniczej w Polsce średniowiecznej* (str. 65—89). Líčí dějiny mincovní vrchnosti ve středověku, jmenovitě knížat, údělných měst a hodnostářů církevních a vývoj mincovního práva těchto. — *Dr. Przypkowski: Przywieszenie pieczęci Mieszka Starego u falsyfikatu lądzkiego w kolonji* (str. 89—92). — *Dr. Sochaniewicz: Pieczęć Kiejstuta w zbiorze sfragistycznym miasta Torunia* (str. 92—94). — *Dr. Namysłowski: O znakach rodowo-gospodarskich ludów dalekiego Wschodu i Zachodu* (str. 95—103). — *Dr. Semkowicz: Popis wojska polskiego z lat 1561—1564 i wyobrażone w nim piętna końskie* (str. 104—113). — *Dr. Mikucki: W sprawie genezy orła polskiego* (str. 114—129). — *Dr. Antoniewicz: Posążki kaukaskie w Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie* (str. 129—136). — *Medale wybite ku uczczeniu nauki i uczonych polskich* (str. 136—141). Medaile na 350 let založení a 10leté obnovení university ve Vilně. Plaketa Stanislava Michalského, medaile Stanislava Tomkowicze, Ludvíka Finkla, Oswalda Balzera, Gustava Soubise-Bisiera, předsedy varšavské Spol. numismatické a Jana Aleksandroviče, ředitele mincovny varšavské. — *Dr. Solecki: Polska bibljografja numizmatyczna* (str. 141—147). — *Nekrolog Jana Dmochowského* (str. 147—148). — *Kronika, II. sjezd numismatiků polských v Poznani.* — *Zpráva svazu polských společností numismatických. Zpráva státní mincovny o ražbách od 1. I. 1928 do 1. VI. 1930* a ceník mincí na zkoušku a medailí, jež prodává kabinet státní mincovny. — *Zpráva o valné schůzi Towarzystwa numizmat. v Krakově.*

1930. Redaktor Dr. Marjan Gumowski. — *Dr. Gumowski: Moneta w starożytności* (str. 1—43), pokračování článku z roku minulého. — *Terlecki: Mennica warszawska w dobie powstania listopadowego* (str. 44—59). V obšírném článku vylíčena podrobně činnost mincovny varšavské v době povstání z 29. listopadu 1830. — *Dr. Solecki: Sylwetki numizmatyczne* (str. 60—64). Životopis a dílo medailérů Stanislava Romana Lewandowského a Konstantina Zmigrodzkého. — *Semkowicz: Sfragystika Witołda* (str. 65—86). — *Antoniewicz: Notatki archeologiczne* (str. 86—93). Mezi jiným o nálezu 2 *zlatých* solidů římských Carina a Valenta v Brasławi. — *Miscellanea: Nález římských mincí u Podhajczyk, nález v Lekně* (str. 93—103) ve Velkopolsce, v němž byly zastoupeny Čechy patrně drobnými mincemi Ludvíka, Ferdinanda, Maxmiliana II. a Rudolfa. — *Sbírka M. Frankiewicza z Poznaně,* prodaná v r. 1930 u Schlesingra v Berlíně. — *Przedhystoryczne osiedla na terenie Krakowa.* — *Seznam medailí ražených státní mincovnou* — *Recense* (str. 103—108). — *Zprávy bibliografické* (str. 108—110). — *Nekrology* Kirmisův, Friedensburgův, Bahrfeldtův, Sochaniewicze (str. 110—115). — *Kronika* přináší drobné zprávy numismatické a o nálezech (bohužel velmi skoupé). — *Zpráva o valné schůzi towarzystwa numizmatycznego v Krakově* a *Zpráva o činnosti společnosti Varšavské.*

-te-

MUSEA. ❀ SBÍRKY. ❀ VÝSTAVY. ZPRÁVY SPOLKOVÉ A JINÉ.

Výstava českého moderního medailérství v Poznani byla otevřena v sálech Musea města Poznaně dne 15. března 1931 za přítomnosti zástupců předních úřadů polských, výboru a členstva Towarzystwa numizmat. w Poznaniu, hojně dam a pánů a dvou zástupců naší společnosti, sl. dr. Em. Nohejlové a m. J. Šejnosta. Přítomné uvítal nejprve ředitel Musea města Poznaně, *p. Zygmunt Zaleski*, pak ukázal iniciator výstavy p. prelát *Ks. Edmund Majkowski*, jak z myšlenky uspořádati výstavu českých medailí tato se opravdu uskutečnila, vyjmenoval členy obou výstavních komitétů a vzpomněl krátce vývoje českého medailérství vůbec. Konsul ČSR v Poznani, p. *ing. Zd. Matoušek* poděkoval potom za iniciativu a uspořádání výstavy, přečetl pozdravný telegram Čsl. Ministerstva školství a národní osvěty a Numismatické společnosti čsl., přivítal oba její zástupce a představil je. Z těch pozdravila sl. *dr. Em. Nohejlová* přítomné a poděkovala jim jménem Numismatické spol. čsl., mistr *J. Šejnost* tlumočil pozdravy a dík českých výtvarných umělců, hlavně medailérů. Pozdravy obou našich zástupců byly přijaty velmi srdečně. Pak zástupce starosty města Poznaně přestřihnutím červenobílé stužky, která zahrazovala přístup do sálu, v němž byla díla českých medailérů vyložena, otevřel výstavu.

Volba místností i způsob vyložení námi zaslaných medailí a ukázek staré české knihy (které byly přidruženy k medailím v bočném sále musea) byl přímo výborný. Medaile tří mrtvých našich umělců byly vystaveny ve zvláštních vitrinách, vždy s velkým fotografickým portrétem zemřelého a mezi větvičkami vavřínu. Celkem bylo vystaveno 206 medailí a plaket (při oboustranných avers i revers) těchto umělců: *J. V. Myslbeka, Stan. Suchardy, Ot. Španiela, Boh. Kafky, Stina Paukerta, Jos. Šejnosta, Jana Čejky, K. Špánka, Jos. Slámy a Ant. Háma.* Všichni přítomní nešetřili srdečnými slovy uznání a obdivu pro celek i jednotlivé medaile, a světlé stěny musejních sálů, oživené březnovým sluncem, které osvětlovalo na plno bronzový model Myslbekova svatého Václava, dodávaly zahájení výstavy velmi pěkný a svěží rám.

Katalog výstavy byl sestaven *m. Šejnostem*; předmluvu napsal p. *prof. dr. Fr. Žákavec*, obálku navrhl p. *dr. J. Květ.* Katalog byl dar naší společnosti Poznaňskému numismat. tovaryšstvu. Toto zvalo spolu s ředitelstvím Archivu arcidiecesního a ředitelstvím Musea města Poznaně k zahájení výstavy zvláštními vkusnými pozvánkami, na nichž byl v čele malý znak čsl republiky, jako na obálce katalogu naše vlajka.

Poznaňský tisk (denní i periodica), přední zásluhou p. preláta *Ks. Ed. Majkowského*, několikráte věnoval pozornost přípravám pro naši výstavu i jí samotné s náležitým uznáním.

Přijetí našich zástupců bylo neobyčejně srdečné. Byli uvítáni hned na nádraží jak zástupci Towarzystwa num., tak čsl. konsulátu. Představitelé obou těchto institucí (zejména předseda a jednatel Towarzystwa pp. *prof. dr. Zakrzewski* a *Ks. Majkowski* a čsl. konsul *p. ing. Matoušek*) se přímo předháněli v starostlivosti a péči o ubytování, společnost, průvod po městě a ve snaze, ukázati našim zástupcům mnoho z krásných památek Poznaně. Večer po otevření výstavy byli naši zástupci pozváni na společnou večeři do radničního sálu, kde nejen přijali pozdravy a přípitky Čsl. republice a jejímu představiteli p. pres. T. G. Masarykovi, Čsl. numismatické společnosti i Čsl. umění výtvarnému, ale odplatili spolu s p. konsulem ing. Matouškem tyto projevy vlastními pozdravy Republice polské a jejímu presidentovi, Poznaňskému towarzystvu numismat. i polským umělcům. Použili této příležitosti i k tomu, aby poděkovali za přijetí, jehož se jim dostalo. Jejich projevy byly uvítány

upřímným přátelstvím přítomných. Třetího dne ráno odjížděli naši zástupci se slibem, polských umělců, že odplatí výstavou moderní medaile polské v Praze výstavu české moderní medaile v Poznani, která bude patrně vyložena i ve Lwowě a ve Warszavě.

E. N.

Numismatický kroužek v Plzni konal v roce 1931 tyto schůze:

5. února: O nálezu mincí z konce XVI. stol. v Bezděkově u Klatov (s ukázkami) (L. Lábek).
2. dubna: O půlgroších Jana Lucemburského a Václava IV. (Dr. J. Ječný).
30. dubna: Rozhovor o dukátu moravského markraběte Jošta (Dr. Ječný a L. Lábek).
24. září: Nové nálezy v záp. Čechách (Dr. Ječný), O numismatické sbírce kata Husa v Kynžvartě (L. Lábek).
6. listopadu: O nálezu brakteátů v Čejči a ukázky tolarů z nálezu v Radešově (Dr. Ječný), O pražském rytci Jos. Lerchovi z Lerchenau s ukázkami (L. Lábek).

Návštěva 11—16 osob. *Jý.*

NOVÉ RAŽBY.

Angola, portugalská osada v jihozápadní Africe, razila roku 1927 mince z niklu. Mají na líci hlavu svobody, na rubu znak portugalský, udání hodnoty: 4 macutas = 20 centavos.

Belgie. Na paměť stého výročí samostatnosti belgické byl po prvé ražen roku 1930 desetifrank, váha 17·50 *g*, průměr 34 *mm*. Schválen byl zákonem ze dne 12. června 1930. Autorem sličné mince jest Anete Royel. Pětifrankový peníz byl ražen v téže podobě, váží 14 *g* a má průměr 31 *mm*. Byl schválen taktéž 12. června 1930. Obě mince jsou z čistého niklu.

V Bulharsku byl r. 1930 ražen niklový peníz 5 lev. Nemáme žádných dalších podrobností o této minci, která má býti, jak se zdá, pamětní. Na líci jest vyražen letopočet 814, který se vztahuje na dobu vlády Krumovy, jehož postava jest znázorněna na líci mince na kom. V této době byla říše bulharská rozšířena od Karpatských hor až k Adrianopoli.

Ecuador, republika v Jižní Americe, razila roku 1928 ve Filadelfii: 2, 1 sucre, a 50 centavos stříbrné, pak 5ti centavos niklové. Na stříbrných mincích jest zobrazena hlava Bolivarova, hledící vlevo, na niklových obraz sv. Martina (?) hledící vpravo. Na rubu mincí jest státní znak.

Egypt. Roku 1930 raženy zlaté dvacetipiastry. Na líci je nový portret krále Fuada, obrácený vlevo, na rubu nápis. Nákres jest týž jako na minci 500piastrové, která byla vydána dříve.

Finsko. Roku 1929 byly vydány mince po 20ti, 10ti a 5ti markách z hliníkového bronzu. Na líci vidíme znak státu, na rubu udání hodnoty. Nákresem jsou tyto mince podobné dřívějším emissím; jsou ovšem rozdílné vahou vzhledem k novému zákonu o platidlech.

Italie. Královským dekretem ze dne 30. března r. 1931 ustanoveny byly dvě mince zlaté, a sice po 100 a 50ti lirách. Váha mince 100lirové jest 8·799014 *g*, 50tilirové 4·399507 *g*, tolerance při váze 100lirové 1½ *mg*, 50tilirové 2 *mg*, jakost zlata $^{900}/_{1000}$, odchylka 1‰ více nebo méně, průměr mince 100lirové 23½*mm*,

50tilirové 20½ *mm*. Okraje mincí budou rýhovány. Mince 100lirová má na líci obraz panovníka vlevo obrácený s opisem „Vittorio Emeanuel III. RE", pod poprsím savojský uzel; pod ním vidíme podél okraje jména obou umělců: G. Romagnolli — A. Motti inc. Na rubu jest postava Italie obrácené vlevo, stojící na přídi římské lodi, dekorované odznaky fašistickými; v levé ruce má hořící pochodeň, v pravé větvičku olivovou. Vlevo v okruhu jest opis „Italia", dole vpravo udání hodnoty L 100; pod tím ve dvou řádcích rok ražení a rok éry fašistické. Na lodi jest písmenko R, znamení mincovny římské. — Mince 50tilirová jest na líci stejná jako 100lirová, má jen zkrácený opis: „Vit. Em. III. Re", na rubu vidíme obraz římského liktora, jdoucího vpravo. Kolem nápis „Italia", vlevo dole písmenko R, vpravo udání hodnoty L 50.— a pod tím v jedné řádce rok ražení a rok éry fašistické.

Liechtensteinsko vydá nové zlaté mince po 10ti a 20ti frankách zcela dle vzoru nynějších švýcarských mincí stejného druhu.

Lotyšsko. Roku 1929 vydána zde mince stříbrná pětilatová. Na líci jest hlava republiky hledící vpravo. Na rubu státní znak a udání hodnoty.

Lucembursko razí nové mince bronzové po 5ti, 10ti a 25ti centimech, 1 frank = 100 centimů = 1 franku belgickému.

Maďarsko vydalo roku 1929 dvoupengö z komposice kovu podobající se stříbru (?). Na líci je vyobrazena ženská postava, na rubu znak, držený anděly. Roku 1930: 5tipengö jakožto minci stříbrnou na paměť desetileté vlády generála Horthyho. Na líci mince jest zobrazeno poprsí místokrále (správce království maďarského), hledící vpravo. Na rubu je státní znak maďarský, držený dvěma stojícími anděly.

Peru. Dle zprávy obsažené v časopise „Rassegna num." z října 1930, ustanovila vláda, že mince 50ti solesova má míti na líci vyobrazení „Inky", oděného dle způsobu dřívějších panovníků peruánských, s opisem „Republica Peruana" a letopočet. Na rubu mince má býti vyobrazení „Wira Rocha," pohanského to bůžka starých Peruánců, jakožto symbol deště a plodnosti. Obraz bude zhotoven dle exempláře staré mince v staropohanském hrobě nalezené — s opisem „50 soles." Má vážiti 33·436 *g* a býti jakosti 900/1000. — Mince desetisolesová má býti upravena podobně s udáním hodnoty: „10 soles." Má vážiti 6·687 *g*, jakosti stejné. Nová mince zakládá se na poměru ke zlatému dolaru Spojených států amerických a to tak, že 2½ sol jest roveň 1 dolaru, takže 12·166 sol rovná se 1 £. Zkrácenina pro sol jest s, pro dollar $. Dřívější mince „libra peruana" má býti vyměněna za 10 nových sol. Dřívější drobné mince stříbrné zůstanou nezměněny a budou platiti dále dle jmenovité hodnoty také při nové minci zlaté. Nebyl však ještě stanoven poměr výměny dřívějších papírových peněz. — Dle zpráv byla by starší zlatá mince v hodnotě své snížena o 21⅙%, není však známo proč. — Kursy na některá cizozemská místa dle této soustavy peněžní jeví se takto: na Londýn za 1 £ 12·57½ sol, na New York za 1 dolar 2·61, na Amsterodam za 1 zl. 1·66, na Japonsko za 1 yen 1·31, na Buenos Aires za 1 peso 1·02, na Paříž za 100 franků 10·30 sol, na Švýcarsko za 100 fran. švýc. 51·30, na Brusel 36·85 za 100 „belgas", na Berlín 63·71 za 100 marek.

Republika San Marino učinila s vládou italskou předběžnou smlouvu o uvedení nynější měny italské do svého území.

Rumunsko vydalo roku 1930 5lei a 20lei ze směsi niklové. Na obou těch mincích vidíme hlavu krále Michala na líci a na rubu 5lei státní znak, na rubu 20 lei čtyři postavy sedláků. Pro krátkou vládu krále-dítěte, vystřídaného nenadále vlastním otcem, mohou se tyto mince těšiti zvláštnímu zájmu.

Řecko razilo roku 1930 mince po 20ti a 10ti drachmách stříbrné a po 5ti drachmách niklové. Obrazy na mincích napodobují starověké ražby s hlavami řeckých pohanských bohů.

V Syrii vydána roku 1929. 50tipiastrová mince stříbrná. Nápisy turecké a francouzské; hlavní nákres jest rázu orientálního.

Uruguay. R. 1930 byly raženy: 10 centavos z bronzu niklového, 20 centavos ze stříbra a 10 pesos ve zlatě. Tato serie mincí byla vydána na oslavu stého výročí samostatnosti země. Nákresy všech těchto mincí jsou velmi pěkné, připomínající vzory francouzské. Na 10ticentavové minci jest vyobrazen jagnár kráčející dlouhými kroky do leva.

Velký Libanon razil roku 1929 stříbrný 10tipiastr, na líci vyobrazen charakteristický cedrový strom libanonský. Na rubu vidíme název mince a dva rohy hojnosti. — V tomto státu byly dány pozvolna do oběhu nové mince stříbrné po 10, 25 a 50ti piastrech syrsko-libanonských. Tyto mince musí býti přijímány jakožto platidlo v celém území státu syrsko-libanonského až do výše 15 liber (1.500 piastrů) a u veřejných pokladen neomezeně. Odmítne-li kdo přijmouti tyto mince při placení, nebo pokouší-li se o snížení jejich jmenovité hodnoty, jest trestán. Jelikož vydáním těchto mincí byla definitivně zavedena měna syrsko-libanonská, vydala vláda zároveň nařízení všem bankám a obchodníkům o povinném účtování v této nové měně. Předpisy mají účel, aby byly konečně odstraněny kovové peníze turecké.

(*Dle časopisu The Numismatist 1930—31.*) *Šc.*

Nové medaile československé. Na paměť desátého výročí trvání Svazu československého důstojnictva a při příležitosti dobudování Štefánikova domu v Praze byla podle modelu prof. Jaroslava Horejce v r. 1930 ražena ve státní mincovně v Kremnici z děloviny *medaile Svazu čsl. důstojnictva*. Na líci je portrét Štefánikův, na rubu obraz Štefánikova domu. Cena jest 50.—Kč, pro členy Svazu 40.—Kč. Lze ji objednati ve Svazu čsl. důstojnictva. *Ský.*

Pamětní medaile k 150. výročí tolerančního patentu vydalo nakladatelství Kalich. Modeloval ji podle ideového návrhu dr. J. B. Šimka a K. Pištory mistr Josef Šejnost a razila ji státní mincovna v Kremnici. V líci je emblem knihy a kalicha na stole Páně, na jehož pokrývce je citát žalmový, na rubu evang. kostelík v Libiši.— Medaile byla ražena ve stříbře a v bronzu. Cena 55 a 25 Kč. *Kz.*

NUMISMATICKÝ TRH.

Dražby:

a) v Praze:

Karel Chaura, Praha I. Národní tř.: Seznam skladu č. 4 (Drobné mince ze seznamu č. 3), č. 5 (něm. vydání č. 3), č. 6 (medaile na české osoby a města), č. 7 (něm. vydání č. 6), č. 8 (autografy a listiny).

b) v cizině:

Amsterodam: J. Schulman prodával v dražbě konané v červnu 1931 mince ze sbírky pana *Knottenbelta, Gronera, Davida* a j., v prosinci *nouzové* mince.

Berlín: Felix Schlessinger dražil v březnu m. r. *hamburskou*, v prosinci *meklenburskou* sbírku mincí.

Robert Ball nást. vydražil v březnu m. r. mince *antické, středověké* i *novověké*, v říjnu sbírku † p. *B. Heilbrunna* v *Gothě*, obsahující hlavně *saské* mince, v lednu 1932 velikou sbírku *antických* mincí.

Frankfurt n. Moh.: Adolph E. Cahn dražil v červenci 1931 I. díl mincovní sbírky vévodství *Dessavy*, v říjnu její II. díl a v listopadu III. díl. V únoru byla prodávána touto firmou znamenitá sbírka *slezských* mincí.

Leo Hamburger dražil v říjnu 1931 *švýcarskou* sbírku p. *Wunderly v. Muralt* v Curychu a *Fatio* ze Ženevy.

Adolph Hess nást. vydražil v Lucernu v září 1931 sbírku *švýcarských* mincí, ve Frankfurtě n. Moh. v listopadu zlaté a stříbrné mince starší i novější doby a v prosinci *antické* mince ze sbírky p. *Otty* v Stuttgartu a *řecké* mince cizozemského musea.

Sally Rosenberg dražil v listopadu m. r. *středověké* i *novější* mince.

Hannover: Henry Seligmann vydražil v dubnu 1931 mince a medaile všech dob a zemí, v září IV. díl sbírky *Knyphausenovy.*

Mnichov: Otto Helbing nást. konal v dubnu m. r. dražbu *římských*, v červenci *falckých* a *badenských* mincí. V prosinci prodal mince sbírky † *H. Buchenaua. Napoleonská* sbírka, která měla býti dražena v lednu 1932, byla prodána v celku a nepřišla do dražby.

Prodejní katalogy vydali:

Robert Ball nást., Berlín, skladní seznam č. 28; — *Adolph E. Cahn, Frankfurt n. Moh.*, skladní seznam č. 30; — *Ludvík Grabow, Rostoky (Mekl.)*, skladní seznam č. 39, 40, 41, 42, 43; — *Leo Hamburger, Frankfurt n. Moh.*, skladní seznam č. 9; — *Adolph Hess nást., Frankfurt n. Moh.* i jeho filiálka v Lucernu vydaly několik skladních seznamů; — *Max Kiehn, Kolín n. Rýnem,* skladní seznam č. 9, 10, 11; — *Dr. E. Merzbacher Nachf., Mnichov,* skladní seznam; — *Hans Meuss, Hamburk,* skladní seznam č. 22, 23; — *Alfred Page, Paříž,* skladní seznam č. 16, 17; — *Edmund Rappaport, Frankfurt n. Moh., Numismatische Correspondenz* Nr. 27—32; — *Friedrich Redder, Lipsko,* skladní seznam č. 38, 39, 40, 41; — *A. Riechmann & Co., Halle,* skladní seznam: cizina, antika, zlato; — *Sally Rosenberg, Frankfurt n. Moh.*, dodatek ke skladnímu seznamu č. 26; — *Felix Schlessinger, Berlín,* Münzverkehr č. 8, 9, 10, 11; — *I. Schulman, Amsterodam,* skladní seznam č. 84.

Numismatické knihy:

Jos. Baer & Co., Frankfurt n. Moh., seznam č. 771; — *Ch. Florange, Paříž,* leden 1931; — *F. Kretschmar, Münster.* seznam č. 12. *Kz.*

ZPRÁVY OSOBNÍ.

V roce 1931 zemřeli tito naši členové: dopisující *prof. dr. Heinrich Buchenau,* emer. hlavní konservátor Státní sbírky mincí v Mnichově a řádní členové *Mr. Ph. Jan Hellich,* emer. lékárník v Poděbradech, *ing. Emil Hlásek,* vládní rada na Smíchově, *Václav Kolář,* komisař finanční stráže v Praze a *JUDr. Oldřich Tvrdek,* advokát v Rokycanech.

† Heinrich Buchenau.

Univ. profesor a bývalý hlavní konservátor numismatického kabinetu v Mnichově dr. Jindřich Buchenau, dopisující člen Num. Spol. Čsl., zemřel v Mnichově, krátce po návratu z cesty po Italii, 15. května 1931, raněn mrtvicí. Nebylo mu ještě 70 let. Narodil se v Brémách r. 1862, studoval tam gymnasium, pak university v Lipsku, Mnichově a Strasbourgu a působil jako středoškolský profesor ve Výmaru až do r. 1908, kdy se stal kustodem (později hlavním kustodem) mnichovského mincovního kabinetu, kde zůstal až do r. 1927. Mezitím byl r. 1916 povolán jako profesor středověké numismatiky a peněžnictví na mnichovskou universitu.

Není potřebí nějak zvláště podtrhovati jméno profesora Buchenaua. Objevovalo se po dlouhou řadu let téměř ve všech německých numismatických časopisech, zejména často v Blätter für Münzfreunde, které vedl od r. 1899 až do r. 1928. Podkladem pro jeho mnohostrannou činnost byla jeho vlastní sbírka středověkých německých mincí a když byla, po jeho vstupu do mnichovského kabinetu, vydražena, sbírka tohoto kabinetu, které věnoval velmi mnoho péče. Největší oblibě Buchenauově se těšila numismatika duryňská a hessenská, po vstupu do bavorského kabinetu věnoval svou neúnavnou pozornost jižnímu Německu, Bavorsku, Švábsku a Rýnské Falci, ač ani jiné kraje nebyly jím zanedbávány. Buchenauova činnost je dokumentována neobyčejně velikým počtem článků, po většině drobnějších. Otázky správného zařazení a datování, otázky mincovních systémů a vah, popisy nálezů, to lákalo prof. Buchenaua v prvé řadě. Z popisu nálezů vyrostlo několik jeho předních prací, kde se snažil uložit svoje bohatství myšlenek (srovn. brakt. nález Seega, dále nález Effelder, Niederkaufungen, Marburg a Gotha).

České a zvláště moravské numismatiky si Buchenau několikráte povšiml. Byly to opět otázky určení a datování jednotlivých brakteátů, denárů i feniků, hlavně 13. stol. a mezi nimi především spojitosti mezi ražbami českého západu a Bavor a mezi Moravou a Rakousy (viz tu v prvé řadě Eine österreichisch-mährische Streitfrage, Bl. f. Mzfr. 59), které ho k sobě vábily. I poslední práce prof. Buchenaua platila Moravě.

Litujeme-li upřímně předčasného odchodu tohoto neúnavného, velkého vědeckého pracovníka, litují ho hlavně ti, kdož prof. Buchenaua osobně znali, vždy jako obětavého pomocníka a v pravdě dobrého člověka. *Kz.*

† Jan Hellich.

V Janu Hellichovi odešel jeden z posledních členů romantické generace, která vytvořila pracovní družinu prof. Dr. J. L. Píče a s nadšením dnešní střízlivé a počítající době neznámým — pracovala na poznání české minulosti. Toto úsilí poznati co nejvíce a nejlépe vytvořilo širokou základnu pro činnost Hellichovu a vedlo jeho práci v celé řadě oborů. Nevyhýbal se ničemu a je s podivem, jak jemným a přesným způsobem dovedl se zapracovati do disciplin často velmi odlehlých.

Mg. Ph. Jan Hellich se narodil r. 1850 v Poděbradech jako syn místního lékárníka a po studiích středoškolských věnoval se také tomuto povolání. Rodinná tradice usměrňovala jeho zájem o památky a tak záhy počal se obírati prehistorickou archeologií a stal se významným spolupracovníkem prof. Píče, prováděje archeologický výzkum středního Polabí.

Odborná jeho činnost archeologická, historická i organisátorská byla oceněna v příslušných časopisech odborných. Naše numismatika vděčí Hellichovi za jeho zájem o antické mince, které pečlivě sbíral na Poděbradsku a o nichž uveřejnil cenné články v Památkách archeologických.[1]) Zachránil zejména cenný nález císařských denárů z lesa Boru u Kluku, který věnoval Národnímu museu. Stejně významný byl nález denárů Boleslava II. (OMERIZ PRAGA) v kostrovém hrobě slovanském u nádraží v Libici.[2]) V přehledné práci o pravěku Poděbradska zaznamenal nález zlaté duhovky na hradišti Oškobrhu.[3]) V našem časopise pak podal zprávu o nálezu denárů Boleslava II. na jižní části starého hradiště libického.[4])

---

[1]) *Jan Hellich,* Nálezy a popisy římských peněz v Poděbradsku. P. A. XV., 1892, str. 675. *Týž,* Nové nálezy římských mincí na Poděbradsku. P. A. XXVIII 1916, str. 7.

[2]) *Týž,* Novější výzkumy v okolí Libice u Poděbrad. P. A. XVII., 1897, str. 671.

[3]) *Týž,* Pravěk. Otisk z díla Poděbradsko. 1906, str. 483.

[4]) *Týž,* Nálezy denárů Boleslava II. na Libici, N. Č. Č. I., 1925, str. 38 až 39.

Zůstal vytrvalým pracovníkem až do svého vysokého věku 80 let. Kdo pamatovali Hellicha ještě v plné síle, jako čilého a ochotného „pana lékárníka", který tolik každému vycházel vstříc, nezapomenou jeho energie organisační a ušlechtilého úsilí, s jakým se věnoval nejen svým Poděbradům, ale také celé řadě veřejných funkcí, jež plnil nezištně a ochotně. 30. září r. 1931 odešel Janem Hellichem jeden z posledních členů velké generace. *J. S.*

† Em. Leminger.

Dne 3. prosince 1931 zemřel v Kutné Hoře archeolog a numismatik český Em. Leminger, profesor st. střední školy, dopisující člen Král. čes. společnosti nauk, člen archeologické komise při České akademii věd a umění, čestný občan města Kutné Hory, čestný člen a dlouholetý kustod musea Archeol. sboru „Wocela", redaktor „Kutnohorských příspěvků k dějinám vzdělanosti české".

Narodil se 25. prosince 1846 v Nedvězí u Neveklova, jako syn hospodářského úředníka na panství kapituly pražské. Studia svá započal v Litoměřicích. Druhou až osmou třídu gymnasia absolvoval v Praze u piaristů. V konviktě v Klementinu, kde bylo vyhraženo několik míst synkům panských úředníků, bydlel společně se Svatoplukem Čechem. Oba přilnuli k sobě tak, že bydleli spolu ještě dva roky za studií vysokoškolských v soukromém bytě. V Klatovech, kde jako kandidát profesury zastupoval onemocnělého profesora, byl jeho žákem Jaroslav Vrchlický a maturoval u něho Thomayer. Na podzim r. 1872 přijal místo suplenta v Kutné Hoře, kdež působil až do 1. října 1902 a na odpočinku žil až do svého skonu. Reálka kutnohorská proslula tehdy zdatným profesorským sborem. Kolegy jeho byli ředitel Jiří Zach, dále profesoři Jan Řehák, Fr. A. Slavík a Václav Lahvička, kteří vesměs se zájmem se věnovali studii historie a památek města. Leč vnějšími vlivy byla způsobena roztržka mezi sborem a ředitelem Zachem, a jediný E. Leminger zůstal v Hoře. Roku 1877 byl založen Archeologický sbor „Wocel" k záchraně velechrámu sv. Barbory. Zásluhou E. Lemingera byla však působnost „Wocela" rozšířena i na záchranu a shromažďování uměleckých děl a starožitností, jimiž byly přebohaty nejen veřejné památné budovy, ale i domácnosti měšťanů. Výsledkem jeho neúmorné a nezištné činnosti je bohaté museum sboru „Wocela", jehož kustodem byl od vzniku až do roku 1929.

Perlou kutnohorského musea je krásná sbírka mincí ražených v Hoře a sbírka medailí, jejímž štědrým podporovatelem byl ředitel mincovny vídeňské Jos. Müller, rodák horský.

Přičiněním E. Lemingera a jeho druhů, bylo zachráněno mnoho knih a listin z horního archivu, jehož část byla již prodána na papír kupcům. A tak má E. Leminger veliké zásluhy o archiv kutnohorský, v němž po drahná léta byl pilným badatelem a odkud hojně čerpal pro své práce. Jeho stěžejním spisem jest „Královská mincovna v Kutné Hoře" (1912 nákladem Č. Akademie věd a umění s „Dodatky" r. 1924), odměněná Turkovou cenou a „Umělecké řemeslo v Kutné Hoře" (1926).

Z článků českého mincovnictví se týkajících připomínáme:

O mincování v Kut. Hoře za krále Ludvíka (P. A. 1884).
O českém mincovnictví za krále Vladislava II. (P. A. 1884).
Některé záhadné názvy mincí (P. A. 1886).
Příspěvky k dějinám českého mincovnictví (P. A. 1888).
Příspěvky k dějinám českého mincovnictví: *a)* Mincíři kutnohorští v Uhrách. *b)* Český numismat v XVI. věku. *c)* Falešné peníze (P. A. 1889).
Barchány na lití cánův (P. A. 1893).
Zpráva o nálezu mincí (P. A. 1902).
Numismatické drobty (P. A. 1909).

Nález mincí v Červ. Janovicích (P. A. 1909).
Jan Viktorin Geronis z Libušína, úředník mince kutnohorské (P. A. 1911).

V bibliografii Kutné Hory zaujímá Leminger nejpřednější místo. S jeho články — pomineme-li odborných článků a knih, týkajících se prakse školské — setkáváme se hlavně v „Památkách archaeologických", v „Časopisu čes. musea", v „Časopisu přátel starožitností", v „Českém lidu" a v kutnohorských místních listech. V poslední době psal nejvíce do „Kutnohorských příspěvků", jejichž byl hlavním redaktorem a které přičiněním jeho byly po válce obnoveny.

Poslední dny plodného života jeho ztrpčovala mu nejen úporná choroba, ale i kruté rány nelítostného osudu. Zemřela mu milovaná choť a oba synové: vládní rada inž. Otakar Leminger, jeden z nejlepších znalců českého horního práva a středověkého hornictví a Em. Leminger, bankovní úředník. Smrt tohoto syna byla mu rodinou zatajena. Jedinou útěchou byla mu věrná ošetřovatelka — dceruška Ludmila — a nesčíslné množství cenných archivních výpisků, hlavně kutnohorských domů se týkajících, které všechny před svou smrtí věnoval městskému archivu s přáním, aby jich bylo užito k topografii Kutné Hory, po které tolik toužil. Poslední prací jeho bylo pojednání „O zaniklých domech v Kutné Hoře", kterým vědomě zakončil svou spisovatelskou činnost.

Dne 7. prosince 1931 napposled spočinul ve vestibulu Kamenného domu na katafalku, pietně upraveném v starém slohu, odkud po ocenění zásluh jeho starostou města doprovodilo ho množství občanstva k poslednímu odpočinku na hřbitov Všech svatých, kdež se s ním rozloučil zástupce reálky a sboru „Wocela".

Účastníkům pohřbu byl rozdáván jeho životopis a seznam článků a spisů.

Odchodu Em. Lemingera želí nejen Kutná Hora a česká věda, ale i všichni přátelé české mince, jejímž byl zesnulý výborným znalcem. *Jan Fiala.*

V lednu t. r. zemřel v Praze-Bubenči řídící učitel v. v. *Eduard Peck* (* 1857 ve Vrahovicích u Prostějova), zasloužilý pracovník vlastivědný na Valašsku. Na několika místech, kde byl učitelem, věnoval se horlivě národopisu, folkloru, ale i archeologickým vykopávkám a sbírání i mincí a medailí. V Čas. vlast. musejního spolku olomouckého uveřejnil několik popisů nálezů (roč. IV., VII., a VIII.), do Prahy do výslužby si s sebou odvezl značnou sbírku českých mincí a medailí, z níž část (mince) přišla do sbírky Zounkovy, druhá, medaile, plakety a jedinečná sbírka odznaků zůstala v jeho ruce až do smrti. Valašský kraj oprávněně upřímně vzpomíná práce a zásluh zemřelého. (R. Janovský v Našem Valašsku roč. II. č. 2.) *E. N.*

VĚSTNÍK NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.

1931.

Členská schůze 2. ledna 1931.

Přítomni 24 členové. Schůzi zahajuje předsedající p. *dr. Mastný* přáním mnoha zdaru v Novém roce. Přednáší p. *Patera* o polském listopadovém povstání v r. 1830. Líčí historické události, které je předcházely, pak samo povstání a jeho zdolání

ruskými vojsky. Předkládá mince, ražené za povstání, z nichž největší pozornosti se těší dukát, který jest věrným odrazkem dukátů konfederace Belgické. Liší se od nich pouze malým orlíčkem polským na počátku opisu. Přednášku zakončuje krátkým životopisem znamenitého numismatika Jáchyma Lelewela, který byl členem Národní rady a který navrhl polský znak na mincích. P. *Pelhřimovský* připomíná polské exulanty, zvláště hr. Sobieského, který je pohřben v Žihobcích. — P. *Chaura* předkládá medaili města Jaroměře k jubileu sv. Václava, práci V. Wagnera, a zlatou rakouskou desetikorunu r. 1905, pouze jednostranně raženou. — P. *ing. Vávra* navazuje na vývody p. *Castelina* v poslední schůzi o černých penězích poukazem, že, podle jeho soudu, známý haléř s L se dvěma kroužky po obou stranách, dosud připisovaný Ladislavu Pohrobkovi, je mincí Ludvíka Jag. Podle Friedensburga byl ražen r. 1524 ve Vratislavi. Doporučuje pátrati po historii této mince. K tomu prohlašuje p. *Chaura*, že dávno sám přisuzoval tuto minci Ludvíkovi podle technického provedení. Zda jest slezskou mincí, mohly by potvrditi nálezy. P. *dr. Skalský* ale upozorňuje, že složení nálezů té doby stěžuje učiniti přesná přidělení. — P. *Lambl* předložil dílo „Münzcabinet", vydaný r. 1700 v Hamburku.

Ze správního výboru 9. ledna 1931.

Byly projednány otázky poznaňské výstavy, které se dostane subvence Ministerstva zahraničí a školství. Katalog pro výstavu byl již vytištěn a účet schválen. 500 exemplářů bude posláno do Poznaně spolu s potřebným počtem výtisků „Medailí v zemích českých" k rozprodeji (20 jako dar výboru v Poznani). Jako delegáti společnosti budou vysláni sl. dr. Nohejlová a mistr Šejnost. Snad se súčastní i p. Pelhřimovský. Pro Národní museum byly zakoupeny z peněz příznivců Num. spol. čsl.: dukát Baltazara, bisk. Vratislavského z r. 1545, dvoutolar Jana Jiřího Branib. z r. 1599 ražený v Krňově a tolar Jana Weikarta z Auerspergu, ražený v Münsterberku r. 1654. Ministerstvo zahraničních věcí vyzvalo naše úřady v cizině na náš dotaz, aby jednotlivé mincovny podaly přímo nám zprávy o potřebném doplnění svých serií ukázkami čsl. ražeb, aby tyto dotazy vyřídily. Odpovědi právě docházejí.

Debatní večer 16. ledna 1931.

Přítomno 25 členů a hostí, předsedá p. *dr. Mastný*. Debatu zahajuje p. taj. *Hauner* o minci jako ozdobě a klenotu. Umělecká vyspělost antických mincí způsobila, že těchto bylo užíváno za ozdobu již za starověku. Výtvarná povaha středověkých platidel vylučovala tyto z jejich dekorativní funkce. Teprve s ražbou nádhernějších a větších kusů ve stol. XV. a XVI. rozmohlo se nošení mincí na růžencích a náhrdelních řetězích také v měšťanských kruzích. Mince nosili nejen muži, ale i paní na náhrdelnících a náramcích. Později byly zavěšovány jako votivní dary na milostných sochách a obrazích. V Bavorsku a Alpských zemích uplatnily se též jako knoflíky na mužském oděvu selském, takže když nastal nedostatek oblíbených starších mincí (na př. dvacetníků a desetníků), byly vyráběny obdobné ryteckými a ražebními podniky, zejména augsburskými. Svůj výklad doplnil p. tajemník četnými ukázkami. Pak promluvili o thematu p. řed. *Přibil*, p. prok. *Lambl*, který předložil několik ukázek, z nichž byl nejzajímavější vyhloubený francouzský pětifrank, v němž jsou umístěny správně jdoucí hodinky, p. *dr. Katz*, který ukázal náhrdelník a náramek z antických mincí. Nejobšírnější poznámky k thematu přičlenil p. *Chaura*. Pohovořil o džbánech, zdobených mincemi, o kalíšku, vytepaném ze stříbrné mince, o šroubovacích mincích s obrázky a p. — P. řed. *Přibil* předložil řadu polských svátostek a dílo Rewolińského o nich. — P. *dr. Turnwald* krátce vypravoval o svém zájezdu do Paříže a předložil „Ordonance du roi, Lyon 1565" (o mincích dovolených a zakázaných) a r. 1553 v Lyoně vyšlé dílo o osobách, na jejichž počest byly raženy

nebo lity renesanční medaile. Z našich panovníků nalézáme tam Karla I., Václava IV. a Zikmunda, ale i — Libuši a Vlastu! — P. *ing. Dobrý* vyslovuje podiv nad tím, že není v pařížských sbírkách zastoupeno Československo. P. *dr. Katz* poukazuje na akci výboru o dotazech v cizině. — P. *Castelin* krátce pojednal o spise Giesekeho, Das Plolemaeergeld a třetím svazku Romain Imperial Coinage od Mattingly a Sydenhama. — P. taj. *Hauner* se táže, byly-li již vydány nové papežské mince.

Debatní večer 6. února 1931.

Za přítomnosti 26 členů a hostí omlouvá předseda p. řed. *Pilát* svou dlouhou nepřítomnost chorobou a krátce vypravuje o svém pobytu v Paříži, hlavně o své návštěvě u A. Dieudonné v kabinetu Bibliothèque nationale. Pak vzpomíná šedesátin právě nepřítomného p. řed. *Mareše*. — P. *Javůrek* předložil dodatkem k poslední přednášce páně Haunerově několik ukázek mincí jako ozdob a několik náboženských medailí a plaket. — P. *Matásek* oznámil úmrtí horlivého sběratele *E. Peka*, který nebyl však členem společnosti. Památka jeho byla uctěna povstáním. — P. *Chaura* předložil zajímavé zlaté mince, dosud nepopsané: 1. Dvoudukát Ferdinanda II. z r. 1633 z pražské mincovny. Miller Aichholz znal tento kus pouze z vyobrazení v Monnaies en or.[1]) 2. Pražský dukát Ferdinanda II. z r. 1634, mincm. Schuster.[1]) 3. Pražský dukát Leopolda I. z r. 1695, mincm. Egerer.[2]) 4. Pražský dukát Karla VI. z r. 1732, nový typ: opis začíná dole za hlavou panovníkovou. 5. Pražský dukát Karla VI. z r. 1735[3]) se stopou po úšku. P. Chaura v tom vidí potvrzení doměnky nedávno vyslovené, že mince nošené jako ozdoby bývají zhusta vzácnostmi 6. Vratislavský dukát Karla VI. z r. 1720. Friedensburg-Seeger ho neznal. 7. Kladský dukát Ferdinanda III. z r. 1631. Friedensburg-Seeger ho neznal. 8. Půldukát Jiřího Viléma Lehnického z r. 1674. Friedensburg-Seeger ho neznal. 9. Dvoudukát olomouckého biskupa Frant. Dietrichštejna bez let. Mayer ho neznal. 10. Vratislavský dukát se sv. Václavem z r. 1524. Jest to druhý typ, nesoucí označení XX grošů. Friedensburg-Seeger ho neznal. Prvý typ měl jen lva bez označení hodnoty, druhý lva a označení XX, třetí znak místo lva. — P. řed. *Přibil* přečetl článek min. rady Kakše o minci sv. Prokopa, která existuje ovšem jen ve fantasii. — P. *dr. Turnwald* předložil dopis mincmistra v Praze Tob. Gebharta české komoře z 2. června 1579, ve kterém navrhoval obsazení úřadu vardajna a kontrolního písaře v Praze. Sl. *dr. Nohejlová* upozornila, že uvedená listina je částí dlouhého jednání o obsazení řečeného úřadu, jak je zachytila ve svých Příbězích pražské mincovny. Obsah listu je známý. Dále předložil p. *dr. Turnwald* vzácný půltolar z r. 1552 synů Jana Bedřicha I. Saského, který byl v bitvě u Mühlberka Karlem V. r. 1547 poražen a zajat. — P. *ing. Augst* pojednal o mincích, ražených na jiných starších. Pravidelně byly raženy mince na hladkých střížcích, zhotovených sléváním, válcováním a vysekáváním z mincovního kovu. Avšak ve všech dobách a u všech národů se vyskytují mince vyražené přímo na starých neb cizích mincích. V řadách českých mincí jsou takové poměrně velice vzácné. V denárové době, kdy by bylo možno očekávati jich největší počet pro časté měnění rázu mincí, se ku podivu snad vůbec nevyskytují. Z pozdější doby předkládá přednášející: 1. Pražský groš Karla I., vyražený na pražském groši Jana Lucemburského, pravděpodobně poslední a první typ pražských grošů obou panovníků. 2. Korunovační tolar Loopolda I., vyražený na pražském kiprovém tolaru Ferdinanda II., jako zajímavý doklad úplného nedostatku hmotných prostředků při korunovaci Leopolda I. v české i dvorské komoře. 3. Dva pražské sedmíky z r. 1802, z nichž jeden je vyražen na dvanáctníku z r. 1795 a druhý na měděném krejcaru

---

[1]) Jeden je ve sbírce Národního musea v Praze.
[2]) Tamže; srovn. i Schulman 1931, 19. T. č. 19.
[3]) Jeden je ve sbírce Národního musea v Praze.

aby všecky přednášky byly otištěny, hledíme odpomoci delšími referáty o těchto přednáškách. Novým členem redakční rady časopisu se stala sl. dr. Nohejlová.

V roce 1930 získali jsme, dík p. řed. Pilátovi, od některých podniků opětně větší peníz, za který jsme zakoupili vzácné mince pro Numismatickou sbírku Národního musea. Všem dárcům zde ještě jednou děkujeme. Joštův dukát, který jsme koupili pro Národní museum z Helbingovy aukce červnové byl zjištěn padělkem. Proto jsme jej vrátili a dostali celou částku za něj zaplacenou zpět. I letos jsme povinni svým díkem Ministerstvu školství a národní osvěty, Ministerstvu zahraničních věcí, České akademii věd a umění a Městské radě pražské, kteréžto instituce poskytly nám jako obvykle subvence a umožnily tím vydávání časopisu. Na podnět Numismatické společnosti v Poznani, zvláště pak našeho dopisujícího člena ředitele arcidiecésního archivu důst. p. Majkowského, rozhodli jsme se pořádati v Poznani výstavu moderního českého medailérství. I tato výstava, k níž jsme vydali zvláštní polský katalog a jež byla zahájena 15. března letošního roku za přítomnosti našich zástupců, sl. dr. Nohejlové a m. Šejnosta, došla finanční podpory Ministerstva školství a národní osvěty a Ministerstva zahraničních věcí. Bylo nám slíbeno, že příští rok bude uspořádána podobná polská výstava u nás.

Koncem r. 1929 bylo členů: čestných 7, dopisujících 20, zakládajících 22, řádných 471. V roce 1930 vystoupilo: řádný 31; zemřeli: čestný 1, dopisující 1, řádní 3, pro neplacení vyloučeno 13. Nově přistoupilo 36 členů, takže stav členů 31. prosince 1930 byl tento: čestných 6, dopisujících 19, zakládajících 22, řádných 460, z toho museí a spolků 91.

V roce 1930 bylo odesláno 225 dopisů.

Při odhalení desky Klimenta Čermáka v Čáslavi zastupoval naši společnost p. doc. dr. Schránil.

Výbor společnosti s radostí konstatuje, že numismatická věda dochází u nás stále většího rozšíření a snad i prohloubení. Práce, kterou výbor koná, jest tedy stále větší a usilovnější. Všichni členové výboru konají rádi své úkoly a těší se z positivních výsledků své práce. Doufáme, že si i členstvo uvědomí, že cesta, kterou výbor jde, je správná a že všichni lidé dobré vůle budou výbor v jeho činnosti podporovati. Jen společnou, upřímnou, poctivou a odpovědnou prací výboru i členstva můžeme dojíti svého cíle.

P. řed. *Pelhřimovský* děkuje redakční radě našeho časopisu a žádá, aby jeho úroveň byla i na dále zachována.

P. prok. *Sojka* předkládá výroční účty společnosti:

Příjem:

Pokladní hotovost z minulého roku		Kč 5.500·81
Příspěvky členů řádných		„ 14.813·25
Subvence na rok 1930		„ 9.428·—
Výnos za spolkové publikace		„ 2.971·80
Náhrada na tisk. spolk. časopisu		„ 570·—
Náhrada za publikace spol. knihovny:		
Dr. Skalského	Kč 4.005.20	
Dr. Nohejlové	„ 528·—	„ 4.533·20
Úroky z uložených hotovostí		„ 1.834·24
Dary společnosti věnované:		
na studijní fond	Kč 20.000·—	
na tiskový fond	„ 50·—	„ 20.050·—
Výnosy na tiskový fond		„ 69·50
		Kč 59.770·80

Vydání:

Doplatek dluž. zůstatku na V. roč. časopisu	Kč 9.633·45
Splátka na tisk časopisu VI. roč.	„ 29.084·90
Správní výlohy věcné	„ 1.446·20
Výlohy a porto publikací „Knihovny"	„ 466.45
Záloha na fotosnímky pro VII. roč. a med.	„ 2.354.20
Pokladní hotovost k 31. prosinci 1930	„ 16.785·60
	Kč 59.770·80

Podle účetní rozvahy jest jmění společnosti vykázáno:

na účtu fondu základního 4% zúročeného		Kč 3.874·—
na účtu fondu literárního 4% zúročeného		„ 2.256·—
na účtu fondu tiskového po úhradě schodku za časopis	Kč 10.839·90	„ 5.672·40
na účtu fondu studijního 4% zúročeného		„ 20.133·—
takže jmění společnosti k 31. prosinci 1930 činí		Kč 31.935·—

oproti Kč 18.374·76 v roce předcházejícím.

Ze zprávy pokladní jest zřejmo, že náklad VI. ročníku vyžádal si peníz Kč 35.651·15 a že k úhradě těchto nákladů máme kromě obvyklých subvencí z členských příspěvků i po upomínkách pouze Kč 14.813·25, takže ku krytí schodku muselo býti z tiskového fondu použito Kč 10.839·90, čímž tento poklesl na Kč 5.672·40. Příčinu tohoto schodku nutno hledati v prvé řadě v liknavém placení příspěvku členů, z nichž mnozí nechávají si posílati časopis, avšak na upomínky buď vůbec nereagují, neb na konec ohlásí své vystoupení. V důsledku toho zůstávají na členských příspěvcích tak značné nedoplatky, které ohrožují finanční rovnováhu a tím i vydávání časopisu. Pan účetní opětně apeluje na členstvo, aby řádným a včasným placením členských příspěvků hledělo udržeti finanční rovnováhu společnosti a tím umožniti novému výboru vydávání alespoň tak hodnotného časopisu jako doposud.

Po té přednesl p. *dr. Turmwald* knihovní zprávu. Sděluje, že naše knihovna čítá celkem 160 numismatických děl a separátů, 23 časopisy o 145 ročnících, resp. svazcích. Kromě toho 28 spisů rozličného obsahu. Přibylo 47 katalogů, takže jich jest v knihovně celkem 283. Dále vzrostla knihovna o 13 spisů, které byly darovány p. *ing. Vávrou* a našimi dopisujícími členy. V roce 1930 byly půjčeny neb v půjčení ponechány 53 spisy (proti 31 loňského roku), kromě katalogů. Ve třech případech byly půjčeny knihy mimopražským členům. Knihovna jest v kanceláři knihovníka a jest denně přístupna.

Za nepřítomného p. *Castelina* sděluje p. *dr. Turnwald*, že srovnaný archiv společnosti jest v jeho bytě.

Po zprávě revisorů bylo jednomyslně uděleno výboru absolutorium. Pak bylo přikročeno k volbám, které byly vykonány aklamací a jednohlasně zvolen celý odstupující výbor. Změna nastala jedině ve funkci revisorů, kde za p. *dra Dvořáka*, který resignoval pro naprostý nedostatek času, byl zvolen p. *ing. Dobrý*.

Pořad programu byl pak změněn a před volné návrhy a stanovení členského příspěvku vsunuta krásná přednáška p. *prof. dra Jos. Dobiáše* „Čím přispívá římská numismatika k poznání nejstarších dějin našich zemí", ve které ukázal, jak jsou jednotlivé příběhy válek Římanů s Kvády a Markomany zobrazeny na některých římských mincích. Promítané obrazy velmi usnadnily sledování přednášky, která se těšila velikému zájmu. Po jejím ukončení přednesl p. *dr. Katz* návrh správního výboru, aby byl ponechán členský příspěvek v téže výši jako minulého roku (t. j. Kč 40 a 50). Návrh byl schválen.

Volný návrh byl jediný p. Papouška z Opavy, aby byl vydáván zvláštní časopis se zprávami o společnosti v krátkých lhůtách, tak aby venkovští členové

byli v živějším styku s ústředím společnosti. K tomu bylo prohlášeno výborem, že o věci se již po léta uvažovalo, ale k provedení jejímu nebylo lze přikročiti pro značný finanční náklad, který by vyžadoval podobný podnik. Aby bylo vyhověno právě předneseném námětu, bude rozeslán všem členům dotazník, zda by reflektovali na podobný list za zvláštní předplatné. Sejde-li se s dostatek přihlášek, budou tyto zprávy vydávány. S návrhem výboru členové souhlasili. Poněvadž nebylo žádných jiných návrhů ani přání, byla valná schůze skončena.

Ze správního výboru 10. dubna 1931.

Správní výbor se ustavil tak, že všichni dosavadní funkcionáři si ponechali svoje funkce. Sl. dr. Nohejlová referovala o výstavě české medaile v Poznani. Po jejím ukončení bude exposice poslána do Lvova a pak do Varšavy. Budeme žádati o příslušné subvence. Do Poznaně poděkujeme také našemu konsulovi p. ing. Matouškovi. Polská výstava u nás bude uspořádána snad na podzim v Národním museu. Dosavadní výstavní komitét byl rozšířen o p. dra. Gutha. Byly schváleny účty. Cena separátů práce p. řed. Přibila byla stanovena na 40.— (50.—) Kč. Členům byl rozeslán zvláštní dotazník, chtějí-li odebírati zvláštní „Věstník". Došla 41 přihláška. Peníze za dukát markraběte Jošta máme již k disposici. Redaktor „Sběratele" p. Kunc žádá, abychom zprávy o Společnosti zasílali jemu. Rád by je ve svém časopise uveřejňoval. Numismatická Společnost v Krakově zaslala svůj časopis pro výměnu. Byla schválena výměna našeho časopisu se Swiatowidem ve Varšavě.

Debatní večer 17. dubna 1931.

Přítomno 25 členů. Předsedá p. *dr. Mastný*. Vzhledem k článku p. Chaury v posledním čísle „Sběratele" učinil výbor toto prohlášení: V posledním „Sběrateli" napsal p. Chaura článek o dukátu Joštově. Píše tam doslovně: „Na moje prohlášení dukátu za padělek, byl tento falsifikát prodavačem vzat zpět, takže Museum škody neutrpí". — Nechceme upříti p. Chaurovi zásluhu, že on prvý z naší Společnosti vyslovil podezření o dukátu, ale musíme konstatovati, že firma odepřela vrácení dukátu na prohlášení p. Chaury a vzala jej zpět teprve po zevrubném vědeckém rozboru sl. dr. Nohejlové, který jsme slyšeliv její přednášce a který byl v německém překladu firmě zaslán. Firma Helbingova trvá ještě dnes, opírajíc se o dobré zdání mnichovských numismatiků prof. Buchenaua, prof. Nosse a dra Gebharta na pravosti mince. — Sl. *dr. Nohejlová* referovala o výstavě v Poznani. — Pak podal p. *dr. Skalský* povšechnou zprávu o nálezu českých denárů, učiněném v březnu 1931 v Brandýse n. Lab. Poukázal na to, že je to, pokud lze zjistiti, dosud největší náš nález z 10. stol., ale také jeden z nejdůležitějších, hlavně pro poznání mincovnictví v mělnické mincovně za Emy, manželky Boleslava II. a dále pro poznání mincovnictví Slavníkovského, pro něž přinesl nález kusy základní důležitosti. Dr. Skalský líčil i podrobněji, jak byl nález velikou péčí p. řed. Jos. Čermáka v Brandýse zachraňován a s jakými obtížemi a s neporozuměním pro vědecké zpracování celého nálezu mu bylo zápasiti. Nález bude popsán v samostatné publikaci, kterou vydá Okres. musejní jednota v Brandýse n. L. — P. *dr. Turnwald* předložil několik nařízení o mincích z XVIII. stol. a přírůstky knihovny. — P. *řed. Přibil* ukázal zajímavý litý poutní odznak se sv. Stanislavem. (P. řed. dal odznak k disposici p. prel. Majkowskému, který uveřejňuje svou studii o něm v tomto čísle N. Č. Čsl.)

Ze správního výboru 8. května 1931.

Bylo schváleno prohlášení předsednictva, učiněné na poslední debatní schůzi o Joštově dukátu. Náhradou za tento bude, se souhlasem dárce, zakoupen Suttnerův

dvoutolar z r. 1623, kladský tolar Arnošta Bavorského z r. 1554 a zlatá medaile Bedřicha Falckého. Byla projednávána otázka zvláštního „Věstníku". K odebírání téhož se přihlásilo 89 členů. Předplatné 20.— Kč při tomto počtu by z daleka nestačilo na krytí nákladu. V obšírné debatě, které se zúčastnili všichni přítomní, nedošlo se definitivního rozhodnutí. Toto bylo odloženo do příští schůze.

Debatní večer 15. května 1931.

Přítomno 19 členů, předsedá p. *řed. Pilát*. P. *dr. Katz* sděluje, že došlých 89 přihlášek pro odebírání „Věstníku" nedává záruky úspěšného vydávání, nehledě k tomu, že by předplatné muselo být nejméně dvakrát vyšší, aby náklad krylo. O věci se rozpředla krátká debata. P. ing. *Dobrý* navrhuje uveřejňování pravidelných zpráv ve „Sběrateli", který vychází měsíčně. O konečném řešení otázky „Věstníku", resp. o uveřejňování zpráv ze Společnosti rozhodne příští výbor. P. *řed. Pilát* předložil se slovním doprovodem serii vatikánských mincí. P. vrch. pokl. *Patera* přednášel o medailích, ražených na jubilejní výstavu r. 1891, hlavně premijních, ale i na události, spojené s výstavou. Jako úvod podal výklad o výstavnictví v Čechách. Přednáška byla doprovázena bohatými ukázkami ze sbírky p. řed. *Přibíka*.

Členská schůze 5. června 1931.

Přítomno 25 členů. Po zahájení schůze věnuje předsedající p. *řed. Pilát* vzpomínku našemu dopisujícímu členu *prof. dru Buchenauovi* z Mnichova, který náhle zemřel. Přítomní vyslechli ji stojíce. — Ohlášená přednáška p. *řed. Přibila jest* odložena pro jeho churavost na některou z příštích schůzí. Přednáší p. *dr. Katz* o šeklech. Byly to původně mince Šimona Makabejského. Za třicet šeklů (=stříbrných) byl podle podání prodán Jidášem Kristus. Tato tradice dala podnět k tomu, že byly šekly prodávány na místech, kde se nacházely kopie božího hrobu (na př. v Praze na Petříně). Přednášející předkládá velkou řadu těchto poutních mincí, z nichž některé jsou bohemica. Po přednášce doporučuje p. *řed. Pilát* zájezd na pardubickou výstavu a návštěvu tamního musea.

Ze správního výboru 12. června 1931.

Byly projednány denní záležitosti a schváleny účty. Pro odbírání Věstníku se přihlásili pouze 93 členové (4 dodatečně). Není proto možno pomýšleti z finančních důvodů na jeho vydávání. Jelikož se nabídl časopis „Sběratel", že bude uveřejňovati naše zprávy, byla jeho nabídka přijata. Na žádost výboru uvolila se sl. dr. Nohejlová redigovati tyto zprávy. Ti, kdož si přejí, aby bylo o jejich přednáškách nebo demonstracích obšírněji referováno, jsou povinni dodati jí psané autoreferáty. P. dr. Skalský sděluje, že obšírný popis brandýského nálezu vyjde v ročence Okresní musejní jednoty v Brandýse n. L. Usneseno objednati separáty prací dra Skalského a dr. Nohejlové, uveřejněných ve Sborníku prof. dra Friedricha. Vláda chystá zákon na ochranu památek. P. dr. Skalský prohlašuje, že jako úředník veřejné sbírky nebude bráti účasti na jednání o tomto předmětu a žádá, aby jeho prohlášení bylo sděleno Ministerstvu školství a národní osvěty. K němu se naprosto připojuje i sl. dr. Nohejlová. Po odchodu obou byla schůze prohlášena p. předsedou za důvěrnou, vyslechnut referát a zvolena komise, aby vypracovala spis, ve kterém by bylo tlumočeno stanovisko společnosti k navrhovanému zákonu Ministerstvu školství a národní osvěty.

Debatní večer 19. června 1931

Přítomni 24 členové a hosté. Předsedá p. *dr. Mastný*. Pan *C. O. Castelin* přednáší krátce o své cestě Italií. Cílem jejím byly v prvé řadě archeologické sbírky. Přednáše-

jící neopominul však navštíviti i bohaté sbírky numismatické v Římě (Museo delle Terme), Neapoli (Museo nazionale) a v Benátkách (Museo antico) a věnuje každé několik slov popisu a ocenění.

P. *ing. Augst* se přimlouvá za prodej musejních dublet, hlavně z nálezů. Z tohoto podmětu se vyvinula živá debata, které se účastnili: sl. *dr. Nohejlová*, pp. *dr. Castelin, C. O. Castelin, dr. Katz* a *dr. Skalský*.

Členská schůze 4. září 1931.

Přítomno 19 členů. Předsedá p. *řed. Pilát*, který nejprve vítá všechny přítomné a pak se zmiňuje o velmi pěkné sbírce mincí v museu pardubickém, k čemuž dodává p. *Chaura* známý fakt, že tato sbírka jest kdysi Skrbkova, spolupracovníka Kl. Čermáka. Přednášel p. *řed. Přibil* o medailích a jetonech vyšehradských proboštů, které byly raženy po více než 200 let: první Hugonem hr. z Königseggů, poslední za dra M. Karlacha. Přednáška byla doprovázena vybranými ukázkami jak medailí tak jetonů. P. *řed. Mareš* vypravoval pak, jak byl několikráte sám svědkem rozhazování peněz mezi lid při nastolování i kanovníků a poznamenává, že jeton probošta Ruffera jest prací Seidanovou a že jetony Karlachovy jsou raženy též jako útesy ve stříbře a bronzu.

Ze správního výboru 11. září 1931.

Separáty prací sl. dr. Nohejlové a p. dra Skalského ze sborníku Friedrichova nedostaneme, poněvadž je sazba již rozmetána. Zprávy o Společnosti budou uveřejňovány ve „Sběrateli". Všem členům, kteří se přihlásili k odebírání zvláštního „Věstníku" bude toto usnesení sděleno písemně, jakož i to, že výbor nepouští se zřetele vydávání „Věstníku". Zprávy ve „Sběrateli" budou přesně ohraničeny. Posudek o návrhu zákona o ochraně památek byl komisí vypracován a poslán Ministerstvu školství a národní osvěty. Byla vyřízena korespondence, v níž kromě jiné žádal p. Nakládal z Opavy, aby Společnost intervenovala u Národní banky, aby si mohli členové zakoupiti bankovky vzaté z oběhu. Ačkoli bylo již jednou bezvýsledně jednáno o věci, bude znovu dopsáno Nár. bance. Dr. Schück ze Stockholmu žádá jménem Universitní knihovny za nabídku našich publikací pro případnou výměnu. P. dr. Turwald doporučuje výměnu PA a Č P S Čsl. P. Castelin upozorňuje na padesátiletí bavorské numismatické společnosti. P. prok. Sojka podává zprávu o financích. Pro špatný stav pokladny nebude možno vydati 3. a 4.číslo časopisu tohoto roku. Z finančních důvodů není také možno vydati spis dra Skutila Soupis římských mincí, nalezených na území čsl., ač by byl vhodný pro II. číslo knihovny N. Č. Čsl. Na konci schůze bylo uvažováno o získávání nových členů, hlavně příslušníků ČSR německé národnosti, mezi nimiž jest dosti sběratelů. P. ing. Dobrý se přimlouvá, aby byl pořízen k propagačním účelům seznam všech sbírek v ČSR.

Debatní večer 18. září 1931.

Přítomno 17 členů, předsedá p. *dr. Mastný*. P. *dr. Turnwald* předložil došlou literaturu a vypravoval pak o svých návštěvách slovenských musei, v nichž prohlédl některé sbírky (Kežmarok, Poprad, Velká). České mince jsou v nich zastoupeny vlastně jen ojedinělými kusy. Předložil pak několik mincí, které na své cestě získal. Pan *kanovník P. Procházka* hovořil o své cestě do Říma a předložil několik medailí na pamět sv. Antonína Paduánského, pak několik papežských i českých. P. *Chaura* ukázal nové vydání Friedensburgovy knihy „Die Schlesischen Münzen des Mittelalters" a nabídl členům, že ji získá pro ně se slevou.

Členská schůze 2. října 1931.

Za přítomnosti 19 členů vzpomíná předsedající p. *řed. Pilát* zemřelého poděbradského lékárníka *Hellicha*, našeho člena, archeologa, zakladatele musea v Poděbradech, které má jeho jméno. Přítomní vyslechli projev stojíce. Pak blahopřál předsedající p. *Boh. Šulcovi* k padesátiletí jeho práce u firmy Hynek, což vzbudilo potlesk členů. P. *dr. Katz* sděluje usnesení výboru, že zprávy ze Společnosti budou publikovány v česko-lipském „Sběrateli". Přednáší p. *řed. B. Přibil* o Vyšehradě jako poutním místě a jeho poutních odznacích, vlastně jediném, který je uložen v Městském museu pražském a je patrně z doby Karla I. Přednášející ukázal řadu pěkných poutních odznaků a datoval pak i bronzovou medailku vyšehradskou do dvacátých let 18. stol. Po přednášce předložil p. *Javůrek* katalog francouzských koloniálních ražeb a několik vzácných německých a francouzských mincí.

Ze správního výboru 9. října 1931.

Z Historického spolku získali jsme přece jen 15 a 10 exemplářů separátů prací dra Skalského a dr. Nohejlové z Friedrichova Sborníku. Účty byly schváleny. P. dr. Skalský sděluje, že drážďanský numismatický kabinet je ochoten zaslati výměnou za N. Č. Čsl. celou řadu odlitků českých brakteátů a přimlouvá se za výměnu téhož s publikacemi společnosti Gesellschaft für Geschichte u. Vorgeschichte Bautzens v Budyšíně a Altschlesien ve Vratislavi. Výměny byly scháleny. Po projednání korespondence bylo debatováno o povzbuzení zájmu ve sběratelství, při čemž — debatovali všichni přítomní — sdělil p. dr. Turwald svůj názor, že by tento zájem byl povzbuzen výstavou sběratelů, která by mohla býti uspořádána v Uměleckoprůmyslovém museu. Výbor po delší debatě prohlásil, že není k tomu ani vhodná doba, když nás čeká výstava polských medailí. P. ing. Dobrý doporučuje propagaci v kalendářích pro mládež, p. dr. Skalský rozhlasem.

Debatní večer 16. října 1931.

Přítomni 22 členové, předsedá p. *řed. Pilát*. P. *dr. Skalský* navazuje na svoji přednášku o numismatice a medailérství několika novými poukazy na vznik medaile. Předpokládá, že její počátky sahají až do doby starokřesťanské. Mimo jetony a známky objevují se po celý středověk v církevním životě předměty, podobné medaili a plnící některý z jejích úkolů. Mezi tyto předměty, z nichž některé popsal, patří do jisté míry i mince, pokud byly používány jako svátostky. P. *dr. Katz* vybral z přípravných prací pro svou velikou knihu o krušnohorských medailích 16. století několik ukázek toho, jak jednotliví umělci-medailéři napodobovali grafické předlohy, hlavně výzdoby biblí. Pak týž předložil olověnou medailku Fridricha Falckého na jeho korunovaci, smyšlenou to práci drážďanského posluchače umělecké akademie H. Beichlinga (zemřel kolem r. 1870). P. *řed. Přibil* přečetl zajímavý feuilleton z „Nár. listů", ve kterém je uveřejněn překlad jedné zprávy Ch. Patina o jeho pobytu v Čechách, hlavně v Praze. P. *dr. Turnwald* dal kolovati krásnou rytinu portretu tohoto muže a pak citoval numismatické články v Zeit. f. Gesch. Mährens u. Schlesiens. P. *dr. Skalský* dodal k zprávám o Patinovi upozornění, že Kalista uveřejnil v Č. Č. H. (1931) drobný článek o něm. P. *řed. Přibil* upozorňuje, že v Městském museu byla vystavena kolekce razidel Guillemarda a Stuckhardta a doporučuje pozornosti tamní sbírku poutních odznaků.

Členská schůze 6. listopadu 1931.

Přítomni 34 členové, předsedá p. *řed. Pilát*. Přednáší p. *prof. dr. Salač* o mincovnictví athénském. Zmiňuje se o skrovné literatuře, líčí krátce historii a kulturní

význam Athén i historii řecké mince vůbec. Nejstarší athénské ražby jsou z prvé poloviny VI. stol. (Wappenmünzen), ač o toto přidělení jest veden dosud spor. Athénské mince neměnily nikdy podstatně svůj vzhled. Klasický typ končí vítězstvím Makedonců. Od té doby vzniká nový typ. P. prof. hovořil pak o mincovním systému (původně aiginský, pak eubojský) a o jednotkách (ražebních a početních). Ukázal pak mincovnictví Athéňanů za římské doby, ve které se neobjevil nikdy portret římského vladaře na athénské minci a doprovázel svůj výklad četnými a velmi pěknými ukázkami. Mistr *Šejnost* předložil po přednášce několik svých prací: medaili T. Bati, kancléře dra Šámala a na 150. výročí tolerančního patentu.

Ze správního výboru 13. listopadu 1931.

Probrána korespondonce. Národní banka odmítla vydati pro sběratele bankovky vzaté z oběhu. Na dotaz nově přistupujícího člena Nordböhm. Verein für Heimatforschung o otiskování přednášek v jeho časopise bude odpověděno, že může otiskovati obsahy článků z N. Č. Čsl. pouze s přesným udáním pramene. O povolení překladu celého článku musí se dohovořit přímo s autory. Zároveň témuž bude sděleno, že vítáme získávání členů v mezích našich stanov. Byly schváleny účty a vyslechnuta účetní zpráva. Cena separátů dr. Nohejlové a dra Skalského z Friedrichova Sborníku stanovena na 20·— a 18·— Kč. Po jednom exempláři bylo odevzdáno knihovně. Znovu se rozpředla debata o zvýšení zájmu pro sběratelství a o výstavě polského medailérství. P. řed. Mareš referuje o vzácných medailích Seidanových, které nabízí pro Národní museum výměnou vídeňský kabinet. P. Castelin navrhuje, aby bylo pamatováno při každé příležitosti na knihovnu Společnosti. Po živé debatě bylo usneseno, aby presidium Společnosti mělo právo při výhodných příležitostech z vlastní iniciativy zakoupiti z úroků fondů spisy, které nejsou v Praze ani ve veřejných ani soukromých (našich členů) knihovnách. Dále bylo usneseno, aby obsah knihovny byl uveřejněn v časopise. P. dr. Turnwald byl pověřen sestavením knihovního řádu.

Debatní večer 20. listopadu 1931.

Přítomno 25 členů, předsedá p. *řed. Pilát*. P. *řed. Mareš* vzpomíná své přednášky o V. Seidanovi právě před třemi léty a pro doplnění uvádí nové poznatky a data ze života tohoto rytce a předkládá 32 medaile méně známé, které byly Národnímu museu nabídnuty výměnou Kabinetem vídeňským. Zásluhu o to má p. dr. Katz, jemuž, jakož i p. řed. Marešovi poděkoval p. předseda. P. *dr. Dvořák* předložil dva odlitky medailí české konfederace a korunovace Fridricha Falckého a jeho choti. P. *dr. Turnwald* tři separáty našeho dopisujícího člena prof. dra Mušmova. P. *řed. Pilát* upozornil na aukční katalog Helbingův medailí Napoleonových a předložil úmrtní tolar Karla z Münsterberka-Olešnice z r. 1617. — P. *Chaura* sděluje, že podle časopiseckých zpráv má se pořádati výstava mincí v Umělecko-průmyslovém museu, ku kteréž výstavě přijímá přihlášky p. dr. Turnwald. Táže se proto p. předsedy, zda jest p. dr. Turnwald jako člen správního výboru Společnosti pověřen k této akci správním výborem a zda správní výbor a pan předseda přijímá morální ručení za tuto akci. Dále prosí p. předsedu, zda může našim členům doporučiti vystavování mincovního materiálu na této výstavě. Dotaz činí z té příčiny, že nebyl uveřejněn žádný pevný program ani žádná výzva z Numismatické Společnosti, ač podle stanov jest tato k pořádání výstav oprávněna, ba k plnění svého programu vlastně zavázána. K tomu sdělují p. *předseda* a p. *dr. Mastný*, že o věci bylo ve výboru jednáno jako o možném projektu, který byl škrtnut z programu a p. *dr. Turnwald* vysvětluje svoje stanovisko. P. *ing. Augst* si stěžuje, že bývá při přednáškách špatně slyšet a žádá, aby se uvažovalo, jak tomu odpomoci. Za to se přimlouvá i p. *Javůrek*.

Členská schůze 4. prosince 1931.

Přítomno 26 členů, předsedá p. *řed. Pilát*. Přednáší p. *dr. Mastný* o jetonech. Vysvětluje počítání na abaku, vznik jetonů, jejich jméno, jejich dvojí účel, probírá pak jetony jednotlivých zemí a zastavuje se na této cestě Evropou nejdéle ve Francii, nejbohatší zemi jetonů, a v Čechách. Četné a dobře volené ukázky doprovázely pěkný výklad.

Ze správního výboru 11. prosince 1931.

Po debatě o zprávě v časopisech o pořádání sběratelské výstavy bylo usneseno, aby členové správního výboru nepodnikali ve veřejnosti nic bez předchozího výslovného souhlasu výboru a v daném případě, aby p. dr. Turnwald odvolal oznámení o výstavě. Pak byla probrána korespondence, v níž je i zpráva o úmrtí p. škol. rady Lemingera. Bylo usneseno blahopřáti našemu členu prof. dru B. Pickovi v Gothě k 70tým narozeninám. Účty byly schváleny. Redaktor „Münzensammleru" p. Wodiczka z Čes. Budějovic žádá, aby byly v jeho časopise uveřejňovány zprávy ze Společnosti, pro které vyhrazuje jednu stránku. Bylo usneseno vyhověti tomuto přání. P. dr. Turnwald navrhuje, aby byly spolu s Čsl. obcí sokolskou zahájeny kroky u Ministerstva financí, aby příštího roku byly vydány pamětní běžné mince na 100leté výročí narozenin dra M. Tyrše. Bylo usneseno dopsati tomuto ministerstvu a zaslati opis přípisu Čsl. obci sokolské.

Debatní večer 18. prosince 1931.

Přítomno 30 členů, předsedá p. *řed. Pilát*. P. *dr. Katz* sděluje, že zprávy, uveřejněné v časopisech o pořádání výstavy budou opraveny. P. *řed. Pilát* předložil dar p. konsula Matouška z Poznaně Národnímu museu, 5 złotých polských, ražených (s opominutím titulu republiky) k 10letí polské republiky a vzatých ihned z oběhu. P. *řed. Přibil* vyzývá členy, aby vydražili svoje dublety ve prospěch nezaměstnaných. Pan *Karnet* pohovořil o nynější technice medailérské. Ukázal, že při výrobě ražebních želez se používá, jednak velmi málo rytí do hloubky, jednak zamačkávání vzoru do negativu a konečně rytí redukčním strojem, který podrobně popsal. Debaty po výkladu p. Karneta se účastnili sl. *dr. Nohejlová* a pp. *ing. Dobrý, Chaura, dr. Katz* a *dr. Skalský*. P. *rotm. Soška* promluvil o nouzových i běžných ražbách současného Ruska a předložil celé řady krásných ukázek. P. *dr. Mastný* ukázal dvě známky, na nichž jsou vedle umrlčí hlavy písmena FF, která vykládá jako zkratku fundatio funebralis. Tyto fundační známky byly podle jeho mínění dávány účastníkům mší a vyměřovány pak za almužnu neb dar stanovený zakladatelem fundace Předkládá pak i Revue Numismatique Belge, kde nalezl článek o podobných známkách. Přáním šťastného Nového roku zakončil p. předseda schůzi.

V roce 1931 přistoupili řádní členové:

Podkrkonošské museum, Most
Floss Štěpa, Praha I., Melantrichova 18.
Gruncl Antonín, řídící učitel, Světec
Havlíček Ladislav, kadeřník, Mnich. Hradiště.
Kaupa Hans, Svitavy.
Kertésy Julius, účetní adjunkt gener. finančního ředitelství, Bratislava, Klobučnická ul. 1.
Malý V., Píšťany.

Marek Emanuel, řídící učitel, Brno-Židenice, Táborská 185.
Mlýnek Vilém, úředník Měst. spořitelny, Sl. Ostrava.
Paulsen Rudolf, Ph. Dr., archeolog, Vídeň 18., Hofstattgasse 22,
Penížek Hugo, Tábor.
Porák František, Leopoldov, Slov.
Skalický Josef, řídící učitel v. v., Modřany 474.
Šenk Karel, úředník Moravské banky, Nový Bydžov.
Špička František, ředitel Revisní jednoty čsl. bank, Praha III., Zborovská ul. 3.
Třešňák František, Český Dub.
Voráč Adolf, Praha VII., Kamenická ul. 56.

Soupis numismatických prací v knihovně Numismatické Společnosti Československé.

Alföldi: Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien. Berlin 1926.
Balbín: Von dem alten Münzwesen in Böhmen.
Bauer: Drevně-russkij čekan z konca X. i načala XI. v.
— Lubomirov, Torgovyje sviazi drevněj Rusi s Vostokom. Saratov 1923.
— Zolotoj taler v čest prusskogo ministra Hoyma. 1923.
— Der Fund von Spanko. Berlin 1926.
— Ein wiedergefundener Groschen der Stadt Magdeburg. Frankfurt a. M. 1927.
— Die Sammlung überstempelter Taler der Eremitage. Leningrad. 1926.
— Lingots d'argent à inscriptions chinoises.
— Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts. Berlin 1930.
Bernhart-Habich: Beiträge zu Antonio Abondio. 1914.
Blanchet: Jeton de marchand du XVe Siècle.
— Notes sur les „balanciers" lyonnais.
— Contributions à l'étude des origines de la médaille française. Paris 1929.
— Pièces „à l'écureuil". Paris 1927.
— Les écus du Palais. Paris 1927.
— Jeton d'Étienne du Verdier. Paris 1923.
— Bibliographie de M. G. Schlumberger. Paris 1924.
— Les monnaies de la guerre de Théodose II. contre Attila, en 442. Bucarest 1924.
— Mémoires et notes de numismatique. Paris 1920.
— Une inscription chrétienne des environs d'Anger. Paris 1928.
Brunns: Mont- og Medaille Samling. Kobenhavn 1928.
Buchenau: Der Marburger Brakteatenfund. Halle a. S. 1924.
Cesano: La figura di Roma sulle monete romane. Roma 1928.
— La sfinge sulle monete antiche. Roma 1926.
— Tipi monetali etruschi. Roma 1926.
— Ripostiglio di aurei romani rinvenuto a Roma. Roma 1930.
Cours der Gold- und Silbermünzen in Wien 1810—1811.
Čermák: O českých penězích do roku 1526. Čáslav 1888.
Červinka: Mince a medaile markrabství Moravského. Brno 1897.
Dannenberg: Grundzüge der Münzkunde. Leipzig 1899.
Dobrý: Medaile ve výstavnictví a v reklamě. Praha 1926.
— Medaile jako odměna. Praha 1928.
Dworschak: Der Manierismus in der deutschen Medaille. Halle a. S.
— Die numismatischen Denkmale des Türkenjahres 1529. Wien 1929.
— Die Monogrammisten M-F und S-F. Halle a. S.

Dworschak: Loy Hering als Medailleur. Halle a. S.
— Carl Radnitzky (1818 bis 1901).
Faludi: Magyar orvosok újabb emlékérmei. Budapest 1918.
Fiala: Stručný přehled českého mincovnictví. Praha 1923.
— Die Münzungen des ständischen Direktoriums und Friedrich v. d. Pfalz. N. Z. 1892.
— Verschiedenes aus der Haller Münzstätte I. N. Z. 1895.
— Verschiedenes aus der Haller Münzstätte II. N. Z. 1896.
— Verschiedenes aus der Haller Münzstätte III. N. Z. 1897.
— Verschiedenes aus der Haller Münze. N. Z. 1900.
— Katalog der Sammlung Donnebauer. Praha 1889.
— Die ältesten Raitpfennige Joachimsthals. Wien 1903.
— Peníze početní (jetony). Praha 1921.
— Staré mincovny. Věstník N. Sp. Čsl. 1921.
— České denáry. Praha 1895.
— Antonio Abondio, keroplastik a medailér. Praha 1909.
— Brakteaty nálezu Heřmanického. P. A. 1887.
— Zuteilungen an böhmische Münzmeister und Münzstätten. N. Z. 1896—1897.
— Die Beamten und Angehörigen der Prager Münzstätte 1537—1625. N. Z. 1895.
— Die Beamten und Angehörigen der Prag Münzstätte 1700—84. N. Z. 1897.
— Die Beamten der Prager Münzstätte 1795—1857. N. Z. 1898.
— Die Goldprägung der Prager Münzstätte im 16. und 17. Jahrhundert. N. Z. 1899.
— Der Podmokler Goldfund. N. Z. 1902.
— Die Münzungen des Herrn Wilhelm und Peter Vok von Rosenberg. Bruxelles 1892.
— Der Ober-Potschapler Denarenfund. N. Z. 1889.
— Die älteste „Raitung" des Prager Münzarchives. N. Z. 1888.
— Das Münzwesen der Grafen Schlick. N. Z. 1890—1891.
Friedensburg: Aus dem Bilderschatz des Mittelalters.
— Die Münze in der Kulturgeschichte. Berlin 1909.
— Münzkunde und Geldgeschichte der Einzelstaaten. Berlin 1926.
— Neue Beiträge zur Schlesischen Münzkunde. Breslau 1924.
— Schlesiens Münzen und Medaillen. 1901.
— Schlesiens Münzen und Münzwesen vor dem Jahre 1220. Berlin 1886.
Friedrich: Chronologisches Verzeichnis der römischen Kaiser und Kaiserinnen, der Cäsaren und Tyrannen, nebst der Angabe der von ihnen vorhandenen Münzarten. Wien 1900.
Gnecchi: Guida numismatica universale. Milano 1903.
Gottwald: Osídlení Prostějovska v dobách předhistorických. Prostějov 1925.
Habich: Inkunabeln der deutschen Medaille. München 1929.
— Die Deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts. München 1929.
Hallenberg: Collectio nummorum Cuficorum. Stockholm 1800.
Hauberg: Samling af Danske og Norske monter. Kobenhavn 1929.
Heuser: Das Rheingold und die Rheingoldmünzen. Kaiserslautern 1911.
Hofman: Technická ochrana památek v Bratislavě. Brno 1929.
— O zákonu proti vývozu památek. 1929.
— O pojmu a významu ochrany památek. Praha 1921.
Horsky: Sammlung. 1910.
Chaura: Pravda o denáru svatováclavském. Praha 1929.
— Die Wahrheit über den St. Wenzel-Denar. Praha 1929.
Irma: Nález mincí ve St. Boleslavi. Brandýs n. L. 1926.
Ječný: Vývoj českého mincovnictví. Plzeň 1929.
— Poklady z doby husitské na Plzeňsku. Plzeň 1924.
Joachim: Groschen-Cabinet I. Band. Leipzig 1749.
— Groschen-Cabinet II. Band. Leipzig 1750.

Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung. Wien 1901—06.
Katz: O malých groších. Praha 1921.
— Denár knížete Václava sv. a denáry Soběslava Slavníkovce. Praha 1923.
Killian: Münzen- und Medaillen-Sammlung. Wien 1858.
Köhler: Ducaten-Cabinet I. Theil. Hannover 1759.
— Ducaten-Cabinet II. Theil. Hannover 1760.
Kohout: Vývoj mincovnictví římského. Zpráva dívč. lycea na Král. Vinohradech 1914—1915.
Kraus: Die Münzen Odovacars und des Ostgotenreiches in Italien. Halle 1928.
Kupfer: Tabulky.
Luschin: Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte. Berlin 1904.
— Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte. Berlin 1926.
— Die Münze. 1906.
— Sul metodo da osservare nella descrizione dei ripostigli di monete del medio evo. Roma 1904.
Mader: Versuch über die Brakteaten. Prag 1797.
Majkowski: Monety z imieniem Sieciecha.
Markl: Die Münzen, Medaillen . . . Ferdinand I. Prag 1896.
Meyer: Die Münzen und Medaillen der Familie Eggenberg. Wien 1888.
Michelup: Europäischer Münz-Calculator. Prag.
— Immerwährender Cours-Schlüssel.
Miller-Aichholz: Österreichische Münzprägungen 1519—1918. Wien 1920.
Miltner-Neumann: Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Privatmünzen und Medaillen. Prag 1852.
Müller: Cäsaren-Porträts II. Teil. Bonn 1924.
Mušmov: Une trouvaille de monnaies de la Mésie Inférieure et de la Thrace 1931.
— Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre. 1931.
— Monětite na Ivan Asěna II. i na něgovoto semějstvo. Sofia 1930.
— Kolektivni nachodki na moneti. Sofia 1929.
— Dva oloveni pečata na ochridski archiepiskopi.
— Particularités des monnaies Bulgares. Sofia.
— Byzantijski pečati s označenie za blgarskata istoria.
— Novootkriti srědnověkovi pečati ot Blgaria. Sofia 1929.
— Un nouveau boullotirion byzantin. Liège 1929.
— Monnaies inédites de Moesie et de Thrace. Paris 1929.
— Groschen-Cabinet III. Band. Leipzig 1752.
— Groschen-Cabinet IV. Band. Leipzig 1756.
— Groschen-Cabinet 11. Fach. Leipzig 1755.
Neumann: Příručka pro sběratele. Rukopis.
Noss: Heidelberger Münzen des Königs Friedrich von Böhmen.
Numismatische Gesellschaft in Dresden: Aus Dresdner Sammlungen. Dresden 1881.
Pick: Die Münzkunde in der Altertumswissenschaft. Stuttgart 1922.
— Die Kunstmuseen und die Münzen. Halle a. S. 1930.
Pospíšil: Kolem peněz. Praha 1925.
Preidel: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger. Kassel 1930.
Přibil: Svatojánské medaile a svatostky. Praha 1929.
Raczyński: Gabinet medalów polskich. Berlin 1845.
Rappe: Die Münzstätte Kuttenberg. N. Z. 1888.
Reimmann: Münzen- und Medaillen-Cabinet. Frankfurt a. M. 1891.
Rengjeo: Naši stari novci. Sarajevo 1926.
— Novci Nikole Iločkog. Sarajevo 1929.
— Novci grofa Nikole Zrinskog. Sarajovo 1930.
Riggauer: Geschichte des Kgl. Münz-Kabinetts in München. Bamberg 1890.

Rzehak: Über einen Fund von Prager Groschen in Olomoutschan bei Blansko. Brno 1911.
— Westschlesische Münzstätten im Mittelalter und in neuer Zeit. Brno 1917.
Saurma-Jeltsch: Schlesische Münzen und Medaillen. 1883.
Sedláček: Ein Beitrag zur Geschichte der Herzoge von Troppau-Münsterberg.
Serie dei coni di medaglie pontifice. Roma 1824.
Schwinkowski: Die „Rechnungsmünzen" in Kursachsen, der Lausitz, Schlesien und Böhmen im Anfang des 18. Jahrhunderts. Bautzen 1929.
Scholz: Katalog der Bibliothek der Numismatischen Gesellschaft. Wien 1910.
Siegl: Geschichte der Egerer Münze. Prag 1902.
Sirový: Nález strážovský. Praha 1922.
Sivers: Topografia kladov s pražskimi grošami. Petěrburg 1922.
Skalský: K dějinám mincovnictví českého a moravského na počátku XIII. století. ČMM 1924.
Skrbek: Mince a medaile rodin Pardubických. Pardubice 1910.
Smolík: Pražské groše a jich díly. Praha 1894.
— Nález denárů v Chrášťanech u Čes. Brodu. Praha 1897.
— Denáry údělných knížat na Moravě. Praha 1896.
Striebe st.: Seltene Münzen aus Nordböhmen. Reichenberg.
Striebe ml.: Die Taler- und Gulden-Beinamen. Brüx 1925.
Svoboda: O sbírce numismatické. Brno 1924.
Šejnost: Výběr medailí a plaket. Praha 1921.
— Problém pokroku v sochařství. Praha 1924.
Taubert: Christogram und Kreuz. 1925.
Voetter: Constantinus Junior. Wien 1909.
Voigt: Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen. I. Band. Prag 1771.
— Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen. II. Band. Prag 1772.
— Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen. III. Band. Prag 1774.
— Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen. IV. Band. Prag 1787.
Węsener: Verkaufspreise der. . . Versteigerung einer reichen Sammlung von Münzen und Medaillen. Berlin 1865.
Collection Windischgrätz. I. Band, I. und II. Abteilung. Prag 1895.
Collection Windischgrätz. II. Band. Prag 1897.
Collection Windischgrätz. IV. Band. Prag 1912.
Collection Windischgrätz. Anhang zum V. Band. Prag 1900.
Collection Windischgrätz. VII. Band, II. Teil. Prag 1917.

RÉSUMÉ.

Jos. Dobiáš: Un nouvel ouvrage sur le monnayage des Antonins. (Planche I et II)

Dans son appréciation critique du IIIe volume de l'ouvrage de Mattingly-Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, l'auteur apporte, en outre de certaines observations critiques, quelques suppléments. Les références aux publications figurant entre crochets et toutes les monnaies pas encore publiées de la collection de l'auteur, de même que certaines pièces appartenant à des autres collections se trouvant réproduites sur les planches, l'auteur se borne à decrire ici seulement les variantes non réproduites.

Marc-Aurèle. Ad No. 101. *Av.* Buste lauré, drapé et cuirassé à droite. *Rev.* Génie nu à gauche, auprès d'un autel allumé, tenant une patère et des épis.

Ad No. 1090 et 1091. Couronne de chêne.

Doublets (il faut biffer les nos. entre parenthèses):

Marc-Aurèle. No. 606 [= 607]; [1022 =] 1024; [1023 =] 1027. [Dans les deux catalogues de la maison Santamaria il s'agit d'une monnaie identique, mais inexactement décrite. Cependant la pièce qui se trouve décrite sous le No. 1023 existe à Berlin et dans la collection de l'auteur]; [1224 =] 1225. Tous les exemplaires connus (Paris, Berlin, Vatican, Naples) sont frappés du même coin; 1359 = 1491; 1527 [= 1529].

On trouvera sans doute plus d'un doublet là où l'on établit la différence entre buste drapé et buste drapé et cuirassé. En réalité, il n'existe que peu de bustes qui soient seulement drapés.

Descriptions incorrectes empruntées à Cohen: Marc-Aurèle No. 1019 (Pl. II, 11), 1183 (Pl. II, 12). Les divergences entre quelques-unes des pièces réproduites et leur description sont indiqués à la p. 13.

En ce qui concerne la chronologie, on aboutira à une chronologie plus précise en s'appuyant sur les changements des titres portés par les empereurs (p. 218 suiv.; p. 224 suiv. et 285 suiv.; p. 231 suiv. et 292 suiv.; p. 237 suiv. et 302 suiv.; p. 238 suiv.; p. 243 suiv.; p. 338) et sur le parallélisme entre les monnaies de Marc-Aurèle et celles de ses co-empereurs. Grâce à cela, nous pouvons exactement répartir en deux groupes les monnaies de Marc-Aurèle datant de la XXIIIème année de sa puissance tribunitienne: les nos. 205, 208—209, 962 et 967—972 ont été frappés *avant* la mort de Verus, les nos. 197—204, 206—207, 210, 963—966 *après* sa mort. Des changements radicaux doivent être introduits dans la chronologie concernant les plus anciennes monnaies de Commode. Aucune d'elles n'a été frappée avant l'année 175. C'est seulement à partir de cette année-là que les deux

empereurs s'attribuaient *de façon régulière* le titre de *Germanicus*. La date antérieure à cette année attribuée aux monnaies portant la légende *Liberalitas* est contredite par le portrait du garçon Commode figurant sur ces monnaies, différant du portrait d'enfant qui se trouve sur les soi-disant „médaillons" datant des années 173 et 174. Les monnaies portant TR. P. ne doivent pas être datées de l'année 176, car elles se rencontrent *seulement* avec le titre COS, et Commode n'a été consul qu'en 177. Il ne faut pas croire à une inexactitude du titre (COS au lieu de COS DES), car aussi la *Vita Marci* 27, 4, permet de conclure que Commode ne fut investi de la puissance tribunitienne qu'après le triomphe de son père célébré vers la fin décembre 176 et après le passage de celui-ci à Lanuvium, qui suivit ce triomphe. D'ailleurs les deux types des revers de Commode avec la légende TR P COS se rencontrent sur les monnaies de Marc-Aurèle de la XXXIème année de sa puissance tribunitienne, mais on ne trouve rien d'analogue dans les monnaies de la XXXème année. Le parallélisme entre les monnaies de Marc-Aurèle et celles de Commode nous indique encore la date des nos. 657 et 658: ils peuvent être datés du 10—31 décembre 178 au lieu de 179. Les pièces nos. 2, 292 et 292a de Commode ont été frappées encore du vivant de son père (cf. nos. 409, 1249 et 1250), et doivent par conséquent être transférées de la page 401 aux pages 268 et 343.

Le relief du revers de l'aureus de Marc-Aurèle no. 281 n'est pas le type de *Profectio*, mais d'*Adventus*. On ne saurait voir dans le no. 1046 la présentation de Commode à l'armée, car celle-ci n'eut lieu qu'en 175 *(Vita Commodi* 2,2 suiv.). La personne qui se trouve debout à côté de l'empereur, n'est pas Commode, mais un préfet du prétoire.

L'aureus apocryphe de Copenhague portant la légende ADVENTVS AVG. peut s'expliquer par la fausse leçon de la légende sur les monnaies représentant la traversée d'un pont de bateaux par l'empereur en 172, que presque tous les exemplaires connus à l'auteur présentent seulement sous une forme incomplète. VIRTVS AVG. était à tort lu ADVENTVS AVG.

Le no. 293 ne représente pas Commode, mais Romulus Conditor. *(P. 1—27.)*

G. Skalský: Etudes sur les bractéates de Bohême et de Moravie. II. (Planche III—V)

La deuxième partie de ces études (la première partie fut publiée dans ce Journal Tome V 1929) s'appuie sur deux trouvailles des bractéates en Bohême de la seconde moitié du XIIIe siècle. D'abord il était nécessaire de reproduire en quelques courtes remarques les résultats des études de l'auteur sur l'évolution extérieur des bractéates tchèques du commencement du XIIIe siècle.

1. L'auteur s'occupe là *des motifs qui ont amené la frappe des bractéates en Bohême*. Ils ne sont pas d'une nature technique. La cause principale

semble être l'envahissement subit des monnaies étrangères en Bohême qui y sont trés rares au XIe et XIIe siècle spéciallement des bractéates de Meissen. Elles entraient dans ce pays avec les colonistes allemands introduits par Přemysl II Ottokar dans les villes récemment fondées. De grandes trouvailles de ces monnaies montrent que le principal courant de ces colonistes venait de Meissen ou passait par cette ville et que la colonisation avait commencé sûrement avant 1215. Elles prouvent en général la théorie que la colonisation ne fut pas effectuée au commencement d'après un certain plan et qu'elle se faisait par parties. Přemysl Ier Ottokar frappa alors des bractéates d'après les types de Meissen pour garder son Droit de monnaie et pour faire disparaître ces monnaies des mains des hommes colonisés et des habitants indigènes. Peut-être engagea-t-il pour ça aussi des tailleurs des coins de Meissen. Le roi est représenté sur les bractéates courronné. Les frappes sans courronne ne sont en Bohême qu'exceptionelles. On peut dater le commencement de la frappe des bractéates en Bohême par l'année 1210.

2. Dans la deuxieme partie l'auteur traite *le commencement et l'évolution externe de la frappe des bractéates tchèques jusqu'au temps du règne de Přemysl II Ottokar* d'après les trouvailles assez défectueuses. On peut constater qu'on n'a frappé en Bohême jusqu'à l'année 1260 que des grandes bractéates d'un diamètre de 38—42 *mm*, puis on passait au diamètre moyen et plus petit et quittait le modèle de Meissen. C'est la seule fouille de *Vlašim* qu'on peut totalement placer au temps de Přemysl Ier. Suivent les trouvailles de *Zlončice, Chodouny, Libčany, Stihnov* (celle-là complètement sous Venceslas II) et de *Heřmanice*, la dernière à la plus grande partie déjà sous Přemysl II. La période de transition à la plus petite sorte des bractéates (Fiala, planche XX et XXII) d'un diamètre de 34—37 *mm* inaugurée sous Přemysl II (la trouvaille *Pfaffenmünster*) est représenté par les trouvailles de *Zalezly*. Il est très difficile d'établir une différence entre les vraies frappes tchèques et entre ceux qui provenaient de Görlitz et de Bautzen au commencement de la première partie du XIIIe siècle sous la domaine des Přemyslides. On a peut-être frappé ici et là des bractéates uniformes. Le groupe des bractéates de *Lauban* est le seul qu'on puisse localiser avec une grande vraisemblance à Görlitz avant 1250 et pas à Zittau comme on l'avait pensé jusqu'à présent.

3. La troisième partie s'occupe de *la trouvaille des bractéates à Kolín faite en 1928* dont la plupart est représentée sur la planche III. Elle contient des bractéates tchèques, un bractéate de Pegau, fragments des bractéates de Meissen de la dernière période du règne de Henri (mort 1288) et frappes des ateliers de Venceslas II à Meissen ou à Zittau c'est à dire monnaies d'environ des années 1260—1300. La présence d'un fragment de type Fiala XX. 1. (planche III—13.) prouve que les bractéates à la légende Otakarus Rex n'étaient pas frappés sous Přemysl Ier selon l'opinion de Fiala et Friedensburg, mais sous le règne de Přemysl II au temps où on peut fixer le changement du grand diamètre au plus petit. Cette constatation

nous force de fixer l'enfouissement de la trouvaille de Kolín et d'autres trouvailles semblables au temps de Venceslas II. L'attribution des petits bractéates excepté ceux au blason fascé autrichien au Přemysl II et Venceslas II est très rarement possible.

4. L'étude de *la trouvaille faite au commencement du 1927 à Čelákovice* devenait très pénible car toutes les frappes y trouvées étaient jusqu'à présent inconnues. Tous les types sont représentés sur la planche IV. La clef pour l'explication est donnée par les grands et petits bractéates au casque (Nr. 23—29) ainsi que les petites frappes au lion tchèque casqué (Nr. 30—32). Les bractéates au casque rappellent ceux des Margraves de Brandebourg de la Lusace Supérieure frappés à la fin du XIIIe siècle, mais leur fabrique est différente. L'auteur les attribue ainsi que W. Haupt à Zittau aux années 1278—1283 au temps d'Otto V de Brandebourg tuteur de Venceslas II. Les autres types sont probablement de la même origine frappés en 1270—1300. L'auteur décrit en connexion les types frappés vraisemblablement sous Přemysl II ou Venceslas II à Zittau ou à leurs ateliers à Meissen à la fin du XIIIe siècle. Ce sont les bractéates planche V (42) ainsi qu'un bractéate semblable avec la légende OCOC (Přemysl II à Zittau), planche V (43 et 44), (Přemysl II ou Venceslas II), planche V (45) (Venceslas II) Fiala XXXVI-23, planche V (46), ainsi que Schwinkowski „Münz- und Geldgeschichte der Mark Meissen" Nr. 881—886 qu'on a en partie constaté dans la trouvaille de Kolín. (*P. 28—62.*)

C. O. Castelin: Contributions à la chronologie des Hellers de Wladislaus et de Louis (La trouvaille de Mělník).

La considérable trouvaille de soi-disant Hellers noirs de Wladislaus II, Louis et Ferdinand Ier, rois de Bohême, de Mělník (2826 pièces) donna à l'auteur l'occasion de traîter quelques questions numismatiques. En s' appuyant sur les autres pièces de ces souverains, il essaie surtout de fixer le temps de frappage. Il se trouve, que les Hellers noirs subirent les mêmes changements quant au style et fabrique comme p. e. les Pfennics blancs. La chronologie suivant est le résultat de ces recherches:

Figurine 1	No 1	: environ 1483—1485
	„ 2—5:	„ 1485—1509
	„ 6	: „ 1509—1516.
Figurine 2	No 1—4:	1516— environ 1520
	„ 5—13:	environ 1520—1526.
Figurine 3	No 1—3:	peu après 1526
	„ 4—6:	peu avant 1533.

Outre ces pièces l'auteur s'occupe encore d'autres pièces appartenant à cette trouvaille des pays voisins (Silésie: Breslau, Glatz, Görlitz). (*P. 63—73.*)

E. Nohejlová: Remarques sur quelques frappes de la Monnaie de Prague.

III. La frappe d'or du monnayeur Conrad Sauermann.

D'après quelques nouveaux actes récemment trouvés dans les archives inépuisables du ministère de l'Intérieur l'auteur complète son livre „L'histoire de la Monnaie de Prague" par quelques renseignements. L'important registre du garde Vogelheimer traitant les résultats d'épreuves des frappes d'or praguois de 1540 a 1542 atteste à l'auteur qu'on frappait les ducats d'or à Prague depuis le 11 février 1540. Cette opinion est réfutée seulement par le supplément des articles des Chambres du 1540, publiés dans „České sněmy I.", où les Etats tchéques se plaignent déjà le 20 janvier 1540 de la mauvaise qualité des ducats d'or de Sauermann. L'auteur n'était pas contente de la copie de ce supplément et elle faisait des recherches de l'original malheureusement sans succès. Un autre supplément intéressant élaboré d'après les mêmes sources traite la permission donnée par le roi Ferdinand Ier à deux entrepreneurs (B. Jungmaier, citoyen de Jihlava et O. Reymung, scribe du bureau de la cour royale tchèque) de faire frapper à Prague à leur dépenses l'or acheté de l'évêque de Passau, produit de l'exploitation de sa mine à Jílové. Toute la négociation est trés instructive pour le jugement de la position du premier maître-monnayeur de Prague du temps de Ferdinand Ier et extraordinairement important est le rapport écrit par Sauermann à la Chambre tchèque que c'était toujours seulement à Prague qu'on a frappé l'or en Bohême.

IV. La frappe de la monaie d'or à la seconde moitié du XVIe siècle.

L'auteur démontre d'après les archives qu' on a recommencé, après le renouvellement des travaux à la Monnaie de Prague en 1557 à y frapper des ducats d'or, déjà en 1561 peut-être plus tôt. Mais elle ne connait pas de ducats d'or avec ce millésime. (*P. 74—79.*)

V. Katz: Les inédits tchèques du Cabinet numismatique à Berlin et à Gotha (Pl. VI).

L'auter décrit quelques monnaies jusqu' à présent inconnues qui se trouvent dans les Cabinets cités ci-dessus, c'est à dire: deux ducats d'or de Vladislas II (sans date) avec le blason peu visible; deux ducats d'or du roi Louis avec un lion différemment représenté; un Thaler de Jàchymov de Rodolphe II daté 1604 (maître monnayeur Taubenreutter) avec un portrait d'empereur de large buste; un Demi-thaler praguois de Ferdinand II daté 1630 au millésime remanié de l'an 1625 qui de même q'un Quadruple-thaler semblable du Musée National de Praha prouvent qu'on n'a pas frappé à Praha en 1626—1629 aucunes divisions des Thalers.

Un Thaler inédit de Leopold Ier frappé à Kutná Hora en 1659 donne à l'auteur l'occasion d'y passer en revue les types monétaires semblables des différents ateliers tchèques jusqu' à l'année 1665. Il les attribue au tailleur de fers de Jáchymov G. Teuch. Le fort Gros à l'effigie de St. Wenceslas est d'après l'auteur en réalité la plus ancienne médaille tchèque frappée à Kutná Hora. S'appuyant sur les archives il la date par le millésime 1508 et l'attribue au joaillier et tailleur de fers Henzl. Suivent quelques dates de la vie de ce premier médailleur tchèque tirées des sources historiques récentes. (*P. 80—86.*)

E. Majkowski: Une plaquette du XIIIe siècle, frappée en l'honneur de St. Stanislas, évêque et martyr de Cracovie. (Planche VII)

Dans les collections des MM. Přibil et Chaura à Prague se trouvent deux exemplaires d'une jolie plaquette*) en plomb, portant en face le buste d'un évêque avec quatre aiglons, une courronne rayonnante et une église ou un castel flanqué de deux tours. La pile ne porte qu'une inscription en trois cercles concentriques. Cette plaquette avait été frappée en l'honneur de St. Stanislas Szczepanowski, évêque de Cracovie. La représentation à l'avers de même que l'inscription au revers, sont en rapport avec la légende de la vie du Saint. Le texte est formé de 4 lignes contenant des trochèes de 8 pieds et des ïambes de 7 pieds alternants. La plaquette n'est pas une fonte. C'est une pièce frappée de 2 coins.

Il était difficile de fixer précisement le temps de son origine. Il n'y avait pas de documents quant à la trouvaille, et c'est pourquoi on doit recourir aux cas analogues. Il faut se servir de quelques-uns de la sigillographie polonaise. Il est intéressant qu'on connaisse des cachets polonais portant presque la même effigie (l'évêque et 2 aiglons) et une forme de lettres très semblable. Ces sceaux datent du commencement de la seconde moitié du XIIIe siècle et à ce temps là pouvaient être fabriqués aussi les coins de la plaquette décrite. On peut chercher le premier motif à cette frappe dans la célébration de la fête de St. Stanislas, le 8 mai 1254. A cette fête ont assisté beaucoup d'évêques et de comtes et même un grande nombre de fidèles et de pèlerins. Mais c'est une question si les deux exemplaires conservés datent de ce temps-là. La bonne conservation de ces plaquettes montre peut-être à un travail postérieur, mais on s'y avait servi des coins

*) Le mot „plaquette" ne saisit peut-être bien l'objet. Mais d'après l'opinion de l'auteur le terme „médaille" serait encore moins juste. Il est vrai que l'objet est en tout rond, mais il porte trois appendices en forme de triangles percés pour pouvoir être attaché à l'habit ou au chapeau. Ces ances ne sont pas soudées, mais elles sont frappées à la fois avec les représentations sur la face et sur la pile. Il était sûrement nécessaire que le flan fut d'une forme extraordinaire. Le terme „insigne de pèlerinage" est conforme au but de cet objet, mais il n'en saisit pas bien la claire conception. Un insigne pareil peut être fabriqué par ex. d'une autre étoffe que de métal. L'objet décrit ci-dessus est frappé en métal d'une forme pas tout à fait ronde et il peut être porté commé agrafe. C'est pourquoi l'auteur pense que le terme „plaquette" est le plus convenable. Ils existent à savoir encore des plaquettes à deux faces, rondes, déstinées à être portées comme pendentifs.

du XIIIe siècle. D'après l'auteur, c'est seulement à Cracovie qu'on ait pu frapper ces plaquettes. C'est là, où reposent les os du Saint, c'est là que se concentrait son culte, c'est là auprès du tombeau du Saint, évêque et martyr, que se rassemblaient beaucoup de pélerins bientôt après son martyre pour y chercher et trouver secours dans leur malheur. Les pèlerinages ont naturellement augmentées après la canonisation qui été proclamée le 17 Septembre 1253 à Assisi et ont duré sans perdre d'importances pendant beaucoup de siècles. Un grand nombre de Tchèques, Silésiens, Moraves et Hongrois ont pris part à ces pèlerinages. Il est alors probable qu'on a frappé ces plaquettes pendant de longues années pour les vendre comme souvenir aux pèlerins. Il est singulier que ces deux pièces soient arrivées à Prague, tandis qu'en Polonie on n'a trouvé jusqu' à maintenant aucun exemplaire. Ce n'est peut-être que par hasard que ces deux plaquettes soient venues à Prague sans être en connexion avec la Bohême ou avec sa capitale. On trouve souvent des objets de collection qui n'avaient pas la moindre relation avec leur patrie. De l'autre côté on devrait considérer les fréquents rapports qui existaient depuis longtemps entre Prague et Cracovie et qui florissaient le plus au moyen âge. Tous les deux exemplaires avaient pu être apportés en Bohême comme insignes de pèlerins, où on les a peut-être mieux conservés grâce à des conditions plus favorables. L'auteur prie les experts de lui faire parvenir toutes les remarques qu'ils auraient à faire et dont il pourrait se servir dans une nouvelle étude en polonais qu'il prépare sur ce thème si intéressant. (*P. 87—103.*)

V. Katz: Deux médailles moraviennes du commencement du XVIIe siècle. (Pl. VIII)

L'auteur publie deux médailles de George Sigismond de Zástřízl qui sont représentées sur la planche VIII, Nro 1 et 2. La médaille Nro 1 datée 1601 porte l'effigie de G. S. de Zástřízl, Nro 2 aussi celle de sa femme Elisabeth. L'auteur donne quelques dates de la vie de l'homme y représenté qui mourut en 1614. (*P. 104—106.*)

Miscellanées.

V. Katz: Une médaille à l'effigie de Rodolphe II frappée par Christian Maler. (Pl. VIII) Description d'une médaille à l'effigie de Rodolphe II jusqu'à présent inédite qui se trouve au Cabinet numismatique à Dresden. Elle est frappée par le médailleur nurembergeois Christian Maler sur une plaque d'or et fut utilisée probablement comme ornament d'une pièce décorative. (*P. 107.*)

V. Katz: Une médaille à l'effigie de Ferdinand II de Lorenz Schilling. (Pl. VIII) Une médaille artistique frappée sur une plaque d'argent provenant du Cabinet numismatique de Gotha, datée 1626 et signée L. S. (*P. 107—108.*)

	Page
Trouvailles	108—135
Littérature	136—172
Revues	173—197
Musées - Exposition - Nouvelles différentes - Nouvelles frappes - Ventes numismatiques - Personel	198—205
Procés-verbaux de la Société numismatique tchécoslovaque	205—221

Redaction: Dr. G. Skalský, Praha II. Musée national.
Administration: Dr. V. Katz, Praha VII., Sochařská 2.
Abonnement: Kč 50.—

Jos. Dobiáš: Ein neues Werk über die Münzen der Antonine. (Tafel I. und II.)

Der Autor, würdigend den dritten Teil des Werkes von Mattingly-Sydenham „*The Roman Imperial Coinage*", gibt außer anderen kritischen Anmerkungen einige Vervollständigungen. Da die Literaturhinweise in eckigen Klammern angegeben, alle bisher unpublizierten Münzen, aus der Sammlung des Autors und aus anderen Sammlungen stammend, auf den Tafeln abgebildet sind, werden hier nur die nicht abgebildeten Varianten angegeben:

M. Aurelius. Zur Nr. 101. Av. Drapierte und geharnischte Büste r. mit Lorbeer. Rev. Nackter Genius l. stehend mit Patera und Aehren; neben Altar mit Opferfeuer.

Zur Nr. 1090 und 1091. Inschrift im Eichenkranz.

Dubletten [die Zahlen in Klammern sind zu streichen]:

M. Aurelius: N. 606 [= 607]; [1022 =] 1024; [1023 =] 1027. (In beiden Katalogen der Firma Santamaria handelt es sich um dieselbe, aber falsch beschriebene Münze. Die unter N. 1023 beschriebene Münze existiert aber in Berlin und in der Sammlung des Autors); [1224 =] 1225. Alle bekannten Exemplare (Paris, Berlin, Vatikan, Neapel) sind mit demselben Stempel geprägt; 1359 = 1491; 1527 [= 1529].

Man wird wahrscheinlich einige Dubletten auch dort finden, wo man einen Unterschied zwischen der drapierten und der drapierten und geharnischten Büste macht. Büste nur drapiert ist in Wirklichkeit sehr selten.

Unrichtige Beschreibungen von Cohen übernommen: M. Aurelius Nr. 1019 (Tafel II. 11), 1183 (Tafel II. 12). Auf der Seite 13 werden Differenzen zwischen einigen abgebildeten Stücken und ihrer Beschreibung angegeben.

Was die Chronologie betrifft, kann man sie genauer nach den Änderungen in der Titulatur (Seite 218 f.; 224 f. und 285 f.; 231 f. und 292 f.; 237 f. und 302 f.; 238 f.; 243 f.; 338), sowie nach dem Parallelismus der

Prägungen des M. Aurelius und seiner Mitregenten bestimmen. Die Prägung des M. Aurelius aus dem 23. Jahre seiner Tribunicia potestas kann man demnach in zwei Gruppen teilen: Nr. 205, 208—209, 962 und 967—972 sind vor dem Tode des Verus, Nr. 197—204, 206—207, 210, 963—966 nach seinem Tode geprägt. Ganz zu ändern ist die Chronologie der ältesten Prägungen des Commodus. Keine seiner Prägungen fällt vor das Jahr 175. Erst in diesem Jahre benützen beide Kaiser *regelmäßig* den Titel Germanicus. Gegen die Zuweisung der Münzen mit der Aufschrift *Liberalitas* in eine ältere Zeit spricht der Unterschied zwischen dem auf ihnen vorhandenen jugendlichen Bildnis des Commodus und dem kindlichen Bildnis desselben auf den sogenannten „Medaillons" aus den Jahren 173 und 174. Die Münzen mit *TR. P.* gehören nicht in das Jahr 176, weil sie *nur* in Verbindung mit dem Titel *COS* vorkommen und Commodus wurde Konsul erst im Jahre 177. Man kann hier nicht an einen ungenauen Titel (*COS* anstatt *COS DES*) denken, denn aus der *Vita Marci* 27, 4 folgt, daß Commodus die Tribunenmacht erst nach seines Vaters Triumf Ende Dezember 176 und nach dem nachfolgenden Besuche desselben in Lanuvium erlangt hat. Übrigens erscheinen beide Reverstypen der Münzen des Commodus mit der Legende *TR P COS* auf den Münzen des Marcus im 31. Jahre, haben aber überhaupt keine Analogie im 30. Jahre seiner Tribunicia potestas.

Aus dem Parallelismus der Prägung des Marcus und Commodus folgt für die Nr. 657 und 658 das Datum 10.—31. Dez. 178, nicht 179. Die Münzen des Commodus Nr. 2, 292 und 292a wurden noch zu Lebzeiten seines Vaters geprägt (vergleiche Nr. 409, 1249 und 1250) und müssen daher von der Seite 401 auf die Seiten 268 resp. 343 versetzt werden.

Das Relief im Revers des Aureus des Marcus Nr. 281 ist kein Typus der *Profectio*, sondern des *Adventus*. Nr. 1046 kann nicht die Vorstellung Commodus' dem Heere darstellen, denn dies geschah erst im Jahre 175 (*Vita Commodi* 2, 2 folg.). Die neben dem Kaiser stehende Figur stellt nicht Commodus dar, sondern den praefectus praetorio.

Das Kopenhagener Falsum eines Aureus mit der Legende *ADVENTVS AVG.* (S. 234) entstand auf Grund einer unrichtigen Lesung der Legende auf Münzen, welche den Übergang des Kaisers über eine Pontonbrücke im Jahre 172 darstellen und die auf fast allen dem Autor bekannten Exemplaren nur teilweise erhalten ist. *VIRTVS AVG* wurde als *ADVENTVS AVG* verlesen.

Auf Nr. 293 ist nicht Commodus, sondern Romulus Conditor dargestellt. (*S. 1—27.*)

Gustav Skalský: Studien über böhmische und mährische Brakteaten II. (Tafel III.—V.)

Auch der zweite Teil dieser Studien (den ersten siehe im V. Jahrgang dieser Zeitschrift) ist aus Fundbearbeitung entstanden, u. zw. auf Grund

zweier böhmischer Funde aus der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Um sie erklären zu können, war es notwendig, in gedrängter Form und in Hauptzügen die Ergebnisse des Studiums des Autors über die äußere Entwicklung der böhmischen Brakteaten der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts wiederzugeben.

1. Zunächst werden *die Ursachen aufgeklärt, die in Böhmen zur Brakteatenprägung führten.* Sie sind nicht technischer Natur. Als Hauptursache erscheint das plötzliche Einströmen fremder Münzen nach Böhmen, die hier im 11. und 12. Jahrhundert nur ausnahmsweise vorkommen, u. zw. der Meißnischen Brakteaten. Sie kamen mit den deutschen Kolonisten ins Land, welche Přemysl I. Ottokar rief und in den neugegründeten Städten und auf dem platten Lande ansiedelte. Große Funde dieser Münzen zeigen, daß der Hauptstrom dieser Einwanderer aus Meißen oder durch Meißen zog, da sonst nur im Westen süddeutsche Prägungen vorkommen, und daß die Kolonisation, wenn auch anfangs stoßweise, nicht planmäßig, früher einsetzte, als man annimmt, gewiß vor 1215. Sie bestätigen also im allgemeinen die Kolonisationstheorie. Um diese Münzen aus den Händen der Gäste und Einheimischen zu verdrängen und sein Regal zu wahren, prägte dann Přemysl I. Ottokar Brakteaten ganz nach Meißner Art, berief dazu vielleicht auch Stempelschneider aus Meißen. Nur erscheint auf ihnen der Herrscher mit der Krone. Nachprägungen von ungekrönten in Böhmen können nur Ausnahme, nicht Regel sein. Der Beginn der böhmischen Brakteatenprägung ist um 1210 anzunehmen.

2. Im zweiten Kapitel werden *die Anfänge und die äußere Entwicklung der böhmischen Brakteaten bis in die Regierungszeit Přemysl II. Ottokars* behandelt, soweit es das unzureichende Fundmaterial erlaubt. Das Ergebnis ist, daß in Böhmen bis etwa um 1260 nur große Brakteaten von 42—38 *mm* geprägt wurden und dann der Übergang zu den mittleren und kleineren, sowie die Lostrennung vom Meißner Muster erfolgte. Ganz in die Zeit Přemysl I. kann heute nur der Fund *Vlašim* gelegt werden. Es folgen dann die Funde *Zlončice, Chodouny, Libčany, Stihnov* (dieser schon ganz unter Wenzel I.) und *Heřmanice (Hermsdorf)*, dieser zum großen Teile schon unter Přemysl II. entstanden. Den Übergang zu der kleineren Sorte (Fiala, Tafel XX u. XXII), für deren Einführung unter Přemysl II. besonders der Fund *Pfaffenmünster* spricht, vermittelt der Fund *Zalezly* (*Salesel* bei Leitmeritz) mit Münzen vom Durchmesser 37—34 *mm.* Über die Einreihung der Gruppe Fiala, Tafel XXIX, 13—15, kann kein endgültiges Urteil ausgesprochen werden. Äußerst schwierig ist auch eine Unterscheidung der eigentlichen böhmischen Prägungen von den in Görlitz und Bautzen unter přemyslidischer Herrschaft in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts entstandenen. Vielleicht wurden gleiche Brakteaten hier und dort geprägt. Heute kann nur die Gruppe der *Laubaner* Brakteaten (Fiala, Tafel XXXIII) mit großer Wahrscheinlichkeit lokalisiert werden, u. zw. entgegen der bisherigen Annahme für Zittau, nach Görlitz und vor 1250.

3. Dann wird *der Brakteatenfund von Kolín 1928* besprochen, dessen Inhalt teilweise *auf der III. Tafel* abgebildet ist (die Abbildungen mit der Nummer in Klammern hier und auf der V. Tafel bedeuten Münzen die vergleichsweise herangezogen wurden). Der Fund enthält mittlere böhmische Brakteaten, neben einem Pegauer Bruchstücke Meißner Brakteaten aus der letzten Zeit Heinrichs des Erlauchten († 1288) und nach 1288 und Prägungen aus Meißnischen Münzstätten Wenzel II. oder aus Zittau, also Münzen aus etwa 1260—1300. Das Vorkommen eines Bruchstückes von Fiala Tafel XX., 1. (*Tafel III., 13*) bezeugt, daß diese Brakteaten mit der Umschrift Otakarus rex nicht unter Přemysl I., wie Fiala und Friedensburg annahmen, sondern unter Přemysl II. entstanden und daß unter diesem Herrscher der Übergang von den großen zu den kleineren Prägungen erfolgte. Die Datierung des Kolíner Fundes nötigt uns auch die Vergrabungszeit anderer ähnlicher Funde (Kolin I., Dubnice und Böhm. Brod) in die Zeit Wenzel II. zu verlegen. Die Zuteilung der kleineren Brakteaten mit Ausnahme jener mit dem österreichischen Bindeschild an Přemysl II. oder Wenzel II. ist aber heute nur in seltenen Fällen möglich.

4. Sehr schwierig gestaltete sich die Bearbeitung des *im J. 1927 bei Čelákovice a. d. Elbe gehobenen Brakteatenfundes*, da sämtliche Prägungen hier zum erstenmale vorgekommen sind. Alle Typen sind *auf der IV. Tafel* abgebildet. Den Schlüssel zur Erklärung bieten die großen und kleinen Helmbrakteaten *Nro. 23—29*, sowie die kleinen Prägungen mit dem behelmten böhmischen Löwen *Nro. 30—32*. Die Helmbrakteaten erinnern an jene von den Brandenburger Markgrafen in der Oberlausitz in den letzten Jahrzehnten des 13. Jahrhunderts geschlagenen, sind aber von anderer Fabrik. Der Verfasser verlegt sie mit W. Haupt in die J. 1278—1283 und nach Zittau, also in die Zeit Ottos V. von Brandenburg als des Vormundes Wenzel II. Die anderen Typen sind etwa in den J. 1270—1300 ebendort geprägt worden.

Im Anschlusse daran werden Typen besprochen, die in Zittau unter Přemysl II. oder Wenzel II. oder in meißnischen Münzstätten des letzteren am Ende des 13. Jahrhunderts entstanden sein dürften. Es sind dies die Brakteaten *Tafet V. (42)*, sowie der ähnliche Brakteat mit der Umschrift OCOC (Přemysl II. in Zittau), *Tafel V. (43) und (44)*, (Přemysl II. oder Wenzel II.), Tafel V. (45), (Wenzel II.), Fiala XXXVI. 23, vielleicht *Tafel V. (46)*, sowie Schwinkowski: Münz- und Geldgeschichte der Mark Meißen Nro. 881—886, die teilweise auch in unserem Kolíner Funde vorgekommen sind. (*S. 28—62.*)

C. O. Castelin: Beiträge zur Chronologie der Wladislaus- und Ludwigsheller (der Fund von Melnik).

Der Verfasser nimmt einen bedeutenden Fund (2826 Stück) von sogenannten „Schwarzen" Hellern der Könige Wladislaus II., Ludwig und

Ferdinand I. von Böhmen zum Anlaß, um auf einige mit diesen Prägungen zusammenhängende Fragen näher einzugehen. Insbesondere wird versucht, die Prägezeit der einzelnen Typen festzustellen, wobei auch die übrigen Münzsorten der betreffenden Herrscher herangezogen werden. Es zeigte sich hiebei, daß die „Schwarzen" Heller im Stile und in der Fabrik die gleichen Veränderungen durchmachen, wie z. B. die Weißpfennige und es ergaben sich mit großer Wahrscheinlichkeit folgende zeitliche Ansetzungen:

Figur 1 No. 1 : ca 1483—1485,
„ 2—5 : „ 1485—1509,
„ 6 : „ 1509—1516.
Figur 2 No. 1—4 : 1516— ca 1520,
„ 5—13: ca 1520—1526.
Figur 3 No. 1—3 : bald nach 1526,
„ 4—6 : kurz vor 1533.

Außer diesen Münzen werden noch einige im Funde enthaltene Münzen der an Böhmen grenzenden Gebiete (Schlesien: Breslau, Glatz, Görlitz) besprochen. (*S. 63—73.*)

Em. Nohejlová: Bemerkungen zu einigen Prägungen der Prager Münzstätte.

III. Die Goldprägung des Münzmeisters Conrad Sauermann. Die Autorin ergänzt auf Grund neu aufgefundener Akten aus den unerschöpflichen Fonds des Archivs des Ministeriums des Innern ihre Arbeit „Aus der Geschichte der Prager Münzstätte". Das wichtige Register des Wardeins M. Vogelheimer über die Proben der Prager Goldstücke aus d. J. 1540—42 bezeugt, daß die Prager Goldprägung unter Ferdinand I. am 11. Feber 1540 begann. Dagegen spricht nur der Zusatz zu dem Landtagsartikeln v. J. 1540 (Sněmy české, I.), dem zufolge die böhmischen Stände schon am 20. Jänner 1540 sich über den schlechten Gehalt der Dukaten Sauermanns beschweren. Die Autorin gab sich nicht mit dem Abdruck des betreffenden Landtagsartikels zufrieden, sondern forschte, allerdings vergeblich, nach dem Originale. Eine zweite interessante aus denselben Quellen geschöpfte Ergänzung, betrifft die Erlaubnis Königs Ferdinand I. zweien Unternehmer (dem Iglauer Bürger Balthasar Jungmaier und dem Schreiber der böhmischen Hofkanzlei Ulrichen Reymung), der zufolge sie sich auf eigene Kosten nach Bezahlung des Schlagschatzes in Prag das Gold vermünzen lassen können, welches sie vom Passauer Bischofe aus seiner Ausbeute auf dem Jílový (Eule) gekauft haben. Die ganzen Verhandlungen sind sehr lehrreich für die Stellung des ersten Prager Münzmeister unter Ferdinand I. Besonders wichtig aber ist die Nachricht Sauermanns der böhmischen Kammer, daß Gold in Böhmen immer nur in Prag vermünzt wurde.

IV. Dle Goldprägung in den sechziger Jahren des 16. Jahrhunderts. Die Autorin belegt aus archivalischen Quellen, daß nach der Erneuerung der Arbeit in der Prager Münzstätte i. J. 1557 mit der Dukatenprägung schon im J. 1561, wenn nicht früher, begonnen wurde. Dukaten dieses Jahrganges sind ihr nicht bekannt. (*S. 74—79.*)

Viktor Katz: Böhmische Inedita des Berliner und Gothaer Münzkabinettes. (Tafel VI.)

Der Autor bringt einige noch nicht publizierte Münzen aus den genannten Münzkabinetten u. zw.: 2 Dukaten Wladislaus II. (ohne Jahr) mit wenig sichtbarem Schild, 2 Dukaten des Königs Ludwig mit verschiedenartig dargestellten Löwen, einen unbekannten Joachimsthaler Taler Rudolfs II. v. J. 1604 (des Münzmeisters Taubenreuter) mit breitem Herrscherbrustbild, einen Prager Halbtaler Ferdinands II. v. J. 1630 mit überarbeiteter Jahreszahl (v. J. 1625), welcher zugleich mit einem solchen Vierteltaler des Nationalmuseums in Praha bezeugt, daß in den Jahren 1626—1629 keine Taler-Teilstücke in Praha geprägt wurden. Ein unedierter Kuttenberger Taler von Leopold I. v. J. 1659 gibt dem Autor Veranlassung, die mit diesem Taler zusammenhängenden Münztypen der einzelnen böhmischen Münzstätten bis z. J. 1665 zusammenzustellen und für den Joachimsthaler Eisenschneider Georg Teuch in Anspruch zu nehmen. In dem Dickgroschen mit dem heiligen Wenzel erblickt der Autor die älteste in Kutná Hora (Kuttenberg) geprägte böhmische Medaille, die er auf Grund einer Eintragung in den dortigen Werkregistern mit 1508 datiert und dem dortigen Goldschmied und Eisenschneider Henzl (Hanuš) zuschreibt, wobei er die Lebensdaten dieses ältesten böhmischen Medailleurs auf Grund neu festgestellter Archivalien ergänzt. (*S. 80—86.*)

Edmund Majkowski: Eine Plaquette aus dem XIII. Jahrhundert geschlagen zu Ehren des hl. Stanislaus, Bischofs und Märtyrers von Krakau. (Tafel VII.)

In den Sammlungen der Herren Přibil und Chaura zu Prag befindet sich je ein Exemplar einer schönen bleiernen Plaquette,*) welche auf der

*) Die Bezeichnung ‚Plaquette" mag wohl dem Gegenstand nicht vollends entsprechen. Doch wäre nach Meinung des Verfassers der Name „Medaille" noch schlechter angebracht. Der Gegenstand ist zwar im großen und ganzen rund, er hat aber drei dreieckige Auswüchse, welche durchlocht sind und gewiß zum Anheften am Kleidungstück oder an der Kopfbedeckung dienten. Die Ohren sind nicht etwa angelötet, sondern sind zusammen mit den Darstellungen der Hs und Rs geprägt worden, wobei natürlich der Schrötling eine besondere Form haben mußte. Eine Benennung „Pilgerabzeichen" würde wohl der Bestimmung des Gegenstandes entsprechen, gäbe aber keinen klaren Begriff vom Gegenstande selbst. Derartige Abzeichen können ja z. B. aus nicht metallischen Stoffen sein. Hier haben wir vor uns einen metallenen Gegenstand, der geprägt ist, eine nicht ganz runde Gestalten hat und zum

Hs das Brustbild eines Bischofs mit vier Adlern, einem Strahlenkranze und einer von zwei Türmen flankierten Kirche (oder Burg) nebst Umschrift, auf der Rs dagegen nur eine aus drei konzentrischen Ringen bestehende Beschriftung aufweist. Die Plaquette ist zu Ehren des hl. Stanislaus Szczepanowski, Bischofs von Krakau, geschlagen. Sowohl die Darstellung der Hs, wie die Beschriftung der Rs nehmen auf die um den Heiligen gewobene Legende Bezug. Die Beschriftung der Rs ist überdies ein Vierzeiler, der sich aus einander abwechselnden siebenfüssigen Jamben und achtfüssigen Trochäen zusammensetzt. Die Plaquette ist kein Gußprodukt, sondern stellt ein mit Hilfe von zwei Stempeln geschlagenes Stück dar.

Es bereitet einige Schwierigkeiten die Zeit der Entstehung der Plaquette festzustellen. Fundberichte liegen leider nicht vor; man muß zu Analogieen greifen. Wir entnehmen solche der polnischen Sphragistik. Überraschenderweise sind polnische Siegel bekannt, welche fast dieselbe Darstellung (Bischof und zwei Adler) und eine ähnliche Gestaltung der Buchstaben aufweisen. Die Siegel stammen aus den sechziger Jahren des XIII. Jahrhunderts, und in dieser Zeit mögen auch die Stempel unserer Plaquette hergestellt worden sein. Den Anlaß dazu hat wohl die erste Feier des St. Stanislausfestes (8. Mai 1254) gegeben. Sie ist mit großem Gepränge unter Assistenz zahlreicher Bischöfe und Fürsten und bei Beteiligung von vielen Gläubigen und Wallfahrern verlaufen. Es fragt sich jedoch, ob die beiden erhaltenen Exemplare aus ebendieser Zeit stammen. Die sehr gute Erhaltung weist vielleicht auf ein späteres Herstellen hin, wobei allerdings die aus dem XIII. Jahrhundert stammenden Originalstempel verwendet wurden.

Als Ort der Ausgabe kommt nach Ansicht des Verfassers nur Krakau in Betracht. In Krakau sind die Gebeine des Heiligen bestattet worden, hier befand sich der Mittelpunkt seiner Verehrung, hier strömten schon wenige Jahre nach seinem Martyrium große Schaaren von Pilgern zusammen, um am Grabe des heiligmäßigen Bischofs und Märtyrers Hilfe und Beistand in ihren Nöten zu suchen und zu finden. Die Wallfahrten haben naturgemäß nach der Heiligsprechung, welche am 17. September 1253 in Assisi verkündet worden ist, zugenommen und viele Jahrhunderte hindurch ungeschwächt gedauert. An den Pilgerzügen haben u. a. auch Tschechen, Schlesier, Mähren und Ungarn in keineswegs geringer Zahl teilgenommen. Es ist sehr wahrscheinlich, daß die Plaquette lange Zeit hindurch geprägt worden ist, um als Andenken an die Pilgerfahrt den Teilnehmern verkauft zu werden. Etwas befremdend wirkt jedoch der Umstand, daß beide Exemplare in Prag ans Tageslicht gekommen sind, und kein Stück bisher in Polen gefunden worden ist. Die Art und Weise jedoch, auf welche beide Exemplare nach Prag gelangt sind, kann aber rein zufällig sein, ohne in

Anheften dient. Somit schien dem Verfasser die Benennung „Plaquette" am besten gewählt. Es gibt bekanntlich auch doppelseitige, runde, zum Aufhängen bestimmte Plaquetten.

einem näheren Zusammenhang mit Böhmen, resp. Prag zu stehen. Sammelobjekte tauchen sehr oft an einem Ort auf, welcher keinerlei oder nur geringe Beziehungen zu ihrer Heimat hat. Anderseits ist der rege Verk in Betracht zu ziehen, welcher seit alters her zwischen Prag und Krak bestanden hat und welcher gerade im späteren Mittelalter in großer Blüte war. Beide Stücke konnten sehr wohl als Pilgerabzeichen nach Böhmen gekommen sein, wo sie, dank besonders günstiger Umstände, sich in bester Verfassung erhalten haben.

Der Autor bittet die Fachgenoßen um zweckdienliche Bemerkungen und Mitteilungen, die er in einer neuen polnischen Bearbeitung des hochinteresßanten Themas verwerten möchte. (*S. 87—103.*)

Viktor Katz: Zwei mährische Medaillen aus dem Anfang des XVII. Jahrhunderts. (Tafel VIII.)

Der Autor publiziert zwei Medaillen des Georg Sigmund von Zástřízl, welche auf Tafel VIII. No. 1 und 2 abgebildet sind. Die Medaille No. 1 ist aus dem Jahre 1601 und stellt nur Georg Sigmund von Zástřízl dar, jene No. 2 auch seine Gattin Elisabeth. Der Autor bringt Lebensdaten des Dargestellten, welcher bereits 1614 gestorben ist. (*S. 104—106.*)

Miscellanea.

Viktor Katz: Porträtmedaille Rudolfs II. von Christian Maler. (Tafel VIII.) Der Autor veröffentlicht eine bisher unbekannte Porträtmedaille des Nürnberger Meister Christian Maler auf Rudolf II. aus dem Dresdner Münzkabinett, welche auf einem Goldplätchen geschlagen und vielleicht als Verzierung eines Dekorationstückes verwendet wurde. (*S. 107.*)

Viktor Katz: Porträtmedaille auf Ferdinand II. v. Lorenz Schilling. (Tafel VII.) Eine künstlerisch geschnittene Medaille aus dem Münzkabinett Gotha, die auf einem Silberplättchen abgeschlagen, mit 1626 datiert und mit LS (L — S) signiert ist. (*S. 107—108.*)

	Seite
Funde	108—135
Litteratur	136—172
Zeitschriften	173—197
Museen - Ausstellungen - Vereinsnachrichten - Neue Prägungen - Münzmarkt-Personalnachrichten	198—205
Sitzungsberichte der Tschechoslow. Numismatischen Gesellschaft in Praha	205—221

Redaktion: Dr. Skalský, Praha II., Nationalmuseum.
Administration: Dr. V. Katz, Praha VIII., Sochařská 2.
Abonnement: Kč 50.—

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
9
11
12

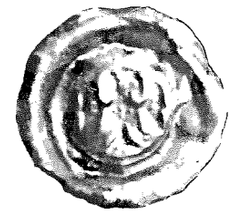
1

2

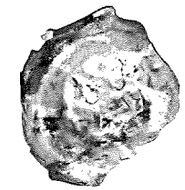
3

4

(5)

(6)

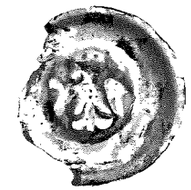
(7)

(8)

(9)

(10)

11

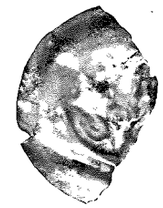
12

13

(14)

(15)

(16)

18

(17)

19

20

21

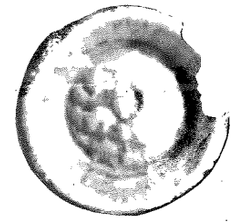
22

23

24

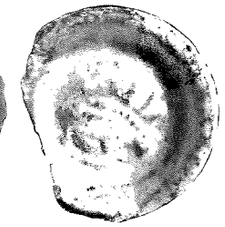
25

26

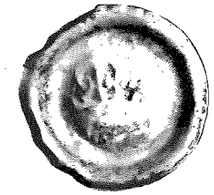
27

28

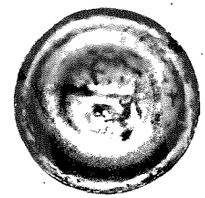
29

30

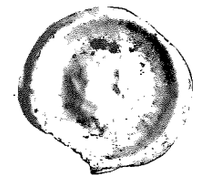
31

32

33

34

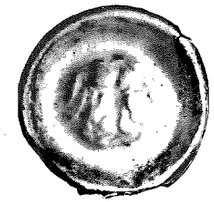
35

(36)

(37)

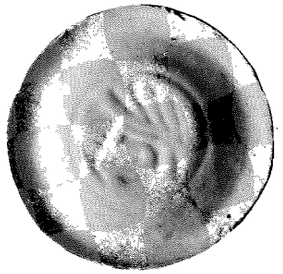

(38)

(39)

(40)

(41)

(42)

(43)

(44)

(45)

(46)

(47)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

8

10

10

1

2

2

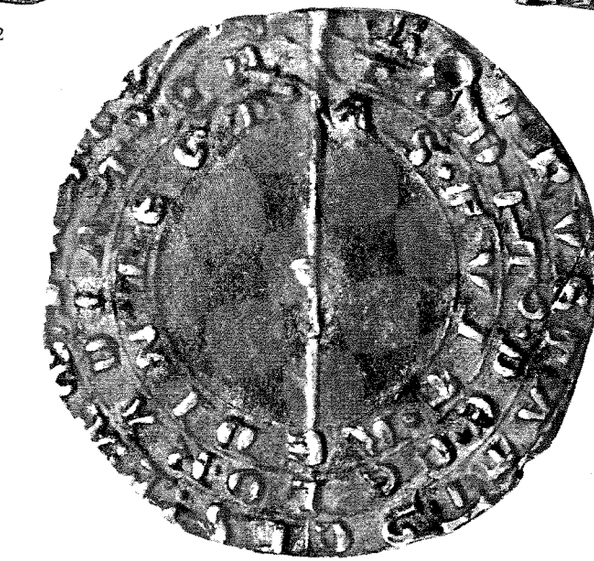

1

1

3

2

2

4

		Pro členy	Pro nečleny
Em. Nohejlová: Poznámky o ražbách pražské mincovny s 1 tab. . . .	Kč.	8·—	12·—
Bedřich Přibil: Úvod do studia náboženské medaile s 2 tab. a obrázky v textu	„	10·—	15·—
Gustav Skalský: Studie o českých a moravských brakteátech: 1. nález jezdovický s tab. a obrázky v textu	„	8·—	12·—
Gustav Skalský: Denáry pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce s obrázky v textu	„	6·—	9·—
Gustav Skalský: O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14.	„	6·—	9·—
Josef Šejnost: Příspěvek k mincovní technice českých denárů a otázka denáru knížete Václava svatého, s četnými obrázky v textu	„	6·—	9·—
Josef Šejnost: Přehled nových českých medailí s 2 tab.	„	10·—	15·—
Bedřich Přibil: Soupis československých svátostek, katolických medailí a jetonů s 18 tab.	„	40·—	50·—
V. Katz: Ještě kontramarky na pražských groších s 1 tab. . . .	„	8·—	12·—
V. Katz: Několik málo známých českých mincí s 2 tab.	„	8·—	12·—
G. Skalský — J. Schránil: Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století s 1 tab.	„	8·—	12·—
V. Katz: Medaile na pražských zvonech zvonaře Tomáše Jaroše s 1 tab.	„	8·—	12·—
J. Štolba: Soupis nálezů ant. mincí na Kolínsku	„	6·—	9·—

Poštovné se čítá vždy zvláště.

Pro členy společnosti dodáme, pokud stačí zásoba:

Em. Nohejlová: Z příběhů pražské mincovny. Nástin jejích osudů v letech 1537—1618	Kč	22·—	
Gustav Skalský: Denár knížete Václava svatého a počátky českého mincovnictví. Se 4 tabulkami	„	22·—	
Gustav Skalský: Denáry se jménem Biagoty a Emmy (zvláštní otisk z Novotného Sborníku 1929)	„	6·—	9·—
Gustav Skalský: O převodech starých cen s hlediska numismatického (zvláštní otisk z Pekařova Sborníku 1930)	„	6·—	9·—
Dr. Josef Ječný: Vývoj českého mincovnictví. S 10 tabulkami . .	„	20·—	
Gustav Skalský: O podstatě a úkolech numismatiky (zvláštní otisk z Friedrichova Sborníku 1931)	„	18·—	
Em. Nohejlová: Dukát moravského markraběte Jošta (zvláštní otisk z Friedrichova Sborníku 1931) se 2 tab.	„	20·—	

První medaile, vydaná Numism. spol. čsl. k výstavě medailí podle modelu Karla Špánka r. 1924, ražená ve státní mincovně kremnické v omezeném počtu, se prodává bronzová za Kč 20, pošiou Kč 22.

Medaile na paměť 70letých narozenin Jana knížete Schwarzenberka v Krumlově, 76 mm. bronzová Kč 40·—, stříbrná Kč 200·—.

Objednávky a dotazy vyřídí 1. jednatel Dr. Viktor Katz, Praha VII., Sochařská ul. č. 2. Telefon 75420.

Právě vyšlo:

Dr. Viktor Katz: Die erzgebirgische Prägemedaille des XVI. Jahrhunderts.

292 stran, 72 světlotiskových tabulek a 118 vyobrazení v textu.

Cena výtisku na křídovém papíře v kůži vázaného 400 Kč.

Nepostradatelná pomůcka pro každého, kdo se zajímá o jáchymovské ražby, zvláště o morové tolary, biblické medaile a s nimi související medaile vládní a soukromé.

Objednávky vyřídí:

nakladatel M. Schulz, akc. spol. Praha VII., nebo každé knihkupectví.

Články a příspěvky pro Numismatický časopis československý jakož i **zprávy o nálezech** přijímá redaktor **Dr. Gustav Skalský, Praha, Národní museum.** — Otiskovati články a jejich části lze jen se svolením výboru. — Za obsah článků odpovídají spisovatelé sami. — Rukopisy vracejí se jen na výslovnou žádost a přiložena-li patřičná známka poštovní.

Administrace: Dr. Viktor Katz, Praha VII., Sochařská ul. č. 2. Telefon 75420.